

ଗଳ୍ପ-ସ୍ତ୍ରୀ

ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷାପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ଓ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟାୟୀ ସମ୍ବୋଧକ

ଗଳ୍ପ-ଶ୍ରୀ

HIGHER STANDARD ORIYA DETAILED READER

FOR

**HIGH SCHOOL CERTIFICATE EXAMINATION, 1971
& HIGHER SECONDARY SCHOOL CERTIFICATE
EXAMINATION, 1972.**

ସଂଗ୍ରାହକଦ୍ୱୟ
ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟସୁନ୍ଦର ମନ୍ତ୍ରୀ
ଶ୍ରୀ ରବିନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ ୧୯୭୧
ପୁନର୍ମୁଦ୍ରଣ ୧୯୭୯

—ପ୍ରକାଶକ—

ଆଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ
ଖଟବିନ୍ ସାହି, କଟକ-୧

ମୂଲ୍ୟ ଦୁଇ ଟଙ୍କା ଷାଠିଏ ପଇସା ମାତ୍ର

ଯେଉଁ ଲେଖକମାନଙ୍କର ଲେଖନୀୟ ଦାନ ‘ଗଳ୍ପ-ଶ୍ରୀ’ର
ଶ୍ରୀ ବଢ଼ାଇଅଛି, ସଂଗ୍ରାହକଦ୍ୱୟ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆନ୍ତରିକ
କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛନ୍ତି ।

ସୂଚୀ

ବିଷୟ	ଲେଖକ	ପୃଷ୍ଠା
୧ । ବନ୍ଧିଣ ସିଂହାସନ	୬ ଶିବ ଦାସ	୧
୨ । ଚତୁର ବିନୋଦ କଥା	୬ ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା	୪
୩ । ଭରତ	୬ ପଣ୍ଡିତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚର୍କର	୧
୪ । ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତ	୬ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ	୨୦
୫ । ବୁଢ଼ା ଶଙ୍ଖାରି	୬ କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର	୩୨
୬ । ଇନ୍ଦ୍ରାଜିତ	୬ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର	୪୦
୭ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମା	୬ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଳନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକ, ବି. ଏ, ବି, ଏଲ୍.	୫୯
୮ । ଦଶହରା ଭେଟି	ଶ୍ରୀ ରଞ୍ଜନଶୋର ରାୟ, ଏମ୍. ଏ, (ଇଂରାଜୀ) ଏମ୍. ଏ. (ପ୍ରତିଆ), ଡି. ଇଡି	୮୩
୯ । ଘର ବାହୁଡ଼ା	୬ ରଘୁନାଥ ଠାକୁର (ଅନୁବାଦକ—ଶ୍ରୀ ରବିନାଥପୁଣ ମହାପାତ୍ର)	୯୪
୧୦ । ଅନ୍ୱେଷଣ	ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର	୧୦୭
୧୧ । କପି ହାଉସ	୬ ଲିଓ ଟଲଷ୍ଟୌୟ (ଅନୁବାଦକ— ସାମ୍ବାଦକ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ର, ବି. ଏ.)	୧୨୩
୧୨ । ମଣିଷ	ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ପ୍ରସାଦ ପଣ୍ଡା, ବି. ଏ.	୧୩୫
୧୩ । ସୁଅମୁହଁର ପତର	ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ କର, ଏମ୍. ଏ	୧୪୭
୧୪ । ପିତା ଓ ପୁତ୍ର	ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି	୧୫୭
୧୫ । ବଉଳା	ଶ୍ରୀମତୀ ଶକୁନ୍ତଳା ଦେବୀ	୧୬୭
୧୬ । ଆକାଶ ଦୀପ	ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର, ବି. ଏ. (ଅନର୍ସ)	୧୭୭
୧୭ । ନୂତନର ସନ୍ଧାନରେ	ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର	୧୮୭

ମୁଦ୍ରାକର
ଶ୍ରୀ ଦଣ୍ଡମାରେଧ ମିଶ୍ର, ଏମ୍. ଏ.
ପ୍ରକାଶ ପ୍ରେସ
ଖଟବିନ୍ ସାହି, କଟକ-୧

ଆଦ୍ୟ କଥା

“.....ହସି ହସି ଅସୁରୁଣୀ ବୁଢ଼ୀ କହିଲା, ‘ମୁଁ କ’ଣ ସହଜରେ ମରିବି କଲେ ହୁଅ ?’ ରଜା ହିଅ ହସି ହସି ଅସୁରୁଣୀ ବୁଢ଼ୀର ମୁଣ୍ଡରୁ ଉକୁଣୀ ବାହୁଥାଏ—ମୁହରେ ତାର ଦରଦର ଛୁଇଁ । ହସି ହସି ପାଟିଗଲା ବୁଢ଼ୀ ଅସୁରୁଣୀ । ‘ସେଇ ଯୋଉ ଅଗନାଅଗନ ବନସ୍ତ—ତା’ ଭିତରେ ଅଛି ବେଶ୍ ପୋଖରୀ । ପୋଖରୀ ମଝିରେ ଘାସିବଣ୍ଡି ପାଖରେ ବନ୍ଦା ହୋଇଛି ମନପବନ ଡଙ୍ଗା—ସେଇ ଡଙ୍ଗାରେ ବସିପଡ଼ିବ ଯେମିତି, ପୋଖରୀର ପାଣି ଦି’ପାଙ୍କ ହୋଇଯିବ । ତା ଭିତରକୁ ବାଟ ଖୋଲିଯିବ—ଡଙ୍ଗାରେ ବସି ବସି ଚାଲିଯିବ ଭିତରକୁ—ବହୁତ ଭିତରକୁ— ।’ ଦୁଃଖ ଆଉ ଭୟରେ ରଜାହିଅର ଦେହ ଶିହରି ଉଠୁଥାଏ ।

“ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ ବୁଢ଼ୀ ଅସୁରୁଣୀ, ‘ସେଇ ଅତଳ ଘାଣିରେ କୋଉ କାଳର ପୁରୁଣା ଉଆସ—ଉଆସ ଭିତର ଗନ୍ଧାର ଦର ଠଣା ଭିତରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି ଫରୁଆଟିଏ—ସେଇ ଫରୁଆଟି ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଭଅଁର ଅଛି—ସେଇ ଭଅଁରଟିକ ଯଦି ମାରିଦେବ, ତେବେ ଯାଇ ଏ ବୁଢ଼ୀ ଅସୁରୁଣୀ ମରିବ’ କହୁ କହୁ ହସି ହସି ଭୂଇଁରେ ଲେଟିଗଲା ଅସୁରୁଣୀ ବୁଢ଼ୀ—‘ଫରୁଆ ଖୋଲୁ ଖୋଲୁ ତ ଭଅଁରଟି ଉଡ଼ିଯିବ, ଆଉ ଭଅଁର ମରିବ ନା ମୁଁ ମରିବି—ହୋ ହୋ ହସି ହସି ଅସୁରୁଣୀ ବେଦମ୍ ହୋଇଗଲା—ଆଉ ପାକଲା ବାଳର ଉକୁଣୀମରା ବି ବନ୍ଦ ରହିଲା—ଲୁହ ଛଳଛଳ ଆଖିରେ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ ରଜାହିଅ.....”

“ସେଇଠୁ କ’ଣ ହେଲା ମା, କହୁନୁ !” ରାତି ଘୋଟିଆଯିଲାଣି—ନିଦରେ ଆଖି ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲାଣି—ତେବେ ବି ଅଟ୍ଟେ—ନାତି—ନାତୁଣୀ ବୁଢ଼ୀ ମା’କୁ ଗୁଡ଼ୁନାହାନ୍ତି—ଅସରନ୍ତି କାହାଣୀର ଶିଅ-ଧର ବୁଢ଼ୀର ଆଖିରେ ହୁଏତ ନିଦ ଭରିଗଲାଣି—

ଏମିତି କେତେ କାହାଣୀ—ଅସୁମାର । ବୁଢ଼ୀ ଅସୁରୁଣୀ କଥା, କଲୁରେଇ ବେଷ୍ଟ କଥା, ରଜାପୁଅ ରଜାଝିଅ କଥା, ଗଉଡ଼ପିଲ୍ଲର ମଣ୍ଡାପିଠା ଖିଆ କଥା—ଏମିତି କେତେ କଣ ! କୋଉ କାଳରୁ ଭୁଣ୍ଡରୁ ଭୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଗଡ଼ିଆଯିଛି ଏଇ କାହାଣୀ ! ତାର ଆଜି ହସାବ ନାହିଁ ।

ହସାବ ଖୋଜୁ ଖୋଜୁ ଶେଷରେ ଯାଇ ସେଇଠି ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଧୁଏ—ଏମିତି କୋଉ ଅନାଦିକାଳରୁ ସମୟର ସୁଅରେ ଗଡ଼ି ଆସିଛି କ’ହାଣୀର ଧାର । କଥା କହିବା ଆଉ କଥା ଶୁଣିବା ସତେ ଯେମିତି ମଣିଷର ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି—ପିଲାଦିନେ ଭୁତ, ପ୍ରେତ, ଡାହାଣୀ, ଚିରଗୁଣୀର କାହାଣୀ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଶିଶୁ ଯେମିତି ଆବେଗଭର ଆଖିରେ ଚାହିଁ ରହେ, ବଡ଼ ଲ ମଣିଷ ବି ଠିକ୍ ସେଇ ଗପ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କଥା ଶୁଣିବାଳେ ଯେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରେ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଉପନ୍ୟାସ ବା ଗଳ୍ପ ପଢ଼ିବା ଭିତରେ ଯେମିତି ‘କଥା’ର ସୁଅକୁ ଧରି ଗତି କରିବା ପାଇଁ ମଣିଷର ମନରେ କୌତୂହଳ ଜନ୍ମେ—ନାଟକ ଦେଖି ଉପସ୍ଥେଗ କଲବେଳେ ନାଟକ କଥାର ଗନ୍ତାଘର ଯେମିତି ଆନନ୍ଦ ଦିଏ ଦର୍ଶକକୁ । ଏ’ତ ନିତିଦିନର ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇବା କଥା ।

ଆଜିର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସେ ନୁହେଁ—ଭୂମିକାମୟ ଆକର୍ଷିକତା ଫୁଲରେ ବା ଆଗ୍ନେୟଗିରିର ଅଗ୍ନିନିକ ସମ୍ଭାରରେ କାହାଣୀ ଶୁଣିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ମଣିଷ ମନରେ ଦେଖାଦେଇ ନାହିଁ । ସେଇ

ଆଦିମ ପୁରୀର ମଣିଷ—କାହିଁ କେତେ ପୁରୀ ତଳର ଆମର ସେଇ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ—ସେତେବେଳେ ପାହାଡ଼ ତଳେ ପଶୁ ପରି ପଡ଼ି ରହିଥିଲା । ସେ—ଅନ୍ଧାରେ ଅନ୍ଧାରେ ବୁଲି ବୁଲି ଜୀବନ ବିତାଇ ଦେଇଥିଲା । ଆଲୁଅକୁ ବାହାର ମଣିଷ ବୋଲି କହି ବୋଲିବାକୁ ଗର୍ବ ନ ଥିଲା ତା’ର—ସେତେବେଳେ ବି ଏଇ କାହାଣୀ ଶୁଣିବା-ଲୁଗି ମନରେ ତା’ର କେତେ ଅବେଗ, କେତେ ଆନନ୍ଦ, ଆଉ କେତେ ଉତ୍ସାହ ଭରିଉଥିଲା କିଏ କହିବ ! ଦିନର ଶେଷରେ ଉଦରର ପରିପୋଷଣ ଲୁଗି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ସେ ଫେରିଆସୁଥିଲା ସେତେବେଳେ, ସେତେବେଳେ ସେ ସାଙ୍ଗସାଥୀ ଗହ୍ୱରେ ନାଚକୁହ ବେଳ ବିତାଇ ଦେଉଥିଲା ଆଉ ଏ ନାଚକୁହ ଭିତରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା ଯେଉଁ ସମବେତ ସଙ୍ଗୀତ—ସେଇ ସଙ୍ଗୀତର ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇଉଠୁଥିଲା କେତେ କେତେ ଅନୁଭୂତିର କାହାଣୀ । ଏବେ ବି ଏଇ ଉଦାହରଣର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଆଦିବାସୀର ଲୋକନୃତ୍ୟ ଆଉ ଲୋକ-ସଙ୍ଗୀତ ମଧ୍ୟରେ ସେଇ ଆଦିମ ମାନବର କଥା ବା କାହାଣୀ ଶୁଣିବାର ପ୍ରକୃତି ସେମିତି ସଞ୍ଜୀବିତ ରହିଛି ।

ଆମ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏଇ କଥା କାହାଣୀର ଇତିହାସ ଖୋଜି ବସିଲାବେଳେ ସେହିପରି ବହୁତ ପଛକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ହୁଏ । ଏବର କଥାକାରର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ଯେ ସେଇ ପୁରୁଣା କାହାଣୀ—ଅଜ୍ଞତର ବ୍ରତକଥା, ଓଷାକଥା ଭିତରେ ଦେଖା ନେଇଥିଲେ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଆମର ‘ଶାରଳା ମହାଭାରତ’, ଯାହାକୁ ନେଇ ଆମେ ସେହିଦିନର ଓଡ଼ିଆ-ସାହିତ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ବୋଲି ଗର୍ବକରୁ, ସେ ପଦ୍ୟ ସତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପଦ୍ୟର ପଦେ ପଦେ କାହାଣୀ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ନିଶା କବିଙ୍କୁ ଯେପରି ଆହ୍ୱାନ କରିଛି; ଆଉ କବି ସେଥିଲୁଗି ‘ମହାଭାରତ’ ପରି ବିରାଟ

ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାୟନ କଲବେଳେ ବି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଦେଖି ଓଡ଼ିଶାର ନାନା ପ୍ରଚଳିତ ଲୋକକଥା ଆଉ କାହାଣୀମାନ ତା' ଭିତରେ ଦେଇଅଛନ୍ତି । 'ଶାରଳା ମହାଶ୍ଵରଚ'ର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଘରର ବହୁ ପ୍ରଚଳିତ କଥା କାହାଣୀ ଲୁଚି ରହିଛି । ଏହି ମହାଶ୍ଵରଚକୁ ଅବଶ୍ୟ ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟର ଆଦିପୁରୁଷ ବୋଲି କହି ହେବ ନାହିଁ — ତେବେ ଏହି ରଚନାରେ ଯେ ସେଇ ଗଳ୍ପ କଥନର ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି କବିଙ୍କୁ ପ୍ରସାବିତ କରିଛି, ଏହା ଗ୍ରହଣ କରିବା । ଅସମୀଚୀନ ହେବ ନାହିଁ ।

ଆହୁରି ଅଜ୍ଞତକୁ ଯାଇ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ବି ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ କଥା କାହାଣୀର ରୂପ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । 'ବେଦ'ର ଆଖ୍ୟାୟିକାରେ ଏଇ ଗଳ୍ପ କଥନର ପ୍ରବୃତ୍ତି ନିହିତ ରହିଛି । 'ଉପନିଷଦ' ଗ୍ରନ୍ଥ, ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର 'ହିତୋପଦେଶ', 'ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର' ପରି ରଚନା ଭିତରେ, ପାଲି ଭାଷାରେ ଜାତକ କଥା ମଧ୍ୟରେ, ଏହି ଗଳ୍ପକଥନର ମନୋବୃତ୍ତି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ।

ଏଇସବୁ ମଧ୍ୟରୁ ଉପାଦାନ, ଆଉ ଆମ ପ୍ରଚଳିତ ଲୋକକଥା କାହାଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ଉପାଦାନ ନେଇ ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ କାହାଣୀ ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ରୂପରେଖ ନେଇଛି । ଆମ ପୁରୁଣା ସାହିତ୍ୟରେ ଏଇ କାହାଣୀର ରୂପ ଖୋଜିଲବେଳେ ବ୍ରତକଥା ଆଉ ଓଷାକଥା ଆଦି ଆମ ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼େ । 'ସୋମନାଥ ବ୍ରତ କଥା' ସେହିପରି ଏକ ବ୍ରତ କଥା, ଯେଉଁଥିରେ କାହାଣୀ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସୋମନାଥ ବ୍ରତ-ପୂଜାର ମହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଜଣାପଡ଼େ, ଶିବଦାସ ଏହି ଗଳ୍ପର ଲେଖକ । ତେବେ ସେ କେଉଁ ମସିହାର ଲେଖକ, ଆଉ କେବେ ଏ ରୂପ ଶଙ୍ଖମାଳାର ପଞ୍ଚସଙ୍କଳ୍ପ ହୋଇଥିଲା, ଏହା

ସଠିକ ନିରୂପଣ କରିବା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହିଁ । ଆମର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗବେଷଣାର ବସ୍ତୁ ହୋଇ ରହିଛି । ତେବେ ଭ୍ରମ ଆଉ ରଚନାଶୈଳୀରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ମନେ ହୁଏ ଯେ ‘ସୋମନାଥ ବ୍ରତ କଥା’ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବ । ସମସ୍ତ ମତଦ୍ୱେଷ ଭିତରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ‘ସୋମନାଥ ବ୍ରତ କଥା’ରେ ସେଇ ପ୍ରାଚୀନ କାହାଣୀର ପରମ୍ପରା ରହିଛି । ଘଟଣାର ଅଭିଭାବ ବିବର୍ତ୍ତନ, ଚରିତ୍ରଚିତ୍ରଣ ବା ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପ୍ରତି ଲେଖକଙ୍କର ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । କଳ୍ପକଥନର ମାଧ୍ୟମରେ ଲେଖକ ବ୍ରତପୂଜାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମ-ମତର ସ୍ରୋତର ପ୍ରବାହ ଏରୂପେ ଗଳ୍ପ ଭିତରେ ଓତପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ରହିଅଛି । ଏହା ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ନୁହେଁ, ଖୋଜି ବସିଲେ ଏମିତି କେତେ ବ୍ରତକଥା କେତେ ଓଷାକଥା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ଏ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଇ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଭିତରେ ଲୁଚି ରହିଛନ୍ତି ।

ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରୁ ଏଇପରି କଥାକାହାଣୀ ଡେଇଁ ଆସିଲେ ଆମ ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼େ ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନାଙ୍କର ‘ଚତୁର ବିନୋଦ’—ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ତଳର କଥା—ଗୁରୁଟି କଥାକୁ ନେଇ ‘ଚତୁର ବିନୋଦ’ ରୂପ ପାଇଛି — ସ୍ପଷ୍ଟ ବସାହିତ୍ୟର ଗଳ୍ପରଚନା-ଶୈଳୀ ଭିତ୍ତିରେ ଚତୁର ବିନୋଦର ସୃଷ୍ଟି । କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପର ପ୍ରଚଳନ ରହିଛି । ସମସ୍ତ ଚିତ୍ରଣ ମଧ୍ୟରେ ‘ଚତୁର ବିନୋଦ’ରେ ସେହି ଗଳ୍ପ ଅଂଶର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ହିଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା—ଗଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ କାହାଣୀ କହିବା ଆଉ ପାଠକକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଅଧିକ ବିଧେୟ ବୋଲି ସେକାଳର ଲେଖକ ସ ତ ଯେପରି ଧରି ନେଇଥିଲେ । ଆଉ ସେହିହେତୁ ଏ ଦୁଇଟି ଧାରା ସେଯୁଗର ଗଳ୍ପ-ସାହିତ୍ୟରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରହିଛି ।

କଥାକାହାଣୀରେ ଅଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀକୁ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରଖି ବଳିଷ୍ଠ
ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ କରିବା, ପାଠକକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆନନ୍ଦ
ଦେବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ଯେପରି ଫକୀରମୋହନ ଲେଖନୀ ଧରିଛନ୍ତି !
ତାଙ୍କର ରେବତୀ, ତାକମୁନ୍ଦି, ପେଟେଣ୍ଟ ମେଡ଼ିସିନ୍, ପ୍ରତ୍ୟେକଟି
ଗଳ୍ପରେ ଏହି ଧାରା ଏକାବେଳେ ଜୀବନ୍ତ ରହିଛି । ଏବାର ଓଡ଼ିଆ
କଥାକାହାଣୀ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲଗି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ କଥା କାହାଣୀ ଯେ
ଯଥେଷ୍ଟ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇଛି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅନେକ
ସମୟରେ ଏ ଯୁଗର ଗଳ୍ପ-ସାହିତ୍ୟକୁ ଦେଖି ମନେହୁଏ, ସେଇ
ଫକୀରମୋହନଙ୍କର ପରମ୍ପରା ଯେପରି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ
କଥା-ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତରାଳରେ ବୁଡ଼ି ରହିଛି । ଏହି ଗଳ୍ପ ରଚନାର
ଶୈଳୀ କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର, ବାଙ୍କନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକ
ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ବହୁଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରିଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ ।

ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ ବହୁ ଗଳ୍ପ-ଲେଖକ
ଦେଖା ଦେଇଛନ୍ତି । ପତ୍ତନବିକାର ବହୁଳ ପ୍ରସାର ଏରୂପ ଗଳ୍ପ
ରଚନା ଲଗି ଉପଯୁକ୍ତ ସୁଯୋଗ ଓ ସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି ।
କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, କାହ୍ନୁଚରଣ
ମହାନ୍ତି, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର, ଗୋଦାବରୀ ମହାପାତ୍ର, ରଞ୍ଜ-
କିଶୋର ରାୟ, ରଞ୍ଜକିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅନନ୍ତ ପ୍ରସାଦ ପଣ୍ଡା,
ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ କର—ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ରଚନାରେ ଯେମିତି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର
ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବଜାୟ ରହିଛି । ଏଇ କେତେଜଣ ଲେଖକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଯେ ଆମ ଆଧୁନିକ ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରର ପରିସର ଆବଦ୍ଧ, ତା
ନୁହେଁ । ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ ଏତେ ଗଳ୍ପଲେଖକ ବାହାରିଲେଣି, ଆଉ
ଏତେ ନଆ ନଆ ପ୍ରକାର କଥା ଓ କାହାଣୀ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲଣି ଯେ

ସେ ସମୟର ଏକ ଧାରବାହିକ ଇତିହାସ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ନିଶ୍ଚୟ ସାଧନାସାପେକ୍ଷ । ତେବେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିସରର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ଏବର ଗଳ୍ପରେ ନୂତନତା ଓ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଦୁଇଟି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା । କେଉଁଥିରେ ଗଳ୍ପସାମଗ୍ରୀ, କେଉଁଥିରେ ଚରିତ୍ର, କେଉଁଥିରେ ବା ଚରିତ୍ରର ମନୋଭାବ, ପୁଣି କେଉଁଥିରେ ବା ଚମତ୍କାର ଘଟଣା ଓ ଗୁଞ୍ଜଳକର ଅନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । କେବଳ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କାହାଣୀ ଦେଲେ ବା ବଳିଷ୍ଠ ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ ଦେଲେ ଯେ ‘କଥା’ର ସୃଷ୍ଟି ହେବ, ଏ ଧାରଣା ଏ ଯୁଗର କଥାକାର ଯେପରି ଏକ ନିହାତି ପୁରୁଣା ଧାରଣା ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିଦେଇଛି । ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଅନୁଭୂତି, ଗୋଟିଏ ଦୈନିକ ସଂପାତ—ଏ ବି ଗଳ୍ପ-ରଚନାର ମୂଳପିଣ୍ଡ ହୋଇପାରେ, ଏହା କେବଳ ଧାରଣା ହୋଇ ରହି ନାହିଁ, ରଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ଏହାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ଏ ଯୁଗର ଓଡ଼ିଆ କଥାକାର ଦେଇପାରିଛି । ଦିନକୁ ଦିନ ଜୀବନରେ ଯେପରି ନୂଆ ନୂଆ ତଥ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ଏ ଯୁଗର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି, ସେହିପରି ନୂଆ ନୂଆ ସମାବେଶ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ଦେଇ ଭଳି ଏ ଯୁଗର ଗଳ୍ପ-ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ ତା’ ବାଟରେ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ଭୁଲି ନାହିଁ । ‘ଗଳ୍ପ-ଶ୍ରୀ’ରେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଆଉ ସୌଷ୍ଟବ୍ୟମୟ ଆକୃତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଏକ ନିମ୍ନିକ ବିକାଶର ପଥରେ ଆଗକୁ-ଆଗକୁ ଗତି କରିଚାଲିଛି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ବତ୍ରିଶ ସିଂହାସନ

[୮ ଶବ୍ଦ ଦାସ]

[ପୁରୁଷ-ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବହୁ କାବ୍ୟ କବିତା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗଦ୍ୟ ନା ଗଳ୍ପ ଯେ ନ ଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ । ଏଠାରେ ଶବ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ବତ୍ରିଶ ସିଂହାସନ ଗଳ୍ପରୁ ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ଏଥିରୁ ପୁରୁଷ, ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଭାବ, ଭଙ୍ଗୀ ଓ ଚୈତ୍ବୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା କରିହେବ ।

ବତ୍ରିଶ ସିଂହାସନ ଗଳ୍ପ ପ୍ରଥମେ ସଂସ୍କୃତରେ ବିରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଗଳ୍ପରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସମ୍ରାଟ ବିହମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ଗୁଣାବଳି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ସମ୍ରାଟ ବିହମାଦିତ୍ୟ ବେତାଳସାଧକ ଥିବା ଯୋଗୁ ଅନାୟାସରେ ବହୁ ଦୁଃସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରୁଥିଲେ । ତାଛଡ଼ା ସେ ତାଙ୍କର ନ୍ୟାୟପଦ ତା ଯୋଗୁ ହିତୁବନରେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ଏପରି ନ୍ୟାୟବନ୍ତ ଥିଲେ ଯେ ଥରେ ସ୍ବର୍ଗରେ ରତ୍ନା ଓ ଉଷଶୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ନୃତ୍ୟ-ନିପୁଣୀ, ତାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଦେବା ପାଇଁ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ବିହମାଦିତ୍ୟଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ ।

ବିହମାଦିତ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷାକରି ସ୍ବର୍ଗକୁ ଗଲେ ଓ ସେଠାରେ ଉଭୟ ନୃତ୍ୟଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଦର୍ଶନ କରି ଉଷଶୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନର୍ତ୍ତକୀ ବୋଲି ମତ ଦେଇଥିଲେ । ବିହମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସନ୍ତୋଷଜନକ ହେଇଥିବାରୁ ଇନ୍ଦ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ବିବିଧ ରତ୍ନଖଚିତ ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ସିଂହାସନ ପୁରସ୍କାର ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସିଂହାସନରେ ବତ୍ରିଶ ଗୋଟି ପୁରୁଷଲିଙ୍ଗ ଖଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ସିଂହାସନଟିକୁ ବିହମାଦିତ୍ୟ ଉତ୍କଳିନୀକୁ ନେଇ ଆସିଥିଲେ ଓ ତାହା ଉପରେ

ବସି ରଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଶୁଦ୍ଧି କରୁଥିଲେ । ଏହି ସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ବିହମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ଖ୍ୟାତି ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ବିହମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଦାୟାଦଙ୍କ ଅଭାବରୁ ଉକ୍ତ ସିଂହାସନଟିକୁ ପାରସ୍ବଦେଶ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତରେ ପୋତିପକାଇଥିଲେ । ବହୁକାଳ ଫରେ ଭୋଜରାଜ ଉତ୍କଳିମାନ ରଜସିଂହାସନରେ ଅଧିରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ଏବଂ ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ଏହି ସିଂହାସନକୁ ଭୁଗର୍ଭରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ । ପୁରୀରୁ ପଳି ସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ଭୋଜରାଜ ଉକ୍ତ ସିଂହାସନରେ ବସିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୁଅନ୍ତେ, ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ରିକା ତାଙ୍କୁ ସେପରି କରିବାକୁ ବାରଣ କଲା ଏବଂ ବିହମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ଗୁଣାବଳି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଫେବଳ ସେହିପରି ଗୁଣା ଲୋକ ହିଁ ସେ ସିଂହାସନରେ ଆରୋହଣ କରିବାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି କହିଲା । ଏହା କହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁତ୍ରିକା ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲା । ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟହ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ରିକା ବିହମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ଗୁଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଏକ ଏକ ବିଷୟ କହିଥିଲେ ଓ ତାହା ହିଁ ବନ୍ଦିଶ ସିଂହାସନ ଗଳ୍ପରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

ସୈମନ୍ତ ସମୟେ ରାଜା ପାଇଲା ଉତ୍ତରୁ ଭୋଜରାଜା ନିତ୍ୟ-କର୍ମ ଯାରି, ରାଜା ହସ୍ତରେ ଫୁଲମଣ୍ଡା ଗୋଟିଏ ଘେନି ସିଂହାସନକୁ ବିଜେ କରନ୍ତେ, ପ୍ରଥମ ପିତୁଳୀ-ହସିଉଠିଲା । ସେ ପିତୁଳୀ ହସିବା ଦେଖି ତାକୁ ରାଜା ପଚାରିଲେ ତା କାହିଁପାଇଁ ହସିଲୁ କହ । ସେ ପିତୁଳୀ ବୋଇଲା, ଭୋ ରାଜନ, ସେ ସିଂହାସନେ ବିହମ ରାଜା ସେ ଭାଜିନ । ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ରାଜା ବୋଇଲେ, ତାହାଙ୍କର କି ଗୁଣ ? ରାଜାର ଏମନ୍ତ ବଚନ ଶୁଣି ପିତୁଳୀ ବୋଇଲା, ତାହାଙ୍କର ମୁଁ ନିକ କହି ପାରଇ । ତାହାଙ୍କର କଥା ଦେବଙ୍କୁ ଦୁର୍ଲଭ । ମୁଁ ତାହାଙ୍କର କଥା କିଏ କହିବି ? ଧାନ ପରିଗୁଣେ ତୁମ୍ଭେ ଶୁଣ । ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ଭୋଜରାଜା ବୋଇଲେ, ସେ ଆମ୍ଭଠାରୁ ବଡ଼ ଦାମା ? ଆମେ ଯାହା ଦେବାର କରୁ ଲକ୍ଷେ ସୁନା ଦାନ ଦେଇପାରୁଁ । ରାଜାର ସେ

ବଚନ ଶୁଣି ସେ ପିତୁଳୀ ବୋଇଲ, ଶ୍ରେ ରାଜନ, ଯେତେକ
 ଜାଣିଲୁଁ ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ କୃପଣ । ଯେତେବେଳୁ ଆପଣା ଗୁଣ କହିଲ
 ତେତେବେଳୁ ଜାଣିଲୁଣି । ପୁରବେ ଶୁଣିଅଛୁ ଆପଣା ପୁରୁଷାର୍ଥ
 ଆପଣା କହିଲେ ସେ ନଷ୍ଟ । ଯେମନ୍ତେ ରକ୍ଷିବାକ୍ୟ ମନେ ଅଛି ।
 ଯେତେ ଗୁଣବନ୍ତ ହେଲେ ଆପଣା ପୁରୁଷାର୍ଥ ନ କହିବ ଯେତେବେଳେ
 ଶୁଣିଥାଉଁ ଆପଣା ଗୁଣ ଯେବେ ପରକୁ କହିଲ ତେବେ ସେ
 ବକର୍ମ ଗୁଣରେ ଲେଖା । ତେଣୁକରି ଆପଣାର ଗୁଣ ପରକୁ ନ
 କହିବ । ଯେମାନ ଉତ୍ତମ ଜନମାନଙ୍କର । କହିଲେ ତେଡ଼େ
 ମାତା ହିଁ । ଯେ ପିତୁଳୀ ଏମନ୍ତ ରାଜାକୁ କହିଲେ । ଯେ ପିତୁଳୀ
 ବଚନ ଶୁଣି ବୋଇଲେ ସେ ଆତ୍ମାରୁ ବଡ଼ ଦାମ । ସେ
 ବିହମାଦିତ୍ୟଙ୍କ କେମନ୍ତ ଗୁଣ ତାହା କହି ଶୁଣିବା । ରାଜାର ଏ
 ବଚନ ଶୁଣି ପିତୁଳୀ ବୋଇଲ, ସେ ବିହମ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରମୁରେ
 ସାମନ୍ତ ପାତ୍ର ରାଜତ ନିଯୋଗୀ ଭେଟନ୍ତି । ତାହାକୁ ରାଜା
 ଅନାଇଲେ ସେ ରାଜା ଲୋକଙ୍କୁ ସହସ୍ତେ ସୁନିଆ ଦିଅନ୍ତି । ଯାହାକୁ
 ଚାହାନ୍ତି ତାହାକୁ ଖଣ୍ଡ ବଚନ କହିନ୍ତି । କୋଟିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦିଅନ୍ତି ।
 ସେ ଦେଲେ ଯେବେ ସେ ଖଣ୍ଡ କରନ୍ତି ତେବେ ରାଜା ବୋଲଣା
 କରନ୍ତି । ଯେଣୁକରି ଉନ୍ନତ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇ
 ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଧରି ବସିଥାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ପିତୁଳୀ କହିଲ ।
 ବୋଲି ଶ୍ରେ ରାଜ, ଯେମନ୍ତେ ମହାତ୍ମା ଗୁଣ ଯେବେ ତୁମ୍ଭଠାରେ
 ଅଛି ତେବେ ସିଂହାସନେ ବସ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଶିବ ଦାସ ବିରଚିତ ଦ୍ଵିତୀୟ କଥା ସମ୍ପାଦ ।

ଚତୁରବିନୋଦ କଥା

[୧ ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା]

କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ନାମେ ଏକ ଭୂମିଜ ଥିଲା । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳବନ୍ତ ଅଟଇ । ତା ଧନୁରେ ଗୁଣ ଦେଇ ଆମଞ୍ଚନ କରିବାକୁ ସଂସାରେ କେହି ନ ଥିଲେ । ସେ ଶର ବିନ୍ଦୁଲେ ମଉହସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରାଣ ହରଇ । ସେ କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ଅହିଘର ନାମେ ପଦ୍ମତରେ ଘର କରିଥାଏ । ସେ ବାଟରେ ଯିବା ଆସିବା ମହାଜନ-ମାନଙ୍କଠାରୁ ଧନରହ ଲୁଟ କରି ନେଇ ରାଜା ସମାନ ସମ୍ପଦ କରିଥାଇ । ପାଞ୍ଚଶ ଲୋକ ଯାଉଥିଲେ ମୃଗ ପଲରେ ସିଂହ ପଶି ମନ୍ତ୍ରିଲ ପ୍ରାୟ ଲୁଟ କରଇ । ଏରୂପେ ଅନ୍ୟାୟ କରିବାରୁ ସେ ପଥ ନ ଚଳିଲା । ବାଣିଜ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେବାରୁ ମହାଜନମାନେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ପାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଜନଶ୍ରେୟ ନ ମିଳିବା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାଣୀ-ମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟଳ ହେଲା । ସେ ତ ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ । ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ଆଇଲେ ସେଇ ବାଟରେ ମିଳିବ । ଆନ ଦିଗରେ ଆତଯାତ ହେବାକୁ ସଜ ନୁହଇ । କେମନ୍ତ ସେ ବାଟେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ ହେବା ମହାଜନମାନେ ବସି ବିଚାର କଲେ, ରୁଲ; କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ସଙ୍ଗେ ଆମ୍ଭେ ପ୍ରୀତି କରିବା, ନୋହିଲେ ଚଳିପାରିବା ନାହିଁ । ଏମନ୍ତେ ଦଶବିଂଶ ମହାଜନ ସଙ୍ଗେ ହୋଇ ତାଠାକୁ ଯାଇ କହିଲେ, ହେ କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ! ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭଠାରେ ମିଳିଲୁ, ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁରୂପେ ବୋଲିବ, ସେ ରୂପେ ଧନ ଦେବୁ, ଆଉ ବାଟରେ ଆମ୍ଭ ଧନ

ଲୁଟ କରିବ ନାହିଁ । ଏରୂପେ ନାନା ଉପହାର ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଦେଇ
 କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି କଲେ । ସେ ଯେଉଁରୂପେ କହଇ, ସେହି-
 ରୂପେ ଧନ ସାରଣୀ କରି ବାଣ୍ଟିଦିଅନ୍ତି । ସେହିଦିନୁ ସେ ବାଟରେ
 ନିର୍ଭୟରେ ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ଆତଯାତ ହୋଇ କାରବାର କଲେ ।
 କ୍ଷେତ୍ରପାଳଠାରେ ବେଳୁବେଳ ଅଧିକ ପ୍ରୀତି କରି ଅପୂର୍ବ ପଦାର୍ଥ
 ମିଳିଲେ ଆଗ ତାକୁ ଦେଇ ପଛେ ଖାଆନ୍ତି । ଭୟରେ ଇଷ୍ଟବନ୍ଧୁ
 ପ୍ରାୟେ ତା'ଠାରେ ଭାବନା ରଖିଥାନ୍ତି । (ଏହାକୁ ଦୁଷ୍ଟପ୍ରୀତି
 କହି । କଲେ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅଇ, ନ କଲେ ଚଳି ନ ପାରଇ, ଏ
 ଦେନି ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ ଥିବାଠାରେ ବାସ ନ କରିବା) । ଯେବେ ଅନ୍ତର
 ହୋଇ ନ ପାରିବ, ତେବେ ଉପର ମନରେ ପ୍ରୀତି ରଖିଥିବ; ଏ
 ଦୁଷ୍ଟପ୍ରୀତି ଅଟଇ ।

ଏବେ ମତପ୍ରୀତି ଯେରୂପେ ତାହା ଶୁଣ । ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତି
 ନାମେ ଏକ ରଜହଂସ ଥିଲା ଯେ, ସେ ଏକ ଦିନକରେ ମାନସ
 ସରେବରେ ଗଙ୍ଗାକୁ ଆସୁଥିଲା । ବାଟରେ ଆସନ୍ତେ ଠାଏ
 ଦେଖିଲା ଏକ ଦିବ୍ୟ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଅଛି । ବିରୁରୁଲା ଏଠାରେ ମୃଣାଳ
 ଖାଇବ । ଏମନ୍ତେ ସେ ଜଳରେ ପଶି ମୃଣାଳମାନ ଆହରଣ
 କରନ୍ତେ କୃଷପାଦ ନାମେ ଏକ ବକ ସେ ହଂସକୁ ଦେଖି
 ବିରୁର କରୁଛି, ଏହା ଦେହ ଏଡ଼େ ପୃଥୁଳ କାହିଁକି ହେଲା, ମୁଁ
 କାହିଁକି ଏଡ଼େ ଦୁବଳ ହେଲି । ବର୍ଷରେ ତ ମୁଁ ଏହାଠାରୁ ଉଜ୍ଜୁଳ;
 ଚକ୍ଷୁ ହିଁ ତ ମୋହର ସୁନ୍ଦର, ପକ୍ଷମାନେ ଅତି ଉତ୍ତମ, କେବଳ
 ଥଣ୍ଡ ବେଳ ପାଦ ଏମାନେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ସରୁ ସରୁ ବୋଲି ଚାଲିବା
 ବେଳକୁ ମାନ୍ଦ୍ର ନ ଥିବ । ମୋର ଯେବେ ଏହାପରି ଦେହ ମୋଟ

ହେବ, ତେବେ ଏହାଠାରୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ହେବ, ବକମାନଙ୍କ
 ଉପରେ ବଜା ପ୍ରାୟ ଦିଶିବ । ଏବେ ଏହା ସାଙ୍ଗ ପ୍ରୀତି କରି ଏ
 ଯାହା ଖାଉଛି, ମୁଁ ତାହା ଖାଇବି । ଏମନ୍ତ ବରୁଣ ଡାକିଲୁ, ଆମେ
 ମରାଜବର, ତୁମ୍ଭେ ଏ ଦିଗେ ଆସି ଜଳକେଳି କର; ତେଣେ
 ବ୍ୟାଧମାନେ ପାଣ ବସାଇଥାନ୍ତି, ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଧରି ପ୍ରାଣ ନିଅନ୍ତି,
 ଏବେ ସତ୍ତର ହୋଇ ଏଣିକି ଆସ । ଏହା ଶୁଣି ଚନ୍ଦ୍ର-ଜ୍ୟୋତି ହଠାତ୍
 କାନ୍ଦିଲେ । ବରୁଣଲ ଏ ବକ ବଡ଼ ଦୟାଳୁ, ପ୍ରାଣୀଉପକାରୀ,
 ବଡ଼ ସଙ୍କଟରୁ ରକ୍ଷା କଲେ, ଏବେ ମୁଁ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି
 କରିବି । ଏମନ୍ତ ବରୁଣ କୃଷପାଦ ବକ ନିକଟକୁ ଆସି କହିଲୁ,
 ଶେ ମହାତ୍ମା ବକରାଜ, ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ ଦୟାଳୁ, ମୋହର ପ୍ରାଣଦାନ
 ଦେଲ, ଏ ସକାଶୁ ତୁମ୍ଭ ମୋ ପ୍ରୀତିପଣ ହେଲ, ଏଥିରେ ଅନ୍ୟ
 ନାହିଁ । ବକ କହିଲୁ, ଏ ତ ମୋର ଭାଗ୍ୟ କଥା, ମାତ୍ର ମୁଁ ଯାହା
 ପରୁରବି ତାହା ନିର୍ମଳ କରି କହିବି । ଏହା ଶୁଣି ହଠାତ୍ ବୋଇଲୁ,
 ପରୁରବା ହେଉ । ବକ କହିଲୁ, ଆପଣ କି ଦ୍ରବ୍ୟ ଖାଅ, ମୋତେ
 ତାହା କହ ମୁଁ ଖାଇବି । ହଠାତ୍ କହିଲୁ, ଆମ୍ଭେ ଯାହା ଖାଉଁ
 ଏଠାରେ ସେ ପଦାର୍ଥମାନ କାହୁଁ ମିଳିବ ? କେବଳ ସୁରଗଙ୍ଗାରେ
 ସେ ଥାଏ । ଯେବେ ତୁମେ ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲ, ତେବେ ମୁଁ
 ଆଣିଦେବି । ଏମନ୍ତେ ବକ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି କରି ହଠାତ୍ ମେଲଣି
 ହୋଇ ସେଠାରୁ ଚାଲିଲା । ଗଙ୍ଗାରେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ କିଛିଦିନ
 ବହାର (*) କରି ଭାଷ୍ୟ ପଦାର୍ଥମାନ ଥଣ୍ଡରେ ଧରି କୃଷପାଦ
 ବକଠାକୁ ଆଇଲା । ଦେଖିଲା, ସେହି ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ବକ ମାନ
 ଜଗିଛି, ହଠାତ୍ ଯାଇ ତା ପାଶେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ମାନ୍ୟ କଲା ।

କହିଲା ତୁମ୍ଭପାଇଁ ଉଷ୍ୟ ପଦାର୍ଥମାନ ଆଣିଛି । ଏହା ପାନ କର ।
ଏମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ରୁ କାଢ଼ି ତଳେ ଥୋଇ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଲା—

ଏ ମୃଣାଳ ରସ	ଏ ପୁଷ୍କର ରସ,
ଏ କୁମୁଦ କନ୍ଦ	ଏ କୋମଳ ମକରନ୍ଦ,
ଏ ଜନକ ପଙ୍କ	ଏ ମୋତି ରଜକ ।

ଏ ନାମମାନ ହଂସଠାରୁ ଶୁଣି ମହା ଅନନ୍ଦ ହେଲା କୃଷଦାଦ
ନାମେ ବକ ।

ଏ ନିମନ୍ତେ ହରଷ ହୋଇ ସେ ରସମାନ ଖାଇଲା, ବିରୁଚିଲା,
ଏଥର ମୁଁ ଅତି ପୃଥୁଳ ହେବି । ଏ ରୂପ ହଂସ ପାଞ୍ଚ ସାତ ଥର
ଆହାର ଆଣି ଦେଲା, ବକ ଔଷଧ ଖାଇଲା ପ୍ରାୟ ଖାଉଥାଏ । ଦିନକୁ
ଦିନ ଦେହକୁ ଚାହିଁ ବିରୁଚୁଥାଏ, ମୁଁ ତ ମୋଟ ହେଲି ନାହିଁ । ହେ
ଜନମାନେ ! ବିରୁଚ କର, ବକ କି ହଂସ ପ୍ରାୟ ହୁଅନ୍ତା ! ଯହୁଁ ଦେହ
ନ ବଢ଼ିଲା, ବିରୁଚିଲା, ଏ ହଂସ ପ୍ରୀତିରୁ ମୋର କି କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି !
କେବଳ ପଙ୍କ, ପଥର, ଧୂଳିଗୁଡ଼ାଏ ମାତ୍ର ଖାଇଲି । ଏତିକି ହେଲା
ଯେ, ହଂସ ଅଇଁଠା ଖାଇଲି, ଖୁଣ୍ଟା ରହିଲା । ବକମାନେ ଶୁଣିଲେ
ନିନ୍ଦା କରିବେ, ଅଜାତି କରି ରଖିବେ, ଏବେ ହଂସକୁ ମୁଁ ଅଇଁଠା
ଖୁଆଇଲେ ସିନା ହେବ । ଏମନ୍ତେ ହଂସ ଏକ ଦିନକରେ ପ୍ରବେଶ
ହୋଇ ଥଣ୍ଡରୁ ଆହାର ତଳେ ରଖି ବକକୁ କୋଳ କଲା । ବକ
କହିଲା, ହେ ମରାଳବର, ତୁମ୍ଭ ଦ୍ରବ୍ୟ ତ ମୁଁ ବହୁତ ଖାଇଲିଣି ।
ତୁମ୍ଭକୁ କିଛି ନ ଖୁଆଇ ପାରିଲି । ଏ ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି ।
ପ୍ରୀତି ଦୁଇଆଡ଼ୁ ହେଲେ ସିନା ସୁନ୍ଦର, ମୁଁ ଯାହା ଦେବି ତୁମ୍ଭେ
ତାହା ପାନ କରିବ । ହଂସ ବୋଇଲା କାହିଁକି ନ ଖାଇବି, ତେବେ
ଦିଅ । ବକ କହିଲା, ମୁଁ ଯାଇ ଆଣେ, ତୁମ୍ଭେ ଦଣ୍ଡେମାତ୍ର ବସ ।
ଏହା କହି ଯାଇ ଗାଡ଼ିଆଟାକେ ପଣି ଗେଣ୍ଡା, ଶାମୁକା, ଭେକ,

ଜୋକ, ମୀନ ଏରୂପେ ମାରି ତହୁଁ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଖାଇ ଆଉ ଖଣ୍ଡମାନ ଅନ୍ଧରେ ଧରି ହଂସ ପାଶେ ପ୍ରବେଶ ହେଲା । ଅନ୍ଧରୁ କାଢ଼ି ତଳେ ଥୋଇ କହିଲା, ଏହା ତେବେ ପାନ କର । ହଂସ ସେ ଦୁର୍ଗନ୍ଧରୁ କହିଲା, ଏହା ପାନ କରି ନ ପାରିବି ପରା ! ବକ କହିଲା ଏ ତ ଉତ୍ତମ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଯେଠାରେ ଯେବେ ସୁଖ ଥିବ, ତେବେ ଶ୍ରେୟାନ କରିବ । ହଂସ ତ ମହା ସୁଜନ, ବକ କଥାରେ ନିଶ୍ଚାସ କରି ତହୁଁ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଗିଳି ଦିଅନ୍ତେ ପେଟରେ ପଡ଼ି ଦେହ ମନ୍ଥୁ ହେଲା । ହଂସ ବଡ଼ ବିଜଳ ହୋଇ ବାନ୍ତି କରି ପକାଇଲା । ମୀନ ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ଅନ୍ତ ଦାଣ୍ଡି ହେଉଛି; ବକକୁ ବୋଇଲା ମୋ ପ୍ରାଣ ଗଲା, ଏ ବିକଳ କହି ନୋହିବ । ସେଠାରୁ ବକ କହିଲା, ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଅଇଁଠା ଖାଇଲି, ଏ ବକ କୁଳକୁ ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର ହେଲା, ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଅଇଁଠା ନ ଖାଇଲେ କି ରୂପେ ଯାଆନ୍ତି ? ଏବେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତିରୁ ମୋର କିଛି ଫଳ ନାହିଁ । ବକ ଅଇଁଠା କେଡ଼େ ସୁଆଦ ଏହା ତ ଜାଣିଲୁ ! ବକମାନେ ଅଇଁଠା ଖୁସି ପକାଇବେଟି, ଏଠାରୁ ବେଗେ ପଳା । ଏହା ଶୁଣି ହଂସ କାତର ହୋଇ ପ୍ରାଣଭୟରେ ସେଠାରୁ ପଳାଇଲା ।

ଏରୂପେ ମାତ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି କଲେ ଉତ୍ତମ ଲୋକ ବିପଦରେ ପଡ଼ଇ (*) । ଏ ଯକାଣ୍ଟୁ ମାତ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି ନ କରିବ । ଏହାକୁ ମାତପ୍ରୀତି କହି ।

(ଚତୁର ବିନୋଦରୁ ଗୃହ୍ୟତ)

(*) ମାତ ହୋଇଯାଇ — ପାଠାନ୍ତର

ଭରତ

[୧ ପଶ୍ଚିମ ପୂର୍ବୋତ୍ତମ ଭରତ]

ରାମାୟଣ ପ୍ରାଚୀନ ଭରତର ଏକ ଅନବଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି । ରାଜକୂଳତଳକ ଲୋକାଭିରାମ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କବିଗୁରୁ ବାଲ୍ମୀକି କାବ୍ୟ ରଚନା କରି ବିଶ୍ୱ-ସାହିତ୍ୟକୁ ଉନ୍ନିମନ୍ତ କରି-
ଯାଇଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବାସୀ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କର ଏହି ରାମାୟଣ କାବ୍ୟର ପ୍ରସାବରେ ଅନେକାଂଶରେ ପ୍ରସାବିତ । ଏହି କାବ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର ଚରିତ୍ରର ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି । ରାମାୟଣ ରଚୟିତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପରିଣୀତା ଉର୍ମିଳାଙ୍କୁ ରାମାୟଣ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରତି ବାସ୍ତବିକ ଆବରଣ କରି-
ଛନ୍ତି ! ପୁଣି ବିଶ୍ୱକବି ରାମାୟଣାଥ ଓ ହିନ୍ଦ ସାହିତ୍ୟର କବିସମ୍ରାଟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୈଥଲୀଶରଣ ଗୁପ୍ତ ଉର୍ମିଳାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ଭରତଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତି ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିନାହାନ୍ତି । ରାଜସିଂହାସନ ଅଧିକାର ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତିକ ସୁଯୋଗ ପାଇ ମଧ୍ୟ ‘ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତଃ ପିତୃସମ’ ଆଦର୍ଶରେ ପରିଗ୍ରହଣ ହୋଇ ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତ ଭରତ ସେ ଅପୂର୍ବ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ପରମ୍ପରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛନ୍ତି, ବିଶ୍ୱ-ସାହିତ୍ୟରେ ଅନୁରୂପ ଚରିତ୍ର ବିରଳ ।

ରାମାୟଣ କାବ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନିଷ୍ଠୁଳଙ୍କ ଭରତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବିଡ଼ମ୍ବନା ଦର୍ଶିଥିଲା ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ରାମାୟଣରେ ସବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ନ ଥିବାରୁ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କୁ ଦୁଃଖିତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ରାମ ବନବାସ ଆୟୋଜନରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜଭବନରେ ଭରତଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଯେଉଁ ଭୂମୁଳ ବାଦାନୁବାଦ

ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ବାସ୍ତବିକ ଦୁଃଖଦ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନ-
ବାସୀ ହେବା ସମୟରେ “ଭରତେ ସନ୍ନିବନ୍ଧାଃ ସ୍ଥାନୋନିକେ
ପଶବେ” ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେ ଘାତକ ସନ୍ନିକଟରେ ପଶୁ ଧରି ଭରତଙ୍କ
ନିକଟରେ ନିବନ୍ଧ ହେଉଛୁ ପ୍ରଜାମାନେ ଏହିପରି ଆର୍ତ୍ତଦାଦ
କଲେ, ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଏହି ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆତ୍ମୀୟସ୍ଵଜନଙ୍କ ନିକଟରୁ
ଅନ୍ୟାୟ ଲଞ୍ଚିନାପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରତକୁ ଏତେ
ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଯେ “ମମ ପ୍ରାଣେଃ ପ୍ରିୟତମ” ବୋଲି ବାର-
ମ୍ବାର ଭରତଙ୍କୁ ସମ୍ବାଷଣ କରିଛନ୍ତି । ବିଦାୟ କାଳରେ
କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଥିଲେ, “ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଭରତ ଉପରେ
ବିଶ୍ଵାସ ରଖି ତୁମକୁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ମୋର ଚିନ୍ତାର
କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ।” ଅଥଚ ସେଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରତଙ୍କ
ପ୍ରତି ଯେ ସ୍ଥୁଳବିଶେଷରେ ସନ୍ଦେହବାଣ ନିଷେପ କରି ନାହାନ୍ତି
ଏପରି ନୁହେଁ । ସେ ସୀତାଙ୍କ ନିକଟରେ କହିଛନ୍ତି, ଭରତଙ୍କ
ନିକଟରେ ମୋର ପ୍ରଶଂସା କରିବ ନାହିଁ—ଲୋଭବ୍ୟାଧିପୁକ୍ତ
ପୁରୁଷମାନେ ପରର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ପିତା ଦଶରଥ ରାମାଭିଷେକର ଉଦ୍‌ଯୋଗ ପଦ୍ ସମୟରେ
ଭରତଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, “ଭରତ
ମାତୁଳାଳୟରେ ଥାଉ ଥାଉ ତୋର ଅଭିଷେକ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଉ
ବୋଲି ମୋର ଇଚ୍ଛା । କାରଣ ଯଦିଓ ଭରତ ଧାର୍ମିକ ଓ ତୋର
ଅନୁଗତ, ତଥାପି ମନୁଷ୍ୟ ମନ ବିଚଳିତ ହେବାକୁ କେତେ କ୍ଷଣ ?”
ଇକ୍ଷ୍ଠାକୁ ବଂଶର ଚରାଗତ ପ୍ରଥାନୁସାରେ ରାଜର୍ଥଂହାସନ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ
ଭ୍ରାତାର ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟ; ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଧାର୍ମିକାଗ୍ରଗଣ୍ୟ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରତି
ଏହି ସନ୍ଦେହର ମାର୍ଜନା ନାହିଁ । ରାମ ଭରତଙ୍କର ଚରଣ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ
ଏତେ ବୁଝି ମଧ୍ୟ ବନବାସୀନ୍ତେ ଭରତଜାଗ୍ରମଠାରୁ ହନୁମାନଙ୍କୁ

ଭରତଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ କହିଥିଲେ, “ମୋର ପ୍ରତ୍ୟାଶମନ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଭରତର ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିରକ୍ତିର ସଙ୍କେତ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛି କି ନାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବ ।” ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ନରରୂପୀ ନାରାୟଣଙ୍କର ଏହିପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହୋକ୍ତି ଏକାନ୍ତ ଅଶୋଭନୀୟ, ଅମାର୍ଜନୀୟ । ଜଗତରେ ନିରପରାଧ ଅନେକ ଥର ଦଣ୍ଡ ଘୋଷଣା କରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି; ଭରତଙ୍କ ପରି ଆଦର୍ଶ ଧାର୍ମିକ ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରି ଦଣ୍ଡାଦେଶର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ।

ଭରତଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କର କଟୁ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରଣରେ ସୁଚିବିଚ୍ଛ ହେଲା ପରି ବେଦନା ଭରତଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ଦେବଚନ୍ଦ୍ରନେ ପ୍ରତି ଦେବଭୁଲ୍ଲତରଣ ବିଶ୍ୱାସ ଯକଳ ସନ୍ଦେହ-ଭ୍ରାଜନ ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାପାଇଁ ବିପୁଳ ବାହ୍ୟମାୟକ୍ତିତ ଯେତେବେଳେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ନିଷାଦ ଅଧ୍ୟପତି ଗୁହକ ସେତେବେଳେ ଭରତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅନିଷ୍ଟପାଇଁ ଧାବତ ମନକରି ଲଗୁତ ହସ୍ତରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଥିଲା । ଏପରିକି ଭରତଙ୍କ ରକ୍ଷିତାୟତ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଭୟ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ଲଜ୍ଜା କରୁଥିଲେ, “ଆପଣ ସେହି ନିଷ୍ଠାପ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଣସି ପାପ ଅଭିପ୍ରାୟ ବଢ଼ନ କରି ଯାହା କରୁନାହାନ୍ତି ତ !” ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ନିକଟରେ କୈଫିୟତ ଦେଇ ଭରତଙ୍କ ପ୍ରାଣ କଣ୍ଟାଗ୍ରତ ।

ସର୍ବପ୍ରଥମେ କିନ୍ତୁ ଭରତଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି କବିଗୁରୁ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ — ସେ ମାତୁଳ ଗୃହରେ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ କରୁଛନ୍ତି । ରାଜନର୍ତ୍ତକାଗଣ ତାଙ୍କ ପ୍ରମୋଦ ବିଧାନପାଇଁ ନୃତ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ବନ୍ଧୁମାନେ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଛନ୍ତି । ଭରତଙ୍କ ଚିତ୍ତ କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟ; ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମୁଖ । ଅଯୋଧ୍ୟାର ବିଷମ ବିପଦର ପୂର୍ବାଭାସ ଯେପରି

ତାଙ୍କର ମନ ଅଧିକାର କରିଛି । ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁଭବ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏପରି ସମୟରେ ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ ଦୂତ ଆସିଛି । କ୍ୟାଗ୍ର କଣ୍ଠରେ ଭରତ ଦୂତଙ୍କୁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର କୁଶଳ ସମୀକ୍ଷାର ଜିଜ୍ଞାସା କରିଛନ୍ତି । ଦୁର୍ଗାଣ ଦ୍ୱେର୍ଷ-ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଉତ୍ତର ଦେଇ ‘କୁଶଳାସ୍ତେ ମହାବ ହୋ ପେଷା’ କୁଶଳ-ମିଛସି’ । କିନ୍ତୁ ଗତ ରାତିର ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଓ ଦୂତମାନଙ୍କର ବ୍ୟଗ୍ରତା ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଏକ ସମସ୍ୟା ପରି ବୋଧ ହେଲା । ଏହି ଦୁଇ ଘଟଣାକୁ ସେ ଦୁର୍ଘଟିନ୍ଦ୍ରର ସୂତ୍ରରେ ଗୁନ୍ଥି ବିମର୍ଷ ହେଲେ ।

ବହୁ ଦେଶ, ନଦ, ନଦୀ ଓ କାନ୍ଥର ଅତିକ୍ରମ କରି ଭରତ ଦୂରରୁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଶ୍ୟାମଳ ଚତୁରାଞ୍ଚ ଅବଲୋକନ କଲେ । ଆତଙ୍କିତ କଣ୍ଠରେ ସେ ସାରଥୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “ଏ ତ ଅଯୋଧ୍ୟା ପରି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ନଗରର ଚରଣରୁ ତୁମ୍ଭେ ଶବ୍ଦ-ଝଙ୍କାର କାହିଁ ? ବେଦପାଠ-ନିରତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର କଣ୍ଠଧ୍ୱନି, କାର୍ଯ୍ୟ-ସ୍ରୋତରେ ପ୍ରବାହିତ ନରନାରୀର ବିପୁଳ ଶବ୍ଦ ସମ୍ଭାର ଏକାନ୍ତତାବେ ନିସ୍ୱରୂପ । ଯେଉଁ ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନ ସମ୍ମୁଖରେ ନରନାରୀମାନେ ଏକତ୍ର ବିଚାରଣା କରନ୍ତି ସେ କଣ ଆଜି ପରିତ୍ୟକ୍ତ ? ରାଜପଥ ଚନ୍ଦନ ଓ ଜଳ ସିଞ୍ଚନରେ ପବନ ଦୋଳ ନାହିଁ ! ରଥ, ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତୀ ରାଜପଥରେ କିଛି ନାହିଁ । ଅସ୍ତରତ ଜବାଟ ଓ ଶ୍ରୀଗ୍ରୀବ ରାଜପୁର ବ୍ୟଙ୍ଗ କରୁଛି । ଏ ତ ଅଯୋଧ୍ୟା ନୁହେଁ, ବୋଧହୁଏ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଅରଣ୍ୟମା ।”

ପ୍ରକୃତରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଶ୍ରୀ ଅନ୍ତର୍ହିତା । ପୂର୍ଣ୍ଣମୀର ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଶ୍ଳେଷ ମଳନ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ସିଲେକଟି ଚକଟି ମହାରାଜ ଦଶରଥ ପୁରୁଷୋତ୍ତମରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ଅଭିଷେକ ମଞ୍ଚକୁ ପାଦୋ-ଶ୍ରେଳନୋଦ୍ୟତ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ରାଜକୁମାର ବିଧିଅଭିଶାପରେ ଅଭିଶପ୍ତ

ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ବେଶରେ ବନବାସ କରିଛନ୍ତି; ବିଜୟ କଙ୍କଣ, କେୟୁର, ସଖୀମାନଙ୍କୁ ବିତରଣକରି ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜବଧୂ ସନ୍ଧ୍ୟାସିନୀ ବେଶରେ ସ୍ବାମୀ-ସର୍ଜିନୀ ହୋଇଛନ୍ତି । କନିଷ୍ଠ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ଭ୍ରାତା ଓ ଭ୍ରାତୂଜାପୁର ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରିଛନ୍ତି । ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରର ଗୃହେ ଗୃହେ ଏହି ଭିନ୍ନ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରୁଣ ହିନ୍ଦନର ଉତ୍ସ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି । ବିପତ୍ତି ବନ୍ଦ, ରାଜପଥ ପରିତ୍ୟକ୍ତ । ସୁମନ୍ତ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଥିଲେ ଯେ ଅଯୋଧ୍ୟାନଗର ପୁନଃସ୍ଥାନ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଦଶା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଛି ।

ସତ୍ୟ ବିଧବା କୈକେୟୀ ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍ତୁଲ୍ଲା ପତିସାତ୍ତ୍ବ୍ୟ ପୁତ୍ରର ଭାଗ୍ୟ ଅଭିଷେକ ବ୍ୟାପାରରେ ଆନନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ମନେ ମନେ ଆଜି ସୁଖୀ ହେଉଥିଲେ । ଭରତଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୃଷ୍ଟା ହୋଇଥିଲେ । ଭରତ ପିତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିବାରୁ ସେ କହିଲେ—‘ଯା ଗତି ସବ୍ ଭୂତାନାଂ ତା ଗତିଂ ତେ ପିତା ଗତଃ ।’ ‘ସବ୍ ଜୀବନର ଯେଉଁ ଗତି, ତୋ ପିତାଙ୍କର ସେଇ ଗତି ହୋଇଅଛି ।’ ଏହି ସମ୍ବାଦରେ ପରଶୁରାଜ ବଣ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ପରି ଭରତ ଭୁଲୁଣ୍ଡିତ ହେଲେ ।

‘ସ୍ବ ନୃ ସଃ ପାଣିଃ ସୁଖଂ ସ୍ବର୍ଗସ୍ତାତସ୍ୟାକ୍ଲିଷ୍ଟକର୍ମଣଃ ।’ “ଅକ୍ଲିଷ୍ଟକର୍ମୀ ପତୁହସ୍ତର ସୁଖସ୍ଥ ଲୋକେ କେଉଁଠୁ ପାଇବି ?” ବୋଲି କହି ଭରତ ହିନ୍ଦନ କଲେ । ରାଜସ୍ଥାନ ରାଜପ୍ରାସାଦ ତାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ ଆକାଶ ପରି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହେଲା । ସେ କୈକେୟୀଙ୍କୁ କହିଲେ, “ରାମ କାହାନ୍ତି ? ପିତାଙ୍କ ଅବର୍ତ୍ତମାନତ୍ବେ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ପିତା, ବନ୍ଧୁ; ମୁଁ ତାଙ୍କର ଦାସ । ସେହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୋ ପ୍ରାଣ ଆକୁଳ ।” ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ନିବାସିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଶୁଣି ଭରତ କ୍ଷଣକାଳ ପ୍ରମୁଦ ହୋଇଗଲେ । ପରଶେଷରେ ଭରତଙ୍କ

ଉନ୍ନତି ଓ ରାଜ୍ୟ ଶ୍ରୀ କାମନାରେ ଯେ ସକଳ କାଣ୍ଡ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ବଞ୍ଚେନା କରି ପୁଣିର ପ୍ରୀତି ଉପାଦାନ ପ୍ରକାଶରେ କୈଳେୟୀ ତାଙ୍କର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ନିରାଶ କଲେ ।

ନିଶ୍ଚିତ ମେଘାଶ୍ରୁତ ଆକାଶକୁ ଯେପରି ଆଜ୍ଞାନ କରେ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ବାସ୍ତବ ଭ୍ରାତା ଏହି ଦୁଃସନ୍ଦର୍ଭ ସମ୍ପାଦନ ମର୍ମ ଶଶକାଳ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ମତାକୁ ଯେପରି ଭର୍ତ୍ତନା କଲେ, ତାହା ମାତୃହୃଦୟରେ ଚରମ ଦୁର୍ଗତିର ଝଡ଼ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । “ତୁମେ ଧାର୍ମିକପ୍ରବର ଅଶ୍ୱତ୍ଥଙ୍କର କନ୍ୟା ନୁହଁ । ସେ ବଂଶରେ ଜାତ ଏକ ରାକ୍ଷସୀ । ତୁମେ ମୋର ଧର୍ମବତ୍ସଳ ପିତାଙ୍କର ବିନାଶର ହେତୁ । ଦେବସମ ଭ୍ରାତାତ୍ୱକୁ ମୋର ପଥର ଭିକାରୀ କରିବ । ତୁମର ନରକ ବାସ ହେଉ ।”

କାତର କଣ୍ଠରେ ଭରତ ଏହିପରି ହୃଦୟଭେଦରେ ଅପର ହ୍ରାସପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ୱର ପୁଣି କୌଶଲ୍ୟା ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଭରତର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଶୁଭୁଛି, ସେ ଆସିଲଣି । ତାକୁ ମୋ ନିକଟକୁ ଡାକିଆଣ ।” କୃଶାକ୍ତୀ ସୁମିତ୍ରା ଭରତଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣନ୍ତେ କୌଶଲ୍ୟା କହିଲେ, “ତମ ମାତା ତମ ସହିତ ନିଷ୍ଠୁର ରାଜ୍ୟ ଘୋଷଣା କରନ୍ତୁ । ତମେ ମତେ ଘରକୁ ନିକଟକୁ ପଠାଇଦିଅ ।” ଏହି କଟୁ କ୍ରିରେ ମର୍ମବଦ୍ଧ ଭରତ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅନେକ ଶପଥ କଲେ । ସେ ଏହି ବ୍ୟାଘ୍ରରେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରକାରେ ସଫଳ ନୁହନ୍ତି, ଏହି ଅଶୋଭନୀୟ କାଣ୍ଡ ତାଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତରେ ଘଟିଛି—ଏହି କଥା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କର ହୃଦବୋଧ କରିବାର ଚେଷ୍ଟାକରି ନିଦାରୁଣ ଶୋକ ଓ ଲଜ୍ଜାରେ ଅଭିଭୂତ ଭରତ ନିଜ ଅଜସ୍ର ଅଭିସମ୍ପାତ ଦୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କହୁ କହୁ ଶୋକରେ ମୁହ୍ୟମାନ ହୋଇ ଭରତ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । କରୁଣାମୟୀ ଅମ୍ବା କୌଶଲ୍ୟା

ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର କୁମାର-ମନନ ଅବସ୍ଥା ବୁଝିପାରିଲେ । ତାଙ୍କୁ କୋଳରେ ବସାଇ ହସନ କଲେ । ଭରତଙ୍କ ଶୋକ ଓ ଔଦାସୀନ୍ୟ ହମେ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶୁଣାନ ଘାଟରେ ମୃତ ପିତାଙ୍କର ଶବ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲେ, “ପିତଃ, ଆପଣ ପ୍ରିୟପୁତ୍ର-ଦ୍ଵୟଙ୍କୁ ଅରଣ୍ୟାନ୍ତା ପ୍ରେରଣ କରି ନିଜେ କେଉଁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ ?” ଅଶ୍ରୁଧୂର୍ଣ୍ଣ କାତରଦୃଷ୍ଟି ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ ତାଡ଼ନା କରି ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ବଶିଷ୍ଠ ପିତାଙ୍କର ଅନ୍ତେଷ୍ଠହସ୍ତିୟା ସମ୍ପାଦନପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ପୁନଶ୍ଚ ଶୋକବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଭରତ ଚେତାଶୂନ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ବନ୍ଦୀଗଣ ଭରତଙ୍କର ଜୟଗାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପାଗଳଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ସେ ନିଷେଧ ଆଦେଶ ଦେଇ କହିଲେ, “କ୍ଷତ୍ରୀକୁ ବଶର ପ୍ରଥାନୁଯାୟୀ ସିଂହାସନ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ରାଜ-କୁମାରଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ । ତୁମ କାହାର ବନ୍ଦନା ଗୀତ ଗାଉଛ ?” ରାଜମୃତ୍ୟୁର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଦିବସରେ ପ୍ରମୁଖ ସଚୀବବୃନ୍ଦ ଭରତଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ ନିମିତ୍ତ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଭରତ କହିଲେ, “ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ହେଲେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା କରି ଫେରାଇ ଆଣିବି । ନଚେତ୍ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ପାଇଁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବନବାସୀ ହେବି ।”

ଶତ୍ରୁମ୍ନ ମନ୍ଥରାକୁ ମାରିବାକୁ ଗଲେ ଏବଂ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ବର୍ଜନ କରି ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । କ୍ଷମାର ଅଭାବ ଭରତ ତାଙ୍କୁ ନିଷେଧ କରି କହିଲେ, “ଦୋଷୀମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା ଦିଅ । ଅନୁତାପରେ ସେମାନେ ନିଜର ଝୁଟି ସଂଶୋଧନ କରିବେ ।”

ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ଛୁଟି ଚାଲିଲେ । ଶୁକ୍ରବେର ପୁରୀରେ ଗୁହକ ସହିତ ଭରତଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ତାଙ୍କପ୍ରତି ପ୍ରଥମେ ଗୁହକ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରତାପ କରିଥିଲେ,

କିନ୍ତୁ ଭରତଙ୍କ ମୁଖଶ୍ରୀରୁ ମନଗହନର ଶ୍ଵାସ ଓ ସ୍ଵଚ୍ଛତା ଦେଖି ସେ ନିଜର ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ କଲେ । ଇଙ୍ଗୁଡ଼ା ମୂଳେ ଚୂଣାଶୟ୍ୟାରେ ରାମ ସାମାନ୍ୟ ଜଳପାନାନ୍ତେ ରାସିଯାପନ କରୁଥିଲେ । ସେହି ଚୂଣାଶୟ୍ୟା ଟଙ୍କ ବଗାଳ ବାହୁ ପୀଠନରେ ନିଷ୍ପେଷିତ ହେଉଥିଲା । ସୀତାଙ୍କ ଉତ୍ତରାୟ ପ୍ରତିପ୍ତ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣବିନ୍ଦୁ ଚୂଣା ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟା । ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖି ଭରତ ମୌନ ହୋଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହିଲେ । ଗୁହକ କଥା କହୁଛନ୍ତି । ଭରତ ଶୁଣିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଭରତଙ୍କୁ ସଞ୍ଜାଣୁନା ଦେଖି ଶସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ହସ୍ତନ କଲେ । ରାଣୀଚଣ ଓ ସଚୀବବୃନ୍ଦ ଶୋକଭଞ୍ଜିତ ହୋଇଉଠିଲେ । ବହୁ ଯତ୍ନ ପରେ ଭରତ ଜ୍ଞାନ ଲଭକରି ସାଣ୍ଟଲେଟନରେ କହିଲେ, “ଏହି କଣ ତାଙ୍କ ଶୟ୍ୟା ! ସେ ଚରଦନ ଗଗନରୁମ୍ପା ରାଜ-ପ୍ରାସାଦରେ ବାସ କରୁବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ, ଯାହାର ଗୃହ ପୁଷ୍ପମାଲ୍ୟାବତ-ଚନ୍ଦନରେ ଚରନ୍ତୁଛି, ଯାହାର ଗୃହଶିଖର ନୃତ୍ୟଶୀଳ ଶୁକ, ମୟୂରର ବହାର ଭୂମି ଓ ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ ଚର ମୁଗ୍ଧରତ ଓ ଯାହାର କାନ୍ଥନ ଭୃତ୍ୟମୁହ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟର ଆଦର୍ଶ, ସେଇ ଗୃହପତି ଧୁଲିଲୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ ଇଙ୍ଗୁଡ଼ା ମୂଳରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ! ଏକଥା ସ୍ଵପ୍ନ ପରି ବୋଧ ହେଉଛି । ଏହା ଅବଶ୍ୟାସ କରି ମୁଁ କେଉଁ ମୁହଁରେ ରାଜପରିଚ୍ଛଦ ପରିଧାନ କରିବି ? ଭୋଗବିଳାସ ପଦାର୍ଥରେ ମୋ ଉ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଅଦ୍ୟାବଧି ମୁଁ ଜଟାବଲ୍‌କଳ ପରିଧାନ କରି ରେ ଶୟନ କରି ଓ ଫଳମୂଳାହାରରେ ଜୀବନ ଯାପନ କ ।”

ଏଥର ଜଟା ବଲ୍‌କଳପରିଚ୍ଛଦ ଶୋକବିମୁତ ରାଜକୁମାର ଭରତଙ୍କ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ । ଏହି ସର୍ବଜ୍ଞ ରାମ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମତଃ ସନ୍ଦେହ କରି ଭରତଙ୍କୁ ମନଃପୀଡ଼ା

ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏକ ରାତି ଭରଦ୍ବାଜଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ମୁନିଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁଯାୟୀ ରାଜକୁମାର ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟ ଅଭି-
ମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଭରଦ୍ବାଜ ଭରତଙ୍କ ଶିବିରରେ ପ୍ରବେଶ
କରି ରାଣୀମାନଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । ଭରତ
ମାତାମାନଙ୍କର ଏହିପରି ପରିଚୟ ଦେଲେ—ଶୋକ, ଅନଶନରେ
କ୍ଷୀଣଦେହ ଦେଶକଳ୍ପ ଯୌମ୍ୟମୁର୍ତ୍ତି ଏଇ ମୋର ଅଗ୍ରନ୍ତ ବନ୍ଧନଙ୍କ
ମାତା । ତାଙ୍କ ବାମ ବାହୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ବିମନା ଅବସ୍ଥାରେ ଯେ
ଦଣ୍ଡାୟମାନା, ବନାନ୍ତରରେ ଶୁଷ୍କପୁଷ୍ପ କର୍ଣ୍ଣିକାର ତରୁ ନ୍ୟାୟ
କ୍ଷୀଣାଙ୍ଗ, ଏଇ ଲକ୍ଷଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ଜନନୀ ସୁମିତ୍ରା । ଆଉ ତାଙ୍କ
ପାଶ୍ବରେ ଯେ ଉପସ୍ଥିତ ସେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ବିଦାୟକରି
ଆସିଛନ୍ତି, ସେ ପତିତାତନା ଓ ସମସ୍ତ ଅନର୍ଥର ମୂଳ । ସେହି
ବୃଥା ପ୍ରତିଜ୍ଞାମାନନା ଓ ରାଜ୍ୟକାମୁକା ଏହି ଦୁର୍ଭାଗାର ମାତା ।
ଏହିପରି ମାତାମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଭରତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁଦ୍ବୟ ଅଶ୍ରୁ-
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଆସିଲା ଏବଂ କିଛି ସର୍ପ ପରି ସେ ଥରେ ଲେତକପୂର୍ଣ୍ଣ
ଚକ୍ଷୁରେ ମାତା କେକେୟୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟରେ ପହଞ୍ଚି ଭରତ, ଜନନୀବୃନ୍ଦ ଓ ସଚିବ-
ସମୁଦ୍ଧ ପରିବୃତ ହୋଇ ରଥ ତ୍ୟାଗକରି ପଦବ୍ରଜରେ ଅଗ୍ରସର
ହେଲେ । ଅନଶନ ଓ ଶୋକର ଜୀବନ୍ତ ମୁର୍ତ୍ତି ଦେବୋପମ ଭରତ
ରାମଙ୍କୁ ତୃଣ ଆସନରେ ଉପବିଷ୍ଟ ଦେଖି ବାଳକ ପରି ଉଚ୍ଚକଣ୍ଠରେ
ହନ୍ଦନ କଲେ, “ହେମହତ୍ତ୍ବ ଯାହାର ମସ୍ତକୋପରି ଶୋଭା ପାଉଥାନ୍ତା
ତାଙ୍କ ରାଜଶ୍ରୀଉଜ୍ଜ୍ବଳ ଶିରୋଦେଶରେ ଆଜି ଜଟ-ସାର କାହିଁକି ?
ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ଯେଉଁ ଦେହ ଚନ୍ଦନ ଓ ଅଗୁରୁଦ୍ରାସ ମାର୍ଜିତ ହୁଏ, ଆଜି
ସେଇ ଅଙ୍ଗରାଜ ବିରହିତକାନ୍ତି ଧୂଳିଧୂସର । ସେ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ବର
ପ୍ରକୃତପୁଞ୍ଜର ଆରାଧନାର ବସ୍ତୁ, ସେ ବନେ ବନେ ଭ୍ରଷ୍ଟକର ପରି-

ଛଦରେ ଗମନାଗମନ କରୁଛନ୍ତି । ମୋ ନିମିତ୍ତ ଆପଣ ଏହି ସକଳ କଷ୍ଟ ବହନ କରିଛନ୍ତି । ମୋର ଏଇ ଲୋକଗର୍ହିତ ଦୃଶ୍ୟ ଖାବନ ଥିବୁ” — କହି ଭରତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରଣ-ପଙ୍କଜରେ ନିପତିତ ହେଲେ । ଏହି ଦୁଇ ଚ୍ୟାଗୀ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ମିଳନ-ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ କରୁଣ । ଭରତଙ୍କ ମୁଖ ଦୁଃଖାଚ୍ଛନ୍ନ ।

ଭରତ ପୁନଶ୍ଚ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତାଙ୍କର କର ଧରିବାପାଇଁ ଭୂତଳ-ସ୍ପର୍ଶୀ ହୋଇ କହିଲେ, “ମୋ ଜନ୍ମଦାୟିନୀର ନରକ ପତନ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାଗ; ଆପଣ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଭାଇ, ଶିଷ୍ୟ, ଦାସାନୁଦାସ, ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତୁ; ନଚେତ୍ ମୁଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ବନବାସୀ ହେବି, ଏ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଳନ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।” କୌଣସି ପ୍ରକାର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣି ନ ପାରି, ଭରତ ଅନଶନ ବ୍ରତ ପାଳନ କରି କୁଟୀରର ଦ୍ଵାରଦେଶରେ ଭୁଲୁଣ୍ଡିତ ହେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଅନୁଜକୁ ସାଦରେ ଉଠାଇ ସ୍ଵ-ପାଦୁକା ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଜଟାଜୁଟ ଶୋଭାନ୍ବିତ କରି, ଭ୍ରାତୃ ପଦରଜରେ ବିଭୂଷିତ ପାଦୁକା ତାଙ୍କର ରାଜମୁକୁଟ ସ୍ଥାନାୟ ହେଲା । ସହସ୍ର ଭୂଷଣ ଯେଉଁ ଶୋଭା ପ୍ରଦାନରେ ଅସମର୍ଥ, ଏହି ପାଦୁକା ଭରତଙ୍କୁ ସେହି ଅପୂର୍ବ ରାଜଶ୍ରୀ ପ୍ରଦାନ କଲା । ବିଦାୟକାଳରେ ଭରତ କହିଲେ, “ରାଜ୍ୟଭାର ଏହି ପାଦୁକା ନିକଟରେ ନିବେଦନ କରି ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଜାସାରେ ରହିବି । ସେହି ସମୟାନ୍ତେ ଆପଣ ନ ଫେରିଲେ, ମୁଁ ଅଗ୍ନିରେ ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ କରିବି ।” ଅଯୋଧ୍ୟା-ସନ୍ନିକଟ ହୋଇ ଭରତ କହିଲେ, ଅଯୋଧ୍ୟା ଆଉ ଅଯୋଧ୍ୟା ହୋଇ ନାହିଁ । ମୁଁ ସିଂହାସନ-ଗୂହାରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବି ନାହିଁ ।” ତେଣୁ ନନ୍ଦୀଗ୍ରାମରେ ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା

ରାଜଧାନୀ ନୁହେଁ--ରାଷ୍ଟ୍ରଆଶ୍ରମ । ସଚିବବୃନ୍ଦ ଜଟି ବଲ୍‌କଳ ପରିହୃତ
ଫଳମୂଳାହାରୀ ରାଜାଙ୍କ ପାଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଦେଶରେ କେଉଁ ବିଚାରରେ ମହାର୍ଘ
ପରିଚ୍ଛଦ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ? ସୁତରାଂ ସମସ୍ତେ କଷାୟ ବସ୍ତ୍ରପରିଧାନ
ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେହି କଷାୟ ବସ୍ତ୍ର ପରିହୃତ ସଚିବବୃନ୍ଦ ପରିବୃତ୍ତ
ଅନଶନ ବ୍ରତରେ କୃଶାଙ୍ଗ, ତ୍ୟାଗୀ ରାଜକୁମାର ପାଦୁକା ଉପରେ
ରାଜଛନ୍ଦ ଧାରଣ କରି ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ପାଳନ କରିଥିଲେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଗୃହକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ହେବାରୁ ଭରତ ସ୍ୱୟଂ ତାଙ୍କର
ପଦଯୁଗଳରେ ପାଦୁକା ପିନ୍ଧାଇ କୃତାର୍ଥ ହେଲେ ଏବଂ ରାମ ପଦରେ
ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲେ, “ଦେବ, ଆପଣ ଏହି ଅଯୋଗ୍ୟ ହସ୍ତରେ
ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟଭାର ନ୍ୟସ୍ତକରି ଯାଇଥିଲେ, ତାହା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ରାଜକୋଷରେ ସଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥ ଦଶ ଗୁଣ
ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ।”

ରାମାୟଣରେ ଯଦି କୌଣସି ଚରିତ୍ରକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଦର୍ଶ ରୂପେ
ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ତାହା ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ଭରତ ଚରିତ୍ର । ସୀତା
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରତି ଯେଉଁ କଟୁ କ୍ରି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ, ତାହା କ୍ଷମାର୍ଘ
ନୁହେଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବଳିବଧ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମର୍ପନ
କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅନେକ ସମୟରେ ଅତି ରୁକ୍ଷ ଓ
ଦୁର୍ବିମ୍ବାତ ହୋଇଛନ୍ତି । କୌଶଲ୍ୟା ଦଶରଥଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି,
“କୌଣସି ଜଳଜନ୍ତୁ ଯେପରି ସ୍ତ୍ରୀୟ ସନ୍ତାନ ଭକ୍ଷଣ କରେ
ତମେ ସେପରି କରିଛ ପ୍ରିୟତମ ।” କିନ୍ତୁ ଭରତ ଚରିତ୍ରରେ କୌଣସି
ସୁଟି ନାହିଁ । ପାଦୁକାର ଉଦ୍ଧୂର୍ ଦେଶରେ ହେମଛନ୍ଦ୍ରଧର ଜଟା-
ବଲ୍‌କଳଧାରୀ ଏହି ରାଜର୍ଷିର ଚରିତ୍ର ରାମାୟଣରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପାତ କରିଛି । ଏପରି ସୁପୁତ୍ର ଯୋଗୁଁ ହିଁ ଗର୍ଭଧାରିଣୀ
କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଆମେ ସମସ୍ତ କ୍ଷମାର୍ଘ ବୋଲି ମନେକରୁ ।

ଦୂର ସଙ୍ଗାତ

୮ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ

ଏକ ଦେଶରେ ରଜାପୁଅ ମନ୍ଦିପୁଅ ଦି'ସଙ୍ଗାତ ଥାଆନ୍ତି । ଦି'ସଙ୍ଗାତ ଦିନେ ବରୁଣଲେ ବିଦେଶ ଯିବା । ଘୋଡ଼ାଶାଳରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷିରାଜ ଘୋଡ଼ା ବାଛି ପାଗ ପଟୁକା ଚାରି ହାତର ବାନ୍ଧ ବାନ୍ଧାରିଲେ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ବାଟରେ ଗୋଟାଏ ଭାରି ବଣ ପଡ଼ିଲା । ରଜାପୁଅକୁ ଶୋଷ କଲା, ଶୋଷରେ ତୋଟି ଶୁଖିଯାଉଥାଏ; ଏକେ ସୁକୁମାର ଜୀବନ, ତା ଉପରେ ଉଦୁଉଦିଆ ଖର; ରଜାପୁଅର ଆଉ ଶୋକେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ । ପାଖରେ ଆଖରେ କେଉଁଠି ପାଣି ନାହିଁ । ମନ୍ଦିପୁଅ ଗୋଟାଏ ଡେଙ୍ଗା ଗଛ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନିଷା କଲା । ଦେଖିଲା, ବହୁତ ଦୂରରେ ଚିଲ ବଗ ଉଡ଼ୁଛନ୍ତି । ବଗ ବାରି ବାରି ପକ୍ଷିରାଜ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ିଲା; ରଜାପୁଅକୁ କହିଗଲା, 'ତମେ ଥାଅ, ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ପାଣି ଆଣିଦେବି ।' ଚାହିଁ ଚାହିଁ ମୁହଁ ଉଠିବେ ଘୋଡ଼ା ଯାଇଁ ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଉତ୍ତମ ସୁନ୍ଦର ପୋଖରୀଟିଏ, ପୋଖରୀରେ ଗୋଟିଏ ତୁଳସୀ, ଶଙ୍ଖମଲମଲ ପାହାଚ, ସେଠେ ଜନପ୍ରାଣୀର ଚିତ୍କାର ନାହିଁ । ମନ୍ଦିପୁଅ ପୋଖରୀରୁ ଯେତେ ପାଣି ପିଇଲା, ପାଣି ଦୁଧ ପରି ସୁଆଦ ଲାଗିଲା । ପୋଖରୀ ପାହାଚ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଦିବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ-ରୂପଟିଏ ପଥରରେ ଲେଖା ହୋଇଛି । ମନ୍ଦିପୁଅ ମନେ ମନେ ବରୁଣଲା, କାଳେ ସଙ୍ଗାତ କହିବେ ଏ ସୁଆଦିଆ ପାଣି ଯେଉଁ ପୋଖରୀରୁ ଆଣିଲ, ସେ ପୋଖରୀ ମୁଁ

ଦେଖିବ । ଯା କହି ଯେବେ ଏ ପୋଖରୀ କୁଳକୁ ଆସନ୍ତି, ଏରୂପକୁ ଦେଖି କାଳେ କହିବେ ଯେ, ଏ ପ୍ରସାଦକୁ ମୁଁ ବିଭା ଦେଲେ ଯିବି । ତା'ହେଲେ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ କଥା । ହେବ ଯା ବିଚାର ସେ ପଥର ରୂପର ଆକାଶର ମେଞ୍ଚାଏ ପଙ୍କ ବୋଲିଦେଲା । ଯେଉଁ ପାଣି ମନ୍ଦାକ ନେଇଥିଲା, ସେଥିରେ ପଙ୍କ ଗୋଳି ରଜାପୁଅ ପାଖକୁ ନେଇଗଲା । ରଜାପୁଅ ପାଣି ମନ୍ଦାକ ପିଇଲା, ଭାରି ସୁଆଦିଆ ଲାଗିଲା । ସଙ୍ଗାତକୁ କହିଲା, ଚାଲ ଏ ପୋଖରୀକୁ ଯିବା । ସଙ୍ଗାତ କେତେ ବାହାନା ପାଦ ରଜାପୁଅ କଥାକୁ ଭାଙ୍ଗିଲା, କିନ୍ତୁ ରଜାପୁଅ ଏକା ଜିଦ୍ ଧରିଲା । ପଛକୁ ଦିହାଳି ଦିହେଁ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ସେ ପୋଖରୀକୁ ଗଲେ । ପୋଖରୀକୁଳ କଦମ୍ବଗଛମୂଳେ ଘୋଡ଼ା ଦିହାଳି ବାନ୍ଧିଲେ । ରଜାପୁଅ ପୋଖରୀରୁ ପେଟେ ପାଣି ପିଇଲା, ପିଇସାରି ପାହାଚ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଲାବେଳକୁ ମେଞ୍ଚାଏ କାଦୁଅ ପଡ଼ିଛି । ମନ୍ଦିପୁଅକୁ ପଚାରିଲା, ‘ଏ କଣ ?’ ମନ୍ଦିପୁଅ କହିଲା, ‘ତୁଠିରେ ମାଇପେ ଗାଧୋଇ ସାରି ଦୁଗାଆଓଷା ପୂଜା କରିଛନ୍ତି ।’ ରଜାପୁଅର ଏକା ଜିଗର, ଚାରି ଆଞ୍ଜୁଳା ପାଣି ପୋପାଡ଼ି ଧୋଇଲାବେଳକୁ ଉତ୍ତମ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରସାଦ ରୂପଟିଏ ଦିଶିଲା । ରଜାପୁଅ ସେ ରୂପକୁ ଦେଖି କହିଲା, “ଏ ପ୍ରସାଦକୁ ଆଣି ମୋତେ ବିଭାଦେଲେ ମୁଁ ଏଠି ଯିବି ।” ମନ୍ଦିପୁଅକୁ ବଡ଼ ଭାଲେଣି ପଡ଼ିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡ଼ିଲାକୁ ଦି' ଘୋଡ଼ାକୁ ସେ କଦମ୍ବଗଛ - ମୂଳେ ବାନ୍ଧି ଦି' ସଙ୍ଗାତଯାକ ଗଛରେ ଚଢ଼ିଲେ । ନିର୍ଜନଥାନ, ନିଶା ଗରଜିଲାବେଳକୁ ସେ ପୋଖରୀରୁ ଏକ ଅନ୍ଧାରୀ ସାପ ବାହାରିଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ମଣି ଜଳୁଛି, ଆଡ଼ ଦୀର୍ଘରେ କୋଣେ ବାଟ ଆଲୁଅ ହେଉଛି । ସାପ ସେ ମଣିଟିକ ପୋଖରୀରୁ ରଖିଦେଇ ଚରିବାକୁ ଗଲା । ରଜାପୁଅଟି ମନ୍ଦିପୁଅକୁ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ ! ମୁଁ ଯାଉଛି, ସେ ମଣିକ ଆଣିବ । ମଣିଟିକ ଧଇଲାଣି ସାପ ଯେତେ-

ବେଳେ ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଗୋଡ଼ାଇବ, ତୁମେ ସେତିକିବେଳେ
 ଖଣ୍ଡାରେ ସେ ସାପକୁ ହାଣିଦେବ ।’ ଅହରାଜ ସାପ ଆସି ଆଗକରି
 ଘୋଡ଼ା ଦୁହକୁ ଗିଳିଲା । ଚରୁ ଚରୁ ଖଣ୍ଡେ ଦୁରକୁ ବାହାରିଗଲା ।
 ରଜାପୁଅ ମନ୍ଦିପୁଅ ଦୁହେଁ ଗଛରୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ରଜାପୁଅ ସେ
 ମଣିଷିକ ଆପଣା ପାଗ ଭିତରେ ଗୁଡ଼େଇଲାବେଳକୁ ସାପ କୁଆଡ଼େ
 ଥିଲା, ରଜାପୁଅ ଉପରକୁ ଚମକ ଆସିଲା । ସେତିକିବେଳକୁ ମନ୍ଦିପୁଅ
 ଖୋଲରୁ ଖଣ୍ଡା ବାହାରକରି ଠିକ୍ କରି ରଖିଥିଲା, ସାପ ବେକରେ
 ଶ୍ଵେତେ ପକାଇଲା । ସାପ ମଲା । ରଜାପୁଅ ମନ୍ଦିପୁଅ ସେ ମଣିକ
 ଧରି ପାଣିରେ ପଶିଲେ । ଯଦୁ ପାଣିରେ ପଶୁଥାଆନ୍ତୁ, ପାଣି
 ଆଡ଼େଇ ହେଇଯାଉଥାଏ । ପୋଖରୀ ଭିତରେ ଦେଖିଲାବେଳକୁ
 ଉତ୍ତମ ସୁନ୍ଦର କଅଁର ହୋଇଛି, ପଦାରେ କେନ୍ଦ୍ର ନାହିଁ । ନଅର
 ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଦିବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ସିଂହ ପଲଙ୍କରେ ଶୋଇଛି । ସେ ଦି
 ସଙ୍ଗାତକୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି କହିଲା, ‘ଆହା, କାହିଁକି ଅଇଲା ? ଏହୁକ୍ଷଣି
 ନାଗରାଜା ଅଇଲେ ଗିଳି ପକେଇବ ।’ ମନ୍ଦିପୁଅ ସବୁ କଥା
 କହିଲାକୁ ଆପଣା କଥାଯାକ ତାଙ୍କ ଆଗରେ କହିଲା । କହିଲା, ‘ଏ
 ମୁଲକ ନାଗରାଜାଙ୍କର ମୁଲକ । ମୁଁ ନାଗରାଜା ହିଅ । ନିଜ ନାଗରାଜା
 ଯାହା ଆଣିଦିଏ, ମୁଁ ଖାଏ । ଆଉ ପଦାକୁ ବାହାରେ ନାହିଁ ।
 ଏକା ଗାଧୋଇବାବେଳକୁ ମନପବନ ଡଙ୍ଗାରେ ପୋଖରୀ ବୁଠକୁ
 ଯାଏ । ଗାଧୋଇପାଧୋଇ ସେହି ଡଙ୍ଗାରେ ନଅରକୁ ଫେରି-
 ଆସେ । ମୁଁ ସେ ରୂପକୁ ତୁଠ ଫେର ଉପରେ ଲେଖିଥିଲି । ସତ୍ୟ
 କରିଥିଲି, ‘ସେ ଏ ରୂପକୁ ଦେଖି ମୋ ପାଖକୁ ଆସିବ, ମୁଁ ତାକୁ
 ବିଭ୍ରହେବ ।’ ରଜାପୁଅ ମନ୍ଦିପୁଅକୁ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ ଏ ସ୍ତ୍ରୀଶିଳକୁ
 ଦିହେଁଯାକ ପାଇଲେ, ଯାକୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦ ବିଭ୍ର ହେବା ।’ ମନ୍ଦିପୁଅ
 ହରଷ୍ଟାପ ନାହିଁ କଲା । ରଜାପୁଅ ବିଭ୍ର ହେବାର ଠିକ୍ ହେଲା ।

ମନ୍ଦିପୁଅ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ ତୁମେ ଏଠେଇଁ ଥାଅ । ମୁଁ ଆମ ମୁଲକକୁ ଯାଇ ତୁମ ବାପା ରଜାଙ୍କୁ ଜଣା କରୁ ଯାନ, ବାହାନ, ଚତୁରଙ୍ଗବଳ ସାଙ୍ଗରେ ଦେନ ଆସିବ, ବିଭୀଷଣ ଦେବ ।’ ମନ୍ଦିପୁଅ ହାତରେ ମଣିଷିକ ଧରିଲା ପାଣିରେ ବାଟ ଫିଟିଲା । ଏଣୁ ଉପରକୁ ଆସି ଆପଣା ମୁଲକକୁ ଗଲା । ମନ୍ଦିପୁଅ ସଙ୍ଗରେ ମଣିଷି ଥାଏ ।

ଏଣେ ନିତି ସେ କନ୍ୟାଟି ମନପବନ ଉଜ୍ଜାରେ ଚଢ଼ି ପୋଖରୀ ତୁଠକୁ ଆସେ, ଗାଧୋଇସାରି ଫେରେ ପୋଖରୀ ଭିତରକୁ ଯାଏ । ସେ ଦେଶର ରଜା ଆସିଥିଲେ ପାରିଥିଲା । ଦିନେ ସେ କନ୍ୟାକୁ ପୋଖରୀ ତୁଠରେ ଦେଖିଲେ । ପାଖକୁ ଗଲବେଳକୁ କନ୍ୟା ମନପବନ ଉଜ୍ଜାରେ ଚଢ଼ି ପଲେଇଲା, ଇମିତି ନିତି ଯାନ୍ତି, ନିତି ସେ କନ୍ୟା ପଳାଏ । ରଜା ତାଙ୍କ ମୁଲକର ୧,୨୦୦ ବଢ଼େଇଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । କହିଲେ, ‘ଯେବେ କାଲି ସକାଳକୁ ମନପବନ ଉଜ୍ଜା ଡିଆରି କରି ଆଣିଦେବ, ତେବେ ତୁମ ମୁଣ୍ଡ ରହିବ, ନଇଲେ କାଲି ସକାଳୁ ସବଂଶ ମୁଣ୍ଡକାଟ ହେବ ।’ ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ା ବଢ଼େଇ ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାଗଛ ମୂଳରେ ଶୋଇଲା । ରାତିଯାକ ନିଦ ମାଡ଼ିବାକୁ ନାହିଁ । ସେ ଗଛରେ ଫୁଲଗାଗୁଣାଟିଏ ବସା କରିଥାଏ । ରାତିର ବସାକୁ ଫେରି ଆସିଲାବେଳକୁ ଛୁଆଯାକ କେଁ କଟର ହେଲେ ଖାଇବେ ବୋଲି । ଫୁଲଗାଗୁଣା ପିଲାଙ୍କୁ ବୋଧଦେଇ କହିଲା, ‘ଆଜି ଯାହା ଆଣିଛୁ ଖାଇ ଶୁଅ, କାଲି ୧,୨୦୦ ବଢ଼େଇ ସବଂଶେ ହାଣ ଦେବେ, କାଲି ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ମନବୋଧ କରି ଖାଇବ । ସତେ କଣ ବଢ଼େଇ ମନପବନ ଉଜ୍ଜା ଡିଆରି କରିବେ ଯେ ହାଣରୁ ବଢ଼ିବେ ?’ ଶାଗୁଣାଛୁଆ ଜଗର କରି କରି ମା’କୁ ପଚାରିଲେ, ‘କେଉଁ ଗଛରେ ଭଲ । ସେ ଉଜ୍ଜା ଡିଆରି ହେବ ?’ ମା କହିଲା, ‘ଆମେ ଯେଉଁ ଗଛରେ ଅଛୁ ସେଇ ଗଛରେ ମନପବନ

ଡଙ୍ଗା ତିଆରି ହୁଅନ୍ତା ।’ ବୁଢ଼ା ବଢ଼େଇ ଯା ଶୁଣି ଭାରି ଖୁସି
 ହେଲା । ଆଉ ବଢ଼େଇଯାକକୁ ଉଠାଇଲା । ସକଳେ ସେ ଗଛକୁ
 ହାଣି ମନପବନ ଡଙ୍ଗା ତିଆରିକରି ରଜାଙ୍କୁ ଭେଟି ଦେଲେ । ରଜା
 ସେ ଡଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ି କହିଲେ, ‘ମନପବନ ଡଙ୍ଗା ରେ ! ସେ
 କନ୍ୟା ଯେଉଁଠି ଥିବ ମତେ ନବୁ ।’ ମନପବନ ଡଙ୍ଗା ଗଲ-
 ବେଳକୁ କନ୍ୟା ପୋଖରୀରୁ ଗାଧୋଉଥିଲା । ରଜା ସେ
 କନ୍ୟାକୁ ଘେନି ଆସିଲେ । ମନ୍ଦିପୁଅ ତ ଆଗରୁ ମଣି ନେଇଯାଇଛି
 ଫେରି ନାହିଁ । କନ୍ୟା ତ ମନପବନ ଡଙ୍ଗାରେ ବସି ଗାଧୋଇବାକୁ
 ଯାଇଛି । ସେ ରହିଲା ସେଇ ଆଡ଼େ । ରଜାପୁଅ ପୋଖରୀ ଭିତରେ
 ନଅରରେ ଏକୁଟିଆ ବସିଛି । ମଣି ଥିଲେ ସିନା ପଦାକୁ ଯାଆନ୍ତା !
 ନଅରରେ ବଡ଼ ଛାବନାରେ ଥାଏ । ଦିନାକେତେ ଗଲାରୁ ମନ୍ଦିପୁଅ
 ଯାନବାହାନଘେନି ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ପୋଖରୀ
 କୂଳରେ ମଣିଷପାକ ରଖି ମଣିକ ଧରି ପାଣିରେ ପକ୍ଷିଲା । ନଅର
 ଭିତରେ ଦେଖିଲାବେଳକୁ ରଜାପୁଅ ଏକୁଟିଆ ଅଛି, କନ୍ୟାଟି
 ନାହିଁ । କନ୍ୟାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଆସିଲା । ରଜାପୁଅକୁ କହିଲା,
 ‘ସଙ୍ଗାତ ! ତୁମେ ଥାଅ, ମୁଁ କନ୍ୟାକୁ ଘେନିଆସିବି, ତୁମେ ଶ୍ରାବନା
 କରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଫେରି ଆସିବି ।’ ଯା କହି ରଜାପୁଅକୁ
 ନଅରରେ ଗୁଡ଼ି କନ୍ୟାର ଅନିଷାରେ ଗଲା । ପୋଖରୀ କୂଳରେ
 ଯେତେକ ମଣିଷ ଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ଆପଣା ମୁଲକକୁ ବିଦା କରି-
 ଶେଲା । ସବୁ ଦେଶରେ ବୁଝୁଥାଏ, କେଉଁ ରଜା ନୂଆ ବିବାହ
 ହେଇଛି । ପଛକୁ ଏ କନ୍ୟାକୁ ଯେଉଁ ରଜା ନେଇଥିଲେ, ସେ
 ଦେଶରେ ଏକ ମାଲୁଣୀ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମାଲୁଣୀ କହିଲା, “ଆମ
 ଦେଶ ରଜା ଏକ ପୋଖରୀର କନ୍ୟାଟିଏ ଆଣିଛନ୍ତି, ସେ କନ୍ୟାର
 ବାଉଁଶ ବରଷ ତପସ୍ୟା ପଢ଼ିଲେ ତାକୁ ବିବାହ ହେବେ । ତପସ୍ୟା

ପୂରିବାଯାକେ କନ୍ୟା ରହିବାକୁ ଅଲଗା ନଅର ତୋଳିଦେଇଛନ୍ତି, କନ୍ୟା ସେଠେଇ ଅଛି । ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ପୁା ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ କହିଲା, ‘ମୁଁ ଚୁନି କରିବାକୁ ଆସିଛି ।’ ରାଜା ପଚାରିଲେ, ‘କି ଚୁନି କରିବୁ ?’ ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ କହିଲା, ‘ମଣିମାଙ୍କ ନଅର ରାତିରେ ପହଞ୍ଚ କରିବି, ରାତିଯାକ ମୋର ପଲକ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।’ ରାଜା ହୁକୁମ ଦେଲେ, ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ଯାଇ ନୂଆ ନଅରରେ ପହଞ୍ଚ ଦେଲା । ଅଧରାତି ହେଲା ଯାଇ କନ୍ୟା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । କନ୍ୟା ମନ୍ତ୍ରିପୁଅକୁ ଚିହ୍ନିଲା । କମିତି ଏଠି ପଳେଇବେ, ଦିହେଁଯାକ ଏଇ ବିଚାର କଲେ ।

ରଜା ତାଙ୍କ ମନପବନ ଡଙ୍ଗାକୁ ଯେଉଁଠି ରଖିଥିଲେ, ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ତାକୁ ସୁନ୍ଦର ଖଞ୍ଜିରେ ଆଣି କନ୍ୟାକୁ ସେଥିରେ ବସେଇ ଆସି ପୋଖରୀ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ପାଖରେ ତ ମଣିଟି ଥାଏ । ମଣିଟି ଧରି ଦିହେଁଯାକ ରଜାପୁଅ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ନଅର ଭିତରେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ଧନ ଦରବ ଥିଲା, ସବୁ ଲୁଣ୍ଠେଇ ପୁଣ୍ଠେଇ ନେଇ ଆପଣା ଦେଶକୁ ବାହାରିଲେ । ବାଟରେ ଯାଉ ଯାଉ ଗୋଟିଏ ମଠ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ମଠ ମହନ୍ତ ମରିଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦି’ ତେଲା । ତେଲ ଙ୍କ ଭିତରେ କଜିଆ ଲାଗିଛି । ମହନ୍ତଙ୍କ କଠଉ, ଝୁଲି, ବେତ — ପୁାକୁ କିଏ ନେବ ? ଦି’ ତେଲାଯାକ ରଜାପୁଅ ମନ୍ତ୍ରିପୁଅକୁ ଭଲଲୋକ ମାନିଲେ । ଏ ପଚାରିଲେ ‘ଏଥିପାଇଁ କିଆଁ ଏତେ କଜିଆ ଲାଗିଛି ?’ ତେଲାଏ କହିଲେ, ‘ଏ କଠଉକୁ ମାଡ଼ିଲେ ବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀଯାକ ଦଣ୍ଡକେ ବୁଲି ଆସିବ, ଏ ଝୁଲିମୁଣିକ ଝାଡ଼ିଦେଲେ ଲକ୍ଷେ ଲୋକଙ୍କର ଖାଇବା ସାମଗ୍ରୀ ଗଳିପଡ଼ିବ, ଏ ବେତର ଚୁରପବକୁ ଧୋଇ ରଖିଦେଲେ ଏଥିରେ ୩୭ ପାଟକ ଦଣ୍ଡକେ ଜନ୍ମ ହୋଇପାରିବେ । ପୁା ଶୁଣି

ମନ୍ଦିପୁଅ କହିଲା, ‘ତୁମେ ଦୁହେଁଯାକ ଦୌଡ଼, ଯେଉଁ ଜଣକ
ଦୃଢ଼କେ କୋଣେ ବାଟ ଦଉଡ଼ିଯିବ, ସେ ଯାକୁ ସବୁ ନବ ।’
ଦୁହେଁଯାକ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଉଡ଼ିଲେ । ଏଣେ ରଜାପୁଅ ମନ୍ଦିପୁଅ
ସେ କଠଉ, ଝୁଲି, ବେତ ନେଇ ଡିଆଁ ମାରିଦେଲେ । ଏ କଠଉ
ହରିକା ନେଇ ରଜାପୁଅ ବାଟରେ ମନ୍ଦିପୁଅକୁ କହିଲା,
‘ସଙ୍ଗାତ ! ଆମର ତ ସଙ୍ଗରେ ସବୁ ଅଛି, ଏଇଠି ବିକ୍ରୟକାର
ଘରକୁ ଯିବା ।’ ବେତର ପବକୁ ଧୋଇ ରଖି ଦେଲେ ସେଥିରୁ
୩୭ ପାଟକ ଜଳ ହେଲେ । ଝୁଲିମୁଣିକ ଝାଡ଼ିଦେଲେ ୩୭ ପାଟକ
ଖାଇକରି ବୋଧ ହେଲେ ।

ସେଠାରୁ ଯାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ ଦେଖିଲେ,
ତା କୂଳରେ ଦେଉଳଟାଏ ଅଛି, ସେଠେଇଁ ବେଳ ବୁଡ଼ିଗଲା,
ସେଠେଇଁ ରହିଲେ । ଦେବଯୋଗକୁ ସେଦିନ ସେହି ପୋଖରୀରେ
ବାରଣୀ ଯୋଗ ପଡ଼ିଥାଏ । ରାତିରେ ବହୁତ ଲୋକ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ
ଆସିଲେ । ରଜାପୁଅ, କନ୍ୟା ଦୁହେଁଯାକ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ ।
ମନ୍ଦିପୁଅ ବଡ଼ ଚତୁର । ରାତିଯାକ ଚେଇଁଥାଏ, କଡ଼ ମାଡ଼ି
ପଡ଼ିଥାଏ, ଯେ ଯାହା ପୋଖରୀତୁଠାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥାନ୍ତି,
ଶୁଣୁଥାଏ । ପହିଲେ ଦେବଲୋକମାନେ ସେ ପୋଖରୀରେ ବୁଡ଼ି
ଘଟେଇବାକୁ ଆସିଲେ । ଗାଧୋଇସାରି ଗଲବେଳେ ଜଣେ କହିଲା,
‘ଦେଖିଲଣି ଏଠେଇଁ କି ସୁନ୍ଦର ବରକନ୍ୟା ଯୋଡ଼ିଏ ଶୋଇଛନ୍ତି ।’
ଆଉ ଜଣେ କହିଲା, ‘ହେଲ କଣ ହେବ, ଏ ରଜାପୁଅ ନଅରକୁ
ଗଲବେଳେ ତା ଉପରେ ମେଘନାଦ ପାଚେଣୀ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବ, ଏ ମରି-
ଯିବ ।’ ପହିଲୁ ଜଣକ କହିଲା, ‘ଭଲ ଏଥିକୁ କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ ?’
ଆଉଜଣକ କହିଲା, ‘ଯେବେ କେହି ଲୋକ ଆଗରୁ ସେ ପାଚେଣୀ
ଭାଙ୍ଗେଇ ଦେବ, ତେବେ ଏ ରଜାପୁଅ ବଞ୍ଚିବ । ଏ କଥାକୁ ଯେବେ
କିଏ ପ୍ରଘଟ କରିବ, ତେବେ ସେ ପଥର ପାଲଟିଯିବ ।’ ଫେର

ଦଡ଼ିକ ବାଦ ପିତୃଲୋକ ସେ ଘାଟକୁ ଗାଧୋଇ ଆସିଲେ ।
 ଗଲବେଳେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଗଲେ, ‘ରଜାପୁଅ ଧର୍ଷିରଜ ଘୋଡ଼ା
 ଉପରେ ନଅରକୁ ବଜେ କଲବେଳେ ଧର୍ଷିରଜ ଘୋଡ଼ା ତାକୁ
 ନେଇ ସମୁଦ୍ରରେ ମାଡ଼ିଦେବ । ଯେବେ କିଏ ଆଗରୁ ସେ
 ଘୋଡ଼ାକୁ ହଣେଇ ଦେବ, ତେବେ ରଜାପୁଅ ବଞ୍ଚିବ । ଏ କଥାକୁ
 କିଏ ଯେବେ ପ୍ରଘଟ କରିବ, ତେବେ ପଥର ପାଲଟିଯିବ ।’
 ଆଉ ପ୍ରହରକୁ ନାଗଲୋକେ ସେଠିକି ଆସିଲେ । ଗଲବେଳେ
 କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ, ‘ରଜାପୁଅ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ସାବତ ମା
 ପହଲେ ସୁନାଥାଳରେ ଯେଉଁ ଭାତ ଆଣିବ, ସେଥିରେ ବିଷ
 ଗୋଳିଥିବ । ରଜାପୁଅ ତାକୁ ଖାଇ ମରିବ । ଯେବେ କିଏ ସେ
 ଭାତ ଥାଳିକ ପୋତେଇ ପକାଇବ, ତେବେ ରଜାପୁଅ ବଞ୍ଚିବ ।
 ଏକଥାକୁ ଯିଏ ପ୍ରଘଟ କରିବ ସେ ପଥର ପାଲଟିଯିବ ।’ ରାତି
 ଶେଷ ପ୍ରହରକୁ ନରଲୋକେ ଗାଧୋଇବାକୁ ଆସିଲେ ।
 ଗଲବେଳେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ, ‘ମଧୁଶ୍ୟାମାଦିନ ରାତିରେ ଏ ଦୁହେଁ
 ପଲଙ୍କରେ ଶୋଇଥିବେ, ଖଟଖୁରୁରୁ ଏକ ନାଗସାଧ ବାହାରି
 ରଜାପୁଅକୁ ଦଂଶିବ । ଯେବେ କିଏ ରାତିଯାକ ଖଟ ପାଖରେ
 ପହଞ୍ଚି ଦେଇ ସେ ସାପ ବାହାରିବାବେଳେ ସାପକୁ ହାଣିଦେବ,
 ତେବେ ରଜାପୁଅ ବଞ୍ଚିବ । ଏ କଥାକୁ ଯେ ପ୍ରଘଟ କରିବ, ସେ
 ପଥର ପାଲଟିଯିବ ।’ ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ଏ କଥା ସବୁ ଶୁଣୁଥାଏ । ସକାଳୁ
 ଉଠି ରଜାପୁଅକୁ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ, ମୁଁ ଆଗରେ ଯାଇ ରଜାକୁ
 ତୁମ ଆସିବା କଥା ଜଣା କରିବି ।’ ସ୍ତ୍ରୀ କହି ଆଗରେ ରଜାଙ୍କ
 ଗୁମୁରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । କହିଲା, ‘ମଣିମା ! ତୁମ ପୁଅ ବିଷ ହୋଇ
 ଯାନବାହାନ ଦେଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ଗୁମୁକୁ ଖବର ଦେଇଛନ୍ତି, ମେଘ-
 ନାଦ ପାରିଶ୍ରାମ ଭଙ୍ଗାଯିବ, ଧର୍ଷିରଜ ଘୋଡ଼ାର ମୁଣ୍ଡ କାଟ ହେବ ।’
 ରଜା ବିଷୟର କଥା ଶୁଣି ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ରଜାଙ୍କ ହୃଦୟରେ

ଦଣ୍ଡକଭିତରେ ମେଘନାଦ ପାଚେଶ୍ୱର ଉଜ୍ଜାହେଲ୍, ପଶିରାଜ ଘୋଡ଼ାର ମୁଣ୍ଡ କଟା ହେଲ୍ । ରଜାପୁଅ ଆସି ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ମା ସୁନାଥାଳୀରେ ଭାତ ଘେନି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ଜାଗତିଆର ଥାଏ । ରଜାପୁଅକୁ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ, ମୁଁ ତୁମର ଏତେ କାମ କରିଛି, ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ଆଜି ମାନବ । ତୁମ ସାବତ ମା ଯେଉଁ ଭାତ ଥାଳିକ ଆଣି ତୁମକୁ ଭେଟିବେ, ସେ ଭାତ ଥାଳିକ ତୁମେ ଖାଇବ ନାହିଁ, ପୋତେଇ ପକେଇବ । ମା ପଛକେ ଆଉ ଥାଳିଏ ଭାତ ଆଣି ଦିଅନ୍ତୁ, ତାକୁ ଖାଇବ ।’ ରଜାପୁଅ ଏ କଥାରେ ସନମତ ହେଲାରୁ ଭାତ ଥାଳିକ ପୋତାହେଲା । ରାତିରେ ଶିଆପିଆ ସରିଲା, ରଜାପୁଅ ମଧୁଶଯ୍ୟାକୁ ବାହାରିଲା । ରଜାପୁଅ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ, ଏଥରକ ତୁମେ ଘରକୁ ଯାଅ ।’ ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ, ମୁଁ ତୁମ ଦୁହିଁଙ୍କପାଇଁ ଏତେ ଦୁଃଖ ସହିଅଛି । ଆଜି ରାତିରେ ତୁମେ ବର-କନ୍ୟା ମଧୁଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇବ, ମୁଁ ଆଜି ରାତିକ ଠିଆ ପହରା ଦେବି । ସକାଳେ ମୋ ସୁଖେ ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି ।’ ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ କେତେ ଉପକାର କରିଛି, ତା କଥା ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ରଜାପୁଅ କହିଲା ହଉ । ବରକନ୍ୟା ଶୋଇଲେ, ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ଚାରି ହାତୀର ବାନ୍ଧି ସେ ପଲଙ୍କ ପାଖରେ ପହରା ଦେଲା । ବରକନ୍ୟା ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଇଲେ । ଖଟ ଖୁରୁରୁ ଏବେ ନାଗସାପ ବାହାରିଲା । ଯେତେବେଳେ ସାପ ଖଟ ବାଡ଼ି ଉପରକୁ ଉଠିଲା ସେତିକିବେଳେ ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ଖୋଲରୁ ଖଣ୍ଡା ବାହାର କରି ଏକା ଚୋଟକେ ସାପକୁ ଦି’ଗଡ଼ି କରିଦେଲା । ହାଣ୍ଡିଦେଲା ବଳେ ସାପ ଦିହରୁ ଟୋପାଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଛୁଡ଼ିକି କନ୍ୟା ଗାଲରେ ପଡ଼ିଗଲା । ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ମଲା ସାପକୁ ନେଇ ଦାଣ୍ଡରେ ପକାଇଦେଲା । ଫେର ଆସି ମୁଣ୍ଡରୁ ପାଟ ପାଗ ପିଟେଇ ଖଣ୍ଡରେ ଗୁଡ଼େଇଲା । ଖଣ୍ଡାକୁ ବଢ଼େଇ ଖଣ୍ଡା ଅଗରେ

କନ୍ୟା ଗାଲରୁ ସେ ରକତ ଟୋପାକ ପୋଛିଲବେଳକୁ ଖଣ୍ଡା ମୂଳ ପାଖ ରଜାପୁଅ ଦିହରେ ଲାଗିଗଲା । ରଜାପୁଅ ଉଠିବସି ମନ୍ଦି ପୁଅ ରୁଟି ଧଇଲ; କହିଲା, ‘ମୁଁ ତ ବେଳସୁଁ କହିଲି ଦିହେଁ ଯାକ କନ୍ୟାଟି ବିଷା ହେବା, ସେତେବେଳେ କଥା ନ ମଙ୍ଗିଲି, ଏତେବେଳେ କଥା ଏ ଖଟ ଉପରେ ହସ୍ତମୁଡ଼େଇ ପଡ଼ିଥିଲା ? ଏକଥା କହିବ ଯେବେ କହ, ନଇଲେ ମୁଁ ଏଇଲଗେ ତୁମକୁ ହାଣି ଦେବି, ମୁଁ ନିଜେ ହାଣି ହୋଇ ମରିବି ।’ ମନ୍ଦି ପୁଅର ପ୍ରାଣଗଲେ ପଛକେ ଛିବ, ସେଥିପାଇଁ କିଛି ହାନି ନ ଥିଲା । କାଳେ ରଜାପୁଅ ଆପେ ହାଣିହୋଇ ମରିବ, ତେବେ ମନ୍ଦି ପୁଅ ଏତେ ଯେ ଶ୍ରମ କରିଛି, ଅକାରଣ ଯିବ । ମନ୍ଦି ପୁଅ ରଜାପୁଅକୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲା ରଜାପୁଅ ବୁଝିଲା ନାହିଁ; ଏକା ଜିଦି ଧଇଲା, ନ କହିଲେ ନ ଚଳେ । ଅତି ଜିଗର ଲୋରୁ ମନ୍ଦି ପୁଅ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ, ମୁଁ ଯେବେ ଏ କଥା କହିବି, ତେବେ ପଥର ହୋଇଯିବି । ମତେ କଥା ଏତେ ବଳାଉଛ ?’ ରଜାପୁଅ ଏ କଥାକୁ ଅପସନ୍ଦ କଲା; କହିଲା, ‘ମଣିଷ କେବେ ପଥର ହେଲାଣି ? ତୁମେ ମତେ ଭଣ୍ଡାଉଛ, ତୁମ ମନରେ ଥିଲା ମତେ ହାଣି ଏ କନ୍ୟାକୁ ବିଷା ଦୁଅନ୍ତୁ ।’ ମନ୍ଦି ପୁଅ ଯା ଶୁଣି ମନେ ମନେ ନିଆଁ ହୋଇଗଲା । ପଛକୁ କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ ! ମତେ ପାସୋରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ପଥର ହୋଇଗଲେ ପଥର ଖଣ୍ଡକୁ ତୁମ ଶୋଇବା ବସିବା ଘରେ ରଖିଦବ । ଯେତେବେଳେ ହେଲେ ଦୁହେଁଯାକ ମୋ ଉପରେ ଟିକିଏ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଉଥିବ ।’ ଯା କହି ପୋଖରୀ କଳରେ ଦେଉଳ ପାଖରେ ଶୁଖିରେ ଯାହା ଶୁଖିଥିଲା, ସବୁ କହିଗଲା । ପହିଲୁ ମେଘନାଦ ପାତର କଥା କହି ସାରିଲାକୁ ଗୋଡ଼ଠୁଁ ଆଶୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଥର ହୋଇଗଲା । ପକ୍ଷିରାଜ ଘୋଡ଼ା କଥା କହିଲାକୁ ଅଶ୍ୱାଯାଏ ପଥର ପାଲଟିଗଲା । ଭାତଥାଳୀ କଥା

କହିଲବେଳକୁ ବେକଯାଏ ପଥର ହେଲା । ସାପ କଥା କହିଲା-
 ବେଳକୁ ମୁଣ୍ଡଟି ପଥର ହୋଇଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଦେଖି ରଜାପୁଅର ଆଉ
 ବୁଦ୍ଧି ଶୁଭିଲ ନାହିଁ । ଯିମିତ ଶୋଇଥିଲା, ସିମିତ ଉଠିଲା । ପଥରକୁ
 କାନ୍ଦେଇଲା, ବାବାଜିଙ୍କ କଠଉଯୋଡ଼ିକ ମାଡ଼ିଲା, ଝୁଲିମୁଣିଟି, ବେତ
 ଖଣ୍ଡିକ ଧଇଲା, ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଖଣ୍ଡାଟି ଥିଲା, ତାକୁ ଧଇଲା,
 ବାହାରିଲା । କନ୍ୟାକୁ କହିଗଲା—‘ମୁଁ ଯାଉଛି, ଯେବେ ସଙ୍ଗାତକୁ
 ମଣିଷ କରାଇ ନ ପାରିବି, ତେବେ ସଙ୍ଗାତକୁ ନେଇ ସମୁଦ୍ରରେ
 ଝାସ ଦେବି ।’ କନ୍ୟା କେତେ ବୁଝେଇଲା, ବୁଝିଲା ନାହିଁ ।
 ପଛକୁ କନ୍ୟା ଆପଣା କର୍ମକୁ ଆଦର କାନ୍ଦିବୋବେଇ ରହିଲା ।

ରଜାପୁଅ ବିଦେଶ ଗଲା । ସଙ୍ଗାତକୁ ମୁଣ୍ଡେଇ ଏଗାର ବରଷ
 ବୁଲିଲା । ପଛକୁ ବାର ବରଷ ପୂରି ନ ଥାଏ, ଦିନେ ଯାଇ ଏକ
 କଦମ୍ବ ଗଛମୂଳେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ଗଛରେ ଗୋଟିଏ ଫୁଲଶାଗୁଣା
 ବସା କରିଥାଏ । ଛୁଆଗୁଡ଼ିକ ବସାରେ ଗୁଡ଼ି ଶାଗୁଣା ଦିନଯାକ
 ଆଧାର ଖୋଜି ଯାଏ । ସେଦିନ ରଜାପୁଅ ସେ ଗଛମୂଳେ
 ଶୋଇଛି, ଗଛ ଉପରେ ଶାଗୁଣାଛୁଆଯାକ କେଁ କାଁ ହେଲେ । ଏ
 ଉଠ ଦେଖିଲା, ଏକ ଅଜଗର ସାପ ଗଛ ଉପରକୁ ଉଠୁଛି, ସେ
 ଛୁଆକୁ ଖାଇଦେବ । ରଜାପୁଅ ସାପକୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଖୋଲିରୁ ଖଣ୍ଡା
 ବାହାର କରି ସାପକୁ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି କରି କାଟିଲା । ଏଣେ ଫୁଲଶାଗୁଣା
 ଦିନଯାକ ବୁଲି ବୁଲି ଯନ୍ତ୍ରଣାବେଳକୁ ବସାକୁ ନେଉଟି ଆସିଲା ।
 ଛୁଆକୁ ଆଧାର ଦେଲାବେଳକୁ ଛୁଆଯାକ କହିଲେ, “ମା’ ଲୋ
 ମାଆ ! ଆମକୁ କଣ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଛୁ, ଆମ ଜୀବନ
 ଆଜି ଯେ ରଖିଛି, ସେ ବାଟୋଇଟି ଗଛମୂଳେ ଶୋଇଛି,
 ତା କଥା ବୁଝ ।” ସେଇଠୁ ମା’କୁ ଦିନର ସବୁ କଥାଯାକ କହିଲେ ।
 ମା ଯାଇ ଗଛମୂଳେ ଦେଖେ, ବାଟୋଇଟି ଶୋଇଛି, ଅଜଗର

ସାପ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ବାଟୋଇକ ସେ ଉଠେଇଲା,
 କହିଲା ‘ତୋ ଉପକାର ମୋ ମନରୁ ଯିବ ନାହିଁ । ତୁ କଣ ବର
 ମାଗୁଛୁ ମାଗ ।’ ରଜାପୁଅ ଏ ପଥରକୁ ଦେଖେଇଲା, ସବୁକଥା
 ଶାଗୁଣାକୁ କହିଲା । ଶାଗୁଣା କହିଲା, ‘ଏ ଗଛମୂଳ
 ମାଟି ଚକଟି ସେ ପଥର ଦିହରେ ବୋଲି ଦେଇ ପାଣି
 ଦି ମାଠିଆ ଭାଲି ଦେ ।’ ରଜାପୁଅ ସତକୁ ସତ
 ସେଇଆ କଲାବେଳକୁ ମନ୍ଦିପୁଅ ମଣିଷ ହୋଇଗଲା । ନଦରୁ
 ଉଠିଲା ଭଲ ଆଖି ମଲି କହିଲା, ‘ସଙ୍ଗାତ ! ମୁଁ କେତେଗୁଡ଼ାଏ
 ଶୋଇପଡ଼ିଲି ।’ ରଜାପୁଅ ହସି କର ସବୁ ପୂରୁବ କଥା କହିଲା ।
 ଦିହେଯାକ କୁଣ୍ଡିଆକୁଣ୍ଡେଇ ହେଲେ, ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।
 ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ବାର ବରଷ ହୋଇଗଲାଣି । ତାଙ୍କୁ
 ଶୁଦ୍ଧି ହେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ଲାଗିଛି । ଦି’ସଙ୍ଗାତ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲାରୁ
 ସମସ୍ତେ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ । ରଜାପୁଅ କନ୍ୟାକୁ ନେଇ ଘର ଦୁଆର
 କଲା । ମୁଁ ଗଲାରୁ କଥା କହିଲା ନାହିଁ ।

— — —

ବୁଢ଼ା ଶଙ୍ଖାରୀ

[୮ କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର]

ପ୍ରାୟ ପରୁଣମାସ ଶେଷ ସରିକି, ଉଦୁଉଦିଆ ଖରାବେଳେ, ବୁଢ଼ାଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗାଁ ମଝିରେ ଯାଉଥିଲା । ଶାଠିଏ ବରଷର ବୁଢ଼ା, ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ପଡ଼ିଗଲାଣି, ମୁଣ୍ଡବାଳ ତେଣିକି ଆଉ ଛୁଟି ବାଳଗୁଡ଼ାକ ପାଚି ଧୋବ ଫରଫର ଦିଶୁଛି । ବୁଢ଼ା ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଟୋକେଇ, ଧୂଳିରେ ଆଣ୍ଟୁଯାକେ ବୁଡ଼ିଛି, ଅଷ୍ଟାଙ୍କ ଶରୀର ଝାଲବୁଡ଼ି ଗୋଡ଼ବାଟେ ବହିଯାଉଛି ।

ଲା ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଘର । ପକାପିଣ୍ଡା, ସାତସେଣିଆ ଛପର, ଯାଉଁଳି କବାଟ । ବୁଢ଼ା ସେହି ପିଣ୍ଡାରେ ବୋଝଟି ଥୋଇ-ଦେଇ ନଅକରି ବସିପଡ଼ିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ଘରୁ ଗୋଟିଏ ଦାସୀ ବାହାର ଆସିଲା । ଦାସୀ ବୁଢ଼ାକୁ ଚିହ୍ନେ, ପଚାରିଲା, “କହୋ ଶଙ୍ଖାରପୁଅ, ଶଙ୍ଖା ଆଣିଛ କି ?” ବୁଢ଼ା ଉତ୍ତରକଲ ‘ହଁ’, ପୁଣି କହିଲା “ହଁଅ, ଟୋପାଏ ପାଣି ଦିଅନ୍ତୁ । ବୁଢ଼ା ମଣିଷ, ଖରାବେ ତଣ୍ଡି ଶୁଖିଗଲାଣି ।” ଦାସୀ ପାଣି ଆଣିବାକୁ ଚାଲିଗଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଲେଟାଏ ପାଣି ଦେଇ ଦାସୀ ଫେରିଆସି ବୁଢ଼ା ପାଖରେ ଥୋଇଦେଲା । ବୁଢ଼ା ଉପରକୁ ଆଁ କରିଦେଇ ତକ ତକ କରି ଅଧଲେଟାଏ ପାଣି ଟେକିଦେଲା । ପାଣି ପିଇସାରି ବୁଢ଼ା ଚଉରସ ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ମୁହଁବାଟେ ପକାଇ କହିଲା, “ହଁଅ, ତୋର ବଡ଼ ଧରମ ହେଲା ।” ଦାସୀ କହିଲା, “ହଉ ହେଲା ତ ହେଲା ପଛକେ, ଚାଲ ବହୁ ସାଆନ୍ତାଣୀ ଡାକୁଛନ୍ତି, କମିତକା ଶଙ୍ଖା ଅଛି ଦେଖିବେ ।”

ବୁଢ଼ା ଟୋକେଇଟି ନେଇ ଉଠିଲା । ସଦର ଦରଜା ପାରିହେଲେ
 ଭିତରେ ପକ୍କା ବାହାର, ସ.ମନାରେ ଚଉପାଢ଼ୀ, ବାଆଁ ପାଖକୁ
 ଭିତର ଆଡ଼ ଦୁଆର । ସେ ଦୁଆର ପାଖରେ ଓଡ଼ଣା ଦେଇ
 ବହୁଟିଏ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ବୁଢ଼ା ଯାଇ ଟୋକେଇଟି ଥୋଇ
 ଛୁଡ଼ାହେଲା । ବହୁଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ଦାସୀକ କହିଲା, “କ ଶଙ୍ଖା
 ଅଛି ପରୁର ମା ।” ଦାସୀଟି ଟିକିଏ ମୁଖର; ସେ କହିଲା, “ଛୁ’କର
 ବୁଢ଼ା ମିଶିପିଟାକୁ ଏତେ ନାଜ ! ନିଜେ ଟୋକେଇରୁ ଆସି ଦେଖୁ-
 ନାହିଁ ?” କଥାଟା ମନକୁ ଆସିଲା । ବହୁଟି ଓଡ଼ଣା ଅଧେ ଟେକି
 ଦେଇ ମୁରୁକ ମୁରୁକ ହସି ହସିକା ବାହାର ଆସି ଟୋକେଇ
 ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ବହୁଟିର ମୁହଁ ଦିଶିଗଲା । ମୁହଁଟି ଚକ-
 କାଟି ଦେଲପରି, ତମ୍ବାଫୁଲପରି ଗୋରା । ଚାରି ଆଙ୍ଗୁଳି ଓସାର
 ନାଲି ତହିଁରେ ମୟୂର-କଣ୍ଠିଆ କସ୍ତା ଖଣ୍ଡିକ ଗୋଇଁଯାଏ ଲମ୍ବିଛି ।
 ତା ଭିତର ଦେଇ ବହୁଟିର କଥା ସୁନାପରି ଗୋରା ଗୋଟିଏ
 ଚୁଉଳରେ ଗଢ଼ା ଦେହଟି ଫୁଟି ଦିଶୁଛି । ବୁଢ଼ାର ଆଖି ପୁରୁଉଠିଲା ।
 ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର, ଏଡ଼େ ନିକ ବହୁଟିଏ ସେ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ ।
 ବୁଢ଼ା ଆଉ ଆଖି ଫେରାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ବହୁଟିକୁ
 ଚାହିଁ ରହିଲା । ବୁଢ଼ାର ଇଚ୍ଛା କଣ କହିବ ବୋଲି, କିନ୍ତୁ ପାଟିରୁ
 କଥା ଫୁଟିଲା ନାହିଁ । କେତେବେଳେକେ ବୁଢ଼ା ମୁହଁପିଟାଇ କହିଲା,
 “ମା, କ ଶଙ୍ଖା ନବୁ ନେ ।” ‘ମା’ ବୋଲି ଡାକିଦେବାକ୍ଷଣି ବୁଢ଼ାର
 ଗୁଡ଼ି କୁଣ୍ଡେ ହୋଇଗଲା । ବହୁଟି ନାଜ ଗୁଡ଼ିଦେଇ କହିଲା,
 “ଆସମାନତାରା ଶଙ୍ଖା ଅଛି ?” ଓଃ, ଏଡ଼େ ମିଠା କଥା ! ଏପରି
 କଥା ତ କେହି କହେ ନାହିଁ ! ବୁଢ଼ାର କାନରେ ସେ ସ୍ବରଟା
 ଥରକୁ ଥର ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୁଢ଼ା କହିଲା, “ନା ମା,
 ରଙ୍ଗଝିଲିରି, ବଉଳଫୁଲିଆ, ବିଛୁମାଲିଆ, ରୁନଟିପି ଏହିସବୁ ଅଛି ।

ଏଇଥିରୁ ଯାହା ନେବୁ ନେ ମା; ମୁଁ ଆସମାନତାର ତଥାର୍ଥ ହେଲେ ଆଣିଦେବି ।”

ବହୁଟି ଦେଖି ଦେଖି ମୁଁ ଏ ଶଙ୍ଖା ପସନ୍ଦ କଲି । ତେବେ ସେ ମୁଁଙ୍କ ହାତକୁ ଛେବ କି ନାହିଁ କିଏ କହିବ ? ଏହି ସମୟରେ ବୁଢ଼ା କହିଲେ, “ଦେ ମା, ହାତ ଦେ, ମୁଁ ଶଙ୍ଖା କଲୁ କିଏ ।” ବହୁଟି ହଠାତ୍ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦେଉଛି ବା କପରି ! ଟିକିଏ ଇତସ୍ତତଃ ହେଲା । ବୁଢ଼ା କହିଲେ, “ମା ମୋତେ ନାଜ କରୁଛୁ ? ମୁଁ ପର ତୋ ପୁଅ । ପୁଅକୁ ମା ନାଜ କରେନା ।”

ଦାସୀ ଏହି ସମୟରେ ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସିଦେଇ କହିଲା, “ବହୁ ସାଆନ୍ତାଣିଏ, ଆଜ୍ଞା ବୁଢ଼ା ପୁଅଟିଏ ପାଇଲ ଏକା; କପାଳ ତ !” ବହୁଟି ପୁଣି ହସିଦେଇ କହିଲା, ‘ଦୂର ।’

ବହୁଟି ହାତ ବଢ଼ାଇଦେଲା । କେଡ଼େ ଟିକିଏ ନିକ ହାତଟି । କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଗୋଲ, ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ ଚମ୍ପାକତ ପରି, ପାପୁଲିଟି ଟୁଲ ଟୁଲ ହେଉଛି । ଶଙ୍ଖାଗୁଡ଼ିକ କି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି । ଏ କଣ ମଣିଷର ହାତ ? ନା, କେହି କାରିଗର ଠାକୁର ଗଢ଼ିଛି ? ସେ ହାତକୁ ବୁଢ଼ା ତାର ମଳିଆ, ରୁଷ ହାତରେ ଧରିବାକୁ ସାହସ କଲା ନାହିଁ । ତାପରେ ବାଁ ହାତରେ ଥରକରି ହାତଟି ଧରି ପରେ ଶଙ୍ଖା କଲୁବାକୁ କାଢ଼ିଲା । ଏ ହାତ, ଶଙ୍ଖାରେ କାଳେ କଟିଯିବ; ରକତ ବାହାରି ପଡ଼ିବ ଯେ, ପୁଣି ଟିକିଏ ରହିଲା । ପୁଣି ଶଙ୍ଖା ପଟିଏ ଆଣି, ଧୀରେ ଧୀରେ, ଅତି ସନ୍ତର୍କଷରେ, ଅତି ସାବଧାନତାର ସହିତ ସେ ପଟିକ କଲୁନେଲା । ସେ ହାତଟି ଧରିଥିଲାବେଳେ ବୁଢ଼ାର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁ ନ ଥାଏ, ଯେପରି ତାର ଜୀବନର ସମସ୍ତ ସୁଖ, ସମସ୍ତ ଆଶାର ସେହିଠାରେ ଦୃଷ୍ଟି । ସେ ହାତକୁ ପୁଣି

ଛୁଡ଼ିଦେବାକୁ ହେଲା । ବୁଢ଼ା ଶବ୍ଦ, ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ଏହିପରି,
ଏ ହାତରେ ଶଙ୍ଖା ପିନ୍ଧାନ୍ତି କି !

ଏହି ସମୟରେ ସେ ଘରର ସାଆନ୍ତାଣୀ ସେଠାରେ ଆସି
ପହଞ୍ଚିଲେ । ଶାଶୁଙ୍କୁ ଦେଖି ବହୁଟି ଓଡ଼ିଶା ଟାଣିଦେଇ ପଳାଇଲା ।
ଶାଶୁ ଦାସୀକୁ ପଚାରିଲେ, “କଲେ ଶଙ୍ଖା କିଣୁଥିଲ କି ?” ଦାସୀ
କହିଲା, “ହଁ, ବହୁ ସାଆନ୍ତାଣୀ ଏହି ମୁଠାକ ନେବେ ବୋଲି
କହୁଛନ୍ତି ।”

ଶାଶୁ କହିଲେ—ଦାମ୍ କେତେ ?

ବୁଢ଼ା—ଶଙ୍ଖାମୁଠାକ କି ଦାମ୍ !

ଶାଶୁ—ଫେରୁ; କେତେ ଦେବ ?

ବୁଢ଼ା—ମା’ଠାରୁ ମୁଁ କଣ ଦାମ୍ ନେବି ?

ଶାଶୁ ଦାସୀକୁ ପଚାରିଲେ, “କଲେ ! ମା କ’ଣ ଲେ ?”

ଦାସୀ ହସି କହିଲା, “ସେଇ ପିଲାଟି ବହୁ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ପୁଅ
ହୋଇଛି ।” ଶାଶୁ ବି ହସିଲେ । କହିଲେ, ‘ଆଜ୍ଞା; ଏଥର ଦାମ୍
ନେଇଥାଅ; ଆଉ ଥରକୁ ପଛେ ଖାଲି ଦେଇଯିବ । ତମେ ଗରିବ
ଲୋକ—”

ବୁଢ଼ା—“ନାଁ ନାଁ, ମୋ ମା’କୁ ତ ଦେଇଛି; ମୁଁ ଆଉ ଦାମ୍
ନେବି ନାହିଁ । ଶଙ୍ଖା ମୁଠାକଲଗି ମୁଁ ଗରିବ ହୋଇଯିବି ନାହିଁ ।”

ଏହା କହି ଶଙ୍ଖାରି ଶଙ୍ଖା ମୁଠାକ ରଖିଦେଇ ବୋହୂଟି ଧରି
ଏକା ବେଳକେ ଚାଲିଗଲା । ଆଉ ଡାକିଲେ ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ଦାସୀ
ପଛରେ ଗୋଡ଼େଇ ଗୋଡ଼େଇ ଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ ଫେରି
ବୁଝିଲା ନାହିଁ ।

ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ବୁଢ଼ା ଶଙ୍ଖାରି ଦୁଇଦିନେ ତିନିଦିନେ ସେ
ଗାଁକୁ ଆସେ । ଶଙ୍ଖାଟା କ’ଣ ଗୋଟାଏ ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଦରବ ସେ

ଲୋକେ ରୋଜ କରିବେ; ଅକାଳେ ସକାଳେ ପୁନେଇ ପରବରେ ସିନା କିଏ ନୂଆ ଶଙ୍ଖା ଖୋଜେ । ବୁଢ଼ାଟା ଖାଲି ଘର ଘର ବୁଲି ଫେରିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଶଙ୍ଖା ବନ୍ଦୀ ତ ବୁଢ଼ାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ସିଏ ଆସେ ତାର ସେହି ନିଜ ମା'ଟିକୁ ଦେଖିବାପାଇଁ । ସେଉଁଦିନ ଆସେ କାହାରକୁ ନ କହି ଦୁଆରଯାକେ ଚାଲିଆସେ । ବୋଝ ରଖିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ଖାଲି ପାଟିକରି ଡାକିଦିଏ, “ନୂଆ ଶଙ୍ଖା ନବ !” ତା ପାଟି ଶୁଣିଲକ୍ଷଣୀ ବହୁଟି କୁଆଡ଼େ ଥାଏ, ଆସି ଦୁଆର ପାଖରେ ଟିକିଏ ଛୁଡ଼ାହୁଏ । ବୁଢ଼ାଟି ଟିକିଏ ଅନାଏ; ଚାହିଁ ଦେଲକ୍ଷଣୀ ବୁଢ଼ାର ମନ ପଚାରିଉଠେ । ପଚାରିବେ, “ମା, ଆଉ ଶଙ୍ଖା ନବୁ ?” ବୁଢ଼ାର ଇଚ୍ଛା କାଳେ ନବାକୁ କହିବ, ତାହାଲେ ତା ମା'ର ଚମ୍ପାଫୁଲିଆ ସୁନ୍ଦର ହାତଟିରେ ସେ ଶଙ୍ଖା କିଛିଦେବ; କିନ୍ତୁ ବହୁଟି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଦିଏ । ବୁଢ଼ା ଫେରି ଚାଲିଯାଏ ।

ଦିନେ ଦିନେ ଯଦି ବହୁଟିର ଆସିବାକୁ ଡେରିହୁଏ, ସେ ଦାସୀଟି ଡର କରିଦିଏ—“ବହୁ ମାଆନ୍ତାଣିଏ, ତମପୁଅ ଅଇଲଣି ।” ବୁଢ଼ା ଦୁଇଥର, ଚାରିଥର, ‘ନୂଆ ଶଙ୍ଖା ନବ’ ବୋଲି ଡାକିଲେ ତା ମା'ଟି ଆସି ଛୁଡ଼ାହୁଏ । ବୁଢ଼ା ସେଉଁଦିନ ଆସେ, ପ୍ରାୟ ଏହି କଥା, ଏହି ଅଭିନୟ ନିତି ନିତି । ବୁଢ଼ା ଫେରିଲାବେଳେ ଭାବେ “ମା'ର ଆତ୍ମମାନ୍ତାର ଶଙ୍ଖା ଉପରକୁ ମନ, କେବେ ସେଥିରୁ ମୁଠାଏ ଆଣିଦେବ ।” ଶେଷରେ ଠିକ୍ କଲ—“ଆସନ୍ତା ରଜ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବେଳକୁ ସୁଆଡ଼ୁ ହେଲେ ମା'ଲଗି ଆତ୍ମମାନ୍ତାର ମୁଠାଏ ଆଣିବ, ମା' ନୂଆ ଶଙ୍ଖା ନାଇବ, ମୋତେ ହାତ ଦେଖାଇବ, ମୁଁ ଶଙ୍ଖା କିଛି ଦେବ ।” ଏଇପୁା ଭାବିଲକ୍ଷଣୀ ବୁଢ଼ାର ମନ ଭରି ଉଠିପୁଲି ହୋଇଯାଏ । ବୁଢ଼ା ରଜସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ରଜସଂକ୍ରାନ୍ତିଟି ଏଥର ତାର ଭାରି ଆନନ୍ଦର ଦିନ, ତା ମା' ଲଗି ସେ ଆତ୍ମମାନ୍ତାର ଶଙ୍ଖା ଆଣିବ, ମା' କେଡ଼େ ଖୁସି ହେବ !

ବୈଶାଖ ମାସ ହେଲା । ବୁଡ଼ା ଲୋକ; ପୁଣି ଖରାରେ ବୋଜି
 ଶୋଜି ବାଟଲଲା, ପାଣିପିଆ ଦେହରେ ସହିଲା ନାହିଁ । ବୁଡ଼ାକୁ
 ଜ୍ୱର ହେଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଭାରି ଜ୍ୱର, ଗୋଡ଼ ହାତ ଫୁଲିଗଲା ।
 ସମସ୍ତେ କହିଲେ ବୁଡ଼ା ଆଉ ବଞ୍ଚିବ ନାହିଁ । ବୁଡ଼ାଟି କିନ୍ତୁ ସେ
 ଦିଗକୁ ଭାବନା ନାହିଁ । ସେ ସବୁବେଳେ ଭାବି ହେଉଥାଏ ଯେ,
 କେଉଁଦିନୁଁ ସେ ମା'କୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ
 ମନଟା ଆଉଟି ପାଉଟି ହେଉଥାଏ ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ରଜସଂକ୍ରାନ୍ତି ଆସି ପାଖ ହୋଇଗଲା । ବୁଡ଼ା
 ଦୁଇ ମାସ ହେଲା ମା'କୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ ନାହିଁ । ଭୁଲିପାରୁ-
 ଥିଲେ ଯେମିତି ହେଲେ ଦେଖି ଆସୁଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ରଜକୁ ତ
 ଆସ୍ତମାନ୍ ତାରା ଶଙ୍ଖା ମୁଠାଏ ନିଶ୍ଚୟ ଦେବାକୁ ହେବ । ବୁଡ଼ା
 ଅନେକ କଷ୍ଟରେ ଉଠି ବସି ନିଜ ହାତରେ ଶଙ୍ଖା ଡିଆରି କଲା ।
 ଆଉ କେହି କରିଦେଲେ କାଳେ ମା' ମନକୁ ନ ଆସିବ ! ଷାଠିଏ
 ବର୍ଷକାଳ ଶଙ୍ଖା ଗଢ଼ି ଗଢ଼ି ସେ ଯେତେ ହାତ ସଫେଇ ହାସଲ
 କରିଥିଲା, ସବୁ ସେଥିରେ ଲଗାଇଲା । ଦିନକ କାମ ଚାରିଦିନ
 ଲଗୁ ପଛକେ କାମଟି କମିତି ସରସ ହେଉ ।

ରଜଦୁଇ ଦିନ ଥାଇ କାମ ନିକାଶ ହେଲା । ମନ ଘେନି
 ଫଳ, ଏପରି ଗଡ଼ଣର ଶଙ୍ଖା ତା ଜୀବନରେ ତା ହାତରେ କେବେ
 ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ଶଙ୍ଖା ଦେଖି ବୁଡ଼ାର ମନ ଭାରି ଖୁସି, ତା ମା'
 ହାତକୁ ଏ ଶଙ୍ଖା ମୁଠିକ ଖୁବ୍ ମାନବ ।

ରଜ ଆଗଦିନ ପହିଲା ରଜ । ଆଜି ଦିଅବହୁଏ ନୂଆ
 ଶଙ୍ଖା, ନୂଆ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ରାତିସାରା ବୁଡ଼ାର ନଦ ନାହିଁ ।
 ସକାଳୁ ଉଠି ବୁଡ଼ା ଭାବିଲା, “ମୁଁ ତ ଭୁଲିପାରୁ ନାହିଁ, କଣ
 କରିବି, ଆଉ କିଏ ନେଇ ଗଲେ ତ ହେବ ନାହିଁ, ମା'କୁ କେତେ

ଦିବୁ ଦେଖି ନାହିଁ, ସତେ କଣ ଏଥିରୁ ବଞ୍ଚିବ ସେ—ଥରେ ଦେଖିଥିବେ । ଆଉ ମା'ର ସେହି ହାତରେ ଶଙ୍ଖା କଛୁଦେବ ।” ମା'ର ହାତଟି ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଶୁଣି ବୁଢ଼ାର ଗଦାଏ ବଳ ଆସିଲା । ବୁଢ଼ା ସଅଳ ସଅଳ ମୁଠାଏ ଖାଇଦେଇ ଶଙ୍ଖା ମୁଠିକ ଗାମୁଛରେ ବାନ୍ଧି ବାହାରିଲା । ଅତି କଷ୍ଟରେ ଭଡ଼ାଏ ଭଡ଼ାଏ ପାଦ ପକାଇ ଚାଲୁଥାଏ । ପାଞ୍ଚକୋଣ ଦାଟ, ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ବେଳ ଗଡ଼ିଗଲାଣି ।

ବୁଢ଼ା ଯାଇ ଯେଉଁଠାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଡାକୁଥିଲା ସେହିଠାରେ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ମନରେ କେତେ ଆନନ୍ଦ, କେତେ ଉତ୍ସାହ । ଡାକିଲା, “ଶଙ୍ଖା ନବ ?” କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ପୁଣି ଡାକିଲା, “ମା'ଲେ ଶଙ୍ଖା ନବୁ ପଛ ।” ତେବେ ବି କେହି ଆସିଲେ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ଅଧୀର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଦୁଇଥର ଡାକି ସାରିଲାଣି, କେହି ଜବାବ ପଦେ ଦେଉ ନାହିଁ । ଥରେ ଡାକିଲେ ତ ମା' ତାର ଆସି ଦୁଆର ବନ୍ଦ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ପୁଣି ଡାକିଲା, “ମା”ମୁଁ ଆସିଛି । ଶଙ୍ଖା ଆଣିଛି ତୋ ପାଇଁ ।” ଏଇଥର ସ ଆନ୍ତାଣୀ ନିଜେ ବାହାର ଆସିଲେ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ସେହି ଦାସୀ ।

ସାଆନ୍ତାଣୀକୁ ଦେଖି ବୁଢ଼ା କହିଲା, “ମୋ ମା' କାହିଁ, ମୁଁ ତାପାଇଁ ଆସ୍ଥାନତାର ଶଙ୍ଖା ଆଣିଛି, ରଜରେ ପିନ୍ଧିବ ।” ଦାସୀ ତ ସେତେବେଳକୁ ଦୂର କମ୍ପାଇ ଦିଅନ୍ତାଣି—ସେ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ସାଆନ୍ତାଣୀ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲେ, “ନା ଶଙ୍ଖା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ।” ବୁଢ଼ା କହିଲା, “ନା, ମୁଁ ମୋ ମା' ଲାଗି ବଡ଼ ଶରଧାରେ ଆଣିଛି ।”

ସାଆନ୍ତାଣୀ—ନା, ଶଙ୍ଖା କେହି ନେବେ ନାହିଁ, ଯା —

ବୁଢ଼ା—ହେଉ ଶଙ୍ଖା ନ ହେଲେ ନାହିଁ, ମୋ ମା'କୁ ଥରେ ଡାକ ଦିଅ, ମୁଁ ଦେଖିବି । କୋଉ ଦିନରୁ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ସାଆନ୍ତାଣୀ ଦେଖା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ବୁଢ଼ା ମୁଣ୍ଡରେ ବଜପଡ଼ିଲା । “ଦେଖାହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ! ମୋ ମା’କୁ ମୁଁ ଅରେ ଦେଖିପାରିବି ନାହିଁ !” ବୁଢ଼ାର ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲା, “ଅରୁଟିଏ ଦେଖିବି, ମୁଁ ଆଉ ବଞ୍ଚିବି ନାହିଁ ।”

ସାଆନ୍ତାଣୀ ଦାସୀକୁ କହିଲେ, “ଯା, ବହୁକୁ ଡାକ ଦେ ।” ଦାସୀ ଚାଲିଗଲା, କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ବହୁ ଆସି ଦୁଆର ପାଖେ ଛୁଡ଼ା-ହେଲା । ସେଇଠି ସେ ସବୁଦିନେ ଛୁଡ଼ାହୁଏ । ଆସିଲାବେଳକୁ ଝୁମୁରୁ ଝୁମୁରୁ ହୋଇ ଚାଲିଆସେ । ଛୁଡ଼ାହୋଇ ବୁଢ଼ାକୁ ଚାହିଁଦିଏ । ତାର ହସହସ ମୁହଁଟି ଦେଖି ବୁଢ଼ାର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହେ ନାହିଁ । ଆଜି ନଃଶବ୍ଦରେ ଆସି ଛୁଡ଼ାହେଲା । ସେ ଚାରି ଆଙ୍ଗୁଳି ଲେଖାଏଁ ନାଲି ତହିଁର ଶାଢ଼ୀ ନାହିଁ କି କୁମ୍ଭ କିନାରା, ଦକ୍ଷିଣୀ ପାଟ ନାହିଁ, ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟା ଲଙ୍ଗଳା, ପିନ୍ଧିଛୁ ଖଣ୍ଡେ ଧଳା ଆନଲୁଗା । ବୁଢ଼ା ଦେହ ଅରିଉଠିଲା, ମୁଣ୍ଡ ଘୁରିଗଲା । ବୁଢ଼ା ଆଖି ବୁଜି ପକାଇଲା । ପୁଣି ଚାହିଁ ଦେଲାବେଳକୁ ତାର ସେହି ହାତଟି ଦିଶିଗଲା—ହାତରେ କିଛି ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ଭୋ କରି ରଡ଼କରି ଉଠିଲା । ବହୁଟି ଫେରିପଡ଼ି ଚାଲିଗଲା । ବୁଢ଼ା କହିଲା, “ମା’ଲୋ, ମୁଁ ନ ମରି କାହିଁକି ତୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲି ! ଏଇତା ଦେଖିବା ଲାଗି ନା ଲୋ ମା’—” ବୁଢ଼ା ଆଉ କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ଗାମୁଛାରୁ ତାର ବଡ଼ ଯନ୍ତ୍ରର ବଡ଼ ଶରଧାର ଶଙ୍ଖାମୁଠିକି ଫିଟାଇ ପକ୍କା ବାହାରେ କରୁଡ଼ିଦେଲା । ଶଙ୍ଖା ମୁଠାକ ଯାକ ଚୁନା ହୋଇଗଲା । ତହିଁ ସେ ଏକମୁହାଁ ହୋଇ ଫେରି ଚାଲିଗଲା । ଦାସୀ ଓ ଶାଶୁ ରଡ଼ କରୁଉଠିଲେ ।

ବଡ଼ ପୁଅ

(୮ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର)

ଶୀର୍ଣ୍ଣ ବିଷଣ୍ଣ, ଅବସନ୍ନ, ନଟବର କେତେବେଳେ ବାଟରେ, କେତେବେଳେ ବା ଅଣବାଟେ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାବିତ, ଆନ୍ଦୋଳିତ ଏବଂ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ଦେଖି, କୃଷ୍ଣ ସେହିନ କୌତୂହଳରେ ଅନେକ ଦୂର ପଛେ ପଛେ ଯାଇ, ଶେଷରେ ପହଞ୍ଚିଲା, “ଆପଣ ଯାଉଛନ୍ତି କେଉଁଆଡ଼େ ?” “ସେପରି କେଉଁଆଡ଼େ ନୁହେଁ, ବାପ” କହି ନଟବର ସେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଏବଂ ସେହିପରି ଚାଲିବାରେ ଲାଗିଲେ । କୃଷ୍ଣ ଧରେ ପଛେ ଅନୁସରଣ କରି ଗଲା ।

“ଏଣିକି ଯେ ବାଟ ଖରାପ ପଡ଼ିବ, ବେଳ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ହେଲାଣି, ଏଠାରୁ ଫେରିବା ଦରକାର ।”

“ମୁଁ ତ ଫେରିଛି । ତୁ ଏଠାରେ ରହ ବାପା ! ମୁଁ ଯାଏ । ତୁ ଗାଁ ପାଖ ଛାଡ଼ି ମୋ ସାଙ୍ଗେ କାହିଁକି ଆସୁଛୁ ?”

“ଆପଣ ଯିବେ କେଉଁଠାକୁ ?”

“ଘରକୁ ଯିବି, ବାପା ।”

“ଏ ତ ଘରଠାରୁ ବିପରୀତ ଦିଗରେ, କିମ୍ପେ ଦୂରକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ।”

“ହଁ, ଶେଷରେ ଯାଇ ତ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବି ପୁଣି ।”

ନଟବରଙ୍କର କୋପାଳୀ ନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ଠିକ୍ ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ । ତେବେ ପାଖ ଜନସ୍ଥ ଆଖିକ ଭଲ ଦିଶେ ନାହିଁ ।

ବିନା ପ୍ରଚଷ୍ଟରେ ପୋଥି କତାପ ପଢ଼ି ହୁଏ ନାହିଁ । ସେଥିରୁ ଗୁଳିଶା ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ ହୁଏ । ମୁଣ୍ଡର ପାଟିଲ ବାଲର ପରିମାଣଦ୍ୱାରା ଏ ଅନୁମାନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଦୃଢ଼ତା ଲଭ କରେ । ସେ ବିବାହ କରିବାର ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହେଲାଣି । ବଳବୟସ ଖସିଲେ କିଏ ତାଙ୍କର ଓ ତାଙ୍କ ଭାରିଆ ବିମଳାଙ୍କର ହାଲଗୁଲ ବୁଝିବ, ଖୁଆଇ ପିଆଇ ହେପାଜତରେ ରଖିବ, ତାହାହିଁ ଯେ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ, ସେ କଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ବିମଳା ବନ୍ୟା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବରଭାରିଆ ଦୁହଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ଦାୟୀ ତାହା ଠିକ୍ ନ ବୁଝି ମଧ୍ୟ ବିମଳା ନିଜ ମୁଣ୍ଡର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରଗଳଭତା ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରତିବାଦଶୂନ୍ୟ ନଟବରଙ୍କ ଉପରେ ସବଦା ଡାଳିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ବିମଳା ପାଠ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ । କିଛି ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ; ଉପନ୍ୟାସର ଭାବରେ ଅଳ୍ପାଧିକ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଭଲତ ଭାଷାର ଅଳଙ୍କାର ଆଦିରେ ନିଜର କିହ୍ନାକୁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ମଣ୍ଡିତ କରିବାର ସୁବିଧା ପାଇଥିଲେ ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ ବକ୍ରବ୍ୟର ଧ୍ରୁବ ଅଂଶଟି ନିତାନ୍ତ ଗାଉଁଲି କଥାରେ ରୁଷ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରି, ଶୁଦ୍ଧ ସରଳ ଭାଷାରେ କହୁଥାନ୍ତେ, “ଏ ଦର୍ପ-ମୁଖର ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରି ମୁଁ ବନ୍ୟା ହୋଇ ରହିଲି, ବିଧବା ହୋଇ ଉପବେଶନ କରିଥିଲେ କଣ ଭାସମାନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ?”

ଏବେ ବିମଳାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଅସନ୍ତୋଷ ଏବଂ ପ୍ରକାଶିତ ଭର୍ତ୍ତିନା, ତହିଁରେ ପୁଣି କେତେକ ପରିମାଣରେ ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା, ଏଥିରେ ଦାବିହୋଇ ନଟବର ସବଦା ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଭାବନାରେ ଥାନ୍ତି । ପୁଅଟିଏ ପାଇଁ ଝୁରି ଝୁରି ପୁଅ ହେଲା ନାହିଁ । ଏପରି କିଛି ବିଷୟ ସମ୍ପର୍କି ନାହିଁ ଯେ ଲୋକେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଦେବେ । ଘର

ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ଭାବି ଭାବି ନଟବର ଗତ କେତେ ଦିନ ହେଲା ବିମଳାଙ୍କ ବାକ୍ୟ-ଲହରୀର ସ୍ରୋତରେ ଶ୍ରୀ ଘର ଭିତରୁ ନିଜ ସକାଳେ ପଦାକୁ ବାହାର ଆସନ୍ତି । ରୋଜ କୃଷ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଦେଖା ହୁଏ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ନାନା ବିଷୟରେ ପଡ଼େ । ମାତ୍ର ନଟବର ଭିତରର କଥା କେବେ କିଛି କହି ନାହାନ୍ତି । ନିଜ ନିଜ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ବେଳେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖି ତା ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାରେ ସେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ କେତେକ ଭୁଲି ତାହା ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ମନରେ ଏକ ଅଦୃଶ୍ୟ, ଅକଥ୍ୟାୟ ଆକର୍ଷଣ ଜନ୍ମିଛି । ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସେ ତାକୁ ବାଟରେ ଦେଖିବେ ବୋଲି ଘରୁ ଆସନ୍ତି । ନୋହୁଏ ବିମଳାଙ୍କ ବାକ୍ୟ-ତରଙ୍ଗ ତଳେ ସେ ମାରବରେ ମୁଣ୍ଡ ଶୋଇ ବାହାରର କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନ ଅନୁଭବ ନ କରି ଘର ଭିତରେ ରହିପାରନ୍ତି । ବିଳମ୍ବ ହେଲେ କାଳେ ବାଟରେ କୃଷ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ନ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ବିମଳାଙ୍କ ବାକ୍ୟସ୍ରୋତ ବହିବା ପଦ୍ମରୁ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପେକ ସମୟରେ ଘରୁ ବାହାର ପଡ଼ନ୍ତି । ସୁତରାଂ ନଟବରଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ କୃଷ୍ଣକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ପଡ଼ୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କରୁଥାନ୍ତା । ତା ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ଦ୍ଵାରା ନଟବରଙ୍କ ଦୁଃଖ ଯେ କେତେକ ପରି-ମାଣରେ ଉଣା ହୁଏ, ତାହା ସେ ବୁଝିପାରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ମେ ମଧ୍ୟ ଘରୁ ତରତର ହୋଇ ବାହାର ଆସେ, ନଟବର ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ଯିବା ବାଟରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବ ବୋଲି ।

କେତେ ଦିନର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଓ ସମ୍ପର୍କରେ କୃଷ୍ଣ ବୁଝିପାରନ୍ତି ଯେ ତାହା ଛଡ଼ା ନଟବରଙ୍କ ସାନ୍ତ୍ଵନାର ବସ୍ତୁ ପୃଥିବୀରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ନଟବର ମଧ୍ୟ ସେ କଥା ବୁଝିଥିବାରୁ ନିଜ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ସବଦା ଏକ ଶ୍ଵାସ ସୁନ୍ଦର ଅଭିନୟ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର ବିବେକ ବାରମ୍ବାର କହିଛି, “ନା, ସେ ଯେ ପରର ପିଲା ।” ତଥାପି ସେ ତାକୁ ଏକାବେଳେଲେ ଗୁଡ଼ିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ତାକୁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଶୀଘ୍ର ଦୁଇଟି ଦେହରେ ଶୋଇ ସକାଳୁ ଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର କରି ଘରୁ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ଲୋକ ବାଟ ଚାଲି ଆସନ୍ତି । ସକାଳ ହେଲେ କିପରି ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ବାଟେ ଚାଲିଯିବେ, ସେହି ଭାବନାରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟହ ଶେଷ ରାତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଭଲ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣକୁ ଦେଖିଲେ ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ପାଗଳ ପରି ହୋଇଯାନ୍ତି, କଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଠିକ୍ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ~

ଆଜି ସେ ଘରୁ ଅନେକ ସମୟ ହେଲେ ଆସିଲେଣି । ଅବଶ୍ୟ ସେ ଅନୁପାତରେ ଚାଲିଅଛନ୍ତି ଅତି ଅଳ୍ପ ବାଟ । ବାଟ ଚାଲିବା ତ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ଯେ ହସାବ କରି ଘଡ଼ିଲେ କୋଣେ ଚାଲିବେ । କାଳିଆନ୍ଧାରରୁ ବିମଳା ଶେଯରୁ ଉଠିବା ପୂର୍ବରୁ ଘରୁ ବାହାରି ଆସିଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି କୃଷ୍ଣ ସହିତ ଦେଖା ହୋଇଛି । ଏବେ କୃଷ୍ଣକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନର ଭୁଲାଦଣ୍ଡ ଦୋହଲି ଯାଇଛି, ତହିଁରେ ପୁଣି ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ସବୁଦିନ ପରି ଘରକୁ ଫେରିବେ ଏବଂ ଫେରିଲେ, ନଦୀ ମୁହାଣରେ ଜୁଆର ସମୟରେ ଘାଟି ଆସିଲା କାଠ ଖଣ୍ଡ ପରି ବିମଳାଙ୍କ ଗାଳି ଭର୍ତ୍ତିନା ସ୍ରୋତରେ ପୁଣି ହୁଏତ ପଦାକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବା ହେବ ଏବଂ ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ଭାଜି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସୁଦୂର ସେ କେଉଁଆଡ଼େ ଯାଉଛନ୍ତି ଏବଂ କେଉଁଆଡ଼େ ଯିବା ତାଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ, ଏ ସବୁ ସେ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନ ଥିଲେ । କୃଷ୍ଣର ମନର ଭାବ ଗଳା ଶର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠି ଆସିଥିଲା । ଗତ କେତେ ଦିନ ସେ ତାହାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟରେ ମାଡ଼ି ରଖିଥିଲା । ମାତ୍ର ଆଜି ସେ ଭାବ

ଅଧିକ ହୋଇ ଫୁଲଉଠିବାରୁ ସେ ସକୋଚ ଓ ସୌଜନ୍ୟର ସ୍ବାଭାବିକ ଅବରୋଧ ଅତିକ୍ରମ କରି କହି ପକାଇଲା, “ଆପଣ ମନରୁ ଦୁଃଖ ଗୁଡ଼ିଲୁ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର, ମୋତେ କହନ୍ତୁ, ମୁଁ କଣ କରିପାରେ ?” ସେ ସେ କଣ କରିପାରେ ସେ ଚାହା ଜାଣିଥିଲା । ନଟବର ଠିକ୍‌ରୂପେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁମାନ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର କୃଷ୍ଣର କଥା ଶୁଣି ନଟବର ଭୁଣ୍ଡି ଫିଟାଇ ଉତ୍ତରରେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ, କି କୃଷ୍ଣ କି ନରେ କିଛି ଶୁଣିଲା ନାହିଁ ।

ଅନେକ ସମୟ ଚାଲିଲା ପରେ ନଟବର ପୁନରାୟ କୃଷ୍ଣକୁ କହିଲେ, “ବାପା ଖରା ହୋଇଲାଣି, ଘରକୁ ଯା । ବାପ ମା ଚାହିଁଥିବେ”—କହି ନଟବର ହାତରେ ନିଜର ଆଖି ପୋଛିଲେ । ଉଭୟ ଆଖି ଲୁହରେ ଛଳ ଛଳ ହେଉଥିଲା । କୃଷ୍ଣ କିଛି କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ନଟବରଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଧ୍ବନି ପ୍ରତିଧ୍ବନି ତା କାନରେ ବାଜୁଥିଲା । ନଟବର ନିଜ ଘରଆଡ଼କୁ ଫେରୁଛନ୍ତି ଦେଖି ସେ ମାରବ ଭାବରେ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଗଲା ।

କୃଷ୍ଣ ଜଣେ ଖାନ୍ଦାନ୍ ଘରର ପିଲା । ବାପ ମା’ଙ୍କର ବଡ଼ ପୁଅ । ବୟସ ଷୋଳ ବର୍ଷ । ତା ତଳେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭାଇ । ପଢ଼ା ଶୁଣା ବେଗ୍ କରିଛି । ତାର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ବ ଯେ, ବିଦ୍ୟାଳୟର ସହପାଠୀମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଲତାର ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଡାଳି ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଅସଲ ଡେମ୍ଫର ଫୁଲ ନିକଟରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ରହିଲା ପରି ତାକୁ ସମସ୍ତେ ମାନି ଚଳନ୍ତି । ସକଳ ବିଷୟରେ ତାହା ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ତାର କଥା କହିବା, ହସିବା, ଚାଲିବା ଶକ୍ତି, ପିନ୍ଧିବା ଢଙ୍ଗ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପିଲାମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣର ବିଷୟ । ତାର ରୂପ, ଗୁଣ ଓ ବିଭବ ଦେଖି ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ କେତେ ଲୋକ ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗ ନେଇ

ଆସିଲେଣି । ବାପା ଟାଳଟାଳ ନ କରି ମା'ଙ୍କ କଥାରେ ଚଳିଥିଲେ କୃଷ୍ଣ ବର୍ଷେ ହେଲା କୁଞ୍ଜରପୁର ଜମିଦାରଙ୍କ ଘରେ ବିଷା ହୋଇ ପାରନ୍ତାଣି ।

ନଟବରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୃଷ୍ଣର ଦେଖାସାକ୍ଷାତ୍, କଥାବାର୍ତ୍ତା ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗ୍ରାମର ଚୋଟାରେ, ନଟବରଙ୍କ ବୁଲିଯିବା ବାଟରେ । ନଟବର ନିଜ ଘରୁ ଆସି ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ କୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦିଏ । ଉଭୟେ ବାଟ ଚାଲୁ ଚାଲୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି, ଆମ୍ବଗଛ ମୂଳେ ଛାଇରେ ବସି ଗଳ୍ପ କରନ୍ତି । ନଟବର ଜଣେ ବେଶ୍ ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି । କିନ୍ତୁ କୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନରେ ମୁର୍ଖ ନୁହେଁ । ନଟବରଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୁଣ କୃଷ୍ଣର ହୃଦୟରେ ଛୁପି ମାଇଲ ପରି ଲଗି ରହିଛି । ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ନୁହେଁ । ଦିନେ ଶୀତକାଳରେ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ଲୋକ ପୁଂଜୀ ହୋଇ ଶୀତରେ ଥୁରୁ ଥୁରୁ ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ଦେଖି ସେ ନିଜର ଘୋଡ଼େଇହେଲଟି ତାକୁ ଦେଇଦେଲେ । କୃଷ୍ଣ ତାହା ଦେଖିଲା । ଆଉଦିନେ ଦୁଇଟି ବାଳିକା ପଡ଼ିଆରେ ଘାସପତ୍ର ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଡୋକ୍ତୁଥିଲେ । କୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଲା, “ଏ ପତ୍ର କଣ କରିବ, ପିଲାଏ ?” ସେମାନେ ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ନଟବର କହିଲେ, “ଖାଇବେ ବୋଲି ନେଉଛନ୍ତି । ଭଗବାନ ଏ ଲୋକଙ୍କୁ କି ଦୁଃଖରେ ରଖିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଭୁଲନାରେ ମୁଁ କେଡ଼େ ସୁଖରେ ଅଛି !” ଏହା କହି ନଟବର ଘାସ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଖିରୁ ଲୁହଧାର ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା ।

ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟରେ ଯେ ଗୁଣ ଖୋଜେ, କୃଷ୍ଣ ନଟବରଙ୍କଠାରେ ତାହା ପାଇଥିଲା । ସୁତରାଂ ସେ ତାଙ୍କଠାରେ

ନିଜର କୋମଳ ଜୀବନ ମନେ ମନେ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ବଡ଼ ଲାଜକୁଳା ପିଲା । ନିଜର ବ୍ୟବହାରରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରଗଳ୍ଭତା ଦେଖାଇବା ତାହାର ସ୍ୱଭାବ-ବିରୁଦ୍ଧ । ସେଥିପାଇଁ ଏତେ ଦିନ ନଟବରଙ୍କ ସହିତ ତାହାର ପରିଚୟ ଓ ଘନିଷ୍ଠତା ହୋଇଥିଲେ ଯୁଦ୍ଧା ସମଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ରୁମ୍ଭଜ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପରଠାରୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଲାପରି ସେ ନଟବରଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ ରହୁଥିଲା । ଏତେ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଦିନେ ନଟବରଙ୍କ ଘରେ ସେ ପାଦ ପକାଇ ନାହିଁ । ନଟବର ତାକୁ ସାହସ କରି ଦିନେ ଡାକି ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ଆଜି ସେ ନଟବରଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କୁ ଛୁଡ଼ି ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା ଅବଶ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଘରେ ତାର ମନ ମାନିଲା ନାହିଁ । କଲର ପିତୁଳାପରି ସେ ଗାଧୋଇବା, ଖାଇବା ଆଦି ଦୈନନ୍ଦିନ କ୍ରିୟାମାନ କରିଗଲା । କିନ୍ତୁ ମନରେ ରହିଲା, ନଟବର ସେ ଏତେ ଦୁଃଖରେ ଘରକୁ ଫେରିଲେ ସେ ଘରେ ଯାଇ କଣ କରିଥିବେ, କିପରି ରହିଥିବେ ।

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ନଟବର ଘର ମଧ୍ୟରେ ଶେଷରେ ପଡ଼ି ଗଡ଼ପଡ଼ି ଦେଉଛନ୍ତି, ଏପରି ସମୟରେ ଶୁଣିଲେ, ଦାଣ୍ଡରେ ଯିବା ପଚାରିଲା, “ନଟବର ବାବୁଙ୍କ ଘରଟା କେଉଁଠି ?” ସେ ସେହି ସ୍ୱର ଅନେକ ଦିନ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେହି ସ୍ଥାନ ସହିତ ସେ ସ୍ୱର ସମ୍ପର୍କ ତାଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଭୟରେ, ସନ୍ଦେହରେ ସେ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଦେଖିଲେ, କୃଷ୍ଣ ଆସି ଦ୍ୱାର ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ । ଯେଦିନ ପରେ ନଟବର ଆଉ ବୁଲିଗଲେ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣ ଗୋବିନ୍ଦପୁର ଆସି ନଟବରଙ୍କ ଘରେ ବେଙ୍ଗ ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାରେ ଲାଗିଲା ।

କୃଷ୍ଣ ନଟବରଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ଅସିବା କଲବନ୍ଧୁ ବିମଳାଙ୍କ ହୃଦୟ-ଧନୁରୁ ଗୁଣ ଅନେକ ପରମାଣରେ ଖସିଗଲାଣି । ଏକେ ସେ ଜଣେ ପର ଲୋକ; ବିମଳା ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ନିକଟରେ ସେ ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ତା ଆଗେ କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ନାଶ୍ଵର ସ୍ଵାଭାବିକ ଲଜ୍ଜାଶୀଳତା ସାନ୍ତ କରି ରଖିଲା । ପୁଣି କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜର ସୌଜନ୍ୟ ଓ ସୁଗୁଣମାନ ଦେଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ହମଶା ଆକାଂକ୍ଷା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ସେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା ନ ଦେଇ ଲୁଚୁଥିଲେ, ମାତ୍ର କେତେକ ସମୟ ପରେ ଗୁଢ଼ିଲେ ଯେ, ତାକୁ ଦୂରରେ ରଖିବାଦ୍ଵାରା ସେ ନିଜ ହୃଦୟର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୀଣ ସ୍ନେହ ଉତ୍ସକୁ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ରଖିବାକୁ ନ ଦେଇ ଚିପି ରଖୁଛନ୍ତି ମାତ୍ର । କୃଷ୍ଣ ନଟବରଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରିବାରେ କୌଣସି ଆତ୍ମୀ-ସୂତା-ସୂତକ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା, ବିମଳାଙ୍କୁ କେବେ “ମା” ବୋଲି ଡାକିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି, ସେ କଥା ତାର ମନେ ନାହିଁ । ବିମଳା ମଧ୍ୟ ତାକୁ ମାତୃସୁଲଭ ସ୍ନେହ ଦେଖାଇବାରେ କେବେ ସୁଟି କରି ନାହାନ୍ତି ।

କୃଷ୍ଣ ବୟସରେ ପିଲା ହେଲେ କଣ ହେବ, ତାର ବିଷୟ-ବୁଦ୍ଧି ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ଖାନଦାନ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ଘରେ ସେ ବଢ଼ିଛି; ବାପ-ମା’ଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତା ପ୍ରେତୁକ ଗୁଣରୂପେ ଯାହା ଜନ୍ମ ସଙ୍ଗେ ପାଇଥିଲା, ତାହା ସଂସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖି ଶିଖି ଆହୁର ବଢ଼ାଇଛି । ତାର ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ ନଟବରଙ୍କ ସୁଦୃଢ଼ କୁଟୀରର ସମ୍ପଦ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ନଟବରଙ୍କ ପ୍ରେତୁକ ସମ୍ପତ୍ତି ଦୁଇମାଣ ଜମି ଥିଲା । ବିମଳା ପିତାଙ୍କଠାରୁ ଆଠ ମାଣ ଜମି ଯୌତୁକ ଆଣି ନଟବରଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଲାବେଳେ ମନେ କରିଥିଲେ, “ଚବିଶ ଦସ୍ତିରେ ଦଶ ମାଣ ଜମି କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ମୋ ପେଟରୁ ସେ ଧନ ଜନ୍ମ ହେବ

ସେ ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ପାରିଲେ, ମହାଜନ ସାଉକାର ନ ହେଉ ପଛକେ ଖାଇ ପିଇ ବେଶ୍ ସୁଖରେ ରହିବ ।” କିନ୍ତୁ ବିମଳାଙ୍କ ପେଟରୁ ତାଙ୍କର ସେ କଳ୍ପିତ ଧନ ଜାତ ହେଲା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସେ ଦଶ ମାଃ ଜମି ଆଣ୍ଡସ୍ ଲାଭ କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପାସ ନ ପାଇ ଅନାଶ୍ରିତ ଓ ଦୈନିକପ୍ରାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ି ରହିଲା । ନଟବର ନିଜେ ଟିକିଏ ଭାବୁକ ଲୋକ । ଘରସ୍ବର୍ଗ ସ୍ବତଃ ତାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ନିଜ ପେଟରୁ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ଲେଖନୀ ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଛନ୍ତି । ତାହା ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମୀ କହିଛନ୍ତି, “ଏ ଲୋକଟା-ମୋର ଶତ୍ରୁ ! ଘରସ୍ବର୍ଗର ଆଣ୍ଡସ୍ ନ ଗୁଡ଼ିଲା ଯାଏ ମୁଁ ପୁକୁ ମୋ ପାଦର ଧୂଳିକଣାଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଦେବ ନାହିଁ ।” ନଟବର ଲେଖା-ପଢ଼ାରେ ଅନେକ ସମୟ କଟାଉଥିଲେ । ଜମିବାଡ଼ି ଉଠିଆ କରିବା ତାଙ୍କୁ ଆଉଡ଼ୁ ନ ଥିଲା । ତା ପରେ ପୁଣି ଭାବୁଥିଲେ ଯେ କାହା ପାଇଁ ସମ୍ପତ୍ତି କରିବେ, ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ କିଏ ଭୋଗ କରିବାକୁ ରହିବ ?

କୃଷ୍ଣର ଚିନ୍ତାବଧାନରେ ଜମିବାଡ଼ି ଚାଷ ହେଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆୟର ପନ୍ଥା ଫିଟିଲା । କୃଷ୍ଣ କେତେ ଦିନରେ ଖାଇବା ଓ ଶତରେ ଶୋଇବାକୁ ନିଜ ଘରକୁ ଯିବାଆସିବା କରିବା ବନ୍ଦ କଲାଣି, ତାହା କାହାର ମନରେ ନାହିଁ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ନଟବର ଓ ବିମଳାଙ୍କ ପୁଅ । ତାର ଜଳ୍ପିତ ପିତାମାତା ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ତାକୁ ସ୍ବାଧୀନତା ଦେଉଥିଲେ, ମାତ୍ର ଅପତ୍ୟଡ଼ୋର ସେ ହମେ ଏତେ ଲମ୍ବ ହେବାକୁ ଅବାଧରେ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ଯେ ତାହା ପୁଣି ଟାଣିଲା ବେଳକୁ ଛୁଣିଯିବାର ଦେଖିଲେ । ସୁତରାଂ ସେ ଦିନେ କୃଷ୍ଣକୁ ଡକାଇନେଇ କହିଲେ, “ବାପା ତୁ ତ ପିଲା ନୋହୁଁ ଯେ ତୋତେ ମୁଁ ଶାସନ କରିବି, ଘରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବି । ଏ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ତୋର

ଭାଗ ଅଛି । ମୁଁ ଆଖି ବୁଜିଲେ, ରାମ କଣ ଡୋକେ ଏଥିରେ ଆଉ ପୂରାଇ ଦେବ ? ମୁଁ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ତୁ ତୋ ଭାଗକ ନେଇ ଯା । କୋଲର ପକ୍ଷୀ ଡେଶା ଲାଗିଲେ ତ ଉଡ଼ିଯିବାର କଥା, ମୁଁ କଣ ପଞ୍ଜୁରୀରେ ବନ୍ଦ କରି ରଖିପାରିବି ?”

ନଟବରଙ୍କ ନିଜ ସାମାନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କର ଆୟୁରେ କୃଷ୍ଣର ପୈତୃକ ସମ୍ପର୍କର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ମିଶି, ତାଙ୍କ ଘର ଧନ ଦଉଳତରେ ପୂରିଉଠିଲା । ବିମଳାଙ୍କ ହୃଦୟର ଦୁଃଖ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ସେ କେତେ ବର୍ଷହେଲା ଶୁଳଭେଗ ଭୋଗୁଥିଲେ । ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ନୋହିବାରୁ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ନଟବର ସେ ବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ଥିଲେ । ସେ ନିଜର ଖାଇବା ପିନ୍ଧିବା କଥା ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ଖାଇବାକୁ ଗଲବେଳେ ହାତକୁ ଭିକାରି ଆସିଲେ ନିଜ ନିମନ୍ତେ ବଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ ତାକୁ ଦେଇ ଉପବାସରେ ରହନ୍ତି । ନିଜର ରୋଗ ବ୍ୟାଧି ହେଲେ; ବିରାଡ଼ି ପଡ଼ିଆର ଘାସ ଖାଇ ଆପଣା ଚିକିତ୍ସା ଆପେ କଲା ପରି ସେ ଉପବାସଦ୍ୱାରା ତାହାର ଉପଶମ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ବିମଳାଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର କୌଣସି ବିରାଗ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କେବଳ ନିଜର ଉଦାସୀନତା ଯୋଗେ ସେ ତାଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ତା ପରେ ଅର୍ଥର ଅଭାବ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାରଣ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ସେ ଅଭାବ ନାହିଁ । ନଟବର ଓ ବିମଳାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନଟବରଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ଉଦାସୀନତା ଓ ବିମଳାଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ବିରାଗର ସେ ବ୍ୟବଧାନ ଥିଲା, ତାହାର ସ୍ଥାନ ବର୍ତ୍ତମାନ କୃଷ୍ଣ ଅଧିକାର କରିଛି । ଫଳରେ ବିମଳା ନଟବରଙ୍କ ଉଦାସୀନତା ଅନୁଭବ କରିବାର କାରଣ ଆଉ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟ-କନ୍ଦରର ସେ ଅଗ୍ନିକଣାଟି ତାଙ୍କୁ ସବଦା ରାଗ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କୁହୁଳାଉଥିଲା,

ତାହା କୃଷ୍ଣର ମଧୁର ବ୍ୟବହାର ବାରିରେ ନବର୍ତ୍ତିଯାଇଛି । ନଟବର ଓ ବିମଳା ଯେ ସ୍ବାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ, କୃଷ୍ଣ ମୋହନରୂପ ପୁଣି ଡୋର ଯୋଗେ ତାହା ସେମାନେ ହିଁମେ ଅଧିକ ଅଧିକ ଅନୁଭବ କଲେ । ଉପଯୁକ୍ତ ଚକ୍ରାନ୍ତାଦି ବିମଳାଙ୍କ ବହୁକାଳର ଶ୍ରେଣ ଭଲ ହୋଇଗଲା । ମନର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା ସହିତ ଶରୀରର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ମିଶିବାରୁ ବିମଳା ପ୍ରୌଢ଼ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଯୌବନ ସମ୍ପଦରେ ମଣ୍ଡିତ ହେଲେ ।

କୃଷ୍ଣ ନଟବରଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିବାର ଛ ବର୍ଷ ହୋଇଗଲାଣି । ତା ପାଇଁ ପାଣି ଠିକ୍ ହୋଇଛି । ବିବାହ, କେତେ କାଳ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଅତି ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ତୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମୀ ଦିନ ହେବ; ଏପରି ସମୟରେ ଫଗୁଦଶମୀ ରାତିରେ ବିମଳାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ଲାଭକଲା । ସେ ଘଟଣାରେ ଘରେ ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଏତେ ଉତ୍ସବ ଆନନ୍ଦ ଲାଗିଲା ଯେ, କୃଷ୍ଣର ମଙ୍ଗଳକୃତ୍ୟ ଉତ୍ସବ ପାଇଁ ଆଉ ଖାଲି ଜାଗା ରହିଲା ନାହିଁ । ଅଶୌଚ ଯୋଗେ ମଧ୍ୟ ତାହା ବନ୍ଦ ରଖିବାକୁ ହେଲା । ସେଠାରୁ ତେର ମାସ ବିବାହ ଯୋଗ ନ ଥିଲା ।

ଦାନମଣି ହିଁମେ ବୟସରେ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିମଳାଙ୍କ ହୃଦୟର ଏତେ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିନେଲା ଯେ ସେଠାରେ ଭବିଷ୍ୟତ ନିମନ୍ତେ କୃଷ୍ଣ ନିଜକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସଜ୍ଜିତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏ ସଙ୍କୋଚନ ହିଁମା ଅତି ବେଗରେ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଥିରେ ଏପରି ଦିନ ଆସିଲା, ଯେତେବେଳେ କି କୃଷ୍ଣ ନିଜର ପତ୍ନୀ ଅନୁଭବ କରିବା, ତା ପକ୍ଷେ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିଲା; ତଥାପି ସେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଃଖ ବା ଈର୍ଷା ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଦେଲା ନାହିଁ । ସେ ଭାବ ସ୍ଥିର କଲା ଯେ ବିମଳାର ସ୍ବାର୍ଥ୍ୟ ମାତୃହୃଦୟ ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠିଆ

ପିଲା ଭାଇଟି ପାଇଁ ଗୁଡ଼ିଦେଇ ନିଜେ ଘରଗୁଡ଼ିକର ବିସ୍ତୃତ ପରିସର
ଅଧିକାର କରି ରହିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ନିର୍ଜୀବ ଜଡ଼ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ
ପ୍ରଥମେ ବିମଳାଙ୍କର ମାରବ ଘୃଣା, ଦ୍ଵେଷ ଓ ପରେ ଶବ୍ଦବହୁଳ
ତାଡ଼ନା, ଭୟାନା, ନିନ୍ଦା, ଡରାଣାର ଆଦିରେ ଏତେ ପୂରିଆସିଲା
ଯେ କୃଷ୍ଣ ଘର ଭିତରେ ଆଶ୍ରୟ ନ ପାଇ ପଦାରେ ଅପର ଲୋକଙ୍କ
ପିଣ୍ଡାରେ, ଗଛମୂଳେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ବିବାହ ଯୋଗ ନ ଥିବାରୁ ତେରମାସ ସମୟ କେତେ
ଦିନୁ ଗତ ହୋଇଗଲାଣି । କୃଷ୍ଣର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ନଟବର
କେତେ ଥର କହି ବିମଳାଙ୍କ ଆପତ୍ତି ଯୋଗେ ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ପରିଣତ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ନିର୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ସାରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ
କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ନିଜ କନ୍ୟାକୁ ବରପୂର୍ବାକରି ରଖିବାପକ୍ଷରେ ଶ୍ରେୟସ୍କର
ମଣିଲେ, ତଥାପି କୃଷ୍ଣ ସହିତ ବିବାହ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ କରିବାକୁ
ଆଉ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ । ସେ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇଥିଲେ
ଏବଂ ବିମଳା ନଟବରଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି କରି ନ
ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଲଦମାୟ ଅନିଚ୍ଛା ଏବଂ ଆପତ୍ତି କୃଷ୍ଣଆଡ଼ୁ ପ୍ରକାଶ
ପାଇଥାନ୍ତା । ସେ ତେରମାସ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣ ସ୍ଥିର କରିଥିଲା
ଯେ ସେ ଆଉ ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ, ବିଶ୍ଵନାଥପୁର ମକଦ୍ଦମଙ୍କ
ଏକମାତ୍ର ଝିଅ ସୌଦାମିନୀର ମଧୁର ସ୍ମୃତି ହୃଦୟରୁ ପୋଛି
ପକାଇ ଦେଇଥିଲା ।

ନଟବର ଦୁଃଖ, ଲଜ୍ଜା ଓ ସନ୍ତାପରେ ମିଥୁମାଣ । କୃଷ୍ଣପ୍ରତି
ତାଙ୍କର ସେ କେବଳ ଶୁଷ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି, ତା ନୁହେଁ । ତା
ସହିତ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ସରସ, ମଧୁର ବନ୍ଦନ ଅକ୍ଳେଦ୍ୟ ବୋଲି
ସେ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ବିମଳାଙ୍କ ହୃଦୟରୁ କୃଷ୍ଣ
ହେତେ ଯେତେ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ଆସିଛି, ସେ ତା ପାଇଁ ନିଜର

ବିଶାଳ ହୃଦୟ-କର୍ମର ସେତିକି ସେତିକି ପ୍ରସାରିତ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଗୃହରେ କୃଷ୍ଣର ଦୁର୍ଗତ ଦେଖି, ଏକାନ୍ତରେ ଆଖିରୁ ଦୁଃଖ ଓ ଅନୁତାପର ଜାହ୍ନବୀ ସ୍ରୋତ ତାଳୁଛନ୍ତି । ମନେ ମନେ କହୁଛନ୍ତି, “ମୁଁ କାହିଁକି ଜଗତରେ ତାର ବସିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୁଦୃଢ଼ ଆସନର ଭାରକେନ୍ଦ୍ର ମୋର ସାମାନ୍ୟ ସ୍ଵାର୍ଥମୟ ସ୍ନେହ-ରଞ୍ଜିତ ଆକର୍ଷଣରେ ବିଚଳିତ କଲି !” ସେ ନିଜକୁ ଧିକ୍କାର କରୁଛନ୍ତି, ଅଭିଶାପ ଦେଇଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ ସବୁ ଅନୁମାନ କଷ୍ଟରେ, ମାତ୍ର ଦିନେ ପଦେ ଦୁଃଖର କଥା ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣୁ ନାହିଁ । କେବଳ ନଟବରଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସେ ଏକ ପ୍ରବଳ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଅଗ୍ନି ଶିଖାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ରହିଛି । ଫମେ ଫମେ ଜଳି କ୍ଷୟ ପାଉଅଛି । ତଥାପି ତାକୁ ଛାଡ଼ି ନାହିଁ କିମ୍ବା ନିଜର କଷ୍ଟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ତଳେ ମାତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହିଁ ।

କୃଷ୍ଣର ଜନ୍ମିତ ପିତା ଏ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ବଂଶ ପରମ୍ପରା ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ରାମକୁ ଛନ୍ଦି ସଫାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଫାୟତ୍ତ୍ୱ କରି ଇହଧାମ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ଗଲାବେଳେ ରାମକୁ କହିଥିଲେ, “ବାପା, କୃଷ୍ଣ ପରି ପିଲା ଜଗତରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦିନେ ବାଧା ଦେଇ ନାହିଁ । ଦେଖିବୁ, ବିପଦ ଆପଦରେ ତାକୁ ହୃଦୟରୁ ପାଶୋରି ଦେବୁ ନାହିଁ । ସେ ତୋର ବଡ଼ ଭାଇ । ଅତଏବ ପିତୃତୁଲ୍ୟ ।” ପିତାଙ୍କ ଅନ୍ତିମ କାଳର ପରାମର୍ଶ ଯୋଗେ ହେଉ ବା ନିଜର ସ୍ଵାଭାବିକ ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ ଯୋଗେ ହେଉ, ଆପଣାର ପୈତୃକ ଧନସମ୍ପତ୍ତି ନଟବରଙ୍କ ଘରେ ଛାଡ଼ି ସୁଦ୍ଧା କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ରାମ ସମ୍ପ୍ରୀକ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କଲେ । ମାତ୍ର “ମୋର ତ ସେଠାରେ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେଉ ନାହିଁ,” କହି କୃଷ୍ଣ ରାମର ଅନୁରୋଧ ରଖିଲେ ନାହିଁ । ଏକ ଦିଗରେ ବିମଳା ଓ

ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ କୃଷ୍ଣ, ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନଟବର ଦିନକୁ ଦିନ କିଂ କର୍ତ୍ତବ୍ୟମୂଳ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଦିନେ ବିମଳା ନଟବରଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା, ଏ କି ନାଟ ତୁମର ? ପର ପିଲାଟାଏ ଘରେ ଆସି ଏତେ କାଣ୍ଡ କରିବ; ମୁଁ ଯେପରି ଏ ଘରେ କେହି ନୁହେଁ, ମୋ ଘାନମଣି କେହି ନୁହେଁ ! ଏ କଥା ମୁଁ ଆଉ ବେଶି ଦିନ ବରଦାୟ କରିବି ନାହିଁ, ଆଜିଠାରୁ କହି ରଖୁଛି ।” ଏହା ଶୁଣି ନଟବର ତାଳୁରୁ ତଳିପା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଛା କାମୁଡ଼ିଲା ପରି କଷ୍ଟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କଲେ । ବିମଳାଙ୍କୁ କେତେକରି ବୁଝାଇଲେ, କେତେ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ବିମଳା କିଛି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ, ଶେଷରେ କହିଲେ, “କେବେ ତୁମେ ତାକୁ ଧରି ଏ ଘରେ ରହ । ମୁଁ ମୋ ଘାନମଣିକ ଧରି ଭାଗ୍ୟ ଆଦରି ରୁଲିବି ।”

ବିମଳା ଦିନମଣିକ ଧରି କେଉଁଆଡ଼େ ଯିବେ ବୋଲି ପ୍ରକୃତରେ ଇଚ୍ଛା କରି ଯେ ଏକଥା କହିଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ । ଅନ୍ତତଃ ତାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ହିମେ ନଟବର ଓ କୃଷ୍ଣ ଖାଇବାକୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଉପବାସରେ କାଳ କଟାଇବା ପାଇଁ ଘରକୁ ଆସିବାକୁ ବସିଲେ ମଧ୍ୟ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଉପାୟ ବନ୍ଦ ହେଲା । ସେଥିରୁ ବୋଧହେଲା, ନଟବରଙ୍କୁ ବିମଳା ସେ ଶେଷ କଥା କହିବାର ସାରମର୍ମ ଏହା ହିଁ ଥିଲା ଯେ, ସେ ଘାନମଣିକ ଧରି ସେହି ଘରେ ରହିବେ ଏବଂ ନଟବର ଯଦି କୃଷ୍ଣକୁ ତା’ ଆସିବା ବାଟରେ ଏକା ଯିବାକୁ ପୁଣି ଗୁଡ଼ି ନ ଦିଅନ୍ତି, ତା’ ହେଲେ ସେ ତା ସହିତ ଯେଣେ ଇଚ୍ଛା ଯାଇପାରନ୍ତି । ସେ ଘର ନଟବରଙ୍କ ପୈତୃକ ବାସସ୍ଥାନ; ତାହା ଗୁଡ଼ି ଯିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ

କଷ୍ଟକର ହୋଇପାରେ । କୃଷ୍ଣର କାହା ସହିତ କୌଣସି ବନ୍ଧନ ନାହିଁ, ସମଗ୍ର ଜଗତର କାହାର ସଙ୍ଗେ ସେ ବନ୍ଧା ନୁହେଁ । କେବଳ ନଟବରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି, ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ଦ୍ଵାର ଫିଟାଇ ଚାଲିଯାଇ ପାରୁନାହିଁ । ବିଶାଳ ବନ ଦେଶର ମୃଗଶିଖୁ ଯେ ପଞ୍ଜୁରୀରେ ପଡ଼ିଛି, ତାହା ଗୁଡ଼ିଯିବା ତା ପକ୍ଷେ ଅମ୍ଭବ ହୋଇଛି, କୌଣସି ଲଭର ଆଶାରେ ନୁହେଁ, କେବଳ ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ଯୋଗେ ଯେ, ସେ ଚାଲିଗଲେ ପଞ୍ଜୁରୀର ପଞ୍ଜୁରୀଟି କାଳେ ଘୁଙ୍ଗିଯିବ ।

କୃଷ୍ଣ ବହୁକାଳ ଘାବି ସ୍ଥିର କଲା ଯେ ସେ ସେହିଠାରେ ପଡ଼ିରହିବ, ସବୁ ଗାଳ, ଅବହେଳା, ଦୁଶା ପିଠିରେ ବହିନେବ; କିନ୍ତୁ ଚାଲିଯାଇ ନଟବରଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସେ ଘରର ଚାକର ପରି ତଳିଲା, ସବୁ କାମ ଦାମ କଲା; ବାହାରେ ଖାଇଲା, ପତାରେ ଖୋଇଲା । ନଟବର ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଆପତ୍ତି କରୁଥିଲେ, ମାତ୍ର କ୍ରମେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ଅତଏବ କୃଷ୍ଣର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପନ୍ଥାରେ କୌଣସି ବାଧା ପଡ଼ିବାର କାରଣ ରହିଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବିମଳା ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ଦାନମଣିଙ୍କ କୃଷ୍ଣ ପାଖକୁ ଗୁଡ଼ିବାରେ ଘୋର ଆପତ୍ତି ଦେଖାଗଲେ । ତାକୁ ସିନ୍ଦୂରର ଅମୂଲ୍ୟ ମଣିଷିପରି କେତେ ଦିନ ତଳ ପକାଇ ଘର ଭିତରେ ରଖିଲେ । ସତେ ଅବା କୃଷ୍ଣ ତାକୁ ଚୋରାଇ ନେବାକୁ କେବଳ ସେଠାରେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହି ପଡ଼ିରହିଛି । ଶେଷରେ ଦିନେ ବିମଳା କହି ପକାଇଲେ, “କୁସୁନିଆ ଏ ଘରେ ରହିଛି ଖାଲି ମୋ ଦରିଦ୍ର ପସରା ଦାନମଣିର ରକ୍ଷା ହେବାକୁ । ଦିନେ ତୁମ୍ଭେ ଚାପି ମାନ୍ଦ୍ରଦେଲେ ମ ମୁଁ ତୁମ ପାଞ୍ଜିରୁ ଗଲି ।”

ବିମଳାଙ୍କର ଏକଥା ଶୁଣି, ତାହା ଯେ କ ପ୍ରକାର ଅସମ୍ଭବ ଓ ଅସଙ୍ଗତ ବୁଝି ନଟବର ପତ୍ନୀଙ୍କର ମୁଖରେ ଟିକିଏ ହସିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ତାପରେ କୃଷ୍ଣର ଆଉ ଦେଖା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ନଟବର ଅନେକ ଖୋଜାଇଲେ, କେହି ତାର ପତ୍ନୀ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସେ ନିରାଶ ହୋଇ ଫାର୍ସ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲେ, ଆଖିର ଲୁହଧାର ବୁହାଇ ବନ୍ଦ ଡଳାଇଲେ, କେତେଦିନ ଆହାର ନିଦ୍ରାରେ ଅବହେଳା କରି ଶରୀର ଶୀର୍ଷ୍ଣ କଲେ । ସେ ସମ୍ଭାବ ପାଇ ରାମ ମୃତବତ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା; କିନ୍ତୁ ବିମଳା ନିଜର ଭ୍ରାତୃହୀନ ହୃଦୟ ହାଲୁକା କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ନିଶ୍ୱାସ ମାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଘାନମଣି ନିଷ୍ପେଷକ ହେଲା । କୃଷ୍ଣର ସମ୍ପର୍କରେ ନଟବରଙ୍କ ଧନ ଦଉଲତ ଗଢ଼ା ହୋଇଛି । କୃଷ୍ଣ ଥିବାଯାଏ ଘାନମଣି ସେଥିରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଅତଏବ ବିମଳା କହିଲେ, “ଯାଇଛି ତ ପାପ, ପୁଣି ବଞ୍ଚିରହି ଫେରି ନ ଆସିଲେ ରକ୍ଷା ।”

କାଳସ୍ରୋତରେ ଦିନ ପରେ ଦିନ ବହି ଚାଲିଗଲା । ନଟବର ପୂର୍ବେ ବିମଳାଙ୍କଠାରୁ ସେ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ପାଉଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଭେଗିବାକୁ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଘରେ ଧନ-ସମ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି, ତାହା ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜଳ୍ପିତ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ମିଳିଛି । ସୁତରାଂ ବିମଳାଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ, ନଟବର ମଧ୍ୟ ହିମଶଃ ନୂତନ ବେଷ୍ଟମାନେ ନିଜକୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କରିନେଲେଣି । କୃଷ୍ଣର ସ୍ମୃତି ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏକ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା ହୋଇ ରହିବା ଉପରେ ବସିଲାଣି । ସେ ଘଟଣା ମନେ-ପଡ଼ିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଅତକ୍ତି ଭାବରେ ତାଙ୍କର ନାସିକାରେ ଏକ ଉଷ୍ମ ଫାର୍ସଶ୍ୱାସର ଧାର ବହିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଘାନମଣି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ କୃଷ୍ଣର ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପ୍ରାୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ବସିଛି । କେବଳ ଘାନମଣି ଗୋପୀଭାଷାର “କୃଷ୍ଣ ଆସିବେ ବୋଲି

ଗଲେ ଭଣ୍ଡି” ପଡ଼ିଲେ ନଟବର ମନେ ମନେ କହନ୍ତି, “କାହିଁ,
ବୋଲି ଲଣ୍ଡି ଗଲା କେଉଁଠି ? ନ କହି ନ ପୋଛି ରୁଲିଗଲା ।
ସେତେ ହେଲେ ତ ପର, ଯାଉ ।”

ଘାନମଣି ପରେ ବିମଳାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଲାଭ
ହେଲା । ଅନେକ ଦିନ ରୁଲିଗଲା । ଘାନମଣିର ବୟସ ଅଠର ବର୍ଷ ।
ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ ଅତି ଉଚ୍ଚ ଯୁବକ । ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଭଲମନ୍ଦ
ପ୍ରତି ତା’ର ଭ୍ରୁଷେଷ ନାହିଁ । ବଡ଼ ସାନ ଭେଦ ତା ନିକଟରେ
ନାହିଁ । କ’ହାକୁ ମାନବାର ଇଚ୍ଛା ତା ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ
ପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଏକ ପ୍ରକାର ନିରାଶ୍ରୟ ହୋଇ ବଢ଼ିଛି ।
କୁମ୍ଭାରର ମାଟି ପିଣ୍ଡୁଳା ଆକାରରେ ଶକ୍ତିଦେବୀଙ୍କଠାରୁ ତାକୁ
ପାଇଲା ପରେ ବିମଳା ନିଜ ହାତରେ ତାକୁ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ସେ
ମାଆଙ୍କୁ ମାରେ, ବାପାଙ୍କ ବୋଲି ମାନେ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣର ସ୍ମୃତି
ଉପରେ ପଦାଦାତ କରେ । ଗୋବିନ୍ଦପୁରର ଲେକେ କୃଷ୍ଣକୁ ଝୁରି
ତାର ପ୍ରଶଂସାର କଥାପଦେ ଅଧେ କହିଲେ ତାର ହୃଦୟ ଈର୍ଷାରେ
ଜଳିଉଠେ ।

ଦିନେ ଜଣେ ଭିକାରୀ ନଟବରଙ୍କ ଦ୍ୱାରକୁ ଭିକା ମାଗି
ଆସିଥିଲା । ଘାନମଣି ତା ଉପରେ ରାଗି ତାକୁ ମାରୁ ମାରୁ
ପ୍ରାଣରେ ମାରିପକାଇଲା । ସବୁଆଡ଼େ ସ୍ୱର ହୋଇଗଲା, ନଟବରଙ୍କ
ବଡ଼ପୁଅ ନରହତ୍ୟା କରିଛି । ସେ ମରହତ୍ୟା ଅମଳ । ଆଜିକାଲି
ପରି ସେତେବେଳେ ଆଇନ ଅଦାଲତ ନ ଥିଲା । ଭେଦସଲ୍ଲଙ୍କ
ଅଧୀନରେ ରଜାମାନେ ରଜାଶାସନ କରୁଥିଲେ । ରଜା ନରହତ୍ୟା
ସମ୍ମାଦ ପାଇ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କଲେ — ନଟବରଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ପାଣି
ଦେନବ ।

ନଟବର ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୁବ୍ ବୁଢ଼ା, ବିମଳା ବୁଢ଼ୀ । ନଟବର, ବିମଳା ଓ ଘନମଣି ଧରନ୍ତୁଛନ୍ତି ଆସିଲେ । ନଟବର ଓ ବିମଳା କାନ୍ଦରେ ଆକାଶ ପୃଥ୍ବୀ ଫଟାଉଥାନ୍ତି । ନଟର ଭାଗ୍ୟକୁ ଦୋଷ ଦେଇ କପାଳରେ ହାତ ପିଟୁଛନ୍ତି । ଘନମଣିକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟାଧି ନିକଟରେ ହରିଣୀ ନଟର ଶିଶୁଶାବକର ପ୍ରାଣ ରଖିବାକୁ ବୁଝା ବୋଧ କଲେପରି ଦୁଃଖ ନାନା ଉପାୟ କରୁଛନ୍ତି; ତାକୁ କୁଣ୍ଠେଇ ଧରୁଛନ୍ତି, ନୟନର ଅଶ୍ରୁଜଳରେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଡିଳୁଆଉଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ସେଥିରେ କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଘନମଣି ଭୁଲରେ ଗତା ନଟର ପ୍ରତିମାଟି ପରି ଥର ଥର ପାଣିଖମ୍ବ ପାଖକୁ ଗଲା ।

ଘନମଣିକି ଚରକାଳଲଗି ବିଦାୟ ଦେଲାବେଳେ କୃଷ୍ଣର ଅର୍ଦ୍ଧବସ୍ତ୍ର ଯୁକ୍ତ ନଟବରଙ୍କ ମନରେ ଆସି ବିଜୁଳି ଚମକ ପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଖେଳିଗଲା । କୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ଘରୁ ବିଦାୟ ନେଇଯାଇ ଆପଣାର ପିତୃଗୃହକୁ ନ ଫେରି ବନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବୁଲି ଅନେକ କର୍ଷ କଟାଇ, ଆଜି ଆସି ଦରବୁଡ଼ା ହୋଇଛି । ସୁଖ ଦୁଃଖ, ହସ କାନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ତା ଜୀବନରେ ପ୍ରଭେଦ ସେ ଭୁଲିଯାଇଛି । ଆଖିକୁ ଭଲ ଦିଶୁ ନାହିଁ । କାନକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଶୁଣାଯାଉ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ନଟବରଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ପାଣି ଦେନବା ବିଷୟ ଗ୍ରାମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଲୋକେ ଗଳ୍ପ କଲେ, ସେ ତାହା ଶୁଣିପାରିଲା । କହିଲା, “ନଟବରଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ! ସେ ତ ମୁଁ ।” ତାର ଗୋଟିଏ ସ୍ବପ୍ନ ହଠାତ୍ ଭଜିଗଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ସେ ଚମକିପଡ଼ିଲା ।

ଘନମଣି ପାଣିଖମ୍ବରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ଯାଉଛି, ହଠାତ୍ ଦୁଇରୁ କିଏ ଜଣେ ଧାଇଁଆସି ଡାକି କହିଲା, “ସତାର କର,

ପାଣିଆଳ !” ସମସ୍ତେ ବୁଲି ଚାଲିଲେ, ସ୍ୱର ପୁନଃପୁ ଶୁଣାଗଲା ।
 “ନଟବରଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ମୁଁ, ମୁଁ ପାଣି ଦେନବ ।” ମୁଣ୍ଡରେ
 ଜଟା, ଚିରୁକରେ ଦାଢ଼ି, ଶୀଘ୍ର ଅଥଚ କୃଷ୍ଣ କପାଳ କୁହ୍ନିତ
 ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଦୃଷ୍ଟିରେ ବସାଦର ଭର ପୁରୁରହିଛି । ନବାଗତ
 ଘନମଣିକୁ ହଟାଇଦେଇ ନିଜେ ପାଣିଖମ୍ବରେ ଚଢ଼ିବାକୁ
 ବାହାରିଲା । ପାଣିଆଳ ଦେଖି ଅବାକ୍ । ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକେ
 କହିଲେ, “ଏ କ’ଣ ପାଗଳ !”

ନଟବର ଚିହ୍ନିଲେ, ସେ ତାଙ୍କର ଗୁଳିଶ ବର୍ଷ ବୟସ
 ବେଳର ସେହି ଅଯାଚିତ ପୁଅ କୃଷ୍ଣମୋହନ । ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ
 ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ମୃତି କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଲା, ତା ପ୍ରତି
 ପୂର୍ବ ସ୍ମୃତିର ଉତ୍ସ ପ୍ରବଳ ବେଗରେ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ
 ଧାଇଁଯାଇ ପାଣିଖମ୍ବରୁ କୃଷ୍ଣକୁ ପେଲି ପକାଇଦେଇ କହିଲେ,
 “କିଏ ତୁ ଧୂର୍ଜି କହୁଛୁ ମୋର ବଡ଼ପୁଅ ବୋଲି ! ପଳା ଏଠାରୁ,
 ମୁଁ ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ ତୋତେ ।” ମାତ୍ର କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ ।
 ପାଣିଆଳ ନିଜର ଅଭ୍ୟସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ଶେଷ କରି ଫେରିବାକୁ
 ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । କୃଷ୍ଣମୋହନ ପୁନଃପୁ ପାଣିଖମ୍ବରେ
 ଚଢ଼ିବାରୁ, ସେ ତାହାର ଶେଷକୃତ୍ୟ ସମାପନ କଲା । ଘଣ୍ଟା
 ବାଜିଗଲା । ନଟବର ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ ଅପରାହ୍ନ ବର୍ଷା ସମୟରେ
 ଝଡ଼ ତୋଫାନ ଓ ଜଳଧାର ପରି ପ୍ରାଣର କୋଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ
 ଆହତ ହୋଇ ତଳେ ଲୋଟିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଣିଖମ୍ବରେ ଶବ
 ମୁହଁରେ କଳାକନା ପଡ଼ିଗଲା ।

ଲକ୍ଷ୍ମନ ଜୀ

(୧ ବାଙ୍କନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକ)

“ଖାଇ ପିଇ ଦିନରେ ଥରେ କଚେରୀକୁ ଗଲେ ତମର କାମ ଛୁଟି । ମୁଁ ପଛେ ଏଣେ ହଟ୍‌ହଟ୍‌ ହୋଇ ମରୁଥାଏ । ତମର ବା ଏତେ ଭାବନା ଚିନ୍ତା କିଆଁ ? ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ ସିନା କାଟିନା ?”

ବଳରାମ ବାବୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମୁହଁରୁ ଗୁଡ଼ାଖୁ ନଳଟା ଟିକିଏ କାଢ଼ି ଦେଇ କହିଲେ, “କଣ, କଥା କଣ ?”

“ନାହିଁ; କିଛି ନାହିଁ । ତମେ କି ଦିନ କି ରାତି ବହି ଖଣ୍ଡେ ଧରି ଆରାମଚୌକରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଭଡ଼ ଭଡ଼ କରି ଗୁଡ଼ାଖୁ ଟାଣୁଥାଅ. ଏସବୁ ଶ୍ଳେଷ କଥାରେ ତମର ଲେଖା କ’ଣ ଥାଏ ? ଘରେ କ’ଣ ହେଲା ନ ହେଲା, ଏଥିରେ ତମର ଯାଏ ଆସେ କେତେ ?”

ବଳରାମ ବାବୁ ଈଷତ୍ ହାସ୍ୟ କରି କହିଲେ, “ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବ ମୁଖବନ୍ଧ ନ ଦେଇ କଥାଟାଏ କହିବାକୁ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିକୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମନା ଅଛି ନା କଣ ? ଏଇଟା କେଉଁ ରୂଷିଙ୍କ ଅଭିଶାପ ?”

“ହଁ, ଯେତେ ଦୋଷ ସବୁ ତ ସେଇ ମାଇପି ଜାତିର । ପୁରୁଷକୁ ଗଢ଼ିସାରି ଯେତେକ ମଳ୍ଲିଖ ବଳିଲା ତାକୁ ନେଇ ତ ବିଧାତା ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଗଢ଼ିଦେଲା ଯେ, ସେ ଚରକାଳ ପୁରୁଷର ଦାସୀ ହୋଇ ରହିବ । ଆଉ ଜୀବନର ଯେତେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ, ଗାଳି ଅପମାନ, ନିନ୍ଦା ଅପନିନ୍ଦା, ସବୁ ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ମୁଣ୍ଡ ପତେଇନେବ । ଆଖି ପାଖି ଗୋଡ଼ରେ ମାରି ସେ ଦଶ ମାସ କାଳ ପିଲାକୁ ପେଟରେ ଧରିବ, ପୁଣି ପିଲା ଭଲ ମନ୍ଦରେ ପଦେ ପାଟି

ଫିଟେଇଲେ ତାର ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । କିଏ, ତମେ ବାହାଘର କଲେ କର, ନ କଲେ ନାହିଁ, ମୋର ସେଥିରେ କଣ ଅଛି ? ଘରେ ଯୁବା ଝିଅକୁ ରଖି ବୁଢ଼ୀ କଲ ବୋଲି ମୋତେ ତ ଆଉ କେହି ନିନ୍ଦା କରିବେ ନାହିଁ । ତେବେ ମୋ ମନ ମହିଷାରେ ନାହିଁ ବୋଲି ପଦେ କହିଦିଏ । ଏଣିକ—”

“କାହାର ? ମାଳୀର ବିଶ୍ୱାସର କଥା କହୁଛ ?

“ନ ହେଲେ ଆଉ କଣ ଭୁମର ଦୁଷ୍ଟାୟ ବିଶ୍ୱା କଥା ?”

“କାହିଁକି ? ହେଲେ ବା ମନ୍ଦ କଣ ହୁଅନ୍ତା ? ମୁଁ ତ ଆଉ ମେପରି ପାକୁଆ ବୁଢ଼ା ହୋଇଯାଇ ନାହିଁ ! ତମେ କଣ କହୁଛ ? ଆଉ ମଧ୍ୟ ବୟସ ସଙ୍ଗେ ମନର ସମ୍ପର୍କ କଣ ?

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସେଦିନ ରସିକତା ଉପଭୋଗ ବା ଉପହାସ କରିବା ମିତ୍ରାସରେ ନ ଥିଲେ; ତେଣୁ ସେ, “ଯା ମଁ, ତମ ଇଚ୍ଛା ଯାହା କର. ମୁଁ ଆଉ ଏଥିରେ ପାଟି ଫିଟେଇବି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଗରଗର ହୋଇ ଯୋଡ଼ା ଚାଲିଗଲେ ।

ବଳରାମ ବାବୁ ବାହାରେ ଏପରି ଔଦାସୀନ୍ୟ ଦେଖାଇଲେ ଯୁବା ସେଦିନ ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀର ହୋଇ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୁଅ ବିଶ୍ୱାସର ନୁହେଁ ଯେ ଦି ବର୍ଷ ଗୁଡ଼ିକ ଚାରିବର୍ଷ ଡେରି ହେଲେ କିଛି କ୍ଷତି ନାହିଁ । ମାଳୀ ଏବେ ଚୌଦ ପାରହୋଇ ପନ୍ଦର ବର୍ଷରେ ଗୋଡ଼ ଦେଲଣି । ଆଉ ବଡ଼ ଜୋର ବର୍ଷଟାଏ । ତା ଛଡ଼ା ସେ ନିଜ ଘର ପାଖରେ ଥିଲେ ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରି ଶୀଘ୍ର ଗୋଟାଏ କିଛି କିନାରା କରିଦିଅନ୍ତେ । ଏତେ ଦୂରରେ, ସମସ୍ତ ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବଙ୍କଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଥାଇ ସେ କପରି ଏ ଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ୟାର ମୀମାଂସା କରିବେ, କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ମାଳୀ ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅରେ ଏକମାତ୍ର କୋଡ଼ପୋଷ୍ଟ ଗେଲବସର ଝିଅ;

ତାକୁ ବା ସେ କପରି ଘର ବର ସବୁ ଭଲ କରି ନ ଦେଖି ନ ଶୁଣି ନିର୍ମମଭାବରେ ଦରିଆକୁ ଫେଲିଦେବେ ! ଏହିପରି ନାନା ଭାବନାରେ ବାହାରର ଗୁଡ଼ାଖୁ ଧୁଆଁରେ ସେ ଯେପରି ଘର ମଧ୍ୟରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ, ଭିତରର ଚିନ୍ତାଜାଲରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ନିଜର ମନକୁ କେଉଁଠାରେ ହରାଇ ବସିଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ହଠାତ୍ ଉଠିପଡ଼ି ସେହିଲାଗେ ନିଜର ବନ୍ଧୁ ଓ ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ପସ ଲେଖି ପଠାଇଲେ ।

ଏହାତ ଚାରିଦିନ ପରେ ବଳରାମ ବାବୁ କୌଣସି ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷେ ବାଙ୍କିପୁର ଯାହା କଲେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର ସ୍ଥିରତା କରିଣରେ ନଦୀତୀରସ୍ଥ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଟେକୁଛି ଏବଂ ଗଙ୍ଗା ଗରତର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସଲିଳ ବିଭବରେ ଉନ୍ନତ ହୋଇ କଳକଳ ଡଳିତଳ ହୋଇ ବହିଯାଉଅଛି । ବାଙ୍କିପୁରରେ ବଳରାମବାବୁ ପ୍ରକୃତର ଏ ରମଣୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖି ଏକାନ୍ତ ମନରେ ନଦୀକୂଳରେ ପରିଭ୍ରମଣ କରୁଅଛନ୍ତି; ଏପରି ଅପରିଚିତ ସ୍ଥଳରେ ହଠାତ୍ ପଦେ ଓଡ଼ିଆ କଥା ଶୁଣି ସେ ଚକିତଭାବରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲେ । ଆହା ! କି ମଧୁର ସେ ସ୍ୱର ! କି ପ୍ରାଣପ୍ରଣୀ ସେ ଭାଷା ! ସେ ମନେକଲେ, କାହିଁକି ? ଆଜିଯାକେ ତ ମୋର ମାତୃଭାଷା ସଙ୍ଗେ ଏପରି ନିରୁତ୍ତ ପରିଚୟ ହୋଇ ନ ଥିଲା ? ସେ ସେ ମୋର ହୃଦୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାର ସହିତ ଏପରି ଦନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ବନ୍ଧା, ମୁଁ ତ କାହିଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି । (ଧନ୍ୟରେ ବିଦେଶ ! ତୁ ପୁଣି ଆପଣା ଜନିଷକୁ ଏତେ ଆପଣାର କରିଦେଉ ? ପ୍ରଦେ କଥାର ଏତେ ଶକ୍ତି ? କେଉଁ କବିତାରେ ଏତେ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ

ଅଛି ? କେଉଁ ସଙ୍ଗୀତରେ ଏଡ଼େ ମୋହ ଅଛି ? କେଉଁ ଭାଷାରେ ମଦକତା ଅଛି ?)

ବଳରାମବାବୁ ପଛକୁ ବୁଲି ଦେଖିଲେ ମୂଲିଆ ଶ୍ରେଣୀର ଗୋଟିଏ ଲୋକ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛି । ଭଦ୍ରଲୋକଟି ମଧ୍ୟ ତା ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି । ବେଶଭୂଷା ଚାଲଚଳନ ଦେଖି ତ ଏ ଭଦ୍ରଲୋକଟି ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ ବୋଲି ବୋଧହେଉ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଏପରି ଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ କହୁଅଛି କିପରି ? ଦେଖାଯାଉ, ଥରେ ପଚାରି ବୁଝିଲେ ଯିବିକ'ଣ ?

“ଆପଣଙ୍କ ନିବାସ କଅଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ?”

ଭଦ୍ରଲୋକ — “ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କ ଅନୁମାନ ଠିକ୍ । ଘର ଓଡ଼ିଶାରେ, ଆପଣଙ୍କ ନିବାସ ?”

ବ — “ସେହି ଓଡ଼ିଶାରେ, ଆପଣ ଏଠାରେ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ?

ଭ — “ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଏଠାରେ ସବ୍‌ଡିପୁଟି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।”

ବ — “ଆପଣ ଏଠାରେ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା କାର୍ଯ୍ୟ କଲେଣି ?

ଭ — “ନାଁ, ମୁଁ ଏହି ବର୍ଷ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏଠାରେ ଶିଖିବା ଲୋକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛି । ତେବେ ପାଟନାରେ ଆସି ରହିବାର ଅନେକ ବର୍ଷ ହୋଇଗଲାଣି ।”

ବ — “ତାହାହେଲେ ଏଥିପୂର୍ବରୁ ଆପଣ ଏଠାରେ କ'ଣ କରୁଥିଲେ ?”

ଭ — “ମୋର ପିତା ଏଠାରେ ରୁକିର କରୁଥିବା ସମୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହି ପଢ଼ାଶୁଣା କରୁଥିଲି । ତାଙ୍କର କାଳ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ମାତା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଘରେ ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଆସି

ପିତାଙ୍କର ତ୍ୟକ୍ତ କେତେକ ସମ୍ପତ୍ତିବାଡ଼ି ବିଷୟ ବୁଝାସୁଝା କରିବା ଲାଗି ମୋତେ ଏଠାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ସେହିଦିନଠାରୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ରହି ଏହିଠା କଲେଜରୁ ବି. ଏ. ପାସ୍ କଲି ଏବଂ ତା’ପରେ ଏ ଶୁକରଶଶି ହେବାରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଅଛି ।

ବ—“ଆପଣଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ କ’ଣ ?”

ଉ—ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ।”

ବ—“ଏ, ଆପଣଙ୍କ ଘର ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କହିଲେ ?”

ଉ—“ଆମ ଘର କଟକ ଜିଲ୍ଲା କଲାଣପୁର ।”

ବଳରାମ ବାବୁ ବିସ୍ମୟରେ କହିଲେ—“ତମ ନାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନା ?”

ଉ—“ଆପଣ କିପରି ମୋ ନାମ ଜାଣିଲେ ?”

ବଳରାମ ବାବୁ ଆନନ୍ଦରେ ଗଦ୍ ଗଦ୍ ହୋଇ କହିଲେ, “ମୁଁ କିପରି ଜାଣିଲି ? ଗୋପୀ ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଥିଲୁ । ମାଇନରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କଲେଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସଙ୍ଗେ ପଢ଼ିବା, ଏକସଙ୍ଗେ ଖେଳିବା ସବୁ କରି ଆସିଅଛୁଁ । ସେ ପାଟନା ଆସିବା ଦିନଠାରୁ ଆମର ଆଉ କେତେ ଚିଠିପତ୍ରର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ନ ଥିଲା । ତମର କଣ ମନେ ନାହିଁ ? ନା, ସେତେବେଳକୁ ନିତାନ୍ତ ପିଲା, କୁଆଡ଼େ ମନେ ଥିବ ? ମୁଁ ତମକୁ କେତେ ଥର କାଶ କରି ଗେଲି କରିଛି, କେତେ ଥର ଆମ ଦ୍ଵର ଆଉ ତମେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଖେଳିଛ ।”

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଟିକିଏ ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ଭଲ କରି ଚିହ୍ନିପାରିଲି ନାହିଁ ।”

ବ—“କଲ୍ୟାଣପୁର ନିକଟରେ ଭାତପଡ଼ା ଗ୍ରାମର ନାମ ଶୁଣିଛ ? ଆମ ଘର ସେହିଠାରେ । ମୋ ନାମ ବଳରାମ ମହାନ୍ତି । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୟାରେ ଥାଏ । ଏଠା କୋର୍ଟରେ ଟିକିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିବାରୁ ଆସିଥିଲି ।”

ଭ—“ପିତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଅନେକ ଥର ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଛି । ଭାତପଡ଼ାଟା ଆପଣଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ନା ?”

ବ—“ହଁ ।”

ଭ—“ଆପଣ ଗୟାରେ କଣ କରନ୍ତି ?”

ବ—“ମୁଁ ସେଠାକାର ପାଷ୍ଟ ମୁନ୍ସିଫ୍ । ଆଜ୍ଞା, ତମେ ତ ଏଠାରେ ଅଛ, ସେଠାରେ ତମର ଇଲକା ବାଡ଼ି କିଏ ବୁଝାସୁଝା କରେ ?”

ଭ—‘ଆମ ମାମୁଁ ସବୁ ବୁଝାବୁଝି କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଘର ଆମ ଗ୍ରାମରେ । ପିତାଙ୍କ କାଳ ହେବା ପରେ ସେ ଆମ ଘରର ମୁରବି । ସେ ନ ଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ମୋତେ ଅନେକ ଦିନୁ ପଡ଼ାପଡ଼ି ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ମୁଁ ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ରହିପାରି ନଥାନ୍ତି ।

ବ—“ତମ ମାମୁଁ କିଏ ?”

“ତାଙ୍କ ନାମ ମାୟାଧର ଦାସ । ସେ କଲେକ୍ଟରର ହେଲ୍ ଜର୍ଜ ।”

ବ—“ଓଃ, ମାୟାଧର ବାବୁ ତୁମ ମାମୁଁ, ସେ ତ ଅତି ଭଲ ଲୋକ, ସେ କାହିଁକି ନ କରନ୍ତେ ? ହଁ ।” କିଛିକ୍ଷଣ ମିରବ ରହି ପୁନର୍ବାର କହିଲେ, “ତମ ବିଭାଗର ଆଦି ହୋଇଗଲାଣି ତ ?”

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ଟିକିଏ ସଙ୍କୁଚିତ ଭାବରେ କହିଲେ, “ନା ।”

ବ—“କାହିଁକି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ ସେ ?”

ଉ — “ମୋ ସେଥିରେ କଣ ଅଛି, ମାମୁଁ ଯାହା କରିବେ ।”

ଉଭୟ କହିକ୍ଷଣ ନିସ୍ତବ୍ଧ ରହିଲା ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର କହିଲେ, ଆପଣ ଏଠାରେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ?”

ବ — “ମୁଁ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ଅଛି ।”

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଟିକିଏ ବିମତ ଧ୍ରୁବରେ କହିଲେ, “କାଲି ଆମ ବସାରେ ଆପଣଙ୍କର ଗଣ୍ଡାଏ ପ୍ରସାଦସେବା ହୁଅନ୍ତା । ମୁଁ କାଲି ସକାଳେ ଯାଇ.....”

ବ — “ମୁଁ ତ ଆଜି ୯ଟା ଗାଡ଼ିରେ ଚାଲିଯିବି । ଦଉ, ସେଥିରେ କଣ ଅଛି ? ତମେ ତ ଆମର ଆପଣାର ଲୋକ । ଏଣିକି ଆସିଲେ ମୁଁ ପଛକେ ତମ ବସାରେ ରହିକରି ଯିବି । ଯାହାହେଉ, ତମ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖୀ ହେଲି । ଭଗବାନ ତମର ଧର୍ମଳ କରନ୍ତୁ । ହଉ, ତମେ ତେବେ ଯାଅ, ମୋତେ ଶୀଘ୍ର ସ୍ତେସନକୁ ଯିବାକୁ ହେବ ।”

ବଳରାମ ବାବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ବସାକୁ ଫେରିଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ, ପିଲାଟି ଦେଖିବାକୁ ସେପରି ଡଢ଼ଲ, ସ୍ୱଭାବଟି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ । ଆମ ମାଳୀ ପାଇଁ ଯୁକ୍ତି କଲେ ତ ବେଶ ହୁଅନ୍ତା । ଅତୁଷ୍ଟରେ ଥିଲେ ହୋଇପାରେ, କିଏ କହିବ ? ଦେଖାଯାଉ ଭଗବାନଙ୍କର କି ଇଚ୍ଛା !

ବଳରାମ ବାବୁ ସେଦିନ ରାତି ଗାଡ଼ିରେ ଗୟାକୁ ଫେରି-ଆସିଲେ ।

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ପରି ପାଇ ମାୟାଧର ବାବୁ ଭାବିଲେ, ହେଲେ ବା ମନ୍ଦ କଣ ! ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରର ତ ଆସି ବିବାହର ବୟସ ହୋଇଗଲା, ଆଉ ଏଣିକି ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଏହାଠାରୁ ତ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଭଲ ଘର ମିଳିବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅନେକ ଦିନରୁ

ଗୋଟାଏ ଖାନ୍ଦାନ୍ ଘର । ବିଷୟ ଅଣ୍ଡପୁର ତ କଥା ନାହିଁ, ତା ଛଡ଼ା ବଳରାମ ବାବୁ ନିଜେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି । କନ୍ୟାଟି ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ରୂପବତୀ—ଏ ତ ମୋର ନିଜର ଦେଖିବା କଥା; ପୁଣି ଶୁଣିଲି, ଲେଖାପଢ଼ା ବେଶ୍ ଶିଖିଛି ଓ ଆଉ ସବୁ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ । ବିଶେଷତଃ ଭଲ ଜାତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ ଦିନରୁ ଗୋଟାଏ ଅଭିମାନ ଥିଲା, ଆନୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନ୍ଦି ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ନାଁ, ଏ ସୁଯୋଗ ଗ୍ରହଣ କରି ନୁହେଁ । ବାଙ୍କୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର କଥା । ସେ ଯେପରି ଶାନ୍ତ ସୁଶୀଳ, ସେ ଯେ ମୋ କଥାରୁ ବାହାର ହେବ ଏପରି ତ ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ତେବେ ଆଜିକାଲିକାର ଶିକ୍ଷିତ ବର, ତାର ମତ ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଝଲ । ଏହିପରି ନାନା କଥା ଭାବି ମାୟାଧର ବାବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନିକଟକୁ ସେଦିନ ଏ ବିଷୟରେ ଖଣ୍ଡେ ପସ ଲେଖିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବା ଯେ ସବୁତୋରାବରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ବାଞ୍ଛନୀୟ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ ।

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ କଣ ଲେଖିବେ କିଛି ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରି ପରଶେଷରେ ମନେକଲେ, ଆମର ତ ବରପତ୍ନୀ, ଏତେ ଭୟ, ଉଦ୍‌ବେଗର କାରଣ କଣ ? ଏହା କହି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଖଣ୍ଡେ ପସ ଲେଖିଲେ । ପସର ସାର ମର୍ମ ଏହି—ମୋର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଆଦୌ ଅମତ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରର ମତାମତ ନ ବୁଝି ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି ସ୍ଥିର କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଯଥାସମ୍ଭବରେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ବୁଝିପାରିବେ ।

ମାୟାଧର ବାବୁଙ୍କ ପକ୍ଷ ପାଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ବିଶେଷ ଅଗ୍ରହ
କରିବାର ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ମାୟୁଙ୍କ ମନରଷା
କରିବାଲାଗି ସେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏହିପରି ଖଣ୍ଡେ ପକ୍ଷ ଲେଖିଦେଇ
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ରହିଲା ।

ଶ୍ରୀଚରଣକମଳେଷୁ—

ଆପଣଙ୍କର ପକ୍ଷ ପାଇ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଅବଗତ ହେଲା ।
ଏସବୁ ବିଷୟରେ ମୋର ମତ ବୁଝିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଆପଣଙ୍କ
କଥା ମୋର ସବୁଦିନ ଶିରୋଧାରୀ । ଆପଣ ଚିରକାଳ
ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଶୁଭକାଞ୍ଚି ଏବଂ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ
ଆପଣ ଯେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଭଲକରି ବିବେଚନା କରି କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବେ, ଏଥିରେ ମୋର ଲେଖମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଟିକିଏ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିବାରୁ ବେଶି କିଛି ଲେଖିପାରିଲି
ନାହିଁ; ପରେ ସବିଶେଷ ଲେଖିବି । ଇତି ।

ନିବେଦକ ସେବକ

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ପକ୍ଷ ପାଇ ମାୟାଧର ବାବୁ ଏକପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସେହିଦିନ ଏ ବିଷୟରେ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ
ନିକଟକୁ ପକ୍ଷ ଲେଖିଲେ ।

ବିବାହର ଦିନଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥିତି ହୋଇଯିବା ପରେ ମାୟାଧର
ବାବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରକୁ ଲେଖିଲେ—

ଆଗାମୀ ମାସ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ସପ୍ତମୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଜାନୁୟାରୀ ମାସ
୨୩ ତାରିଖରେ ବିଭାଦର ଦିନ ଧର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି । ଅନ୍ତତଃ
୧୫ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ସେପରି ଭୂମ୍ଭେ ଏଠାକୁ ଆସ, ସେ ବିଷୟରେ

ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ବିବାହ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ସୁଖୀ ଅଛନ୍ତି,
ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଏ କଥାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଯିବ ବୋଲି
ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଦୃଶ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଭାବ ନ ଥିଲେ । ସେ ମନେକରିଥିଲେ
ମୁଁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦ ନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ପକ୍ଷରେ
ଯେଉଁ କ୍ଷୀଣ ଇଚ୍ଛା ଦେଇଅଛି, ସେଥିରେ ମୋର ଅନ୍ୟ କିଛି
ପକ୍ଷୀ ତ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାମୁଁ କିଛି କରିବେ ନାହିଁ, ଅନ୍ତତଃ
ଶେଷ ଜବାବ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ମତେ ସମ୍ବାଦଦେବ;
କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଏପରି ପକ୍ଷ ପାଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ବଡ଼ ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ
ପଡ଼ିଲେ । କି ଉତ୍ତର ଦେବେ, କିଛି ଠିକ୍ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।
ଶେଷରେ ନାନା ଚିନ୍ତା ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ବାଲ୍ୟସଖା ବିନୋଦ
ନିକଟକୁ ନିଜର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତି କରି ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଟଣ୍ଡେ
ପକ୍ଷ ଲେଖିଲେ—

ଭାଇ ବିନୋଦ—

ତମେ ବୋଧହୁଏ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ କନ୍ୟା ସହିତ ମୋର
ବିବାହ ହେଉଥିବା କଥା ଶୁଣିଥିବ । ମୁଁ କାଲି ମାମୁଁଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ
ଏ ଖବର ପାଇ ଆନନ୍ଦିତ ହେବି କି ଦୁଃଖିତ ହେବି, କିଛି ଭାବି-
ପାରୁ ନାହିଁ । ବଳରାମ ବାବୁ ଅବଶ୍ୟ ଆମ ଦେଶରେ ଜଣେ
ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ କରିବା ଗୋଟାଏ
ଗୌରବ ବିଷୟ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଯାହା ଭାଗ୍ୟ ସହିତ ମୋ
ଭାଗ୍ୟ ଚିରଦିନ ଅଛେଦ୍ୟ ବନ୍ଧନରେ ବନ୍ଧ ହେବ, ତାକୁ ଥରେ
ଆଖିରେ ଦେଖିବା କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ତାର ସ୍ୱଭାବ ଚରଣ,
ଦୋଷ ଗୁଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଜନ ଜାଣେ ନାହିଁ ବା
ଜାଣିବାର ସୁବିଧା ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ଏପରି ପର-ଚକ୍ଷୁର କନ୍ୟା

ଦେଖି ବିବାହ କରିବା କେତେଦୂର ସମୀଚୀନ, ତାହା ତମେ ବୁଝିପାରୁଥିବ । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସାହେବମାନଙ୍କ ପରି କୋଟ୍‌ସିପ୍ କରି ବିବାହ କରିବାକୁ କହୁ ନାହିଁ, ତେବେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର ସମ୍ପର୍କକୁ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ପରି କେବଳ ଚାହିଁ ଜବାବରେ ସ୍ଥିର କରିବାର ମୁଁ ପକ୍ଷପାତୀ ନୁହେଁ । କେଜାଣି ଅବା ସେ ରୂପ ଗୁଣରେ ଅସାମାନ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସେଇଟା ମୋର ଯୌଗନ୍ଧ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ; ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଦିଗର ସମ୍ଭାବନା ତ କମ୍ ନୁହେଁ ! ତେବେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତର ବିଷୟକୁ କେବଳ ସୂତ୍ର ଖେଳର ହାରଜଣ ଉପରେ ଗୁଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ କି ?

ଯାହାହେଉ] ତମକୁ ମୋର ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧ ଯେ, ତମେ କନ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାବତ୍ତାପୁ ବିଷୟ ଭଲ କରି ବୁଝି ସରଳ ଭାବରେ ମୋ ନିକଟକୁ ଲେଖିବ । ମୁଁ ତମର ପ୍ରତି-କଥାରେ କେତେଦୂର ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରେ, ତାହା ତମେ ଜାଣ । ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତର ସୁଖ ଦୁଃଖ ତମ ହାତରେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏସବୁ ବିଷୟ ଘରେ କାହା ନିକଟକୁ ଲେଖିପାରୁ ନାହିଁ । ଅଭିଭାବକମାନେ ଯେ ଆମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ ବା ସୁଖ ନ ଖୋଜନ୍ତି, ତାହା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ, ତେବେ ସେମାନେ ଯଦି ଯୁବକର ହୃଦୟ ଘେନି ବିଚାର କରୁଥାନ୍ତେ, ତାହାହଲେ ଅନେକ ଅକଲ୍ୟାଣର ହାତରୁ ରକ୍ଷା ମିଳୁଥାନ୍ତା ।

ମୁଁ ଏତିକି ଲେଖିଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନୁହେଁ । ଯଦି ସୁବିଧା ହୁଏ ମୁଁ ପୁଣି ଯାଇ ତମ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରିବି ଓ ଅନ୍ୟାୟ ବିଷୟ ବିଶଦ ଭାବରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ମାସରୁ ଅଧିକ ସମୟ ଅଛି; ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଏହି ମଧ୍ୟରେ ଭଙ୍ଗା-ଗଢ଼ା ଅକ୍ଳେଶରେ ହୋଇପାରେ ।

ଏ ବିଷୟ ଅନ୍ୟ କାହାରି ଆଗରେ ଯେପରି ପ୍ରକାଶ ନ ହୁଏ ।
ଆଶାକରେ, ତମମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ । ଇତି ।

ତମର ସ୍ନେହର
ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର

ମହାଶୟ ଡାକରେ ପକାଇ ଦେଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ
ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ମନରେ ଆଉ ଶାନ୍ତି ରହିଲା ନାହିଁ ।

(୭)

ବିକ୍ରାନ୍ତର ତଥା ପ୍ରାୟ ମାସକରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅଛି । ଏତେ ପୂର୍ବରୁ
ତ ଆଉ ବଳରାମ ବାବୁକୁ ଛୁଟି ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏଣୁ ସେ ତାଙ୍କର
କନିଷ୍ଠ ପୁଅ ନରକୁ କହିଲେ, ତମେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଘେନି
ଆଗରୁ ଚାଲି ଯା, ମୁଁ ପକେ ୧୮।୧୫ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଛୁଟି ନେଇ
ଏକା ଚାଲିଯିବି । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କଲେ ତ ହେବ ନାହିଁ । ପୂର୍ବରୁ
ଯାଇ ସବୁ ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ତା'ଛଡ଼ା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର
ସମ୍ମତ ଯିବା ଆସିବା ସମୟ ନିକଟ ହୋଇଗଲା । ତମେମାନେ
ନ ଗଲେ ଗୋବିନ୍ଦ ଏକା କଣ କରିବ ?”

ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମସ୍ତେ ସମ୍ମତ ହେଲେ ଏବଂ ରବିବାର ଦିନ
ଯାତ୍ରା କରିବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀର ପୂର୍ବରୁ
ଉଦରାମୟ ପୀଡ଼ା ଥିଲା । ବାହାରିବାର ସବୁ ଠିକ୍ ହେଉଅଛି;
ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଉପରାଜର ବେଦନା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।
ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଏତେ ସୁଦୂର ଯଥା ରେଳରେ ଯିବାକୁ କେହି
ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଯିବା
ସ୍ଥିତି ରହିଲା । ବଳରାମ ବାବୁ କହିଲେ, “ତମେମାନେ
କେବେ ଯାଅ । ମୁଁ ଘରେ ତାଙ୍କୁ ଘେନିକରି ଯିବି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ

କଥା ଅଲଗା, ମାଳୀ ତ ଆଉ ବେଶୀ ଦିନ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ତାର ଟିକଏ ଆଗରୁ ଯିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତାର ମା ଯାଇଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଟିକଏ ସୁବିଧା ହୋଇଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ କଣ କରାଯିବ ? ଦେଖା ଘଟଣା ଉପରେ କାହାର ଚାଲ ଅଛି ?”

ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମାଳୀ ଓ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ହେମକୁ ଘେନି ହରି ଷ୍ଟେସନ ଅଭିମୁଖରେ ଯାହା କଲେ ।

କୁଲିଦ୍ୱାରା ଜନସପଥ ସବୁ ଗାଡ଼ିକୁ ପଠାଇଦେଇ ହରି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଯାଇ ଖଣ୍ଡିଏ ଦିଗ୍ଗମ୍ବ ଶ୍ରେଣୀ କୋଠାରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । କୋଠା ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଜଣେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଯୁବକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥିଲେ । ହରି ଜନସପଥ ସବୁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ରଖିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦେଇ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର ବସିବା ସ୍ଥାନ ଠିକ୍ କରିଦେଇ ଗୋଟିଏ ସିଗାରେଟ ଲଗାଇ ଯୁବକଟି ସହିତ ହିନ୍ଦୀରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ କରୁ ହଠାତ୍ ସେ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ ଯେ ବ୍ୟାଗ ଖଣ୍ଡି କାହିଁ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ଜନସପଥ ସବୁ ଲେଉଟି ପାଉଟ କରି ଦେଖିଲେ ଯେ, ଗାଡ଼ିରେ ବ୍ୟାଗ୍ ନାହିଁ; ନିଶ୍ଚୟ ଓଏଟିଙ୍ଗ ରୂମରେ ଗୁଡ଼ି ଆସିଛି ମନେକରି ସେ ତରତର ହୋଇ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଷ୍ଟେସନ ଘର ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରଥମ ବେଳ (ଦଶା) ବାଜିଗଲାଣି । ବାକୀ ପ୍ରାୟ ୨୩ ମିନିଟ୍ ରୁ ବେଶୀ ସମୟ ନାହିଁ ।

ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଦିଗ୍ଗମ୍ବ ବେଳ ବାଜିଗଲା, ପାଟପର୍ମି ଉପରେ ଛୁଟାଛୁଟି ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି ଲାଗିଅଛି; ଲୋକେ କୋଳାହଳରେ ପଡ଼େ କଥା ଶୁଣିବାର ଜୁ ନାହିଁ । ମାଳୀ ଓ ହେମ ଝରକାବାଟେ ମୁହଁ ବାହାର କରି ଯେତେ ଦୂରକୁ ଦୃଷ୍ଟିଯାଏ, ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ସହିତ ଅନାଇ

ରହିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଲୋକ ଗହଳି ତ ହମେ କମି ଆସିଲଣି, କାହିଁ ହରି ତ କେଉଁଠାରେ ଦେଖାଯାଉ ନାହାନ୍ତି । କାଳର ଗତିପରି ରେଳଗାଡ଼ି କାମାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ପୈ କରି ଗୋଟାଏ ବିକଟ ସିଟିମାର ଗାଡ଼ି ଗୁଡ଼ିଦେଲା ଏବଂ ତାହା ସଙ୍ଗେ ଦିୱଳି ରମଣୀ-କଣ୍ଠର ଶିଶୁ ହସନୟନ କେଉଁଆଡ଼ ମିଶିଗଲା, ତାହା ସେହି-ମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ମାଳୀ ଓ ହେମ ହମେ ବେଶୀ ଅଧୀର ହୋଇଉଠିଲେ । କଣ କରବେ କିଛି ଠିକ୍ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯେତକ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ତେତକ ମନରେ କୋହ ହିରୁଣ ହୋଇଉଠିଲା । ଏକେ ଅବଳା ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି, ସଂସାରର ଗତିବିଧି ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ; ତହିଁରେ ପୁଣି ବହୁତ ସହରେ ବଞ୍ଚିତା କୁଣ୍ଡର ସୁକୁମାର ଫଳଗଛ ପରି ସେମାନେ ଗୃହର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଛଡ଼ା ଦିନେହେଲେ ବାହାରର ଦାରୁଣ ଦାତପ୍ରତିଦାତ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ଏକେ ତ ପାଖରେ ଚହ୍ନା ବିଲେଇ ପିଲଟିଏ ସୁଜା ନାହିଁ, ତହିଁରେ ଯେଉଁ ଲୋକଟି କୋଠରୀ ମଧ୍ୟରେ ଅଛି, ତାହାର ନଥିବା ଅପେକ୍ଷା ଥିବାକୁ ସେମାନେ ଆଦୂର ଭୟାବହ ମନେ କରୁଛନ୍ତି । ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଭଲ କରି ଟିକିଏ ଭାବିବାକୁ ବା ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ କଥାବସା ହେବାକୁ ସୁଜା ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କେବଳ ଅନ୍ଧକାର — ସୂରଭେଦ୍ୟ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମନ ହେଉଅଛି, ଯେପରି ଗୋଟାଏ ଭ୍ରମକାୟ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧ ଦୈତ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ରଥରେ ବସାଇ ଆକାଶ ମାର୍ଗର ଅସୁରାବଳ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଦେଇ ଯାଉଅଛି ।

ଏମାନଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଯୁବକଟି ଆଉ ବେଶୀ କ୍ଷଣ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା ଉପାୟରେ

ପ୍ରବୋଧ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲ; କିନ୍ତୁ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଏତିକି ହେଲା ଯେ, ସେମାନେ ତା କଥାରେ କଣ୍ଠପାତ ନ କରି ହମେ ଆଦୃଷ୍ଟ ଅଧୀନ ହୋଇଉଠିଲେ । ଯୁବକଟି ମଧ୍ୟ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ବସିଲା ।

ହରି ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ସମୟରେ ଯୁବକ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କଞ୍ଚିତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇଥିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ଘର, କେଉଁଠାରେ ଥିଲେ, କେଉଁଠାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଅଧା ବଙ୍ଗଳା, ଅଧା ହିନ୍ଦି ଭାଷାରେ ନାନା ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନକଲ ଏବଂ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇଗଲେ; କିନ୍ତୁ ମନେ ମନେ ଯୁବକ ସମ୍ମୁଖରେ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଆଦୃଷ୍ଟ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେମାନେ ମନେକଲେ କୌଣସି ଦୁରଭିସନ୍ଧ ନ ଥିଲେ ଏ ଏତେ ପଚାରନ୍ତା କାହିଁକି ? ରେଳ-ଗାଡ଼ିରେ ଯେ ନାନା ରଜମର ଅତ୍ୟାଚାର ହୁଏ, ଶୁଣାଶୁଣିରେ ସେମାନେ କିଛି ଜାଣିଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ରୁଷ୍ଟ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ପୋଷାକର ଅନ୍ତରାଳରେ ଯେ କେବେ ମାୟା ମମତାର ସିନ୍ଦୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରା ବହିପାରେ ଏଇଟା ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣାର ଗୋତର ନ ଥିଲା । ଫଳତଃ ମନର ସନ୍ଦେହଟିକୁ ସେମାନେ ବହୁ ଯତ୍ନରେ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେଉଁସବୁ ଘଟଣା ବା ପ୍ରମାଣ ଏହାର ପୋଷକତା କଲା, ସେମାନେ ତାକୁ ଆଦରର ସହିତ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିନେଲେ ଏବଂ ବାଙ୍କି ଯେ ସବୁ ଏହାର ବିରୋଧାଚରଣ କଲା ସେମାନେ ତାକୁ ମିଥ୍ୟାସାକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ଇଜଲାସରୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

ଟିକିଏ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଲା ପରେ, ପରିଣାମ କଣ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ନ କରି ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ କରୁଛନ୍ତି

ତାହା ପ୍ରିୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଗହଣାପାତି ଝମେ ଝମେ ଦେହରୁ କାଢ଼ି କାନିରେ ବାନ୍ଧିଲେ— ଏତେ ଅଳଙ୍କାର ଦେଖିଲେ କାଳେ ସେ ଲୋଭ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରିବ । ଯୁବକଟି ଏସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କାନ୍ଦାରିକୁ କିଛି ନ କହି ମନେ ମନେ ଟିକିଏ ନ ହସି ରହିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବଡ଼ ବଡ଼ ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ ଯୁବକଟି ଯାଇ ସେମାନଙ୍କର କଣ ଦରକାର, କଣ ଆଣିବାକୁ ହେବ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନ କରେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସବୁ କଥାରେ ନିରୁତ୍ତର । ମନେ ମନେ ଭାବନ୍ତି ଶାଠ୍ୟର ମୁଖ ସବୁବେଳେ ମଧୁର ।

ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରୁ ନିଦ ଆସିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଜଣକଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ସକାଶେ ସୁନ୍ଦା ଅନ୍ତର ହେବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ, କେଜାଣି ଯଦି ଏଥିମଧ୍ୟରେ କିଛି ବିପଦ ଘଟିଯାଏ ! ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଦୂରବସ୍ଥା ଦେଖି ଯୁବକ ଟିକିଏ ଶୋଇବାର ଛଳନା କଲେ, କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ଲାଗି ତା ଆଖିରେ ମଧ୍ୟ ନିଦ ନାହିଁ ।

ଆସାନସୋଲ ଜଙ୍ଗଲରେ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲା । ଏହିଠାରୁ ଏ ଗାଡ଼ି ବଦଳାଇ ଅନ୍ୟ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯୁବକ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟଗାଡ଼ିକୁ ଯିବାକୁ ଯେତେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲା, ସେମାନେ ମାନିଲେ ନାହିଁ, କେଜାଣି ଯଦି ଏହା ମଧ୍ୟରେ କିଛି ଚଞ୍ଚଳତା ଥାଏ । ଶେଷରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆରୋଗ୍ୟମାନେ ଓହ୍ଲାଇବାର ଦେଖି ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ଯୁବକଟି କେତେକ କୁଲିଦ୍ୱାରା ଓ କେତେକ ନିଜେ ସେମାନଙ୍କର ସବୁ ଜିନିଷ ଅନ୍ୟଗାଡ଼ିକୁ ବୁଢ଼ାଇ ନେଇଗଲା ।

ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ସାହସ ହେଲା ଏବଂ ଯୁବକ ପ୍ରତି ଅବହାସ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ କମିଲା । ଯୁବକ

ସେମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ସକାଶେ ପାଣି ଆଣିଦେବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଜଳଖିଆ ଇତ୍ୟାଦିର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଯାଚିତ ଭାବରେ କରୁଥାଏ—ଯେପରିକି ଏମାନେ ତାର କୌଣସି ଦଳଷ୍ଟ ଆତ୍ମୀୟ ।

ବୋଧହୁଏ ନିଜେ ନ କରି ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଲାଗି ଏତେ ଯତ୍ନ କରିଥାନ୍ତା କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଅଥଚ ପ୍ରତିକାର୍ଯ୍ୟ ଭଦ୍ରତା ଓ ଲୌକିକତାର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ରହି ଏପରି ଧୀର ବିମତ ଭାବରେ କରିଯାଉଥାଏ, ଯେପରିକି ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଗୋଟାଏ ବିଶେଷ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁନାହିଁ—ଏସବୁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ସୀମା ଭିତରେ ।

ଏତେ ଅକାଟ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସମ୍ମୁଖରେ ସେମାନଙ୍କର ମନର ସ୍ୱସ୍ଥାର ଆଉ ବେଶିଷଣ ଡକ୍ଟିପାରିଲା ନାହିଁ କଠିନ ବରଫ ଯେପରି ଥରେ ଘୁବ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଜଳ ପରି ତରଳ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ନାହିଁ, ସେମାନେ ସେହିପରି ତା ଉପରେ ଥରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କଲେ ଉତ୍ତରୁ ତା ଆଡ଼କୁ ନିମନ୍ତ ଆକୃଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ସେମାନେ ଏଣିକି ତାର ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କଥାରେ ମହତ୍ତ୍ୱର ସୂଚନା ଦେଖିପାରିଲେ । ଆହା ! ଏପରି ପର ଉପକାଶ ଲୋକ ପୁଣି ସଂସାରରେ ଅଛନ୍ତି ? ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିଚୟ କିଛି ନାହିଁ, ଆମର ବିପତ୍ତି ଦେଖି ଏତେ ତରଳିଗଲା ଯେ ନିଜର ସୁଖ ସୁବିଧା ସବୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆମମାନଙ୍କ ପିଣ୍ଡ ବରାବର ଲାଗିଛି । ପ୍ରଭୁ ଏପରି ଲୋକଟାଏ ନ ଜୁଟାଇଥିଲେ ଆମର ଦଶା କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ? ଛୁ ଛୁ, ଏପରି ଲୋକକୁ ପୁଣି ଆମେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁନୁ ? ଏଥିରେ ନିଶ୍ଚୟ ଆମର ପାପ ହୋଇଛି ।

ମାଳୀ କହିଲା, “ତମେ ଯାହା କହ, ତାକୁ ଦେଖି ମୋ ମନରେ କାହିଁକି ପ୍ରଥମରୁ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ନ ଥିଲା । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଗଡ଼ଣ, ଏଡ଼େ ଅବଶ୍ୟାସୀ ହୁଅନ୍ତା ନା ?”

ହେମ ହସି ହସି କହିଲା, “ତମେ ତ କଣ ତା ରୂପରେ ଏକାବେଳକେ ମଜ୍ଜିଗଲୁଣି । ତେଣେ ତ ମରୁ ଠିକ୍‌ଠାକୁ ଯିଲୁଣି, ନ ହେଲେ ଅବା ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତା । ଆଉ ନ ହେଲେ କଣ ! ଦେଖା ନାହିଁ କି ଶୁଣା ନାହିଁ, କୁଆଡ଼ୁ ନୋଟାଏ ବର ଧରି ଆଣିବେ ସେ ସେ କାଳିଆଡୁଆ ହେଉଛି ନା କଣ ହେଉଛି, କେଜାଣି ?”

ମାଳୀ “ହା, ମ,” କହିଦେଇ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ବସିଲା ।

ହେମ କହିଲା, “ମନକଥାଟା ଖୋଲିଦେଲି କି ନା, ସେଥିଲାଗି ହେଲୁ ମୋର ଦୋଷ । ଆଉ ସେ ଲୋକଟିର ଆମ ସକାଶେ ଏତେ ଧାଆଁ ଧପଡ଼ ଲାଗିଛି କାହିଁକି ଜାଣିଛୁ ?”

ମାଳୀ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା, “ହା, ମ, ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ, ମୋ ସଙ୍ଗରେ ସିମିତ ଲଗାଅନା ।”

ହେମ କହିଲା, “ମୁଁ କହିଦେବି ? କେବଳ ତମର ଏହି ଶୂନ୍ୟମୁହଁ ଖଣ୍ଡିକ ଲାଗି । ସୁନ୍ଦର ମୁହଁର ସବୁଠାରେ ଜୟ । ଉଞ୍ଚେଇଲୁ ଖଣ୍ଡା ତା ହାତରୁ ଖସିପଡ଼ିବ ଏ ଅବା କେଉଁ ଗୁରୁ ? ନ ହେଲେ କଣ ଗରଜ ସରୁ ନ ଥିଲା ଯେ ସେ ଆମ ପାଇଁ ଏତେ ମିତ୍ରତ୍ୱ କରନ୍ତା ? ମଝିରେ ଥାଇ ଲାଉଟା ଏଥିରେ ମୋର ଏକା ସବୁଠାରୁ ବେଶି । ‘କୁସୁମ ପରଶେ ପଟ ନିସ୍ତରେ ।’”

ମାଳୀ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି କହିଲା, “ତମର କଣ ଭାବ ହଜମ ହେଉ ନାହିଁ କି ?”

ହେମ କହିଲା, “ହେଲୁଣି ନାଁ, ଏହିକ୍ଷଣି କିଛିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେବ ? ମନରେ ରୋଗ ଥିଲେ, ପେଟ କଥା ପଚାରୁଛି କିଏ ?”

ଖଡ଼ଗପୁରଠାରେ ଯୁବକ ସେମାନଙ୍କ ମତ ଅନୁଯାୟୀ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଠିକଣାରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ବାଟର ଦୁର୍ଘଟଣା ଲେଖି ଖଣ୍ଡେ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରିଦେଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଶୁଦ୍ଧ ଟଟା ସମୟରେ କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିବାର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇଦେଲା ।

ହେମ ଓ ମାଳୀ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ, ଆଉ କିଛି ସମୟ ପରେ ତ ଆମେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇଯିବା । ଏ ଲୋକଟି ଆମ ସକାଶେ ଏତେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କଲ, ଅଥଚ ଆମେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ସମ୍ମୁଖରେ କିଛି ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆମେ ଭରଲୁ ବୋଲି ଯେ ଆମର ଏତେ ଉପକାର କଲ, ତାକୁ କଥାରେ ହେଲେ ଟିକିଏ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବାକୁ କଣ ଆମର ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ସେ ଯଦି କଟକରେ ଓହ୍ଲାଇଥାନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ଅବା ଅନ୍ୟ କାହାଦ୍ୱାରା ସବୁ ବୁଝି ଯାହା କିଛି କରନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ସେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି, କେଉଁଠାରେ ଓହ୍ଲାଇବ, କିଏ ଜାଣେ ? ଆଉ ମଧ୍ୟ ସେ ତ ଅଜଣା, ଅଚିହ୍ନା ଲୋକ, ତା ଆଗରେ ବା ଏତେ ଲଜ କାହିଁକି ? ଏହିପରି ସାତପାଞ୍ଚ ଭାବି ହେମ ପ୍ରଥମରେ ସ୍ୱୀକୃତିର ସଙ୍କୋଚ ସହିତ, ଯେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ଟିକିଏ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇ ପରୋକ୍ଷରେ ତାକୁ ଶୁଣାଇ ଯୁବକର ପରିଚୟ ଆଦି ପଚାରିଲା ।

ଯୁବକ ସଂକ୍ଷେପରେ ତାର ଏତିକି ପରିଚୟ ଦେଲା ଯେ ତାର ଘର ପଶ୍ଚିମରେ, ତାର ଭାଇ କଟକରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ ସେ ତାହା ନିକଟକୁ ଯାଉଅଛି । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଯଦି ଚାକରୀ ବାକରୀ ଖଣ୍ଡେ ବାଜିଯାଏ, ସୁବିଧା ଦେଖି ଥାକିଯିବ ।

ଯୁବକର କଥା ଶୁଣି ହେମ ଓ ମାଳୀ ସ୍ଥିର କଲେ, ଏ ଯେତେବେଳେ ଚାକରୀ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଆସିଛି, ଆମ୍ଭେମାନେ ଘରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହି ସେ ଯେପରି କୌଣସିଠାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ

ପାଏ, ତାର ତେଷ୍ଟା କରିବା । ସେ ଆମର ସେଉଁ ଉପକାର କରିଛି ଆମେ ଜାବନରେ ତ କଦାପି ସେ ରୁଣ ଶୁଣିପାରିବା ନାହିଁ । ତେବେ ଆମଦ୍ୱାରା ଯଦି ତାର କିଛି ହେଲେ ଉପକାର ହୁଏ, ତେବେ ଆମ ମନ ଟିକିଏ ଉଶ୍ମାସ ହେବ ।

ଏହିପରି ମନେ ମନେ ବିଚାରି ସେମାନେ ଅତି ସାବଧାନରେ ତାର ନାମ, ଠିକଣା ଆଦି କଥା ଉଠାଇଲେ, ଯେପରିକି ସେମାନଙ୍କ ମନୋଭାବ ସେ କିଛି ଜାଣି ନ ପାରେ । ଉତ୍ତରରେ ଯୁବକ କହିଲା, ‘ମୁଁ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁଠାରେ ରହିଛି, କଣ କରିବି କିଛି ଠକ୍ ନାହିଁ । ଭାଇର ଠିକଣା ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯଦି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ମୁଁ ଟିକିଏ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହେ, ତେବେ ସହଦାରା ଜଣାଇପାରେ । ମୋ ଠିକଣା ଜାଣି ଅବା ଆପଣମାନଙ୍କର କଣ ହେବ ? କେବଳ ମୋର ନାମଟା ଜାଣି-ରଖନ୍ତୁ ଯେ ‘ଲକ୍ଷ୍ମନ ଜା ।’

ଗାଡ଼ି ଆସି କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଯୁବକଟି କାହାର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଯେପରି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ-ପଡ଼ିଲା । ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ପୁଅରୁ ସବାର ଇତ୍ୟାଦି ଘେନି ବଡ଼ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଭାବରେ ସେଠାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ବ୍ୟସ୍ତଭାବରେ ଅନେକ କୋଠରୀ ଖୋଜାଖୋଜି କଲ୍‌ସରେ ଯେତେବେଳେ ମାଲୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଦେଖିପାରିଲେ, ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଦେଇ ସେ ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲେ ।

ଗୋବିନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ପୁଅ ରାମ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ଷ୍ଟେସନକୁ ଆସିଥିଲା । ଗାଡ଼ିରୁ ସମସ୍ତେ ଓହ୍ଲାଇ ସାରିଲା ପରେ ହେମ ରାମଦ୍ୱାରା ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ଖବର ପଠାଇଲା ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ପଶ୍ଚିମା ଯୁବକଟି ଥିଲା, ସେ ବାଟରେ ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ

ଉପକାର କରିଅଛି; ଏପରି କି ସେ ପାଖରେ ନ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଉ କେହି ଦେଖିଥାଆନ୍ତେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ !

ଏ କଥା ଶୁଣି ଗୋବିନ୍ଦବାବୁ ନିଜେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯୁବକର ଅନେକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ; କିନ୍ତୁ କୌଣସିଠାରେ ତାକୁ ନପାଇ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ହେମ ଓ ମାଳୀ କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଆଉ ଥରେ ଗୋପନରେ ଷୋଳା ଚାକରଦ୍ୱାରା ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଖୋଜାଖୋଜି କଲେ ଓ ଶେଷରେ ହତାଶ ହୋଇ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ମନରେ ଯାଇ ସବାରରେ ବସିଲେ ।

ଆଜି ମାଳୀର ବିଭାବର । ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଘର ନିକଟରେ ଲୋକାରଣ୍ୟ । ବାଦ୍ୟ କୋଳାହଳ ଓ ଜନତାର କଲରବରେ କାନ ଅତଡ଼ା ପଡ଼ିଯାଉଛି । ମଝିରେ ମଝିରେ ରମଣୀ କଣ୍ଠ ନିଯୁତ ହୁଳହୁଳିର ଡେଉଁରେ ଗ୍ରାମସାରା ଉଛୁଳିପଡ଼ୁଛି । ସବୋପରି ମାଳୀର ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦୟ—ଘରର ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲି ବୁଲି ସମସ୍ତଙ୍କ ଚରଣତଳେ ଲୋଟି ସେ ଯେପରି କୃପାଭିକ୍ଷା କରୁଛି ଏବଂ ତା' ସଙ୍ଗେ ମହୁଘର କରୁଣା ମଧୁର ଗୁଣିଣୀ ମିଶି ମନକୁ ପଦେ ପଦେ ବିତଳିତ କରିଦେଉଅଛି । ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଆଦୃତ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ ଗୋଟାଏ ବିଷାଦର ଗୁପ୍ତ ପଡ଼ିଯାଇଅଛି । ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ତ ଗୋଟାଏ ଘରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ଉଠବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ବଳରାମବାବୁ ଏଡ଼େ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଲୋକ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁସ୍ତଥା ଆଜି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଭୁଞ୍ଜୁକୁ ଭୁଞ୍ଜୁକୁ ଲୁଗାକାନରେ ଆଖି ପୋଛୁ ଅଛନ୍ତି । ଏତେ ବଡ଼

ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ, କଣ ହେଲା, କଣ ନ ହେଲା ସେଆଡ଼କୁ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । କେହି କିଛି ପଚାରିଲେ କେତେବେଳେ ପଦେ କଣ କହି ଦେଉଅଛନ୍ତି, ନ ହେଲେ କେବଳ ମୁକ ପରି ବସିଅଛନ୍ତି ।

ହେମ ବେଦର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । ଜୁଆ ଖେଳିବାପାଇଁ ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଘର ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ । ବରକୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଆସି ଯୁଟବାନ୍ଧ ହୁଡ଼ାହୋଇଗଲେ । ହେମ ବରକୁ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଥକାମର ହୋଇ ହୁଡ଼ାହୋଇଗଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ସମ୍ଭାଳି ହୋଇ ନ ଯାରି ପାଟିକରି ଉଠିଲା, “ହଇ ହେ ! ଏ ତ ଆମର ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମନନୀ !” ହେମ କଥା ଶୁଣି ମାଲୀ ଓଡ଼ଣା ଭିତରୁ ଚମକ ଉଠିଲା । ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପର ଆଡ଼କୁ କେବଳ ଅନାଅନି ହେଲେ । ହେମ ମଧ୍ୟ କିଛିକ୍ଷଣ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲା । ବର ଟିକିଏ ମୁଞ୍ଚୁକେଇ ମୁଞ୍ଚୁକେଇ ହସି ମୁହଁକୁ ତଳକୁ ପୋତି ଦେବାରୁ ହେମ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ଯାହା ସହିତ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଦେଉଦିନ କାଳ ଏକ ରେଳ କାମରରେ କଟାଇ ଆସିଛନ୍ତି, ତା’ ବିଷୟରେ କଣ ଏତେ ଭ୍ରମ ହୋଇପାରେ ।

ପ୍ରଥମେ ବିସ୍ମୟଟା ନିବର୍ତ୍ତି ଯିବାରୁ ହେମ ମନରେ ଟିକିଏ ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ସେ ଏ ସୁଯୋଗ ଛାଡ଼ି ନ ଯାରି କହିଲା, “ଏ ତ ଆଜ୍ଞା ଭଲ ଲୋକ ! ଗୁପ୍ତ ବେଶରେ ଉଦ୍ଘଲେକ ଘରର ବୋହୂ-ଝିଅଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଶେଷରେ କ’ଣ ନା ଆସି ଅବତ-ଶୀୟା ରାଜାପରି ବେଦରେ ବସିଗଲେ । ମୁଁ ପରା ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହୁଛି, ଏ ବାହାଘର ଠିକ୍ ହେଲା ନାହିଁ । ଏହା ଭିତରେ ଏତେ କୁଟ କପଟଥିଲା ବୋଲି କିଏ ଜାଣିଥିଲା ? ନ ହେଲେ ଜାଣିଶୁଣି କିଏ

ଗୋଟାଏ ପଶ୍ଚିମା ନପରଣୀ ସଙ୍ଗେ ଆମର ଏପରି ହିଅକୁ ବନ୍ଧା ଦେଇଥାନ୍ତା ? ଯେଉଁ ଲୋକ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ବହୁରୂପା ପରି ବେଶ ବଦଳେଇ ଲୋକକୁ ଠକାଏ, ତାଠେଇଁ ବା ବିଶ୍ୱାସ କଣ ? ପଶ୍ଚିମରୁ ଏତେ ବାଟ ଏହି ଚୁକରା ପାଇବା ଲାଗି ଆସିଥିଲା ପରା ? ହଉ ତେବେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛୁ, ତମେ ଚରକାଳ ଆମ ମାଳୀଙ୍କର କିଶାବୁକର ହୋଇଥାଅ ।

ବର ଟିକିଏ ହସି ହସି କହିଲା, “କାହିଁକି ? ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଉଯାଶୀଙ୍କଠାରୁ ତ ପରୁଆନା ଖଣ୍ଡି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ନ ହେଲେ ପୁଣି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ହେବ ତ ?

ବର ମୁହଁରୁ କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ କିଏ ଗୋଟିଏ ଆସି “ହେଇଟି ନଅ ପରୁଆନା” କହି ବରର ପୃଷ୍ଠଦେଶରେ ଗୋଟାଏ ସୁମିଷ୍ଟ ବଡ଼ିପଲିଆ ବିଧା ବସେଇଦେଲା ଏବଂ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହାସ୍ୟର କଲ୍ଲୋଳରେ ଘରଟି ଉଛୁଳିଉଠିଲା ।

ବିବାହକାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଯିବା ପରେ ହେମ ମାଳୀକୁ କହିଲା, “କଳିକାଳିଆ ହିଅକୁ ଆଉ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ପରା ! ମୁଁ ସେ ଦିନୁ ଜାଣେ ଯେ ପୂା ଭିତରେ ଗୋଟାଏ କିଛି ଗୁରୁ ଅଛି । ଆଖିରେ ଆଖିରେ ତମର ଏତେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଗଲା, ମୋତେ ଟିକିଏ ଜଣେଇଥିଲେ ମୁଁ କଣ ତମ ବରକୁ କୁଆଡ଼େ ନେଇ ପଳାଉଥିଲି ? ଦମୟନ୍ତୀ ପରି ତମେ କିପରି ତମର ଛଦ୍ମବେଶୀ ନଳକୁ ବରଣ କରିନେଲ, ମୋତେ ପରା ସେଇତା ଆତମ୍ବିତ ଲାଗୁଛି ।”

କଥାଟା ଗୁରୁଆଡ଼େ ଶୁଣୁ ହୋଇଯିବା ପରେ ବିନୋଦ ଆସି ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରକୁ କହିଲା, “କହୋ ଲକ୍ଷ୍ମନନୀ ! ଏଇଥିଲାଗି ପସରେ

ଏତେ ସ୍ଵାଧୀନତାର ଡେଇଁ ଖେଳିଯାଉଥିଲା ନା ? କାହାରକୁ ପରା
ଧରୁଛୁଆଁ ଦେଉ ନ ଥିଲା, ଶେଷରେ କଣ ନା ନିଜେ ଯାଇ ତୁନି-
ତାନି ହୋଇ ପାଶରେ ବେକଟି ଗଳାଇଦେଲା । ମୁଁ ଜାଣେ ସେ
ସ୍ରୋତରେ ଦମ୍ଭ ଅଭିମାନ ତୁଣ ପରି କୁଆଡ଼େ ଭସିଯିବ ।
ଭାଗିରଥୀ ତରଙ୍ଗରେ କେତେ ଐରବତ ଭସିଯାଇଛନ୍ତି, ଦର୍ଶନ-
ବିଜ୍ଞାନରେ ବାଲିବନ୍ଧ କି ସେଠାରେ ସମୁଦ୍ର ପଡ଼େ ?”

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର କହିଲା, “ଭାଇ, ମୋର ଏଥିରେ କଣ ଅଛି ?
ବିଧିର ନିବନ୍ଧ ନିକଟରେ ମନୁଷ୍ୟ କି ଛୁର !”

— — —

ଦଶହରା ଭେଟି

[ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ରାୟ]

ଆଶ୍ୱିନର ନରମ ସକାଳ ।

କମ୍ପ ସବୁଜ ଘାସର ଗାଲିଚା ଉପରେ ସୁନା ସୋରଷିଆ ଖରୁର ଖେଳ; ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଛଗଲ୍ ପକ୍ଷୀର ପକ୍ଷଚ୍ଛୟ । ଭଲ ଅଶିଷ୍ଟ ଖରା ଉପରେ ଛିଶାନ ବାୟୁ ବହମାନ ମେଘଶାନ୍ତର ସାମୟିକ ସନ୍ତରଣ; ସ୍ୱଚ୍ଛ ଆକାଶ ଓ ଶ୍ୟାମ ଧରଣୀ ଭିତରେ ଅଭିନ୍ନ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ ସତନ୍ତ୍ର ଆବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏକ ମହା ବିଜନତା, ଯାହାର ଏକ ଶୀତ ଧାର ସୁନନ୍ଦାକୁ ବହୁର୍ଜଗତଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରାଇ କରିଅଛି କେଉଁ ରାଜପୁରୀ ଅଲିଅଳି ଜେମା.....ମଉଁମା... ମଉଁନାବଘ ।

ସୁନନ୍ଦା ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ମୋର ଅସକ୍ତ ବୟସରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବିବାହ ହୋଇଯାଇଛି । ତେଣୁ ଉପଯାଚିତ ହୋଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଯାହା କିଛି ଭିଷା ମୁଁ ରୁହେଁ—ଧନୀର ସନ୍ତାନ ସେ—ତାହା ମୋର ଶୂନ୍ୟ ଆଳରେ ସେ ଅଜାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ସତ; ମାତ୍ର ସେଇ ଅଜାଡ଼ିବାରେ ସେହିଁ ତଳ ପ୍ରାୟ ‘ଅହଂ’ ଲୁଚି ରହିଥାଏ, ତାହା ମୁଁ ଶୁଦ୍ଧ ସୁଖରେ ମରଣ ଅବସ୍ଥା ସହି ନେଇପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପାରେ ନା, କାରଣ ମୁଁ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ।

ସୁନନ୍ଦା କାବ୍ୟ କବିତାର ପ୍ରେୟସୀ । ମୁଁ ଖାଣି ବାସ୍ତବବାଦୀ ।
(ମୋ ଆଗରେ ମୃତ୍ୟୁ—ମୃତ୍ୟୁ, ଜୀବନ—ଜୀବନ, ମରଣ ଭିତରେ
ମୁଁ ଅମୃତ ହସ୍ତର ଇଞ୍ଜିତ ଦେଶେନ କି ଜନ୍ମ ବା ସୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ
ହୁଏନି ଆମ୍ଭର ।)

ଆଜି ଯେଉଁ ଅଶିଷ ସକାଳ କଥା ମୁଁ କହୁଛି, ଠିକ୍ ସେହି
ସକାଳ, କୋଡ଼ିଏ ବରଷ ତଳେ ସୁନନ୍ଦାର ଶ୍ରୀ ଉପରେ ସଙ୍ଗୀତ
ତାଳିଥିଲା । ସେହି ସଙ୍ଗୀତ ଆଜି ବି ମୋର ପ୍ରାଣକୁ ମଧୁଛନ୍ଦରେ
ଉଅଳ କରେ, ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ହାସ୍ୟାସ୍ତ ତୃପ୍ତ ମୁଖ
ଉପରେ ନେତ୍ରପାତ କରେ । ଏତେ ରୂପ ! ସେ ରୂପରେ ପୁଣି ଏତେ
ଜନ୍ମା ! ଏତେ ସ୍ବପ୍ନ ! ଏତେ ବୁଭୁକ୍ଷା !

ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି, ଏଇ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ସୁନନ୍ଦା ପାଇଁ ମୁଁ
କଅଣ ବା ନ କରୁଛି, ନ କରିବି । କବିତା ସେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ବୋଲି
ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଣି ଦେଇଛି ସୁନେଲି ରଙ୍ଗର ମରକ୍କୋ ଚମଡ଼ା-
ବନ୍ଦା ଓମର ଖୋସ୍ରାମର ସୁର ଓ ସାଙ୍କାର କବିତା ବହି । ସେ
ବହି ସୁନନ୍ଦା ପଢ଼ନ୍ତି । ମଦର ସ୍ରାବ ଝରିପଡ଼ି ତାଙ୍କର ଓଲମ୍ବ
ଦିଓଟି ଆଖିପତାରୁ । କାଚନଳ ଭଳି ସ୍ବଚ୍ଛ କଣ୍ଠ ଦେଶରେ ତାଙ୍କର
ଦୁଇଟି ମାଳ ଶିର ଉତ୍ତେଜନାର ଉତ୍ତପରେ ଲେହନ ବର୍ଣ୍ଣ ଧରେ ।
ତା ବି ମୁଁ ଧୀର ତକ୍ଷରେ ଉପସ୍ଥେଗ କରେ । ସେ ଛବି ଭଲ
ପାଆନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଗ୍ରୀସୀୟ ଆର୍ଟର ଚିତ୍ରନ୍ତନ କଳାକୁଞ୍ଜରୁ
ତୋଳି ଆଣିଛି ରୂପବତୀ, ଭନିସର ଉଲଗ୍ନ ଛବି; ଟାଙ୍କି ଦେଇଛି
ବି ତାଙ୍କର ଶୋଇବା ଘରର କାନ୍ଥରେ । ନାସ୍ତ ସେ; କିନ୍ତୁ ଦିନେ
ହେଲେ ତ ଏଇ ରୂପସୀ ଗ୍ରୀସୀୟ ଦେଶ ମୁଣିର ଅନାବୃତ୍ତ ରୂପ-
କାନ୍ଥକୁ ଦେଖି ଶିହର ଉଠି ନାହାନ୍ତି ? ସେ ଫୁଲ ଭଲ ପାନ୍ତି,
ସେଥିପାଇଁ ମାଲିକୁ ମୁଁ ହୁକୁମ ଦେଇଥାଏ ପ୍ରତି ଋତୁରେ ପ୍ରକୃତି

ଯେଉଁ ଫୁଲର ସମ୍ଭାର ନେଇ ମୋର ବଗିଚାରେ ପସରା ମେଲେ, ତାହା ଯେପରି ସୁନନ୍ଦାର ଟେବୁଲ ଉପରେ ତାଜା ଆଉ ଜୀଅନ୍ତା ଭାବରେ ରହି ପାରିବ । ତେଣୁ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା, ଗୋଲପ, ରକ୍ତ କରବାର, ଥରେ ଥରେ ସୁନନ୍ଦାର ଗନ୍ଧରେ ମଣ୍ଡିଣି ହୋଇଥିବାର ମୁଁ ଦେଖେ । ମୁଁ ଦିଏ, ଦେଇଛି, ଦେଇ ବି ଯାଉଛି, କିନ୍ତୁ ସେ କ'ଣ ଦେଇ ଶିଖି ନାହାନ୍ତି ? ସେ କାହିଁକି ଦେବେ ? ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣର କଥା ଭାବିବ କାହିଁକି ?

ଏ ବ୍ୟବଧାନକୁ ଦଳିଦେବା ପାଇଁ ଆମ ଜୀବନରେ କୌଣସି ଆଶ୍ରୟ ନ ଥିଲା । ସୁନନ୍ଦାର ଆଶ୍ରୟ, କାବ୍ୟ କବିତା, ଛବି, ବରୁସଙ୍ଗ, ଫୁର୍ତ୍ତି—ଆଉ ମୋର ଆଶ୍ରୟ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନରେ ଯାହା ହୋଇଥାଏ—କେବଳ ଭାବନା...ମରୁର ସୀମାହୀନ ସୀମା ଭଲ ଅସୀମ ଭାବନା ।

ସେଦିନ ବିଜୟା ଦଶମୀର ପ୍ରକଟ, ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁଖର ପ୍ରଭାତ । ସୁନନ୍ଦା ସକାଳୁ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ତାଙ୍କର କୋଠଗଡ଼ି ସଜାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଗତ ରାତିର ଅଳସ ଭାବ ଧୀରେ କଟି-ଯାଇଛି ତାଙ୍କର ଆଖିପତାରୁ । ଶରତର ସ୍ପର୍ଶ କରଣରେ ଗବାକ୍ଷ ପଥ ହୋଇଛି ରଞ୍ଜିତ ।

ଗୃହ ସଜ୍ଜା ସରିଛି । ମୁଁ ଅନ୍ୟମନସ୍ତ ଭାବରେ ବସି ରହିଛି କାଉର ଉପରେ । ଦୂରରେ ଦୃଷ୍ଟିକା ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ନନ୍ଦବନ୍ଦର ତାନ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହୋଇ ବହିଆସୁଅଛି ଧୀରେ...ଅତି ଧୀରେ ।

ସୁନନ୍ଦା ସାବୁନରେ ହାତ ଧୋଉ ଧୋଉ କହିଲେ, “ଏଇ ଯାଃ ଭୁଲିଗଲି, ତୁମ ରୁମ୍‌ଟାରେ ଟିକିଏ ହାତ ମାରି ଆଣିପାରିଲି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯେଉଁ ଛବିଗୁଡ଼ାକ ଟାଙ୍ଗିଛ ! ଉଃ କି ଭୟଙ୍କର ! “ମତେ ବଡ଼ ଭୟ ଲାଗେ । କି ଯେ **Taste !**”

ନବହୃଦର ସୁନ୍ଦର ମେ'ର ପ୍ରାଣ ଯେପରି ବିଜଡ଼ିତ ହୋଇ-
ଯାଇଥିଲା । ସୁନନ୍ଦାର କଥାରେ ମୋର ଅଭିନବେଶ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା,
କହିଲି —

ସୁନ, ମୁଁ ନିଜେ ଯେତେବେଳେ ତୁମର ରୁଚିକର ହୋଇ-
ପାରୁନି, ମୋର ରୁମ୍, ମୋର ଛବି, ମୋର ଟେବୁଲ୍ କିପରି ବା
ତୁମର ପ୍ରିୟ ହେବ ?

‘ଏଇ ରାଗିଲ ବୋଧହୁଏ’ କହି ସୁନନ୍ଦା ତାଙ୍କର କେତକୀ
ଭୃଷ୍ଟ ନଗ୍ନ ମୋ ଆଡ଼େ ହାଣିଲେ କଟାକ୍ଷ ।

‘ନା, ମୁଁ ରାଗି ନାହିଁ । ଯଦି ପାର ମହାମାଙ୍କର ସେଇ
ଗୁଇନା କ୍ଲେ ମୁଣ୍ଡିଟି ପେଟୋଲ ଦେଇ ସଫାକରି ରଖ । ଗୁଇରକୁ
କହିଲେ ଘରଟା ପରିଷ୍କାର କରିଦେବ । ଆଜ୍ଞା, କେଉଁ ଛବିଗୁଡ଼ାକ
ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ବୋଲି କହୁଛ, ସୁନ ? ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କର ? ବିଶ୍ଵରେ
ଯେଉଁ ଗୋଟାଏ ବୋଲି ଲୋକ ହୃଦୟ ଫଟାଇ କିଛିଦିନ କାନ୍ଦି
ପାରିଥିଲା ? ଗୌତମଙ୍କର ? ମାୟାମୁକ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଯାଣ ?
ଯାହାଙ୍କର ଅମୃତବାଣୀ ଶତ ସନ୍ତପ୍ତ ପ୍ରାଣରେ ଜରା ଓ ମୃତ୍ୟୁର
ଭୟ ଦୂର କରୁଛି ? ଘନବନ୍ ? ସାହେବ ହେଲେ ବି ଯେ
ମହାଭାରତୀୟ ଅଟନ୍ତି ? ପାରନେଲ ? ଭରଜେନ୍ ମେସ ? ନିଉଟନ୍ ?
ଶିବାଜୀ ? ପ୍ରୋରେନ୍ସ ନାଇଟିଙ୍ଗେଲ ? କାହାକୁ ଭୟ କରୁଛ ?

ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଏଇସବୁ ଛବି ମୋର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଅଳଂକୃତ
କରୁଛ । ସୁନନ୍ଦା ଦେଖିଛନ୍ତି, ଜାଣିଛନ୍ତି — ତଥାପି ତାଙ୍କର ଭୟ ?
ପୁଣି ପଚାରିଲି — ‘ନେଉଁ ଛବିଗୁଡ଼ାକ ଭୟର କାରଣ, ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି
ଦୂର କରିଦେବି । ତୁମର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ପାଇଁ ମୋର ଏତେ ଦିନର
ଦାମ-କୃତଜ୍ଞତା ଖୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଟ ମୁଁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପାରେନା ।’

‘ନା ଗୋ, ସେ ସବୁ ଛବି କଥା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ । ସାତ ଆଠଦିନ ତଳେ ଯେଉଁ ସବୁ ଛବି ଖବର କାଗଜରୁ କାଟି ବଢ଼ିବଡ଼ ପେଷ୍ଟବୋର୍ଡ଼ ଲଗାଇ ରଖିଛ, ସେ କଣ ସବୁ ସତ୍ୟ ?

କାବ୍ୟକବିତାମୋଦୀ ମୋର ନିଜ ଅଙ୍କଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏଇ ବାସ୍ତବ ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ଅଳୀକ ବୋଲି ଭାବୁଛି ! କହିଲି—‘ସାବୁନ ହାତରେ ଶୁଖି ଗଲଣି, ଧୋଇ ଆସ ।’ ‘ହଁ, ମନେ ପଡ଼ିଲା’ ଆଜି ଯେ ଦଶହରା । ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନା, ଆନନ୍ଦ — ତୁମକୁ କିଛି ଉପହାର ଦେବା । ଦେବି, କିନ୍ତୁ କଅଣ ଦେବ ?

ସୁନନ୍ଦା ଅଭିମାନୀ । ଏଇ କଥାଟା ସେ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉଠେଇବେ ବୋଲି “ତୁମ ରୂମ୍‌ଟାରେ ହାତ ଦେଇପାରିଲି ନାହିଁ” ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କଥାର ସ୍ରୋତ ଧରିଲା ଭିନ୍ନ ଆକାର ।

ସୁନନ୍ଦା ଉତ୍ତର କହିଲେ—“କାହିଁକି ମନେପଡ଼ିବ ? ଏ ବର୍ଷ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଗୁଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ରେଡ଼ିଓ, ଗୋଟିଏ ସେଟ୍ ଇଉନିଂ ଇନ୍ ପ୍ୟାରିସ୍, ଆଉ ମୋ ପାଇଁ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଦାମିକିଆ ଶାଢ଼ୀ । ତା’ପରେ ସତ୍ୟରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ନିଶ୍ଚୟ । ସେଥିପାଇଁ ଲେମନ୍‌ସ୍କ୍ୱାଣ ଦୁଇ ବୋତଲ, ଟର୍କି ଦୁଇଟା, ବାଦାମ, ପେସ୍ତା, ଅଙ୍ଗୁର ସବୁଥିରୁ ଦୁଇ ଦୁଇ ସେର, ଆଉ—’

‘ଆଉ ସୁନ । ଆଜ୍ଞା, କେଉଁମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହେବେ ?

ସୁନ ହସି ହସି ଆରମ୍ଭ କଲେ—ପ୍ରେମବାଜବାବୁକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରବା, ସେ ନୂଆ ସରକର ହୋଇ ଅସିବନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁଜା, ମୋର ପିଲାଦିନର ସାଥୀ । ଆଉ ପୁଅ ମିନା ତାଙ୍କର ଗ୍ରେଟ ପୁଅ ହିଅ । ତା’ପରେ ବକ୍ସିମବାବୁ ପିଲୁଡ଼ର । ଜୋସେଫ ରାଉତ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଇସା ରାଉତ । ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ଚିହ୍ନ, ସେମାନେ ତୁମର ଖବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧ-ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମର ବକ୍ତୃତା ଅବକଳ ନକଲ

କରି ତାଙ୍କ କାଗଜରେ ଛପେଇଥିଲେ । ଚରଣକଙ୍କର ବାବୁ
ସଦିଏ ଅବବାହକ—’

ଏତିକିବେଳେ ‘ମାଆ, ଦୁଃଖିଆ ମାଆ ଦୁଆରେ ଛୁଡ଼ା
ହୋଇଛି, ତା ପୁଅକୁ ଦୁଧ ଖୁଆଇବ, ଟିକିଏ ଚିନି ମାଗୁଛି’ କହି
ରୁକର ରମୁ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କର ଆଦେଶ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲା ।
କଥା କହିଲା ବେଳେ ସୁନନ୍ଦାକୁ କିଏ ବାଧା ଦେଲେ ସେ ବିରକ୍ତ
ହୁଅନ୍ତି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଦେଶ ମିଳିଲା ‘ନା, ଚିନି ନାହିଁ ।’ ମୁଁ
ପଚାରିଲି—‘ରମୁ, ତାର ପିଲାଟି କେଡ଼େ ?’ ରମୁ ସନ୍ତର୍ପଣରେ
ଟିକିଏ ମାଆକୁ ଅନେଇ କହିଲା—‘ଏଇ ମାସକର ହେବ । ବଡ଼
ଦୁଃଖ ବାବୁ ତାର, ଦୁଧ ଟିକିଏ ମିଳେନାହିଁ ଯେ ଖାଲି ପାଣିରେ
ଚିନି ଦେଇ ସେ କଅଁଳା ଛୁଆଟିକୁ ହାପୁଡ଼େଇ ଦିଏ । ଆପଣ
ଥିଲେ ବୋଲି ଲଜ ମାଡ଼ିଲା ତାକୁ, ସେଥିପାଇଁ ମିଛରେ କହିଲା
ଦୁଧ । ମୁଁ ଜାଣେ ଛୁଆଟା ଖାଲି ପାଣି ପିଏ ।’

କାଉର ଉପରୁ ମୁଁ ଉଠି ଛୁଡ଼ାହେଲି । ଦୁର୍ଗାମଣ୍ଡପ ଉପରୁ
ନନ୍ଦବରର ଧନି ଭାସିଆସୁଥାଏ । କହିଲା ‘ରମୁ, ସେରେ ଚିନି
ତାକୁ ଦେ । ଆଉ ତାକୁ କହ, ତାର ପିଲା ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେବାଯାଏ
ନତି ସକାଳେ ଆସି ସେରେ ଗାଈ ଦୁଧ ଘରୁ ନେଇ ଯାଉଥିବ ।
କ’ଣ କହୁଛ ସୁନନ୍ଦା ? ପିଲାଟା ବଞ୍ଚିଯାଉ । ସୁନନ୍ଦା କିଛି କହିବା
ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ କହି ଚାଲିଲି—‘ହଁ, ସବୁ କିଣାହେବ, ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦି
କରାଯିବ, କିନ୍ତୁ ଜିନିଷ ସବୁ କଣିବାକୁ ତୁମକୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ
ଯିବାକୁ ହେବ ବଜାରକୁ । ମାଇପିଙ୍କ ପସନ୍ଦ ଆଗରେ ଆମ ପସନ୍ଦ
କଣ ପାସଙ୍ଗରେ ପଡ଼େ ? ଶୀଘ୍ର ତିଆରି ହୋଇଯାଅ । ଆଉ ରମୁ,
ତୁ ଡ୍ରାଇଭରକୁ କହ ମଟରଟା ଗ୍ୟାରେଜରେ ରଖି ସେ ଘରକୁ
ଯାଉ । ତାର ତ ପିଲାପିଲି ଅଛନ୍ତି । ଆଜି ଯେ ବଣହର !’

‘କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ବଜାର ଯିବି ବୋଲି କହିଲି ?’ ସୁନନ୍ଦା ବ୍ୟଥିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏତକ କହି ମୁହଁ ଫେରାଇ ରହିଲେ ।

ମୁଁ ଆସ୍ତେ କହିଲି—‘ଆଜିଠୁ ଏବେ କୁଳଭୃତ୍ସଷୁଣୀ ନ ହେଲେ କିଅଣ ? ତୁମ ପାଦରେ ଯିବ ଦେଖିବ, ବୁଝିବ । ଏଥିରେ ତୁମର ଇଞ୍ଜିନିୟର ସ୍ବାମୀ ଲଜ ପାଇବେ ନାହିଁ । ତୁମର ଭୟ କିଅଣ ?,

ସହରର ଛକ ଜାଗାମାନଙ୍କରେ ଜନସମାଗମ ବେଶୀହୋଇ ଶାରଦୀୟ ପୂଜାର ସମ୍ବାର ନଗରର ବୁକୁ ଉପରେ ଐନ୍ଦ୍ରିଜାଳିକ ଶୋଭା ରଚନା କରିଛି । କାହାର ଯେପରି ଅବକାଶ ନାହିଁ, ନାହିଁ ଅବସର କିମ୍ବା ଅବସାଦ । ସୁନନ୍ଦାକୁ ମୋର ପାଖେ ପାଖେ ଚଲେଇ ମୁଁ ଯାଇଛି ତାଙ୍କ ଲଗି ଧୂଜାର ଉପହାର କରିଦେବା ପାଇଁ ।

ହଠାତ୍ କାହିଁକି ସୁନନ୍ଦା ମୋର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଇ କହିଲେ—‘ଇଃ, ...ଇଲେ କେଡ଼େ ଅସନା ପିଲଟାଏ ମ ?’ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ଆଉ କିଅଣ ଭାବୁଥିଲି । ଚାଲୁ ଚାଲୁ କହିଲି—‘କେଉଁ ପିଲ ?’

‘ମାଗନ୍ତାଟାଏ, ଦେଖ ମ ଦେଖ ମ...କୁକୁର ବାନ୍ତିଗୁଡ଼ାକ କମିତ ଚାଟି ପକାଉଛି । ଇନ୍ଦ୍ର ଇଲେ, ମାଆ ଲେ, ଥୁଃ ଥୁଃ, ମାଆ କି ତାର କଣ ଗାତ ଚାଲୁ ହେବ, ଛୁଡ଼ାହୋଇ ତାକୁ ଅନେଇଛି ଖାଲି ବାଲୁ ବାଲୁ କରି ! ଇନ୍ଦ୍ର...ଚାଲୁ ଚାଲୁମ, ମୋ ମୁଣ୍ଡ କିଅଣ ହୋଇଯାଉଛି—ଚାଲୁ...’

ସୁନନ୍ଦାର ବିସ୍ମୟିତ ନେତ୍ରର ଦୃଷ୍ଟି ଯେଉଁଆଡ଼େ ତାଙ୍କୁ ଅଭିଭୂତ କରି ପ୍ଲାଶୁ ଭଳି ଛୁଡ଼ା କରେଇଛି ସେଇଆଡ଼େ ମୁଁ ଚାହିଁ

ଦେଖିଲି, ଯାହା କି ମଣିଷ କେବେ ସଜ୍ଜନରେ ଦେଖିଲେ କମି ଉଠିବ !

ଅନ୍ଧାଜ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ମଣିଷ ପିଲା । ମୁଣ୍ଡଟା ହାଣ୍ଡି ଭଳି; ଉଦରଟା ପୁଲିଛୁ ଅସମ୍ଭବ ଗାଢ଼ରେ । ଆଖି ନାହିଁ, କେବଳ ଗାଡ଼ ଦୁଇଟା; ଗୋଟାଏ ଧାର ପିମ୍ପୁଡ଼ ସେ ଗାଡ଼ ଦି'ଟା ଆନ୍ତମଣ କରିବାକୁ ଆଗେଇଛନ୍ତି । ହାତ ଗୋଡ଼ ଚାରିଟା ଚାରି ଖଣ୍ଡ କାଉଁରୀଆ କାଠି । ହାଡ଼ ତଳକୁ ଚପି ହୋଇଯାଇଛି ଚମ । ହନୁହାଡ଼ ଦିଇଟା ମୁଣ୍ଡ ଖପୁରିରୁ ଆଠଆଙ୍ଗୁଳ ଖଣ୍ଡେ ବାହାରି ଆସିଛି । କୁକୁରଟାର ସଦ୍ୟ ବାନ୍ତିରୁ ଯେଉଁ କ୍ଷିଣ ବାସ୍ତବ୍ୟ ଦାହାରୁଛି, ଶୁଦ୍ଧ ହତଭାଗା ବାଆଁ ହାତ ପାପୁଲିରେ ପୋଷେ ବାନ୍ତି ଧରି ଡାହାଣ ହାତର ଖଡ଼ିକା ଭଳି ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ସେଇ ବାନ୍ତି ଭିତରୁ ଅଧପରୁ ତଣ୍ଡୁଳ କେତୁଟା ପାଟିକୁ ପକାଇ ଦେଉଛି ଟପ୍...ଟପ । ତାର ବୁଢ଼ୁଷା ଯେପରି ଅପ୍ରତିହତ ...ବିରଟ । ତା ପରେ ପରେ ଦେଖିଲି ଟୋକାଟା ଭାତଦାନା ବାନ୍ତି ଭିତରୁ ଆଉ ଘାଣ୍ଟି ନ ପାରି ପୋଷାକଯାକ କୁକୁରବାନ୍ତି ଗିଳିଦେଲା ପାପୁଲି ଠେଲି ! !

ଗୁଡ଼ିଆ ମୋର ଧଡ଼ାକ୍‌କନା ହୋଇ ସ୍ବୟନସ୍ଥାନ ହୋଇଗଲା । ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳିନେଇ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅନେଇଲି, ସେ ନାକରେ ପଣତ ଦେଇ ଥୁ ଥୁ କରୁଛନ୍ତି । ହତଭାଗାର ମାଆ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲି, ଏକ ହୃଦୟବଦାରକ ଦୃଶ୍ୟ, ନର୍ଦ୍ଦମା ଉପରେ ଭାସମାନ ଖଲିଖଣ୍ଡେ । ସେ ଉଠି ଦିଶୁଥିବା ସେ ଖଲିଖଣ୍ଡି ଗୁଣିଆଣିଲା ପୁରୁଷମୟ ନର୍ଦ୍ଦମାରୁ । ବୋଧହୁଏ ସେ ଆଶା କରିଥିଲା, ବହୁତ ଭରସା ରଖିଥିଲା ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ । ଲେଉଟା ତସ୍ବର ଭଳି ଖଲିଟାକୁ ସାଉଁଟି ଅଣ୍ଟି ମେଲେଇ ଦେଖେ ତ ସବୁ ଶୂନ୍ୟ । ତାର ଆଖି ଆଗରେ ଦନ ଅନ୍ଧାର - ଯେପରି ଶତ ସହସ୍ର ଭୂମଣ୍ଡଳ ସେଇ ମହାଶୂନ୍ୟର

ମହାଗ୍ରାସ ଭିତରେ ଲୁନ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଧାଇଁ ଆସିଲା ସେ
ରକ୍ଷସୀ ପରି, ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦାତ ନାଭରେ ‘ମର ବାଡ଼ିପଡ଼ା’ କହି
ପିଲଟାକୁ ତଳେ ପକାଇ ଦେଲା, ଆଉ ପରକ୍ଷଣରେ ହତଭାଗିନୀ
ଶେଷିଦେଇଗଲା କୁକୁରର ଲେଉଟମିଶା ପରୁ ଲାଲ...ବାନ୍ତି !!

ଡାକିଲା—‘ଶୁଣୁଛ ?’

‘ଏ ।’

‘ରେଡ଼ିଓ ଦୋକାନ ଆଉ ଦୁରକୁ ଟିକିଏ ଅଛି ।’

‘ରେଡ଼ିଓ ?’

‘ହଁ ।’

‘ଯିବା ବୁଲ’ !

ସହରର ରାଜପଥ ଗୁଡ଼ି ଗଳି ଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଲା ମୁଁ ଓ
ସୁନନ୍ଦା । ସୁନନ୍ଦାର ପଥଚଳ ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ତାକୁ ବାଧୁଲଣି ।
ହଠାତ୍ ଶୁଣିଲି କିଏ କହୁଛି—ଦୁଇ ମାସର ପିଲା, ମାସେ ହେଲା
କ୍ଷୀର ମୁହଁ ଦେଖିନି । ମାଆ ଡାକୁଣୀ ଯାହା ପେଜ ମନ୍ଦେ ତାକୁ
ପିଆଇଦେଲା ପିଲଟା ତା’ ଆଖି କାନ ଖୋଷି ମାଆ କୋଳରେ
ସେଇଠି ଢଳିପଡ଼ିଲା, ହା ଭଗବାନ ! ଆହା !

ମୁଁ ଆଗେଇ ଚାଲି —

ସୁନନ୍ଦା ମୋର ହାତ ଧରି କହିଲେ, ‘କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ?’
କାହିଁକି ଶାଢ଼ୀ, ରେଡ଼ିଓ, ତାପରେ ଅଙ୍ଗୁର ପେନ୍ଥା, ଏସବୁ ?

‘ନା ଥାଉ’—ଦେଖିଲି ସୁନନ୍ଦାର ଆଖି ଛଳ ଛଳ,
କପୋଳରେ ଝାଳ ।

‘—କ୍ଷମ ନାମ ହତ୍ୟା...କ୍ଷମ ନାମ...’

‘ଉ’ କହି ସୁନନ୍ଦା ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲେ । ମୁଁ ବ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଚଳନ୍ତା ଟାକ୍ସି ଅଟକାଇ ସୁନନ୍ଦାର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ତାକୁ ବସାଇ ଡ୍ରାଇଭରକୁ କହିଲି, ‘ଚଲ ବଙ୍ଗଳାକୁ’ ।

ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ନିଖିଲ ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କାର ମିମିକ୍‌ର ଜଣେ ସେବକ ମତେ ନମସ୍କାର କରି ମଟର ପାଖେ ଛୁଡ଼ାଦେଲେ । କାନ୍ଦି ଉପରେ ସମିତିର ଦୃଢ଼ା ।

‘ସାର୍, ବୁଡ଼ା ଆଠ ଦିନ ଭୋକରେ ଏହିକ୍ଷଣି ଟଙ୍କାପଡ଼ିଲା ! ପ୍ରତିଦିନ ପିଲା ମଣିଷ ମାଇପି ବୁଡ଼ା ହୋଇ ଦଶ ପନ୍ଦର ଉଠେଇ-ନେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଆପଣଙ୍କ ଭଲ ବଦାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଖରୁ ଏ ସମିତି କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ଭିକା କରେ । ଦେବେ ସାର୍ କିଛି ?’

ସୁନନ୍ଦାର ବେପଥୁ ହାତ ବଢ଼ାଇଦେଲା କୋଡ଼ିଏଟି ଟଙ୍କା । ଆଖିର ପାଣିରେ ତାଙ୍କର ଆଖି ଦୁଇଟି ସେତେବେଳକୁ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ଏଭଳି ଭାବପ୍ରବଣା ମାଆକୁ ଦେଖି ସେବକଟି ବୋଧହୁଏ ସଙ୍କୁଚିତ ନ ହୋଇ କହିଲା—

“ମାଆ, ଏ ଜାତି ଅଭିଶପ୍ତ । କେବେ ଶୁଣିଛନ୍ତି ନ ଖାଇ ଭୋକ ଉପାସରେ କେଉଁ ଜାତି ମରିଛି ? ମଫସଲର କାହାଣୀ ନ ଶୁଣିବା ହିଁ ଭଲ । ପଟାଳି ପଟେ ପଟାଳି, କେବଳ ଅନାହାର ନୁହେଁ, ମହାମାରୀ, ପାଲେଉଆ । ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଇଲେ ଟିଣ୍ଡି ରହିବ ତ ମାଆ ? ମୁଁ ଯାଏଁ, ଧନ୍ୟବାଦ... ରାମ ନାମ ସତ୍ୟ ହେ’...”

ଲୋକଟି ଚାଲିଗଲା । ମୁଁ ଚାହିଁଛି, ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ କୋକେଇରେ ସେ କାନ୍ଦ ଦେଇଦେଲା ।

‘ସୁନନ୍ଦା—’ ମୁଁ ଡାକିଲି । ମୋର ଆଦ୍ର କଣ୍ଠରେ ବୋଧହୁଏ ଡାକଟା ଭୟଙ୍କର ଶୁଭ୍ରାଧର । ସୁନନ୍ଦା ଚମକି ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ, ମୁଁ କହିଲି —

‘ଟାକ୍ସି ଶୁଲୁ—ବଙ୍ଗଳାକୁ ଚାଲିଯିବ । ଶାଢ଼ୀ.....ଶାଢ଼ୀର
ଦୋକାନକୁ—ଅଙ୍ଗୁର ଦୋକାନକୁ, ଜଳ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ
କରାଯିବ ସେ...’

ସୁନନ୍ଦାର ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ କୋହ ସହକାର ସୀମା ପାର ହୋଇ-
ଥିଲା । କହିଲେ, ‘ମତେ କ୍ଷମା କର । ପୋଡ଼ିଯାଉ ସେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।
ମୋ ରାଣ ଖାଅ, ତୁମ ରୁମ୍‌ରେ ଯେଉଁ ଏଇଭଳି ଦୁଃଖୀ ଭୋକ
ଶୋଷୀଙ୍କର ଛବି ରହିଛି, ସେ ସବୁ ଆଜିଠାରୁ ମୋ ଘରେ ରହିବ ।
ଆଉ ଦେଖ—ରେଡ଼ିଓ, ଶାଢ଼ୀ ଆଉସବୁ ଜନସ ପାଇଁ ଯେଉଁ
ସାତଶ ଟଙ୍କା ଆଣିଛି, ତାହାର ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଏଇମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ
ମୁଁଏ ମୁଁଏ ପକାଅ, ତୋକେ ପାଣି ଦିଅ । ସେତକ ସରିଗଲେ
ମୁଁ ଆଉ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଇଦେବି । ଏମାନେ କପର ବଞ୍ଚନ୍ତୁ ।’

ସେହିଦିନଠୁ ‘ସୁନନ୍ଦା ଭୋଜନାଳୟ’ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି ।
ପ୍ରତି ସଞ୍ଜରେ ସେଠାରେ ପାଞ୍ଚ ଶହରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭିକାରୀ ଭିକାରୁଣୀ
ମୁହଁରେ ଦାନା ଦିଅନ୍ତି । ନିଜେ ସୁନନ୍ଦା ଚୁଲରେ ବସାନ୍ତି ହାଣ୍ଡି,
ସାଷାତ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ! ମୋ ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି । ମିଳେଇ
ଯାଇଛି ଦୁଇ ହୃଦୟ ଭିତରେ ତୁମ ବ୍ୟବଧାନ ।

— — —

ଘର ବାହୁଡ଼ା

[ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ]

ଅନୁବାଦକ--ଶ୍ରୀ ରବିନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ର

ବାବୁ ଘରେ ଚାକର ରହିଲବେଳେ ରାଇଚରଣର ବୟସ ହୋଇଥିଲା ବାର ବର୍ଷ । ଯଶୋହର ଜିଲ୍ଲାରେ ତାର ଘର । ଲମ୍ବା ବାଳ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି, ଚକ୍ଚକଣ କଳା ରଙ୍ଗର ବାଳକଟିଏ । ଜାତିରେ କରଣ । ବାବୁ ମଧ୍ୟ କରଣ । ତେଣୁ ବାବୁଙ୍କ ବର୍ଷକର ଛୁଆଟିର ଲଳନପାଳନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ହିଁ ଥିଲା ରାଇଚରଣର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେଇ ଶିଶୁଟି କାଳକ୍ରମେ ରାଇଚରଣର କୋଳ ଗୁଡ଼ି ଝୁଲୁ, ଝୁଲୁ ଗୁଡ଼ି କଲେଜ, କଲେଜ ଗୁଡ଼ି ମୁନସିଫ ଚାକର କଲେଣି । ଏବେ ରାଇଚରଣ ତାଙ୍କର ଭୃତ୍ୟ । ତାହାର ମଧ୍ୟ ଆଉ ଜଣେ ମୁମାବ ବଢ଼ିଲେଣି । ବୋହୂ ଘରକୁ ଆସିଲେଣି । ସୁତରାଂ ମୁନସିଫ ଅନୁକଳ ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ରାଇଚରଣର ପୂର୍ବେ ଯେତେ ଦାବୀ ଥିଲା, ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ନୂଆ କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ହାତରେ ରହିଲଣି ।

କନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତା ସହରକୁ ଯାଇ ଯେପରି ରାଇଚରଣର ପୂର୍ବ ଅଧିକାର କେତେଟା ଗ୍ରାମ ଅପେକ୍ଷା କମ୍ କରିଦେଇଛନ୍ତି; ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଅଧିକାର ଦେଇ ଅନେକଟା ପୂରଣ କରିଛନ୍ତି । ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲା ଅନୁକଳ ବାବୁଙ୍କର ପୁଅ ସନ୍ତାନଟିଏ ଜନ୍ମଲାଭ ହୋଇଛି, ଆଉ ରାଇଚରଣ କେବଳ ନିଜ ଚେଷ୍ଟା ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ ତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଆୟତ୍ତ କରିନେଇଛି ।

ସେ ଅତି ବେଗର ସହିତ ତାକୁ ଝୁଲେଇ, ଖୁବ୍ କୌଶଳରେ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ଉପରକୁ ଟେକିଦିଏ — ତା ମୁହଁ ପାଖରେ ପାଟିକରି ମୁଣ୍ଡ ହଲେଇ । ଉତ୍ତରର କୌଣସି ଆଶା ନ ରଖି ଏଇ ଶିଶୁଟିକୁ ଏମିତି ସବୁ ମମୂର୍ଷ୍ଣ ଅର୍ଥହୀନ ଅସଙ୍ଗତ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରେ ଯେ, ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁଟି ରାଜତରଣକୁ ଦେଖିଲେ ଏକାବେଳକେ ପୁଲକିତ ହୋଇଉଠେ ।

ଅତି ସାବଧାନରେ ପିଲଟି ଦୁଆରବନ୍ଦ ଡେଇଁବାକୁ ଗଲବେଳେ, କେହି ତାକୁ ଧରିବ କୁ ଆସିଲେ ସେ ଖିଲି ଖିଲି ହସି ହୁତ ବେଗରେ ପଳାଇଯାଇ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ତାହାର ଏଇ ଅସାଧାରଣ ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ବିଚାରଶକ୍ତି ଦେଖି ରାଜତରଣ ଏପରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଏ ଯେ, ମା'ଙ୍କ ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ିଯାଇ ଗର୍ବରେ ସେ କହେ; “ ମା ! ତମ ପୁଅ ବଡ଼ ହେଲେ ଜିଜ୍ଞାସା ହେବ, ମାସକୁ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିବ ।

ପୃଥିବୀରେ ଆଉ କେଉଁ ମାନଙ୍କ ଶିଶୁ ଯେ ଏହି ବୟସରେ ଦୁଆରବନ୍ଦ ଡେଇଁବା ପରି ଅସମ୍ଭବ ଗୁରୁତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦେଇପାରେ, ତାହା ହୁଏତ ରାଜତରଣ ଧାରଣା କରିପାରୁ ନ ଥିଲା — କେବଳ ଭବିଷ୍ୟତ ଜିଜ୍ଞାସା ହେବଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଯେପରି ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା । ଅବଶେଷରେ ଶିଶୁଟି ଯେତେବେଳେ ଟଳମଳ ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା, ସେ ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ହୋଇପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ମାଙ୍କୁ ମା, ପିଉସୀଙ୍କୁ ପିତା, ରାଜତରଣକୁ ତନ ବୋଲି ଡାକିପାରିଲା, ସେତେବେଳେ ରାଜତରଣ ସେହି ପ୍ରତ୍ୟୟାତ୍ମକ ସମ୍ଭାବ ଚାଲିଆଡ଼େ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ଯେ, “ମାଙ୍କୁ ମା

ତାଙ୍କେ, ପିଉସୀକୁ ପିରି,, କିନ୍ତୁ ମତେ କହେ ଚନ ।” ବାସ୍ତବକ ଶିଶୁର ମୁଣ୍ଡକୁ ଏ ବୁଦ୍ଧି କେଉଁଠୁ ଆସିଲା, କହିବା କଷ୍ଟ । ନିଶ୍ଚୟ ବଡ଼ଲୋକେ ଏପରି ଅଲୌକିକତାର ପରିଚୟ ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ, ଆଉ ଦେଇପାରୁଥିଲେ ତାହାର ଜଳ୍ ସାହେବ ହବାର ସମ୍ଭାବନା ସମ୍ପର୍କରେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତେ । କିଛିଦିନ ପରେ ମୁହଁରେ ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧି ରାଇଚରଣକୁ ଘୋଡ଼ା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମାଲ ସାଜି ଶିଶୁଟି ସଙ୍ଗେ ତାକୁ କୁସି କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଆଉ ହାରିଯାଇ ତଳେ ପଡ଼ି ନ ଗଲେ କଥା ସରିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଅନୁକୁଳ ବାରୁ ପଦ୍ମାନଦୀ କୂଳରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଜିଲକୁ ବଦଳିହେଲେ । ପୁଅ ପାଇଁ ସେ କଲିକତାରୁ ଗୋଟିଏ ଠେଲଗାଡ଼ି କଣିନେଲେ । ସାଟିନ କନାର ଜାମା, ମୁଣ୍ଡରେ ଜରିଟୋପି ଓ ହାତରେ ସୁନାବଳା ଏବଂ ପାଦରେ ଦୁଇଟି ଗୋଡ଼ଖଡ଼ୁ ପିନ୍ଧାଇ ରାଇଚରଣ ନବକୁମାରଙ୍କୁ ଦୁଇବେଳା ଗାଡ଼ିରେ ବସାଇ ବୁଲାଇନିଏ ।

ବର୍ଷାଦିନ ଆସିଲା । ଗୁଡ଼ୁଁ ଗୁଡ଼ୁଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦ୍ମା ନଦୀ, ଉଦ୍ୟାନ, ଗ୍ରାମର ଶସ୍ୟକ୍ଷେପ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରାସରେ ଶେଷ କରିଦେଲା । ପଠାର କାଂଶବଣ, ଝାଉଁ ବଗିଚା ପାଖରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ଅବିରତ ଟୁପଟାପ୍ ଶବ୍ଦ ଓ ପ୍ରଖର ଜଳ ସ୍ରୋତର ଗର୍ଜନରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ମୁଖରତ ହୋଇଉଠିଲା । ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଧାବମାନ ଫେନରାଣି ଦେଖି ନଦୀର ଖାତ୍ର ଗତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ହେଉଥିଲା ।

ଅପରାହ୍ନରେ ବାଦଲମାଳା ଖେଳି ବୁଲୁଥାଏ—ବର୍ଷାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାଏ । ରାଇଚରଣର ଖାମଖିଆଳି କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁନିବଟି କୌଣସି ମତେ ଘରେ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁଲା ନାହିଁ । ଗାଡ଼ିରେ ଯାଇ ବସି ରହିଲା । ରାଇଚରଣ ଧୀରେ ଧୀରେ ଧାନକ୍ଷେତର ଧାରେ

ଧାରେ ଗାଡ଼ି ଠେଲି ଠେଲି ନଘଟାରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ନଘରେ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ନାଆ ନାହିଁ । କୁଳସ୍ଥିତ ମଠରେ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଲୋକ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ବାଦଲମାଳାର ପାଙ୍କ ଭିତର ଦେଇ ଦେଖାଦେଲା ସେପାରିର ଜଳସ୍ନାନ ବାଲୁକା ଶରରେ ନରବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସମାବେଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଆୟୋଜନ । ସେଇ ନିସ୍ତବ୍ଧତା ମଧ୍ୟରେ ହଠାତ୍ ଶିଶୁଟି ଗୋଟିଏ ଦିଗକୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି କହିଲା, “ଚନ ଫୁ” । ଅନତିଦୂରରେ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମି ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଦମ୍ବ ଗଛର ଉଚ୍ଚା ଡାଳରେ ଲେତୋଟି କଦମ୍ବ ଫୁଲ ଫୁଟିଥିଲା । ସେଇ ଫୁଲ ପ୍ରତି ଶିଶୁର ଲୁଚ୍ଚ ଦୃଷ୍ଟି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଦୁଇ ଚାରି ଦିନ ତଳେ ରାଇଚରଣ କାଠରେ ଗୁହ୍ୟ କଦମ୍ବ ଫୁଲର ଗାଡ଼ିଟିଏ ତିଆରି କରି ଦେଇଥିଲା । ସେଇ ଫୁଲ-ଗାଡ଼ିରେ ଦଉଡ଼ିଟିଏ ବାନ୍ଧି ଟାଣିବାରେ ଶିଶୁଟି ଏତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଥିଲା ଯେ, ସେହିଦିନଠୁ ରାଇଚରଣକୁ ଆଉ ଲଗାମ ପିନ୍ଧିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ଘୋଡ଼ା ହଉ ହଉ ସେ ଏକାବେଳକେ ସହିସ ପଦକୁ ଉଠିଗଲା ।

କାଦୁଅ ଭିତରେ ଫୁଲ ତୋଳି ଯିବାକୁ ଚନର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲା ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ଦେଖାଇ କହି ପକାଇଲା, “ଦେଖ୍ ଦେଖ୍, ଏଇ ପକ୍ଷୀ ଦେଖ, ଆରେ ଉଡ଼ି-ଗଲାରେ, ଆରେ ପକ୍ଷୀ, ଆ, ଆ ।” ଏହିପରି ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ବିଚିତ୍ର କଲରବ କରି ଜୋରରେ ଗାଡ଼ିଟାକୁ ଠେଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଶିଶୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଜନ୍ମ ସାହେବ ହେବ ତାକୁ କି ଏଡ଼େ ସହଜରେ ଭୁଲାଇ ହୁଏ । ବିଶେଷତଃ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ଭଳି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କିଛି ନ ଥିଲା; ଆଉ ମନଗଢ଼ା ପକ୍ଷୀ କଥା କହି କେତେ ଦଣ୍ଡ ବା ଭୁଲାଇ ହେବ ?

ରାଜରାଜ କହିଲା, “କେବେ ତମେ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଥା କି ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଫୁଲ ତୋଳି ଆଶୁଛୁ ! ଖବରଦାର, ନଈକୂଳକୁ ଯିବ ନାହିଁ ।” ତ ପରେ ସେ ଆଶୁ ଉପରକୁ ଲୁଗା ଟେକି ଫରିକିଛି ମାରି କଦମ୍ବ ଗଛ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଏଇ ସେ ରାଜରାଜ ପାଣି ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ବାରଣ କରିଗଲା, ସେଥିରେ ଶିଶୁ ମନ କଦମ୍ବ ଫୁଲଠାରୁ ଫେରିଆସି, ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ଭିତରେ ପାଣି ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦେଖିଲା, କଳକଳ ନାଦରେ ଛଳଛଳ ହୋଇ ଜଳଧାରା ଛୁଟି ଚାଲିଛି— ସତେ ସେପରି ଦୁଷ୍ଟାମି କରି କୌଣସି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ରାଜରାଜର ହାତ ଛୁଡ଼ି ଲକ୍ଷେ ଶିଶୁ ଜଳରବ କରି ବାରଣ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ହଠାତ୍ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ପଳାଇ ଯାଉଛନ୍ତି—

ସେହି ଚପଳ କାୟୀଲାଗି ମାନବ ଶିଶୁର ଚିତ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଉଠିଲା, ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ନଈକୂଳକୁ ଗଲା । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଡଙ୍ଗା ଗୋଟାଇ ନେଇ, ଝୁଙ୍କିପଡ଼ି ସେ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭସିଯାଉଥିବା ଜଳଧାରାର ଅଳ୍ପଟ କଳ-ଧ୍ବନି ଶିଶୁକୁ ବାରମ୍ବାର ନିଜର ଖେଳପଡ଼ିଆକୁ ଆହ୍ୱାନ କଲା ।

ଝୁଙ୍କିବାର ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ବର୍ଷାଦିନେ ପଡ଼ାଞ୍ଚରରେ ଏହିପରି କେତେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ । ରାଜରାଜ ଅଛିରେ ଅଛିଏ ହେବ କଦମ୍ବ ଫୁଲ ତୋଳିଲା; ଗଛରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଗାଡ଼ି ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ି ଆସି ଦେଖିଲା, କେହି ନାହିଁ । ଚାରିଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା, କେଉଁଠି କାହାର ଉଲ୍ଲସବର୍ଣ୍ଣ ଦିଶୁ ନାହିଁ ।

ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ଭିତରେ ରାଜରାଜର ରକ୍ତ ବରଫ ପରି ଥଣ୍ଡା ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତ ଜଗତ ମଳିନ ବିବସ୍ତ୍ର ଧୂଆଁ-ଧୂସର

ଦେଖାଗଲା । ଫଟା ବୁକୁରେ ଥରେ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଡାକିଲା. “ବାବୁ — ସାନବାବୁ — ମୋ ସୁନା ଛୁଆବାବୁ !”

କିନ୍ତୁ ‘ଚନ୍ଦ’ ବୋଲି କେହି ଉତ୍ତର ଦେଲେ ନାହିଁ, ଦୁଷ୍ଟାମୀ-କରି କାହିଁ ଶିଶୁକଣ୍ଠଟିଏ ହସିଉଠିଲା ନାହିଁ; କେବଳ ପଦ୍ମାନଦୀ ପୂର୍ବପରି କଳକଳ, ଛଲଛଲ ହୋଇ ଛୁଟି ଚାଲିଲା—ଯେପରି ସେ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ, ଆଉ ପୃଥ୍ବୀର ଏଇସବୁ ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣାରେ ମନ ଦେବାକୁ ଯେପରି ତାହାର ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ବେଳ ନାହିଁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ମାଆ ଚାରିଆଡ଼େ ଲୋକ ପଠାଇଲେ, ଲଣ୍ଠନ ଧରି ନଦୀକୂଳରେ ଲୋକ ଆସି ଦେଖିଲେ, ନିଶୀଥର ଝଡ଼ ବତାସପରି ରାଜତରଣ “ବାବୁ—ଛୁଆବାବୁ ମୋର” ବୋଲି ଭଗ୍ନ କଣ୍ଠରେ ଚିତ୍କାର କରି ଘୂରିବୁଲୁଛି । ଅବଶେଷରେ ଘରକୁ ଫେରି ରାଜତରଣ ମା’ଙ୍କ ପାଦତଳେ ଦୁମ୍ବକରି ପଡ଼ିଗଲା । ତାକୁ ଯେତେ ପଚାରିଲେ ସେ କେବଳ କାଳି କାନ୍ଦି କହିଲା, “ମା, ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ ।”

ସମସ୍ତେ ହୁଏତ ମନେମନେ ବୁଝିପାରିଲେ ଏହା ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କାମ; ତଥାପି ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ଦଳେ ଗ୍ରାମବାସୀ ଗୁଡ଼ି ହୋଇଥିଲେ, ସେଥିପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଭୁଟିଲା ନାହିଁ ଆଉ ମା’ଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ଖେଳିଗଲା—ରାଜତରଣ ବୋଧହୁଏ ଚୋରି କରିଅଛି । ତେଣୁ ସେ ତାକୁ ଡାକି ନେହେରୁ ହୋଇ କେତେ କହିଲେ, “ତୁ ମୋ ପିଲାକୁ ଫେରାଇ ଦେ — ଯେତେ ଟଙ୍କା ଚାହୁଁବୁ, ତତେ ଦେବି ।” ଏକଥା ଶୁଣି ରାଜତରଣ କେବଳ ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ହେଲା । ସାଆନ୍ତାଣୀ ତାକୁ ଚିତ୍ତିଦେଲେ ।

ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମନରୁ ରାଜତରଣ ପ୍ରତି ଏହି ସନ୍ଦେହ ଦୂରକରିବାପାଇଁ ଅନୁକୂଳବାବୁ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ପଚାରିଥିଲେ, “କେଉଁ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବା ରାଜତରଣ ଏପରି ଜୟନ୍ତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ?
ଗୃହିଣୀ କହିଲେ, “କାହିଁକି ? ପିଲାଦେହରେ ସୁନାର ଗହଣା ଥିଲା ।”

,

ରାଜତରଣ ତା ଗାଁକୁ ଫେରିଗଲା । ବହୁଦିନ ହେଲା ତାର
ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଯୋଗକୁ ବର୍ଷେ ନ ପୂରୁଣୁ
ପରିଣତ ବୟସରେ ତା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁଅ ସନ୍ତାନଟିଏ ପ୍ରସବ କରି
ଇହଲଲା ସମ୍ଭରଣ କଲେ ।

ଏହି ନବଜାତ ଶିଶୁଟି ପ୍ରତି ପ୍ରଥମେ ରାଜତରଣର ଦୃଶା
ହେଲା । ସେ ମନେକଲା, “ଏହି ଶିଶୁଟି ଯେପରି ଛଳକରି ସାନ-
ବାବୁର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଆସିଛି । ମୁନିବର ଏକମାତ୍ର
ଶିଶୁ ସନ୍ତାନକୁ ଜଳରାଶିରେ ଭସାଇଦେଇ ନିଜେ ସେ ପୁଅ-ପୁଣ
ଉପଭୋଗ କରିବା ଯେପରି ଏକ ମହାପାପ । ରାଜତରଣର ବିଧବା
ଭଉଣୀଟି ପାଖରେ ନ ଥିଲେ ଏହି ନବଜାତ ଶିଶୁଟି ହୁଏତ
ପୃଥିବୀରେ ବେଶାଦିନ ନ ଥାନ୍ତା—

ଅଶ୍ଳୁର୍ଯ୍ୟର କଥା—ଏହି ଶିଶୁଟି କିଛିଦିନ ପରେ ଏରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ
ଟିପିବାକୁ ଅରମ୍ଭ କଲା ଏବଂ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବାରଣ ନ ମାନି
କୌତୁକ ସହକାରେ ଚତୁରତା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।
ଏପରିକି ଏଇ ଶିଶୁର କଣ୍ଠସ୍ବର, ହାସ୍ୟ, କାନ୍ଦଣାସ୍ବର ଅନେକ
ଅଂଶରେ ସେଇ ଶିଶୁଟିର ଅନୁରୂପ । ଦିନେ ଦିନେ ଏହାର କାନ୍ଦ
ଶୁଣି ରାଜତରଣ ହଠାତ୍ ଅରିଉଠେ । ମନେହୁଏ ସାନବାବୁ
ରାଜତରଣକୁ ନ ପାଇ କୋଉଠି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ।

ରାଜତରଣର ଭଉଣୀ ଶିଶୁର ନାମକରଣ କରିଥିଲେ
‘ଫେଲନା’—ଫେଲନା ଯଥାସମୟରେ ପିଉସୀକୁ ପିଟି ବୋଲି
ଡାକିଲା । ଯେଇ ପରିଚିତ ଡାକ ଶୁଣି ଦିନେ ହଠାତ୍ ରାଜତରଣର

ମନହେଲା—“ତେବେ ତ ସାନବାରୁ ମୋ ମାୟା ଗୁଡ଼ିପାରି ନାହାନ୍ତି । ସେ ତ ଫେରଆସି ମୋର ଘରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।”

ସେତେବେଳେ ମା ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କର ସେଇ ଦାରୁଣ ସନ୍ଦେହ କଥା ହଠାତ୍ ମନେପଡ଼ିଲା—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ‘ଆହା, ସତେ; ସତେ ମା ମନ ସିନା ତାଙ୍କର ଜାଣିପାରିଥିଲା ତାଙ୍କ ପିଲାକୁ କିଏ ଚୋରିକରିଛି !’ ଏତେଦିନ ଶିଶୁକୁ ସେ ଯେ ଅଯତ୍ନ କରିଛି—ସେଥିଲାଗି ବହୁତ ଅନୁତାପ କଲା । ଶିଶୁ ପାଖରେ ଖୁଣି ସେ ନିଜକୁ ଧରାଦେଲା ।

ଫେଲନାକୁ ରାଇଚରଣ ବଡ଼ଘରର ପିଲାପରି ମଣିଷ କରି ଗଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସାଢ଼ିନ୍ କନାର ଜାମା କଣିଦେଲା । ଜରିର ଟୋପି ଆଣିଲା । ମୃତ ସ୍ତ୍ରୀର ଗହଣା ଭାଙ୍ଗି ରୁଡ଼ ଓ ବଳା ଲିଆରି କଲା, ଗାଁର କୌଣସି ପିଲା ସହିତ ତାକୁ ଖେଳିବାକୁ ଗୁଡ଼ିଲା ନାହିଁ—ଦିନ ରାତି ତାହାର ଏକମାତ୍ର ଖେଳସଙ୍ଗୀ ହେଲା । ଗାଁର ପିଲାମାନେ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ତାକୁ ନବାବ ପୁଅ କହି ଉପହାସ କଲେ ଏବଂ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ରାଇଚରଣର ଏହି ବଡ଼ଲୋକ ବେଘାର ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।

ପାଠପଢ଼ାର ବୟସ ହେଲାବେଳେ ରାଇଚରଣ ନିଜର ସମସ୍ତ ଜମିଜମା ବିକ୍ରି କରିଦେଇ ଫେଲନାକୁ କଲିକତା ନେଇଗଲା । ସେଇଠି ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଚୁକରଟିଏ ଯୋଗାଡ଼ିକରି ଫେଲନାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ପଠାଇଲା । ନିଜେ ଏଣୁ ତେଣୁ କରି ଚଳିଯାଇ ପିଲାଟିର ଭଲ ଖାଇବା, ଭଲ ପିନ୍ଧିବା, ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ିବାରେ ହେଲା କଲା ନାହିଁ । ମନେ ମନେ କହି ହେଉଥାଏ, “ବାବୁ ମୋର, ମତେ ସୁଖ ପାଇ ମୋ ଘରକୁ ଆସିବୁ ବୋଲି, ତୋର କିଛି ଅଯତ୍ନ ହେବ ନାହିଁ ।”

ବାର ବର୍ଷ ବିତଗଲା । ପିଲାଟି ପଢ଼ାଶୁଣାରେ ଭଲ କଲା । ଦେଖିବାକୁ ବେଶ୍ ଦୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ କେଶବିନ୍ୟାସ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଯତ୍ନ—ସୁଖୀ ମେଜାଜ, ଯୌଶୀନ । ବାପକୁ ଠିକ୍ ବାପପରି ମନେକରି ପାରେନା । କାରଣ ବାପର ସ୍ୱେଦ ଆଉ ଚାକରର ସେବା ଦୁଇଟି ଏକାଧାରରେ ରାଜତରଣ ଦେଖାଇଥିଲା । ତାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ଥିଲା—ସେ ଫେଲନାର ବାପ, ଏ କଥା ସମସ୍ତଙ୍କ ନିଜଠାରୁ ଗୋପନ କରି ରଖିଥିଲା । ଯେଉଁ ଗୁପ୍ତ ନିବାସରେ ଫେଲନା ରହୁଥିଲା, ସେଠାରେ ଗୁପ୍ତମାନେ ମଫସଲ ରାଜତରଣ ସହିତ ସଦାବେଳେ ଥିବା ଉପହାସ କରନ୍ତି । ପିତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଫେଲନା ବି ଯେ ସେଇ ଟାଡୁଲ ଟାପରୀର ଯୋଗଦିଏ ନାହିଁ, କହି ହେବ ନାହିଁ, ଅଥଚ ନିଶ୍ଚୟ ବସନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ଦେଖି ରାଜତରଣକୁ ଗୁପ୍ତମାନେ ଖୁବ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଫେଲନା ମଧ୍ୟ ଭଲ ପାଏ, କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ବାପକୁ ଭଲ ପାଇଲା ପରି ନୁହେଁ । ତହିଁରେ କିଛି ଅନୁଗ୍ରହ ମିଶି ରହିଥିଲା ପରି ମନେହୁଏ ।

ରାଜତରଣ ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲାଣି । ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ମୁମାବ ସବୁଦିନ ଦୋଷ ବାଛି ବସେ । ବାସ୍ତବିକ ତାହାର ଶରୀର ଶୀଥିଳ ହୋଇଆସିଲାଣି, କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେପରି ମନ ଦେଇପାରେନା, ବେଳେ ବେଳେ ଭୁଲିଯାଏ । ହେଲେ ଯେଉଁ ମୁମାବ ପୁରୀ ଦରମା ଦେଇ ରଖିବ, ସେ ତ ବୁଢ଼ା ବୟସର ଓରମାନ ଶୁଣିବାକୁ ବୁଝେନା । ରାଜତରଣ ସମ୍ପତ୍ତିବାଡ଼ି ବିକି ଯାହା ବା ନଗଦ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିଥିଲା ସେସବୁ ବି ଶେଷ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ଫେଲନା ଆଜିକାଲି ପୋଷାକପିନ୍ଧର ଅଭାବ ବିଷୟରେ ସବୁବେଳେ ଖିନ୍ ଖିନ୍ ହେବା ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ।

ଦିନେ ରାଇଚରଣ ହଠାତ୍ ଚାକର ଗୁଡ଼ିଦେଲା, ଆଉ ଫେଲ-
ନାକୁ କିଛି ଟଙ୍କା ଦେଇ କହିଲା; “ଦରକାର ପଡ଼ୁଛି, ମୁଁ ଦିନକ
ପାଇଁ ଗାଁକୁ ଯାଉଛି ।” ଏହା କହି ସେ ବାସଣସୀ ସହରକୁ ଗଲା ।
ଅନୁକୂଳବାବୁ ସେଠାରେ ମୁନସିଫ ଚାକର କରୁଥିଲେ ।

ଅନୁକୂଳ ବାବୁଙ୍କର ଆଉ ଦ୍ଵିତୀୟ ସନ୍ତାନ ହୋଇ ନାହିଁ ।
ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ପୁଷ୍ପଶୋକରେ ଚୂଞ୍ଚାଣୀଙ୍କର ମନ ଭିତର ଘାରି
ଚକଟି ହେଉଛି ।

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବାବୁ କଚେରୀରୁ ଟୋର ବିଶ୍ରାମ
କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଚୂଞ୍ଚାଣୀ ସନ୍ତାନ କାମନାରେ ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ଜଣେ
ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କଠାରୁ ଡେଇଁର ଆଟିଏ ଓ ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଗ୍ରହଣ
କରୁଛନ୍ତି, ଏତିକିବେଳେ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲ, “ଜୟ ହେଉ,
ମା’ ସାଆନ୍ତାଣୀ ।”

ବାବୁ ପଚାରିଲେ, “କିଏ ରେ ?”

ରାଇଚରଣ ଆସି ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲା, “ମୁଁ ରାଇଚରଣ,
ବାବୁ !”

ବୃଦ୍ଧକୁ ଦେଖି ଅନୁକୂଳ ବାବୁଙ୍କର ହୃଦୟ କାନ୍ଦିଉଠିଲା ।
ତାହାର ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁତ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ପୁଣି
ଥରେ ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରଖିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ।

ଫକା ହସ ହସି ରାଇଚରଣ କହିଲା, “ମା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଅରେ
ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ବାବୁ !”

ଅନୁକୂଳ ବାବୁ ତାକୁ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଡାକିନେଲେ । ମା’
ସାନ୍ତାଣୀ ସେପରି ଆନନ୍ଦ ମନରେ ରାଇଚରଣକୁ ସଙ୍ଗେକଲେ
ନାହିଁ - ରାଇଚରଣ ସେଥିକି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲା,

‘ମା, ତମର ପିଲାକୁ ଶ୍ଵେତଜର ନେଇଯାଇଥିଲା । ପଢ଼ା ନୁହେଁ
ଆଉ ବି କେହି ନୁହେଁ—କୃତଦ୍ଵ, ଅଧମ ଏଇ ରାଜତରଣ— ।’

ଅନୁକୁଳ ବାବୁ କହି ଉଠିଲେ, କଣ କହିଲୁ ରେ ! କେଉଁଠି
ଅଛି ସେ ?” “ମୋ ପାଖରେ ଅଛି ଆଜ୍ଞା । ମୁଁ ନଜେ ଆସି
ଫେରେଇ ଦେଇଯିବି ।”

+

+

+

ମୋ ଦିନ ରବିବାର, ଜଗେଶ ବନ୍ଦ, ସକାଳ ପଢ଼ୁରୁ ସ୍ଵାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ
ଦୁହେଁ ଆବେଗରେ ବାଟ ଚାହିଁ ବସିଛନ୍ତି । ଦଶଟା ବେଳକୁ
ଫେଲ୍‌ନାକୁ ମାଙ୍ଗରେ ଧରି ରାଜତରଣ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ଅନୁକୁଳ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କିଛି ବାତ୍ତ ବରୁର ନ କରି ତାକୁ
କୋଳେଇ କାଶେଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନୟନରେ ତାହାର ମୁଖମଣ୍ଡଳ
ନିଶ୍ଵାସ କରି ହସି ବାବୁକୁ ଦେଖିଉଠିଲେ । ବାସ୍ତବିକ ପିଲାଟି
ଦେଖିବାକୁ ତ ବେଶ—ବେଶଭୂଷା, ଆକାର ପ୍ରକାରରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର
କିଛି ଲକ୍ଷଣ ନାହିଁ । ଅତି କୋମଳ, ନମ୍ର ଆଉ ଲଜଭରା ତାର
ମୁଖର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଅନୁକୁଳ ବାବୁଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସ୍ନେହର
ଧାର ହଠାତ୍ ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ ହୋଇଉଠିଲା । ତଥାପି ବିଚଳିତ ନ
ହୋଇ ସେ ପଚାରିଲେ, “କିଛି ପ୍ରମାଣ ଅଛି ?”

ରାଜତରଣ କହିଲା, ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରମାଣ କ’ଣ ଥାଏ ?
ମୁଁ ତ ପିଲା ଶ୍ଵେତଜର ନେଇଥିଲି । ଏକଥା କେବଳ ଭଗବାନ
ଜାଣନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଆଉ ତ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଅନୁକୁଳ ବାବୁ ଭବିଷ୍ଟ କଲେ ଯେ, ପିଲାଟିକୁ ପାଇବା
ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀ ଯେପରି ଆଗ୍ରହର ସହିତ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ
କରୁଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସୁନ୍ଦର
ବା ଯୁକ୍ତିସମ୍ପାଦନ ନୁହେଁ । ଯାହାହେଉ ପଛେ, ବିଶ୍ଵାସ କରିବା ହିଁ

ଭଲ । ତା ଛଡ଼ା ରାଜତରଣ ଏପରି ପିଲା ବା କେଉଁଠାରୁ ପାଇବ ଏବଂ ନିଜର ଏତେ ଦିନର ବୃତ୍ତା ଚାକର ଆକାରରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣା ବା କରିବ କାହିଁକି ?

ପିଲାଟି ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଜାଣିଲେ, ସେ ପିଲାଦିନୁ ରାଜତରଣ ସହିତ ରହିଅଛି ଏବଂ ରାଜତରଣକୁ ବାପ ବୋଲି ଜାଣେ, ହେଲେ ରାଜତରଣ କେବେହେଲେ ତା ପ୍ରତି ସାକ୍ଷାତ୍ ପିତାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇ ନାହିଁ, ବରଂ ଅନେକାଂଶରେ ଭୃତ୍ୟର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା ।

ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂରକରି ଅନୁକୂଳବାବୁ କହିଲେ, “କିନ୍ତୁ ରାଜତରଣ, ତୁମେ ଆଉ ଆମର ଗୁରୁ ସୁଦ୍ଧା ମାଡ଼ିପାରିବ ନାହିଁ ।” ହାତ ଯୋଡ଼ି ଗର୍ବ ଗର୍ବ କଣ୍ଠରେ ରାଜତରଣ କହିଲା, “ଏ ବୃତ୍ତା ବୟସରେ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ବାବୁ ?”

ଗୃହପତ୍ନୀ କହିଲେ, “ଅହା ଆଉ, ଆମ ପିଲାର କଲ୍ୟାଣ ହବ । ତାହାର ଦୋଷ ମୁଁ ଧରୁ ନାହିଁ ।” ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ଅନୁକୂଳବାବୁ କହିଲେ, “ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ସେ କରିଛି, ତାହାର ଫଳ ନାହିଁ ।

ରାଜତରଣ ଅନୁକୂଳ ବାବୁଙ୍କ ପାଦ ଧରି କହିଲା. “ମୁଁ କରି ନାହିଁ, ଈଶ୍ବର କରିଛନ୍ତି ଆଜ୍ଞା ।”

ନିଜର କରିଲା ପାପ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ନାଁରେ ବୋଲି ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ଦେଖି ଅନୁକୂଳବାବୁ ଆଦୃଶ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, “ଯେ ଏପରି ବିଶ୍ୱାସବାଦକର କାର୍ଯ୍ୟ ଥରେ କରିଛି ତାକୁ ତ ଦିଗ୍‌ଗମ୍ଭୀର ଧର ଲାଗି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।”

ରାଜତରଣ ମୁମ୍ବାବର ପାଦ ଗୁଡ଼ିଦେଇ କହିଲା, “ମୁଁ ନୁହେଁ ଆଜ୍ଞା ।”

“ତେବେ କିଏ ?”

“ମୋର ଅଦୃଷ୍ଟ ।”

“କିନ୍ତୁ ଏପରି କୈଫିୟତ କୌଣସି ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିପାରେ ନାହିଁ, ଜାଣ ?”

ରାଜଚରଣ କହିଲା, “ପୃଥିବୀରେ ମୋର ଆଉ କେହି ନାହିଁ”

ଫେଲନା ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲା ସେ ମୁନସିଫ ସାହେବଙ୍କ ସନ୍ତାନ, ରାଜଚରଣ ଏତେଦିନ ଚୋରକରି ନେଇ ନିଜର ସନ୍ତାନ ବୋଲି କହି ତାକୁ ଅପମାନିତ କରିଛି, ତାର ମନରେ ରାଗହେଲା । ତଥାପି ଉଦାର ଭାବରେ ପିତାଙ୍କୁ କହିଲା, “ବାପା, ତାକୁ କ୍ଷମା କର । ଘରେ ରହିବାକୁ ନ ଦିଅ, ତା’ ଲାଗି ମାସକୁ ମାସ କିଛି ଟଙ୍କାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦିଅ ।”

ଏହାପରେ ରାଜଚରଣ କିଛି କଥା ନ କହି ଥରକପାଇଁ ପୁଅର ମୁଖ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିସାରି, ଘରୁ ବାହାରିଯାଇ ପୃଥିବୀର ଅଗଣ୍ୟ ଲୋକସ୍ରୋତ ମଧ୍ୟରେ ମିଶିଗଲା । ମାସ ଶେଷରେ ଅନୁକୂଳ ବାବୁ ରାଜଚରଣ ଗାଁ ଠିକଣାରେ କିଛି ଟଙ୍କା ପଠାଇଲେ । ସେ ଟଙ୍କା ଫେରିଆସିଲା । ସେଠାରେ ଲୋକର ଘଣ୍ଟା ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ଅନେଷଣ

ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର

—ଏକ—

‘ଅବନ୍ତୀ ରାଜକୁମାର !’

‘ଅବନ୍ତୀ ?’

‘ଆଜ୍ଞା ହଁ, ଅବନ୍ତୀ ।’

‘ସ୍ବପ୍ନର କେବେ ?’

‘ଫାଲଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।’

‘ଆଉ କେତେ ଦିନ ରହିଲା ?’

‘ଆଠ ମାସ ଦଶ ଦିନ ଆଜକୁ ।’

‘ଉତ୍ତମ ।’

✽

✽

✽

‘ତନୋଟି ?’

‘ତନୋଟି ରହୁ ମଣିମା ।’

‘ହଁ ।’

‘ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ସ୍ବର୍ଗର ଅଶ୍ବସ୍ବ ମାତ୍ର—’

‘ମାତ୍ର — ?’

‘କନିଷ୍ଠା କନ୍ୟାଟି ସାମାନ୍ୟ—’

କୁହିତ ? ବେଶ୍ , ଭଲ କଥା’ ସେଥିରେ ମୋର ଯାଏ
କେତେ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କେତେ ?’

✽

✽

✽

୧ :- (ରାଜକୋଷ ସାହାଯ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଫୟ କରିହୁଏ ରାଜକୁମାର,
ମାତ୍ର ହୃଦୟ ଫୟ କରିହୁଏ ନାହିଁ ।)

ମୁଁ ଫୟ କରିବି । ମନୁଷ୍ୟ ଫୟ କରିବି — ହୃଦୟ ଫୟ
କରିବି । କଳିଙ୍ଗର ବିପୁଳ ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ
ଏଥିପାଇଁ ?

‘କଳିଙ୍ଗ-ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ସହସ୍ରାଂଶ ମୂଲ୍ୟରେ ଶତ ଶତ
ଦାସ ଫୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ କୁମାର, କିନ୍ତୁ —’
‘କିନ୍ତୁ !’

ସହସ୍ର ଗୁଣ ମୂଲ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ହୃଦୟ ଫୟକରି-
ହୁଏ ନାହିଁ । ହୃଦୟ ଫୟ କରାଯାଏ ନାହିଁ ରାଜକୁମାର, ଜୟ
କରାଯାଏ । ଆପଣ ଦାସୀ ଚାହାନ୍ତି, ନା ପ୍ରିୟା ଚାହାନ୍ତି ଯୁବରାଜ ?
ଯୁବରାଜ ହସିଲେ ।

‘ପାଗଳ !’

ପାଗଳାମି ନୁହେଁ ଯୁବରାଜ ସତ୍ୟ ।’

ତୁମେ କ’ଣ କହିବାକୁ ଚାହୁଁ ବୟସ୍ୟ ଯେ ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ
କଳିଙ୍ଗର ଯୁବରାଜ ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ନାଶର ହୃଦୟ ଜୟ
କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ?

କଳିଙ୍ଗର ଯୁବରାଜ ଅକ୍ଷମ ନୁହେଁ କୁମାର, କଳିଙ୍ଗର
ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଅକ୍ଷମ ।’

‘ସ୍ୱରତର ସ୍ୱାସ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଯଦି ପଥର ଭିକାରୀ ହୋଇ
ବୁଲେ, ତେବେ କ’ଣ ‘ଅବନ୍ତୀ’ର ରୂପଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା କନ୍ୟାଗଣ
ତାହାପ୍ରତି ଅଧିକ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବେ ?’

‘ମନର ଆସକ୍ତି ଓ ହୃଦୟର ମମତା ଦୁଇଟିକୁ ଏକ କରି-
ଦେବେ ନାହିଁ ରାଜକୁମାର ! ମନେ ରଖିବେ, ଆସକ୍ତି କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ
କିନ୍ତୁ ମମତା ଚିରନ୍ତନ ।’

—ଦୁଇ—

ସୁନ୍ଦର, ସୁଗଠିତ ଶରୀର, ବିଶାଳ ବସ, ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ଭୁଜ,
ଆକର୍ଷକ ବିସ୍ମୃତ ଚକ୍ଷୁ, ସୁସଜ୍ଜିତ ଲଲିତ—କିନ୍ତୁ ପରିଧେୟ ଅତିଶୟ
ଜାଣ୍ଠି ଏବଂ ମ୍ଳାନ । ରାଜପଥରେ ଯେ ତାହାକୁ ଦେଖେ ଦୁଃଖ
କରେ—‘ହାୟ, ବିଧାତା ଏହାକୁ ରାଜକୂଳରେ ଜନ୍ମ ନ ଦେଲା
କାହିଁକି ?’

ସେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ଭିକାରୀ ।

ଅବନ୍ତୀ ନଗର, ନଭଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରୀ ବିଶାଳ ପ୍ରାସାଦାବଳୀ ଧନଶାଳୀ
ଅବନ୍ତୀର ବିଜୟ ସ୍ତମ୍ଭ ସ୍ୱରୂପ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଭୂରସ୍ଥ ଦେଶୀୟ
ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ ବାଜିରାଜର କ୍ଷୁବ୍ଧୋତ୍ତପ୍ତ ଧୂଳିପଟଳରେ ଆକାଶ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ।
ମଦମତ୍ତ ପଦବ୍ରଜରେ ରାଜବଂଶଜ ଯୋଦ୍ଧାବୃନ୍ଦ ଅବିରତ
ପରିଭ୍ରମଣରତ ।

ସେହି ସୁମହାନ୍ ଧନଶାଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ଭିକ୍ଷାପ୍ରଥା ସ୍ୱପ୍ନବତ୍ ।
କାରଣ ଏ ଦେଶର ଭିକ୍ଷାର୍ଥୀ ରାଜଦ୍ୱାରରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୁଏ ।

‘ଭିକ୍ଷାର୍ଥୀ !’

‘ମହାରାଜ !’

‘ଜାଣ, ଏ ଦେଶର ନିୟମାନୁଯାୟୀ ତୁମେ ଦଣ୍ଡିତ ହୁଅ ।’

‘ଜାଣେ ।’

‘ତୁମେ ଦଣ୍ଡ ଦେନବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ?’

‘ପ୍ରସ୍ତୁତ ମହାରାଜ ।’

‘ତୁମ୍ଭର ଅପରାଧ ନିମନ୍ତେ କଠିନ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ।’

ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିକାରୀଙ୍କୁ ଜୟନ୍ତୀ ଦଣ୍ଡକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ବରଣ କରିପାରେ, ତା ପ୍ରତି ଆଉ କେଉଁ କଠିନତର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରିବେ ମହାରାଜ ?’

‘ତୁମେ ଭିକାରୀକୁ ଘୃଣା କର ?’

‘ନରକଠାରୁ ଅଧିକ ଘୃଣା କରେ ।’

‘ଶୁଣି ସୁଣି ହେଲି, ବିଧାନାନୁଯାୟୀ ଆଠ ମାସ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଜନ କାଗଦଣ୍ଡ ବହିତ ହେଲା; ମାତ୍ର ତୁମେ ଭିକାରୀକୁ ଘୃଣା କରୁଥିବା ସ୍ଥଳେ ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ବିଶେଷ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏ ଘୃଣା ପଥ ବାଛି ନେଇଥିବାରୁ ଏହି କାରାବାସ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତୁମର ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ କାରାଗାରର ଝୁଙ୍ଗଳା ବହିର୍ଭୁତ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ ନିମନ୍ତେ ତୁମେ କ୍ଷମ ହେବ ।’

‘ମହାରାଜ, ଆପଣଙ୍କର ଏ ଦୟା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିଲି । ତତ୍ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଛୁମୁଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ-କାମନା କରି ଶିଶୁରଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି ।’

‘ତୁମେ ତୁମର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିପାର ।’

‘ମହାରାଜ, ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଥରେ ମାତ୍ର କାରାଗାରର ବାହାରକୁ ଆସି ମୋହର ବଇଁଶୀଟି ଯେପରି ବଜାଇପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ଅନୁମତି ରୁହେ ।’

‘ଗୋଟିଏ ପରିମିତ ସମୟ ଦେବାକୁ ହେବ ।’

‘ସତ୍ତ୍ୱେ ମାତ୍ର ।’

‘ତଥାସ୍ତୁ ।’

ରାଜପ୍ରାସାଦରୁ ଅନତି ଦୂରରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଗୃହ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଥକ୍ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗୃହ ସମୂହର ପ୍ରାଚୀରଗୁଡ଼ିକ ଲୁପ୍ତ ଅଙ୍ଗତର ଭାଗି ଉପରେ ଅବତଳିତ ସାକ୍ଷୀ ସ୍ୱରୂପ ଅତି ରୁଷ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଗୋଟାଏ ନରରକ୍ତ-ପିପାସୁ ଦୁବୃତ୍ତ ରାକ୍ଷସର ଚକଟ ଦାନ୍ତ — ଦାନବଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରି ବଇଲୋହି କପାଟଚୟ ଅତି ଶ୍ୱାସଣ ଦୃଶ୍ୟ ସଜନା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଯଥେଷ୍ଟ ବାତାଲେକର ଯାତାୟାତ ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଷୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ର ବ୍ୟତିରେକେ କୌଣସି ବାତାୟନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଅନ୍ଧକୂପ ଭୂଲ ପ୍ରଣୟମାନ ହେଉଥିଲା । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ର ସହିତ ସଲଗ୍ନ ସୁଦୃଢ଼ ଲୌହ ଶଳାକା ପରିବେଷ୍ଟିତ ଅନୁବର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ମୃତ୍ୟୁର କରାଳ ହସ୍ତ ସଦୃଶ ପ୍ରସାରିତ । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ସୁଷ୍ମ କୌଣସି ଏକ ଯୁବକ ଉକ୍ତ ଛାଙ୍ଗଗୋରୁଥିବା ଗୋଟିଏ ଭଗ୍ନ ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ବସି ହସ୍ତସ୍ଥିତ ଶୁଷ୍କ ଛୁଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବଂଶଶାସ୍ତ୍ର ଦେହରେ ଅତି ଧୀର ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ନିବିଡ଼ ରମ୍ଭନ ଦିଏ.....

ନିମ୍ନ ଧ୍ୟାନ

ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ରାଜପ୍ରାସାଦ ଗୋଟିଏ ଅନାଗତ ସ୍ୱରର ଗୁଞ୍ଜନରେ ଥରଉଠେ । ଉଦ୍ୟାନସ୍ଥ ସହକାର ଶାଖାରୁ ଅସମୟରେ ଅଜଣା କାରଣରୁ ପିକର ପ୍ରକମ୍ପିତ କୁହୁସ୍ୱର ଶୁଣାଯାଏ । ପ୍ଳୁଟିକ-ନିର୍ମିତ ସ୍ନାନ-କୁଣ୍ଡର ସ୍ଥିର ଶୀତଳ ନିର୍ଭର-ଜଳ ହଠାତ୍ ଭଟକା ହୋଇଉଠେ । ଅନ୍ତଃପୁରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣରେ କ୍ଷଣକ ଲଗି ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହ ଖେଳିଯାଏ ।

‘ବନ୍ଦି !’

‘କହନ୍ତୁ ।’

‘ତମର ଘର ?’

‘କଳିଙ୍ଗ ଦେଶରେ ।’

‘ତୁମେ ଏ ବଂଶୀ କେଉଁଠାରୁ ପାଇଲ ?’

‘କଳିଙ୍ଗର ରାଜକୁମାରଙ୍କଠାରୁ ।’

‘ରାଜକୁମାରଙ୍କଠାରୁ ?’

‘ଆଜ୍ଞା ହଁ ।’

‘ଶୁଣିଛି, ରାଜକୁମାର ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର, ନୁହେଁ ?’

‘କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କ ଭଳି ସୁନ୍ଦର ।’

‘କହିପାରିବ ବନ୍ଦି, ସେ ଏ ଅବନ୍ତୀର ସ୍ୱୟମ୍ବରକୁ
ଆସୁଛନ୍ତି କି ?’

‘ବୋଧହୁଏ ନା ।’

‘ବନ୍ଦି !’

‘କହନ୍ତୁ ।’

‘ତୁମ ଘର କଳିଙ୍ଗ ଦେଶରେ ?’

‘ଆଜ୍ଞା ।’

‘ତୁମକୁ ବଂଶୀ ବଜାଇବା ଶିଖାଇଲ କିଏ ?’

‘କଳିଙ୍ଗର ରାଜକୁମାର ।’

‘କଳିଙ୍ଗର ରାଜକୁମାର ?’

‘ଶୁଣିଛି । କଳିଙ୍ଗାଧିପତି ବସୁଳ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ,
 ଦୁହେଁ ?’

‘କୁବେର ସଦୃଶ ।’

‘କହିପାରିବ, ଅବନ୍ତୀର ସ୍ୱପ୍ନରକୁ ରାଜକୁମାର ଆସୁଛନ୍ତି
 କି ?’

‘ବୋଧହୁଏ ନା ।’

‘ବିଦେଶୀ !’

‘କିଏ ?’

‘ତୁମେ କ’ଣ କଳିଙ୍ଗରୁ—?’

‘ଆଜ୍ଞା, କଳିଙ୍ଗ ଦେଶରେ ମୋର ଘର ।’

‘ବିଦେଶୀ !’

‘କହନ୍ତୁ ।’

‘କହିବ ?’

‘କ’ଣ ?’

‘ଗୋଟିଏ କଥା ।’

‘ପରୁର ପାରିବୁ ।’

‘ଏହି ଶୁଷ୍କ ପଥର ଧାନରେ ତୁମର ହୃଦୟର ସ୍ୱର ଶୁଣି
 କରୁଣ ଶୁଣାଯାଏ କାହିଁକି ?’ ବନ୍ଦୀ ତମକ ଉଠିଲା—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ
 ଗଭୀର ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ସେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ମାଗୁଅଛି
 କରି ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲା ନାହିଁ ।...

‘ବିଦେଶୀ !’

‘କହନ୍ତୁ ।’

‘କଳିଙ୍ଗର ରାଜକୁମାର କ’ଣ ଏଭଳି କରୁଣ ସ୍ଵରରେ ବ’ଣୀ
ବଜାନ୍ତି ?’

କରୁଣତର ସ୍ଵରରେ ।’

‘ଶୁଣିଚି, ସେ ବଡ଼ ଦୟାଳୁ, ନୁହେଁ ?’

‘ଅତିଶୟ ଦୟାଳୁ ।’

‘ବଡ଼ ବିଦ୍ଵାନ ?’

‘ଗଣେଶଙ୍କ ଭଳି ।’

‘ଭାରି ଯୋଦ୍ଧା ମଧ୍ୟ ?’

‘ସାକ୍ଷାତ୍ ଅର୍ଜୁନ ପରି ।’

‘ସେ ତେବେ ଅବନ୍ତୀର ସ୍ଵୟମ୍ଭରକୁ... ।’

‘ଆସିପାରନ୍ତି ।’

—ପାଞ୍ଚ—

ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ସ୍ଵଲଗ୍ନ ସେହି ଭ୍ରମ କାରାଗାର ପାଶ୍ଵର୍ରେ ଗୋଟାଏ
ଯୋଡ଼ାଏ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଯେଉଁଠି ମଉଳି ଧଡ଼ିଥାଏ ସେଇଠି ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର ଅନ୍ଧାର ଯେତେବେଳେ ସେହି ନିର୍ମମ ପାଷାଣ
ପ୍ରାଚୀରକୁ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରାସ କରିଦିଏ—ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦୀର
ବ’ଣୀ ନିସୃତ ଧ୍ବନି ଆକାଶରେ ପ୍ରଥମ ପୂଲକ ସମ୍ଭାର କରେ
ସେତେବେଳେ... ।

ଗୋଟିଏ ନାଶ ମୁଣ୍ଡିର ଆବର୍ତ୍ତବ ହୁଏ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ
ସେ ପୁଣି ଅନୁର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଯାଏ ।

ଏପରି ପ୍ରତିଦିନ ।

ତାହାର ଅସର ପାଶ୍ଵର୍ରେ ଯେଉଁଠି ରଜନୀଗନ୍ଧାର ମଧୁର
ଗନ୍ଧ ପାଗଳ ହୋଇ ବିଚରଣ କରୁଥାଏ, ସେଇଠି...

ଏକ ଅନ୍ଧକାରର ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଜ ପୃଥିବୀ ଓ ପାଷାଣ
କାବ ଯେତେବେଳେ ଏକାକାର ହୋଇଥାନ୍ତି—ସେତେବେଳେ
ବର୍ଣ୍ଣର କରୁଣ ଧ୍ବଜ ଆକାଶର ପ୍ରଭା ପ୍ରଭା ଭେଦନର କେହି
ସୁଦୂର ଅଜଣା ପଥରେ ଧାଇଁ ବୁଲୁଥାଏ—ସେତେବେଳେ—

ଆଉ ଗୋଟିଏ ନାଶମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଦିଏ । ଭବନରେ ପୂର୍ବ
ମୂର୍ତ୍ତିଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର, କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ପୁଣି ଉଦ୍ଭବିତାଏ ।

ଏହିପରି ନିତପ୍ରତି ।

କାବଗାରର ଅପର ଦିଗରେ ବାତାଲେନର ପାତାୟାକ
ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ରଟି ଅଛି, ସେଇଠି...

ଗଣ୍ଡର ନିଶୀଥର ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଭେଦନର ସେତେବେଳେ
ପ୍ରାଚୀର ଛୁଦ୍ର ଭିତରେ ପବନର ଶିଳ୍ପୀର ବନ୍ଦୀ ପ୍ରାଣରେ ତମକ
ଲଗାଇଦିଏ, ସେତେବେଳେ...

ଗୋଟିଏ ଶୀତ ନାଶକ୍ଷୁଦ୍ର ନାଶମୂର୍ତ୍ତି ଆସି ଠିଆ ହୁଏ ।
ଗୋଟିଏ ପାତରେ ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟି ଫଳମୂଳ ଭର ସେଇ ଛୁଦ୍ର
ଦ୍ଵାରରେ ଥୋଇଦିଏ ।

ବନ୍ଦୀ ପଟ୍ଟରେ ‘କିଏ ?’

ଉତ୍ତର ଆସେ ‘ସେଇ ।’

ବନ୍ଦୀ ନିଃଶଙ୍କୋଚରେ ଆହାର କରେ । ଶୂନ୍ୟପାତ୍ର ଦେଇ
ନାଶମୂର୍ତ୍ତି ଗୁପ୍ତା ପରି ଉଦ୍ଭବିତାଏ । କେହି କାହାକୁ ଦେଖନ୍ତି
ନାହିଁ, ଦେଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗଣ୍ଡର ରଜନୀର ଏକ ଅନ୍ଧାରର
ଯଦି ଚକ୍ଷୁ ଥାଏ, ତେବେ ତ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ଦେଖେ ନାହିଁ—
ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ନେତ୍ର ଅଗ୍ରଭାବ ।

ଏହିପରି ସବୁଦିନେ...

—ଛଅ—

୧୧୭

କେହି ଶୁକୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀର ସନ୍ଧ୍ୟା ।

କାଳ ଅବନ୍ତୀର ରାଜକନ୍ୟାମାନଙ୍କର ସ୍ୱୟମ୍ବର — ଆଜ ।

କାଳ ବନ୍ଦୀର ଆଠ ମାସ କାରାଦଣ୍ଡ ଲେଖା ପରେ ମୁକ୍ତି
ହେବାର କଥା — ଆଜ ।

‘ବନ୍ଦ, ବନ୍ଦୀ ବଜାଅ ।’

‘ବନ୍ଦୀ ? ବନ୍ଦୀ ଆଉ ବାଜିବ ନାହିଁ ।’

‘କାରଣ ?’

‘ଆଜକୁ ଦିନେ ଉଣା ଆଠ ମାସ ହେଲା । ମୁଁ ନିୟମିତ
ଭାବରେ ବନ୍ଦୀ ବଜାଇଛି । ବହୁ ଲୋକ ଏହି ପଥରେ ତାହାର ସ୍ୱର
ଶୁଣିବାପାଇଁ ଯାଆନ୍ତି ଆସନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଖେ । କିନ୍ତୁ — କିନ୍ତୁ —’
‘କିନ୍ତୁ ?’

‘ଯାହା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁରଲୀ ବାଜେ, ତାହା ହୃଦୟରେ
କେବେ ଆଘାତ କରିବାକୁ ସମ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ଶୁଣେ —
ସ୍ୱରର ବିଳାସିତାରେ ଅମୋଦ ଉଠାଏ, କିନ୍ତୁ ମୋର ହୃଦୟ
ବୁଝେ ନାହିଁ । ମୁଁ ବନ୍ଦୀ ବଜାଏ, ସେ ହୃଦୟ ପ୍ରଶଂସା କରେ,
କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେ କାନ୍ଦେ, ସେଥିପାଇଁ ତାହା ଆଖିରୁ କେବେ ଲୁହ
ଝରେ ନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ଭିକ୍ଷୁ — ମୁଁ ବନ୍ଦୀ — ସେ ମୁକ୍ତା — ସେ
ରାଜକୁମାରୀ ।’

‘କେଉଁ ରାଜକୁମାରୀ ?’

‘ଏଇ ଅବନ୍ତୀର କୌଣସି ରାଜକୁମାରୀ ।’

‘ଅବନ୍ତୀ !’

‘ହଁ ଅବନ୍ତୀ । ଚମକଇଠିଲେ ସେ !’

‘ତୋର ଏଡ଼େ ପୂର୍ତ୍ତା ? ତୁ ଖବଡ଼ୋଇ ପୁରତରୁ-କୁସୁମକୁ
 ଇଚ୍ଛା କରୁଛୁ ? ଜାଣୁ ? କାଲି ଭାରତର ନାନା ପ୍ରଦେଶରୁ
 ରାଜତନ୍ତ୍ରୀମାନେ ପାଟମଣିଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
 ଆସିବେ । ହୁଏତ କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ଛବିପତି କଳିଙ୍ଗାଧିପତିଙ୍କର
 ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ହେବାର ଗୌରବ ଲଭ କରିବ ।’

‘ବୁଝିଛି ।’

‘ବନ୍ଦ, ଜାଣୁ ? ଏ ସମ୍ପାଦ ରାଜାଙ୍କ କର୍ମରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ
 ତୋର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ହୋଇପାରେ ।’

‘ମୋର ଆଉ ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ସେ ଭୟ ମତେ
 ଦେଖାଇବା ଧସ୍ତୁର ।’

‘ଉତ୍ତମ, ଜାଣିରଖ ମୁଁ ପାଟମଣି ।

‘ବନ୍ଦ, ଆଜି ତୁମର ବଂଶୀ ମାରବ କାହିଁକି ?’

‘ସେ ଆଉ ବାଜିବ ନାହିଁ ।’

‘କାରଣ ?’

‘ମୁଁ ତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛି ।’

‘ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ?’

‘ଚିହ୍ନର ଶ୍ରୋତାର ଅଭାବରେ ।’

‘ବନ୍ଦ ଲୋକ ତ ତୁମର ବଂଶୀ ଶୁଣନ୍ତି ଓ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦ ଲଭ
 କରନ୍ତି ।’

‘କିନ୍ତୁ କେହି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ।’

‘ବୁଝନ୍ତି କି ନାହିଁ ଜାଣିଲ କିପରି ?’

‘ନିଜକୁ ନିଜେ ପଚାରି ।’

‘ତାପ୍ତୟ ?’

‘ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ଯେପରି ବୁଝାଏ, ସେପରି କେହି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ।

‘କାହାରିକୁ ବୁଝାଇବାକୁ କେବେ —’

‘ଯହ ? ବହୁ ଯହ କରିଛି ।’

‘କେତେ ଦିନ ?’

‘ଆଠ ମାସରୁ ଗୋଟିଏ ମାସ ଦିନ ଉଣା !’

‘କାହାକୁ ?’

‘ଯାହାକୁ ଅନ୍ତରରେ ଚାହେଁ ।’

‘କିଏ ସେ ?’

‘କହିବା ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ।’

‘ନା, କହ ।’

‘ଗୁପ୍ତ ରଖିବେ ଏ କଥା ?’

‘ହଁ ।’

‘ଅବନ୍ତୀର ରାଜକୁମାରୀ ।’

‘ଅବନ୍ତୀର ରାଜକୁମାରୀ ?’

‘ହଁ, ମମକଉଠିଲେ ଯେ !’

‘ଅବାଚୀନ ! ତୋର ଏଡ଼େ ପୂର୍ତ୍ତା ? ତୁ ବାମନ ହୋଇ
ତନ୍ତ୍ରମା କାମନା କରୁଛୁ ? କାଲି ପ୍ରଭାତରେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜପୁତ୍ର ଦ୍ଵାସନ
ଯେ ଅଳଙ୍କାର କରିବ, ତୁ ତାହା ନିକଟରେ ପ୍ରଣୟ ଭାଷା
କରିବାର ବାସନା ପୋଷିଛୁ ? ଏ ସମ୍ଭାବ ରାଜାଙ୍କ କଣ୍ଠରେ
ବାଜିଲେ ତୋର କି ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ହେବ ଜାଣୁ ?’

‘ଜାଣେ । ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ । ମୃତ୍ୟୁକୁ ଭୟ ନାହିଁ ମୋର । ଏ
ନିର୍ମମ ସିଂହାରରେ ଆଜି ବନ୍ଧୁ ରହିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ମୁଁ ।’

‘ଉତ୍ତମ, ତେବେ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହ ।
ଜାଣିରଖ । ମୁଁ ମଧ୍ୟମା ରାଜକୁମାରୀ ।’

‘ଭୟ !’

‘କହନ୍ତୁ ।’

‘ଆଜି କାହିଁକି ଆହ୍ୱାର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁ ନାହିଁ ?’

‘ଛକ୍କା ନାହିଁ ।’

‘କାରଣ ?’

‘କାରଣ, ଏଥିରେ ମୋର ଅନ୍ତରର କ୍ଷୁଧା ମେଣ୍ଟେ ନାହିଁ ।’

‘ବନ୍ଦ ?’

‘କଣ ?’

‘ତମର ଏ କରୁଣ ମୁରଲୀ କଣ ତେବେ —’

‘ହଁ; ତାରି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।’

‘ତମର ଆକୁଳ ଆହ୍ୱାନ କଣ ତା କାନରେ ବାଜେ ନାହିଁ ?’

‘ନା ।’

‘କିଏରି ଜାଣିଲ ?’

‘ନିଜେ ମନକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ।’

‘ଭୟ, ରାଜକୁମାରୀର ହୃଦୟ କଣ ପଥର ?’

‘ହୃଦୟ ମୂଲ୍ଲବାନ ପଥର ହୋଇପାରେ ।’

‘ସେ କ’ଣ ଗୁଣ ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ ?’

‘ରୂପ ଚିହ୍ନେ ।’

‘ସେ କଣ ମନ ବୁଝେ ନାହିଁ ?’

‘ଧନ ବୁଝେ ।’

‘ସେ କଣ ପରର ଦୁଃଖ ଦେଖେ ନାହିଁ ?’

‘ନିଜର ସୁଖ ଦେଖେ ।’

‘ଭୁଲ୍—ଭୁଲ୍—ଭୁଲ୍ !!!’

—ସାତ—

‘ବନ୍ଦି—ବନ୍ଦି—ବନ୍ଦି—’

‘କିଏ ?’

‘ରୁପ୍ ।’

‘ଓଃ, ମୋର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ହୋଇଛି ପର ? ଭଲନ୍ତୁ ମୁଁ ପ୍ରସୂତ
ଅଛି ।’

‘ପାଟିକର ନାହିଁ ।’

‘କାରଣ ?’

‘ତୁମେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହୁଁ ତ ମୋ କଥା କର ।’

‘ମୁଁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁନା ।’

‘ନା—ନା—ତୁମକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ ।’

‘କାରଣ ?’

‘ଜଣକ ଲାଗି ତୁମକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ ।’

‘କାହାଲାଗି ?’

‘କହିବାର ସମୟ ଏ ନୁହେଁ । କାଗର ଦ୍ଵାର ଉଲ୍ଲୁକ୍ତ ।
ଦ୍ଵାର ଦେଶରେ ଫଜ୍ଜି ତ ଅଶ୍ଵ ରହିଛି । ତୁମେ ଶୀଘ୍ର ସ୍ଵଦେଶ
ପ୍ରସ୍ଥାନ କର ନତୁବା କାଲି ତୁମକୁ ଶୂଳରେ ବସିବାକୁ ହେବ ।’

‘କିଏ ତୁମେ ? ଏ କାଗରୁକୁ କିପରି ଆସିଲ—କାହିଁକି ?
କାହା ଆଜ୍ଞାରେ ଆସିଲ ?’

‘ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି କହିବାର ସମୟ ନାହିଁ । ତେବେ ଏତିକି କହିପାରେ ଯେ ଯିଏ ତମର ଗୁଣ ଚିହ୍ନେ, ତମର ମନ ବୁଝେ, ତମର ଦୁଃଖ ଦେଖି କାନ୍ଦେ, ତାହାର ଆଜ୍ଞାରେ ଆସିଛି ।’

‘ତାକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ନ ଦେଇ ରହିପାରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ପାଇଁ ଯାର ଏତେ ମମତା ଜାଣିପାରିବ କି ସେ କିଏ ?’

‘ମୁଁ ତାକୁ ଭଲଜରି ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ । ତେବେ ମୁଁ ଏତିକି ଜାଣେ ଯେ ତୁମର କରୁଣ ବଂଶୀଧ୍ବନିର ଆକୂଳ ଗୁଞ୍ଜରଣ ତାଙ୍କ କାନରେ ବାଜେ । କିନ୍ତୁ ଭୟ ; ରଞ୍ଜିତମାଗ୍ନୀମାନଙ୍କ ପରି ସେ କେବେ ତୁମକୁ ବଜାଇବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରେ ନାହିଁ—କାରଣ ସେ କାନ୍ଦେ, ତୁମକୁ କନ୍ଦାଇବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ।’

‘ମୁଁ ବଡ଼ ବିମାତ ଭାବରେ ଜଣାଉଛି ଯେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ପଳାୟନ କରିବା କଳିଙ୍ଗ ସନ୍ତାନ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ତାର ମୋ ପ୍ରତି ସଦ୍‌ମାନୁଭୂତି ଥାଏ, ତେବେ କହିପାରିବେ କି, ଏହି ଘନଘ୍ନନ ଭିକ୍ଷାର୍ଥୀ ପ୍ରତି ଏତେ ଦୟା ଯାହାର, ସେ କିଏ ?

‘କହିଲେ କଣ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ଭୟ ?’

‘କାହିଁକି ନ କରିବ ?’

‘କରିବ ତ ?’

‘ନିଶ୍ଚୟ କରିବ ।’

‘ସେ—ସେ—’

‘ରହିଗଲ ଯେ ?’

‘କନିଷ୍ଠା ରଞ୍ଜିତମା ।’

‘ମହାରାଜ !’

‘ଆଜ୍ଞା ହେଉ ।’

‘ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଥମା ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟା କନ୍ୟା ମୋର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମୋର ପ୍ରତିମୁଖି କଣ୍ଠରେ ବରଣମାଳା ଦେଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ କଣ୍ଠରେ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦି ଅବସ୍ଥାରେ... ।’

‘ଅପରାଧ ସମା କରିବେ, ଆପଣ ଛଦ୍ମ ବେଶରେ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରି ନାହାନ୍ତି ।’

“ଆପଣ କଣ କହିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଯେ ଆପଣଙ୍କର ତୃତୀୟା କନ୍ୟା ଚିହ୍ନିପାରିଥିଲେ ? ମହାରାଜ କଳିଙ୍ଗର ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ରାଜକୁମାର ହେଲେ ହେଁ ମୁଁ କଳିଙ୍ଗର ଦରିଦ୍ରତମ ପ୍ରଜାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଘନ । ସେହି ନିଃସ୍ଵ ବ୍ୟକ୍ତିର କଣ୍ଠରେ ଯେ ବରଣମାଳା ଦେଇଛନ୍ତି, ସେଇ କେବଳ ମୋର ପତ୍ନୀ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଆତ୍ମ-ମାନଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ, ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପାଇଁ ଯେପରି ପ୍ରାଣପାତ କରୁପାରୁଁ ।”

କର୍ମ ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ

[ଲଓ ଟଲଷ୍ଟସ୍]

ଅନୁବାଦକ—ସାମ୍ବାଦକ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ର

ଭାରତବର୍ଷର ପୁରତ ସହରରେ କର୍ମଦ୍ଵାର୍ତ୍ତଟିଏ ଥିଲା । ସେଠାରେ ବହୁ ପରିବ୍ରାଜକ, ବିଶ୍ଵର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରୁ ଆଗତ ବିଦେଶୀମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ଆଲୋଚନା କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଉଥିଲେ ।

ଥରେ ପାରସ୍ୟର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧର୍ମଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ଏହି କର୍ମ-ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତକୁ ଆସିଥିଲେ । ନିଜ ଜୀବନକୁ ସେ ଧର୍ମସମ୍ପର୍କୀୟ ଶାସ୍ତ୍ର-ଆଲୋଚନାରେ ବିନଯୋଗ କରିଥିଲେ । ଏକନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଧ୍ୟାନ, ଶାସ୍ତ୍ର ପଠନ ଓ ଲିଖନରେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏତେଦୂର ମଗ୍ନଥିଲେ ଯେ ସେ ନିଜର ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି ହରାଇ ବସିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେଥିଯୋଗୁଁ ଶେଷରେ ସେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଅସ୍ଥିତ ସମ୍ପର୍କରେ ସନ୍ଦେହ କରି ବସିଲେ । ଏହା ଶୁଣି ରାଜ୍ୟର ଶାସକ ତାଙ୍କୁ ପାରସ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିଦେଇଥିଲେ ।

ସାରାଜୀବନ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ଯୁକ୍ତତର୍କ ଓ ଆଲୋଚନା କରି କରି ଏହି ହତଭାଗ୍ୟ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ଵବିତ୍‌ଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ଲେପ ପାଇଲା । ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ବିଦ୍ୟା ହରାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ବୁଝିପାରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ସେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଯେ ବିଶ୍ଵ-ନିୟନ୍ତ୍ରଣକାରୀ କୌଣସି ମହାନ୍ ଶକ୍ତିର ଅସ୍ଥିତ ନାହିଁ ।

ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆତ୍ମିକା ଦେଶୀୟ ହୀତଦାସଟିଏ ଥିଲା । ସେ ସବୁବେଳେ ମୁନୀବ ସହିତ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲା । ଧର୍ମଜ୍ଞାନ

ମହାଶୟ ଯେତେବେଳେ କଫିହାଉସ୍ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ, ଏହି ଭୃତ୍ୟଟି ଦ୍ଵାରଦେଶର ସୂର୍ଯ୍ୟକରଣରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ଉପରେ ବସି ଗୁଣୁଗୁଣୁ ହୋଇ ସାଲୁସାଲୁ ହେଉଥିବା ମାଛମାନଙ୍କୁ ଘଉଡ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ କଫି ହାଉସ୍ରେ ଗୋଟିଏ ଆସନ ଘଷାଇ କରିସାରି କସେ ଗୋଲା ଅଫିମ ପାଇଁ ଆଦେଶ କଲେ । ପାମାୟର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ପରେ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଅଫିମ ତାହାରେ ଫିପ୍ପା ଅରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ସେ ଶୀତଦାସକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ—

“ରେ ହତଭାଗା ଶୀତଦାସ, ଈଶ୍ଵର ଅଛନ୍ତି ନା ନାହାନ୍ତି ? ଏ ବିଷୟରେ ତୁ କ’ଣ ଭାବୁଛୁ କହିଲୁ ?”

ଶୀତଦାସଟି ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ନିଶ୍ଚୟ ଅଛନ୍ତି ।” କାଠ ତିଆରି ଗ୍ରେଟ ପିତୁଳାଟିଏ ସେ ଅଶ୍ଵାରୁ ବାହାର କଲା କହିଲା, “ଦେଖନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞା, ଏଇ ଈଶ୍ଵର ଜନ୍ମାବଧି-ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଫେଟିସ୍ ଗଛର କାଠରେ ଏହି ଈଶ୍ଵର ନିର୍ମିତ । ତେଣୁ ଆମ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀ ସେହି ଗଛକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।”

ଧର୍ମତାତ୍ତ୍ଵିକ ଓ ତାଙ୍କ ଶୀତଦାସଙ୍କର ଏହି କଥାବାତ୍ସା କଫି ହାଉସର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଅଭିମାନେ ବିସ୍ମୟ ସହିତ ଶ୍ରବଣ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ସେତକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହେଲେ, ଶୀତଦାସର ଉତ୍ତରରେ ସେତକ ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ।

ସମାଗତଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୀତଦାସକୁ ଘରୁରଲେ, “ତୁମେ ଘୋର ମୂର୍ଖ, ତୁମେ କପରି ବିଶ୍ଵାସ କରୁଛ ସେ ମଣିଷର ଅଶ୍ଵାରେ ବିଶ୍ଵର ଉଗବାନ ପରିବହକ ହେବେ ? ବିଶ୍ଵର ଉଗବାନ ଏକ—ବ୍ରହ୍ମ, ସମସ୍ତ ବିଶ୍ଵଠାରୁ ସେ ମହତ୍ତ୍ଵର । ସେହି ବିଶ୍ଵସୃଷ୍ଟା ଶ୍ରେଷ୍ଠଶକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ସମ୍ମାନ ଓ ପକାପାଇଁ ଶାକାକଳରେ ମନ୍ଦିର

ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରକୃତ ଭକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ତାଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ସେମାନେ କେବଳ ପ୍ରକୃତ ଶିଶୁରକୁ ଜାଣନ୍ତି । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଅତୀତ ହେଲାଣି, ବିପ୍ଳବ ପରେ ବିପ୍ଳବ ଆସିଛି, ତଥାପି ଏହି ଯାଜ୍ଞମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଗାରିମା ବଜାୟ ରଖି ପାରିଛନ୍ତି । କାରଣ ପ୍ରକୃତ ଶିଶୁର ବ୍ରହ୍ମ ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି ଆସିଛନ୍ତି ।”

ବ୍ରାହ୍ମଣ ମହାଶୟ ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇ ପାରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମ୍ଭ ପ୍ରସାଦ ଅନୁଭବ କରୁ କରୁ ଜନୈକ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟା ବ୍ୟବସାୟୀ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେବା ଛଳରେ ଆରମ୍ଭକଲେ—

“କଦାପି ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତ ଶିଶୁରଙ୍କର ମନ୍ଦିର ସାର୍ବତ୍ର ବର୍ଷରେ ନାହିଁ । ଶିଶୁର କଦାପି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରି ନାହାନ୍ତି କି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଆପଣାର ନୁହନ୍ତି । ସେ ଆବ୍ରାହମ, ଆଇଜାକ ଓ ଜାକବଙ୍କର । ସେ ତାଙ୍କର ପରାକ୍ଷିତ ଜାତି ଇସ୍ରାଏଲମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରନ୍ତି । ଯଦି ଆମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାର୍ବ ବିଶ୍ୱରେ ଇତିହାସ ହୋଇ କାଳାତପାତ କରୁଛୁ ତେବେ ତାହା କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରାକ୍ଷାପାଇଁ । ଶିଶୁର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ସେ ଦିନେ ଜେରୁଜେଲମରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବେ । ପ୍ରାଚୀନ ପୃଥିବୀର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜେରୁଜେଲମ୍ ମନ୍ଦିରଠାରେ ଲୁପ୍ତ ଅଟେ ଗୌରବ ଫେରିଆସିବ । ଇସ୍ରାଏଲମାନେ ଶିଶୁର ହ୍ରଦୟେକ ଜାତିର ଶାସକ ଗାଦିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବେ ।” ଏହା କହି ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟା ମହାଶୟ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ଆହୁରି କହିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଜନୈକ ଇତିହାସ ଧର୍ମପ୍ରସ୍ତରକ ତାଙ୍କୁ ବାଧାଦେଇ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ—

“ଆପଣ ଅସତ୍ୟ ଗ୍ରାସଣ କରୁଛନ୍ତି । ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରୁଛନ୍ତି ।” ସେ ଇହୁଦୀ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କୁ ଏପରି ଉତ୍ତର ଦେଇ ପୁଣି କହିଲେ, “ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ସେ ଆପଣଙ୍କ ଜାତିକୁ କଦାପି ଅଧିକ କୃପା କରି ନ ପାରନ୍ତି । ଏହା ହୁଏତ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା କାଳର ଧାରଣା ଯେ, ସେ ଇସ୍ରାଏଲମାନଙ୍କୁ କୃପା କରିଥିଲେ । ତଥାପି ସେମାନେ ଉଣେଇଶ ଶହ ବର୍ଷ ହେଲେ ତାଙ୍କର ବିରାଗଭ୍ରାଜନ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରି ବିଶ୍ଵ ବନ୍ଧରେ ଇତିପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ଦେଇଛନ୍ତି, ଯେପରି ସେମାନେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ତାଙ୍କ ବିଶ୍ଵାସରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବେ ନାହିଁ । ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୃତପ୍ରାୟ ସଙ୍କୁଚିତ । ଈଶ୍ଵର କୌଣସି ଜାତିପ୍ରତି ପକ୍ଷପାତ ବିରୁଦ୍ଧ କରି ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ସେ ରୋମ୍‌ର କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଚର୍ଚ୍ଚକୁ ମୁକ୍ତିକାମୀମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରିଛନ୍ତି । ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମରେ ମୁକ୍ତିର ସନ୍ଧାନ ମିଳେ ନାହିଁ ।”

ଇତାଲିୟଙ୍କ ଏହି ଗ୍ରାସଣରେ ବିକ୍ରତ ହୋଇ ଉପସ୍ଥିତ ଜନେକ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଧର୍ମପ୍ରସାରକଙ୍କୁ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲେ—

“ଆପଣ କିପରି କହିପାରୁଛନ୍ତି ଯେ, ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପାଇଁ ମୁକ୍ତି ଅଭିପ୍ରେତ ? ସୁସମାରୁର ଧର୍ମ ଓ ସତ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଈଶ୍ଵର-ଉପାସକମାନେ ହିଁ କେବଳ ସୁରକ୍ଷିତ ହେବେ ।”

ତତ୍ପକ୍ଷେପେ ସୁରତ କଷ୍ଟମହାଉସ୍‌ର ଜନେକ ତୁର୍କୀ କର୍ମଚାରୀ ଧୂଆଁ ଖାଇଥିବା ନଳୀକୁ ରଖିଦେଇ ସ୍ତ୍ରୀୟ ଆଭିଜାତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଉପରେକ୍ତ ଶ୍ରୀଷ୍ଟୀୟତ୍ତ୍ୱକୁ ଉତ୍ତର କଲେ—

ଆପଣମାନଙ୍କର ରୋମୀୟ ଧର୍ମବିଶ୍ଵାସ ବୃଥା । ପ୍ରକୃତରେ ବାର ଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସତ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମହାନ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ

ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମମାତ୍ରଦ୍ୱାରା ଏହା ପରାଜିତ । ଆପଣମାନେ ନିଶ୍ଚୟ କରନ୍ତୁ, କପରି ମୁସଲିମ୍ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଇଉସେପ, ଏସିଆ ଏପରିକି ସୁସଭ୍ୟ ଚୀନ ଦେଶରେ ବ୍ୟାପିଯାଇଛି । ଆପଣମାନେ ତ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଈଶ୍ୱର ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ ଆପଣମାନେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ଆଜି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସର ବ୍ୟାପ୍ତି ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ମୁସଲିମ୍ ଧର୍ମର ସତ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ । ଏହା ବିଜୟୀ ଏବଂ ଚତୁର୍ଦିଗରେ ପ୍ରସରିତ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସର୍ବଶେଷ ଦୂତ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଅନୁଗାମୀ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ଆଉ କେହି ମୁକ୍ତି ପାଇବେ ନାହିଁ । ଅଲ୍ଲୀଙ୍କର ଅନୁଗାମୀମାନେ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଛଦ୍ମ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାରୁ କେବଳ ଓମାରଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଏହି ସୁଯୋଗର ଅଧିକାରୀ ।”

ଅଲ୍ଲୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ପୁରୋହିତ ପାରସୀ ପଣ୍ଡିତ ଉର୍ତ୍ତର ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ଉପସ୍ଥିତ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀସମ୍ପର୍କୀୟ ଚିହ୍ନା ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭେ ମତଭେଦ ଓ ବାଦାନ୍ତବାଦର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ଆବିସିନିଆର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ଡବ୍‌ବର ଲମା, ଇସ୍‌ମାଲ୍ ମତାବଲମ୍ପୀ ଅଗ୍ନି ପୂଜକମାନେ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଓ ଉପାସନାର ପଦ୍ଧତି ସମ୍ପର୍କରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କଦ୍ୱାରା କେବଳ ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ପ୍ରକୃତ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ନ୍ୟାୟୋଚିତ ଉପାସନା ହୁଏ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ଯୁକ୍ତି ଉପସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

କନ୍‌ସ୍‌ଟାଣ୍ଟିନୋପଲ ଗୁପ୍ତ ଚୀନର ଜଣେ ଯୁବକଙ୍କ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ସମସ୍ତେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ପାଟିଗୋଳରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । କେବଳ ସେ କପି ହାତୀର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ମାରବ ରହି

ଏ ସଦର୍ଶରେ ଯୋଗଦେଇ ନ ଥିଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଚା ପାନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବକ୍ତୃତା କେବଳ ଶୁଣୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପାଟି ଫିଟାଇ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଦେ କହି ନ ଥିଲେ ।

ତୁଳ ଦେଶୀୟ ମହାଶୟଙ୍କର ଏହା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା । ସେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି କହିଲେ—

“ତୀନ ଦେଶର ସାଧୁ ମହାଶୟ; ଆପଣ ମୋ ସହିତ ନିଶ୍ଚୟ ଏକମତ ହେବେ । ଆପଣ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ବସିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆଶାକରେ ଆପଣ ମୋ ମତକୁ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଦେଶର ଯେଉଁ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ମୋର ସହଯୋଗ ନିମିତ୍ତ ଆସନ୍ତି, ସେମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ଯଦିଓ ଅନେକ ଧର୍ମମତ ତୀନ ଦେଶରେ ପ୍ରଚ୍ଚରିତ, ତଥାପି ଆପଣ ତୈନିକମାନେ ମୁସଲିମ୍ ଧର୍ମମତକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସନ ଦେଇ ବ୍ୟବସାୟରେ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ମୋ ସହିତ ଏକମତ ହୋଇ ଆମ ମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଈଶ୍ବର ଓ ତାଙ୍କ ଦୂତ ସମ୍ପର୍କରେ ଆପଣଙ୍କ ଅଭିମତ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ ।”

କନ୍ୟସିଅସ୍‌ଙ୍କ ଛୁସ୍ତ ତୈନିକ ଆଖି ବନ୍ଦକରି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଚିନ୍ତାକଲେ । ସେ ଆଖି ଖୋଲି ତାଙ୍କ ଛୁସ୍ତ ଗୁଡି ଉପରେ ହାତ ରଖି ଧୀର-ଶାନ୍ତ ଗଳାରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ—

“ମହାଶୟ, ମୋର ଧାରଣା, ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସରେ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦର କାରୁଣ୍ୟ ଗର୍ବ । ଆପଣ ଯେବେ ମୋ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି; ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କାହାଣୀ କହିବି । ଏହି କାହାଣୀ ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟର ଏକ ଉଦାହରଣ ମାତ୍ର ।

“ମୁଁ ତୀନ ଦେଶରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିମରରେ ବସି ପରୀକ୍ଷା କରି ଆସିଲି । ଆମେମାନେ ପାଣି ପାଇଁ ସୁମାତ୍ରା ଉପତ୍ୟାପର ପୁର ଉପକୂଳରେ ଓହ୍ଲାଇଲୁ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ ।

ଆମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ସ୍ଥଳସ୍ଥଗରେ ସାଗର ବିତାନରେ ଜନପଦଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ନଡ଼ିଆଗଛ ବା ଚାଳଗଛ ଛାଇରେ ବସିଲୁ । ଆମ ସାକ୍ଷୀଦଳରେ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ସାକ୍ଷୀ ଥିଲେ ।

“ବସିଥିଲା ବେଳେ ଅନ୍ଧଟିଏ ଆମ ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ଆମେ ପରେ ବୁଝିଲୁ ଯେ ସେ ଏକାଗ୍ର ମନରେ ବହୁଷଣଧରି ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ କଣ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ବହୁଦିନ ଧରି ସେ ନିଜର ଗବେଷଣା କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏକମାତ୍ର ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକର ପ୍ରଖରତାରେ ସେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଇଛି । ତା’ପରେ ସେ କହିଗଲେ—

‘ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ତରଳ ନୁହେଁ । ଯଦି ଏହା ତରଳ ହୋଇଥାନ୍ତା, ଏକ ପାତ୍ରରୁ ଅନ୍ୟ ପାତ୍ରକୁ ତ ଡାଳିହୁଅନ୍ତା ଏବଂ ପବନରେ ଜଳର ଗତି ପରି ଏହାର ଗତି ଥାଆନ୍ତା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅଗ୍ନି ହୋଇ ନ ପାରେ । ଅଗ୍ନି ହୋଇଥିଲେ ଜଳଦ୍ୱାରା ତ ନିର୍ବାପିତ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଏହା ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଭୌତିକ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ, କାରଣ ଆଖିକୁ ତ ଦେଖାଯାଉଛି । ଏହା କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ନୁହେଁ, କାରଣ ଏହାର ଗତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ତରଳ ପଦାର୍ଥ, ଅଗ୍ନି, ଭୌତିକ ବସ୍ତୁ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହା ବିରାଟ ନାସ୍ତି ।’

“ମନରେ ତାର ଏଇ ଯୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଲା । ଫଳରେ ସର୍ବଦା ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକକୁ ଚାହିଁ ଓ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଗଭୀର ଚିନ୍ତା କରି ସେ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଓ ଯୁକ୍ତିଶକ୍ତି ଉଭୟ ହରାଇଲା । ସେ ଯେତେବେଳେ ପୃଷ୍ଠ ଅନ୍ଧଭା ଲାଭ କଲା, ତାର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ଯେ, ସୂର୍ଯ୍ୟର ସ୍ଥିତି ନାହିଁ ।”

“ଏହି ଅଳ୍ପ ସନ୍ଧ୍ୟା ଗୋଟିଏ କ୍ଷୀତଦାସ ଆସିଥିଲା । ସେ ତାର ମୁଖାବଳୀ ନଢ଼ିଆ ଗଛର ଗୁଲରେ ବସାଇ ଦେଇ ରୁଣ୍ଡରେ ନିଆଁ କରିବାକୁ ତଳୁ ଶୁଖିଲା କତା ଗୋଟେଇ ଆଣିଲା । ନଢ଼ିଆ ପାରୁକୁ ସଳିତା କରି ସଢ଼େଇରେ ନଢ଼ିଆ ତେଲ ପୂରାଇ ଅଗ୍ନିର ଘୋରାଣ୍ଡ କଲା । କ୍ଷୀତଦାସର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍କରେ ଘର ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଅଳ୍ପ ଲୋକଟି ତାକୁ କହିଲା, ‘ମୁଁ ଠିକ୍ କହୁ ନ ଥିଲି କି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଗୋଟାଏ କିଛି ନାହିଁ । ତୁ କଣ ଦେଖିପାରୁଛୁ କିପରି ଘନ ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ି ଆସୁଛି । ତଥାପି ଲୋକେ କହନ୍ତି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଛି । ଯଦି ଅଛି ସେଇଟା ତେବେ କିପରି ବସୁ ?’

କ୍ଷୀତଦାସ ଉତ୍ତର କଲା, “ସୂର୍ଯ୍ୟ କଣ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୋର ଜାଣିବାର କିଛି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ହେଲେ ଆଲୁଅ କ’ଣ — ମୁଁ ଜାଣେ । ରୁଣ୍ଡରେ ଜାଳିବାଲାଗି ମୁଁ ବଜା ତିଆରି କରିଛି । ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଁ କାମ କରିପାରିବି ।’ ନଢ଼ିଆ ସଢ଼େଇକି ହାତରେ ଧରି କ୍ଷୀତଦାସଟି କହିଲା, ‘ଏଇ ତ ମୋ ସୂର୍ଯ୍ୟ ।’

ଛୋଟା ଲୋକଟିଏ ଆଶାବାଢ଼ିଟିଏ ଧରି ପାଖରେ ବସିଥିଲା । ସେ ଏକଥା ଶୁଣି ହସି କହିଲା, ‘ମହାଶୟ, ଆପଣ ସାରାଜୀବନ ପାଇଁ ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି ହରାଇଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ କ’ଣ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କହିଦେଉଛି ଯେ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ନି-କନ୍ଦୁକ । ପ୍ରତି ପ୍ରଭାତରେ ସାଗର ଗର୍ଭରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ଏହି ଉପତ୍ୟାପର ପଟ୍ଟମାଳାରେ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅସ୍ତ ହୁଏ । ଆମେ ଏହା ସମସ୍ତେ ଦେଖିଆସୁଛୁ, ଆପଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି ଥିଲେ ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଦେଖିପାରନ୍ତେ ।’

ଧୀବର ଜଣେ ଏ କଥୋପକଥନ ଶୁଣି କହିଲା, ‘ମହାଶୟ, ସତ କଥା, ଆପଣ କେବେହେଲେ ଏହି ଉପତ୍ୟାପ ବାହାରକୁ

ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ଆପଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠା ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଏବଂ ଆମମାନଙ୍କ ସହିତ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଦୀର କରିଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିପାରିଥାନ୍ତେ ଯେ, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଏହି ଉପଦ୍ଵୀପରେ ଏହି ପବନମାଳାରେ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଯେପରି ସାଗର ଗର୍ଭରୁ ଏହାର ଉଦୟ, ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେହିପରି ସାଗରରେ ତାର ଅସ୍ତ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିରାଶ ସତ୍ୟ କହୁଛି । ପ୍ରତିନିନ ନିଜ ଆଖିରେ ଏହା ଦେଖିଆସୁଛି ।’

ଆମ ଯାତ୍ରୀଦଳର ଜଣେ ଭାରତୀୟ କହିଉଠିଲେ, ‘ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ, ଜଣେ ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକ ଏପରି ବାଜେ କଥା କହିପାରନ୍ତି । ଅଗ୍ନି-କନ୍ଦୁକ କପରି ଜଳଗାମୀ ହୁଏ ଓ ତାହାର ପୁଣି ବିନାଶ ନାହିଁ ! ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ନି-କନ୍ଦୁକ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଦେବତା, ଅନନ୍ତକାଳ ପାଇଁ ରଥରେ ସେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପବନ ‘ମେରୁ’ ପରିଚ୍ଛନ୍ନା କରନ୍ତି । ସମୟେ ସମୟେ ମନ୍ଦସର୍ପ ଗହ୍ୱ ଓ କେତୁ ଏହି ଦେବତାଙ୍କୁ ଆନ୍ଦମଣ କରି ଭରସାର କରନ୍ତି । ପୃଥିବୀ ସେତେବେଳେ ଅମାଳ୍ଲଭ ହୁଏ । ଆମ ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ଦେବତାଙ୍କ ମୁକ୍ତିପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ମୁକ୍ତି ହୁଏ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ଅଜ୍ଞ ଲୋକ ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ଉପଦ୍ଵୀପ ବାହାରକୁ ଯାତ୍ରା କରି ନାହାନ୍ତି ସେହିମାନେ ହିଁ କେବଳ କଳ୍ପନା କରିପାରନ୍ତି ଯେ, ସୂର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ତାଙ୍କର ଦେଶଲଗି ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି ।’

ଗୋଟିଏ ଇଜିପ୍ଟ ଜାହାଜର ଜଣେ ମାଲିକ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେ କହିଲେ, ‘ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଭୁଲ କହୁଛନ୍ତି ମହାଶୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ନୁହନ୍ତି । ସେ କେବଳ ଭାରତବର୍ଷ ବା ତାହାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପବନ ପରିଚ୍ଛନ୍ନା କରନ୍ତି ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣମାଗର, ଆରବ ମହାଦେଶର ଉପକୂଳ, ମାଡାଗାସ୍କାର ଏବଂ ଫିଲିପାଇନ୍ସ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ ମୁଁ ଭ୍ରମଣ କରିଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ଭାରତ ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵକୁ

ଆଲୋଚନା କରେ । ସେ ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର ପରିଚୟ କରେ ନାହିଁ । ସ୍ୱପ୍ନର ପ୍ରାଚୀ ଦିଗରେ ଜାପାନ ଦେଶର ଅଧିବାସୀମାନେ ନିଜ ମାତୃଭୂମିକୁ ‘ନିପନ୍’ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ତାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ‘ସୂର୍ଯ୍ୟର ଜନ୍ମ ଦେଶ’ । ମୁଁ ତ ନିଜେ ବହୁତ ଦେଖିଛି ଓ ସମୁଦ୍ରର ସ୍ୱପ୍ନର ଯାତ୍ରୀ ମୋର ପିତାମହ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟରେ ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ କହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୁଁ ଏହା ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣି ।’

ଆମ ଜାହାଜର ଜନୈକ ଇଂରେଜ ନାବିକ ବାଧା ଦେଇ କହି ଉଠିଲେ, ‘ଇଂଲଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ସୂର୍ଯ୍ୟର ଗତିବିଧି ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶଦ ଭାବରେ ଜାଣିଥିବା ଦେଶ ଆଉ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜ ନାଗରିକ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଉଦୟ ନାହିଁ ବା ଅସ୍ତ ନାହିଁ । ଏହା ସବଦା ପୃଥିବୀ ପରିଚୟ କରେ । ଆମର ଧାରଣା ନିଶ୍ଚିତ । କାରଣ ଆମେ ଏବେ ବିଶ୍ୱ-ପର୍ଯ୍ୟଟନରୁ ଫେରିଛୁ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଧକ୍କା ହୋଇ ନାହିଁ । ସବଦ ଆମେ ଦେଖିଛୁ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଉଦୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ, ଅସ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ । ହାତରେ ବାଡ଼ିଟିଏ ଧରି ବାଲିରେ ବୁଦ୍ଧି କାଟି ଇଂରେଜ ନାବିକ ଜଣକ ଆକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଗତି ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ସେ ଅକ୍ଷମତା ଅନୁଭବ କରି ଜାହାଜର କାପ୍ତାନଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି କହିଲେ, ଏହି ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି ମୋ ଠାରୁ ଅଧିକ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯଥାଯଥ ଭାବରେ ବୁଝାଇ ପାରିବେ ।’

“ବୃତ୍ତିମାନ କପ୍ତାନ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାରବରେ ସମସ୍ତ ଆଲୋଚନା ଶୁଣୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଡ଼େ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାରୁ ସେ କହିଲେ, ‘ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଭଲ ବନ୍ଧୁର କରିଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୃଥିବୀ

ପରିଚ୍ଛେଦ କରେ ନାହିଁ । ପୃଥ୍ବୀ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ପରିଚ୍ଛେଦ କରେ । ଏହି ପରିଚ୍ଛେଦ ସମୟରେ କେବଳ ଜୀବନ, ଫିଲିପାଇନ୍ସ ବା ସୁମାଟ୍ରା ନୁହେଁ, ଆଫ୍ରିକା, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ଆମେରିକା ମଧ୍ୟ ହିମାଳୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ କୌଣସି ପଦ୍ମ, ଉପହାସ, ସମୁଦ୍ର ବା କେବଳ ପୃଥ୍ବୀପାଇଁ ଉଦ୍ଭିତ ହୁଏ ନାହିଁ; ପୃଥ୍ବୀ ସମେତ ସମଗ୍ର ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳ ପାଇଁ ତାର ସୃଷ୍ଟି । ଆକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶାସ୍ତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲେ ଆପଣମାନେ ଜାଣିପାରିବେ ଯେ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ବା ଦେଶ ପାଇଁ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।”

ପ୍ରଗଣ ବିଶ୍ୱପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ଏହି ବୁଦ୍ଧିମାନ କପ୍ତାନ ମହାଶୟ ଏହିପରି ତାଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ସାଜ କଲେ ।

କନ୍ୟାସିଂହଙ୍କ ଗୁପ୍ତ ଚୈତ୍ତବ୍ୟ ମହାଶୟ ପୁଣି କହିଲେ, “ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ପର୍କୀୟ ବ୍ୟାପାରରେ ଗର୍ବ ହିଁ ଭ୍ରମ ଓ ମତ ବୁଝାମଣାର କାରଣ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେପରି, ଶିଶୁରଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜପାଇଁ ଓ ମାତୃଭୂମି ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅଲଗା ଶିଶୁର ଚାହାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତି ନିଜ ଉପାସନା ମନ୍ଦିରରେ ଶିଶୁରଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ।”

“କୌଣସି ଧର୍ମ ମନ୍ଦିର କଣ କେବେହେଲେ ସମୁଦାୟ ମାନବ ସମାଜପାଇଁ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଏକ ଧର୍ମରେ ପରିବୃତ୍ତିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶିଶୁର ସୃଷ୍ଟି ମନ୍ଦିର ସହିତ ଭୁଲମୟ ହୋଇପାରେ ?”

‘ମନୁଷ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନ୍ଦିର ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରୁପୀ ମନ୍ଦିରର ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନ୍ଦିରରେ ମୁଖଶାଳା, ଗୁପ୍ତ, ଘାସ, ଛବି, ପୁସ୍ତକ, ଖୋଦିତ ମନ୍ତ୍ର, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ, ପୂଜାବିଧି, ଧର୍ମବେଦ, ଧର୍ମଯାଜକ ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କେଉଁ ମନ୍ଦିରର ସାଗର ପରି ମୁଖଶାଳା, ଆକାଶ ପରି ଗୁପ୍ତ, ସର୍ପ, ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରା ପରି ଘାସ ଏବଂ

ଜୀବିତ ପ୍ରେମବତ୍ସଳ ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ତମ ଅଛି ? ମାନବ ସମାଜର ଆନନ୍ଦ ପାଇଁ ଏହି ନିଖିଳ ସୃଷ୍ଟି ପରି ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଶୀର୍ବାଦର ନମୁନା କେଉଁ ଉପାସନାଳୟରେ ମିଳିବ ? ମନୁଷ୍ୟହୃଦୟ ଓ ଦେବଦତ୍ତ ବିବେକ ପରି କେଉଁ ଧର୍ମ-ଗ୍ରନ୍ଥ ଏତେ ସ୍ପଷ୍ଟ—ଏତେ ପବିତ୍ର ? ଈଶ୍ବରପରାୟଣ ନରନାରୀ ପାଇଁ ଆତ୍ମୋତ୍ତର ସହାୟତା କେଉଁ ଉତ୍ସବ ତୁଳନାୟ ? ଈଶ୍ବର ଭୋଗ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ଉତ୍ତମ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟ ବେଦୀ ସହିତ କେଉଁ ଧର୍ମବେଦୀ ସମାନ ?

‘ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ବିଚାରଧାରା ଯେତେ ଉଚ୍ଚ, ସେ ସେତିକି ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଜାଣିପାରିବ । ଯେତେ ଅଧିକ ସେ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିବ, ସେତିକି ସେ ତାଙ୍କର ସାଧୁତା, ଦୟା ଓ ମାନବ ପ୍ରେମର ଅନୁକରଣ, ଅନୁସରଣ କରିପାରିବ ।’

‘ସୁତରାଂ ବିଶ୍ୱବିଷକୁ ପ୍ରାଣିତ କରୁଥିବା ସମଗ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେ ଜାଣନ୍ତି, ସେ ପିତୃଳାରେ ସେହି ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ବା ଏକ ଆଲୋକ ରେଖାର ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖୁଥିବା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସୀ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦୃଶ୍ୟ ବା ଦୋଷାଭୋପ କରିବାରୁ ଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏପରିକି ଆଦୌ ସୂର୍ଯ୍ୟବିମ୍ବ ଦେଖିପାରୁ ନ ଥିବା ଅନ୍ଧ ଓ ଅବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।’

କନ୍ଦର୍ପସିଂହଙ୍କ ଛୁଟି ଚୈନିକ ଯୁବକ ତାଙ୍କର ଭାଷଣ ଶେଷ କଲେ । କପି ହାଉସ୍‌ରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତେ ମାରବ ହେଲେ । ସେମାନେ କାହାର ଧର୍ମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଆଉ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କଲେ ନାହିଁ ।

ଶିଶୁ

[ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତପ୍ରସାଦ ପଣ୍ଡା]

ଚଇତର କଅଁଳ ପାହାନ୍ତି । ବାଡ଼ି ଆଗରେ ମଲ୍ଲୀ ବୁଦାଟିରେ
ଅସଂଖ୍ୟ ଫୁଲ ଫୁଟି ଲଦି ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଆଉ ତାର ସୁବାସ
ଝଲକେ ଝଲକେ ଦକ୍ଷିଣ ପବନ ଖୋଲି ଝଲକା ଭିତରେ ଦେଇ
ବୋହିଆଣି ସୁରକ୍ଷାର ଶେଷ ଉପରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେଇଛି । ସୁରକ୍ଷା
ଶୋଇଛି ବେଶ୍ ଆରାମରେ, ଅବଶ୍ୟ ନଦ ତାର ଟିକିଏ ହାଲୁକା
ହୋଇ ଆସିଲଣି; କିନ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଙ୍ଗିଯାଇ ନାହିଁ । ତନ୍ତ୍ରୀର
ଆବେଶର ସୁରକ୍ଷାର ଆଖି ଯୋଡ଼ିନ ମୁଦିଯାଇଛି, ଆଉ ମନ
ତାର ଉଡ଼ି ବୁଲୁଛି କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତପୁର ରାଜ୍ୟରେ ସପନର କୁହୁକ
ହାଠି ପୁରୁଷରେ ।

ହଠାତ୍ ପଛପଟ ରୋମାନ୍ କାଥଲିକ ଗୀର୍ଜାଟାର ବିଶାଳ ଘଣ୍ଟାଟା
ଡଂ ଡଂ ଡଂ କରି ବାଜିଉଠିଲା । ତାପଛକୁ ଲାଗି ଲାଗି ମସଜିଦ୍‌ଟାର
ମସ୍ଜିଦ୍‌ରୁ ଦାଢିଆ ମୋଲ୍ଲା ଅତି ବଡ଼ ପାଟିରେ ଚିତ୍କାର କରି
ଉଠିଲା — ‘ଆଲ୍ଲା ହୋ ଆକବର ।’ ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ; ଦକ୍ଷିଣ
ଦିଗରେ ଥିବା ରସିକ ରସୁଲ୍ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଖର୍ଚ୍ଚନ ଉଛୁଳି
ପଡ଼ିଲା । ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ୋଶୀ ଘର ବୁଡ଼ା ରାମ ରଥେ ଦାଣ୍ଡ
ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ‘ହରେ ମୁରାରେ ମଧୁକୈଟଭରେ, ଗୋବିନ୍ଦ
ଗୋପାଳ ମୁକୁନ୍ଦ ସୌରେ’ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସଙ୍ଗ ସୁଦ୍ଧ ଖୁବ୍ ଜୋର
ଗଳାରେ ଗାଇଉଠିଲେ । ବାଡ଼ିପଟ ଶୁଦ୍ଧ ଭିତରୁ ସେତେବେଳେ ଆଇଲଣ୍ଡ
ଗଞ୍ଜାଟା ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲା ‘ରଖୁଣ୍ଡ ଗୋ ଚକ୍‌କ ।’

ସୁରସାର ନିଦଟା ଚାହିଁକିନା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ମନରେ ଗୋଟାଏ ବିଚକ୍ତି ଭାବ ମଧ୍ୟ ଜାଗିଉଠିଲା । ତାର ମନେ ହେଲା ସତେ ଯେପରି ଦୁନିଆଟା ସାରା ତାର ଏ ସୁଖ ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଦେବାପାଇଁ ଗୋଟାଏ ମେଣ୍ଟ ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି !

ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ଭୋର ଗାଡ଼କୁ ନେଇଯିବା ପାଇଁ କଣ ଦେଇଥିବା ରଜ୍‌ସାବାଲାଟା ଆସି ପଡ଼ୋଶୀ ଘରେ ଚକ୍କାର କରି ଉଠିଲା—ବାବୁ ଉଠ, ଯିବ ପରା । ବେଳ ହୋଇଗଲା ଯେ । ଦାଣ୍ଡ ଆଗ ସଡ଼କରେ ଟାଉନ ବସ୍‌ଟା ମଧ୍ୟ ପେଁ ପେଁ ହୁଣ୍ଡି ବଜାଇ ଧାଳିଗଲା । ସୁରସା ଆଉ ଶାନ୍ତିରେ ଶୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡଟେକି ବାହାରକୁ ଚାହିଁଲା—ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଅତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କଟିଯାଇ ନାହିଁ । ରସ୍ତାଘାଟ ଭଲ ଦିଶୁନାହିଁ । ଆକାଶର କୁଆଁ ତାରଟା ଖାଲି ଜକ ଜକ ଜଳୁଛି । ଆଉ ଦାଣ୍ଡ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ବୁଡ଼ା ଶିମିଳି ଗଛଟାରେ ଚଢ଼େଇ କେତେଟା ଚୋରୁ କଟର ମଟର ଲଗାଇଛନ୍ତି । ରଥ ବୁଡ଼ା ଇତି ମଧ୍ୟରେ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରିଦେଇ ଦାଣ୍ଡପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଗଗନଭେଦୀ ସ୍ଵରରେ ଶୁଭଦେବଲୀ ଶଙ୍କରଭେଦୀ ଭଜନ—‘କେତେ ଦିନକୁ ମନ ବାନ୍ଧିଛୁ ଆଶ୍ଵ; କି ଘେନିଯିବୁ ତୋର ଛୁଟିଲେ ଘଟ ରେ; ଖଟ ପଲଙ୍କେ ମନ ଶୋଯାଇ ଶୋଉ, ଖଲ ଦୁଇ ହେବ ଏ ତୋର ଦେହ ରେ—’ ✓

ରଥ ବୁଡ଼ାଙ୍କର ଏ ବୈରାଗ୍ୟବ୍ୟଞ୍ଜକ ଗୀତ ଶୁଣି ସୁରସାର ଶରୀର ଦୃଶାରେ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇଉଠିଲା । ସୌବନର ତଟଦେଶରେ ମାତ୍ର ପାଦ ଦେଇଛୁ ସେ । ଆଗରେ ରଜିନ୍ ଜୀବନର ମଧୁର ସ୍ଵପ୍ନ । ଏତେବେଳକୁ କି ଏସବୁ ବୈରାଗ୍ୟ-ବ୍ୟଞ୍ଜକ କବିତା ଭଲ ଲାଗେ ? ସୁରସା ମନେ ମନେ ବୁଡ଼ା ଉପରେ

ଖୁବ୍ ଶଗିରଲ । ମନକୁ ମନ କହି ପଳାଇଲ—ବାସ୍ତବିକ୍ କେଡ଼େ ସ୍ଵାର୍ଥପର ଏମାନେ । ନିଜର ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ପାଇଁ ବା ପରମାର୍ଥ ଲାଭ ଆଶାରେ ଏପରି ଉଚ୍ଛ୍ଵେଷ ଉପଦେଶର ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି, ଅଥଚ ତଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିବେଶୀର କ'ଣ ଅସୁବିଧା ହେଉଛି, ତାହା ଟିକିଏ ହେଲେ ଏମାନେ ଭାବୁ ନହାନ୍ତି ।

ସୁରଭୀର ଏ ସ୍ଵଗତୋକ୍ତି ଶୁଣି ପାତ ଖଟରେ ଶୋଇଥିବା ସୁରଭୀର ସ୍ଵାମୀ ସୁରେଶ ପଚାରିଲେ—‘ସୁରଭୀ, ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଉଠି ପଡ଼ିଲ ଯେ ? ଦେଖୁନାହିଁ ରାସ୍ତାଘାଟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଫା ହୋଇ ଦିଶି ନାହିଁ କୁଆଁତାରା ଲୁଚି ନାହିଁ । ସୁରଭୀ ବିରକ୍ତଭାବ ସ୍ଵରରେ କହିଲା—‘ଏମାନେ କ’ଣ ମଣିଷକୁ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତିରେ ଶୁଆଇ ଦେଉଛନ୍ତି ?

ସୁରଭୀ ଗର୍ଜା, ମସ୍ତକିୟ ଓ ମନ୍ଦିରରେ ହେଇଥିବା ଲୋକଦେଶାଣିଆ କଥା କହିଲା । ସୁରେଶ ସହାନୁଭୂତିପୂରକ ଗଳାରେ କହିଲେ—ହଁ, ଠିକ୍ କହିଲ ସୁରଭୀ, (ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ଏସବୁ ଆତ୍ମପ୍ରକାରଣାରୁ ମୁକ୍ତି ନ ପାଇଛି ଓ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୁଝି ନ ପାରିଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଗତରେ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଆସିପାରିବ ନାହିଁ ।) ହେଇ ଦେଖୁନା, ମନ୍ଦିର କହ, ମସ୍ତକିୟ କହ ବା ଗର୍ଜା କହ, ଏସବୁ ତ ସେଇ ଏକ ପରମାତ୍ମା ପରମେଶ୍ଵର ବା ବିଶ୍ଵପ୍ରଭାଙ୍କର ଆରାଧନା ପାଇଁ ସୃଷ୍ଟି । ସମଗ୍ର ମାନବ ସମାଜ ତ ସେଇ ଧରମ ପିତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ । ଏ ଭାବ ଯଦି ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଜାଗ ଉଠନ୍ତା, ତେବେ ପୃଥିବୀ ସିନା ସ୍ଵର୍ଗରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଦୁନିଆରେ ଦେଖୁଛ କଣ ? (ଧର୍ମ ନାମରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟାଧିକାର, ସ୍ଵାଧୀନତା ମନୁଷ୍ୟକୁ ପଶୁପ୍ରଭୁକୁ ଦେଖି ଯାଉଛି) । ମନୁଷ୍ୟ ଧର୍ମାର ହେଲେ ନ କରିପାରେ କଣ ? ହେଇ କାଲି ସକାଳେ ପାକସ୍ଥାନରୁ ପଳାଇ ଆସିବାର ସେଇ ବୁଢ଼ୀଟିକୁ

ଦେଖିଲ ତ ? କଣ ପାଇଁ ଆଜି ସେ ସବୁହେବା ହୋଇ ଭକ ମାଗି ବୁଲୁଛି ? ମାନବର ଏଇ ଧର୍ମାନ୍ଧତା ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ କି ? ସେଇ ଧର୍ମାନ୍ଧତାର ମୂଳରେ ମାନବର ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ପୂରି ନାହିଁକି ?

ସୁରଭୀ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲା—ହଁ, ଠିକ୍ କହିଲା । (ଆମ ଦେଶର ମନୁଷ୍ୟ ଯଦି ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନେ ବଞ୍ଚି ରହି ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତେ, ତେବେ ଦୁନିଆଟା ସ୍ୱର୍ଗରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରନ୍ତା ସିନା) । ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଯଦି ପରସ୍ପରର ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପାଇଁ ସହଯୋଗ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତେ, ତେବେ ଦୁନିଆରେ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ରହନ୍ତା କାହିଁକି ? ସୁରଭୀର ଆଖି ଛଲ ଛଲ ହୋଇଉଠିଲା । ଜୀବନରେ ବାଇଶଟି ଚଇତ ଭୋଗ କରିଛି ସେ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାର ଭାବପ୍ରବଣ ମନ ଦୁନିଆର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ଡିକ୍କ ହୋଇଉଠିଛି । ସେ ଦେଖିଛି ଏଇ ଧର୍ମାନ୍ଧତାର ସ୍ୱାଭାବିକତା କିପରି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମହାପ୍ରାଣୀକୁ ଆଜି ସବୁହେବା ପଥର ଭିକାଶ କରି ବୁଲାଇଛି, ହଜାର ହଜାର ନିରାଶ୍ରମ ମାନବ ଶିଶୁର କଅଁଳ ଗୁଡିକରେ ହୃଦୟର ରକ୍ଷସର ଶାଣିତ ଛୁରିକା ଭୃଷିଦେଇ—ଅସଂଖ୍ୟ ତରୁଣୀର ନଗ୍ନ ମାଂସ ଉପରେ ହିଂସ୍ର କ୍ଷୁଧିତ ବ୍ୟାଘ୍ର ପରି ଲମ୍ଫ ଦେଇଉଠିଛି । ଏସବୁ ଦେଖି ତାର ପ୍ରାଣ ହାହାକାର କରିଉଠିଛି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଚାହେଁ ନାହିଁ କୌଣସି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାର ଧାର ଧାରିବାପାଇଁ । ସେ ଚାହେଁ ସହଜ ସରଳ ସହାନୁଭୂତିଭରା ମାନବ ଜୀବନ । ✓

ଗୋଟିଏ ନୈଷ୍ଠିକ ଶ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ସୁରଭୀ । ପିଲାଦିନୁ ସେ ବାପା ମା'ଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରତି ରବିବାରରେ ଯାଉଥିଲା ଗୀର୍ଜାକୁ । ସେଠାରେ ପାଦ୍ମ, ସାହେବ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ । ସୁରଭୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆଶୁ ମାଡ଼ ବସି

ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲା, ଗୀତ ଗାଉଥିଲା, କିନ୍ତୁ ତାର ଅର୍ଥ କିଛି ବୁଝି ନ ଥିଲା । ବୟସର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ବୁଝି-ପାରିଲା ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଗୀତାକୁ ଯା'ନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ଗୀତାକୁ ଯାନ୍ତି ଖାଲି ଗୋଟିଏ ମିଳାମିଶା ବା ଆସଙ୍ଗଳିପ୍ତା ନେଇ ।

ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିବାବେଳେ ସୁରଞ୍ଜର ପରିଚୟ ହେଲା ତାର ପଡ଼ାସାଥୀ ସୁରେଶ ସଙ୍ଗରେ । ସୁରେଶ ଥିଲା ନୈଷ୍ଠିକ ହିନ୍ଦୁ ପରିବାରର ସନ୍ତାନ । ଉତ୍ତମ୍ଭବର ପରିଚୟ ଝମଣ ଅନୁରାଗରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଉଭୟେ ପରସ୍ପର ଧୃତି ପ୍ରଶଂସାସକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରେମାସକ୍ତ ପ୍ରାଣର ମଝିରେ ଏକ ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ମେଘନାଦ ପ୍ରାଚୀର ସୃଷ୍ଟି କଲା ଧର୍ମଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ।

ସୁରଞ୍ଜର ପିତାମାତା ଯେତେବେଳେ ସୁରଞ୍ଜର ମନୋଭାବ ଜାଣିଲେ, ସେତେବେଳେ ସନ୍ତାନୁଭୂତିସୂଚକ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ— ମା, ତୋର ପସନ୍ଦରେ ଆମର ଅସମ୍ମତ ନାହିଁ, ତେବେ ସୁରେଶକୁ ଡରାଇ ନେଇ ଶ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ପିତାମାତାଙ୍କର ଏ ସର୍ତ୍ତ-ସମ୍ବଳିତ ସମ୍ମତ ସୁରଞ୍ଜ କୌଣସିମତେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଯୁକ୍ତି କରି କହିଲା— ତୁମେ ଯେଧରି କହୁଛ, ତାକୁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ, ତାଙ୍କର ପିତାମାତା ସେହିପରି ମୋତେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ କହିବେ ! କାହିଁକି ? ଧର୍ମ ତ ହେଲା ମନର ଗୋଟାଏ ବିଶ୍ୱାସ । ଯେ ଯେପରି ପାରୁଛି ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିପାରେ । ତା ଉପରେ ଏତେ ଜୋର ଦେବା କଣ ଉଚିତ)?

ସୁରଞ୍ଜର ଏ ଯୁକ୍ତି ସମକ୍ଷରେ ତାର ପିତାମାତା କୌଣସି ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ସିନା; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଗତ

ସଞ୍ଚାର ଧର୍ମନ୍ତର ଗ୍ରହଣ ବିନା ଏ ବିବାହରେ ସମ୍ମତି ଦେଇ ପାରିଲ ନାହିଁ । ସୁରେଶର ପିତାମାତା ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ଏକବାରେ ଆତଙ୍କି ଉଠିଲେ । ସେମାନେ ଭାବିଥିଲେ ପୁଅକୁ ବିବାହ କରିବା ଘରକୁ ଆଣିବେ ଗୋଟିଏ ସାଲକାର ସୁନାଖଡ଼ିଆ ପରି ବୋହୂ । ବୋହୂ ଆସିଲେ ଘର ପୁରୁଷିକ, ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ହାତରୁ କାମ ପାଇଟି ଛଡ଼େଇ ନେବ, ଏମିତି କେତେ କଣ । ତା ପରବର୍ତ୍ତେ ପୁଅ ସେତେବେଳେ ପ୍ରସାବ କଲ ସେ କଲେଜ ପଢ଼ୁଆ ଗୋଟାଏ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାନ ଝିଅକୁ ବିବାହ କରିବ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଆତଙ୍କି ଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ । କଣ କରିବେ ଆଉ ! ଶେଷରେ କେତେ ସମାଜ ସଞ୍ଚାରକ ପ୍ରସାବ କଲେ ସେ ଜନ୍ମକୁ ଶୁଦ୍ଧି କରିବା ଛନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ବିବାହ କରିବାରେ ଆଉ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ନ ଥିବ । ସୁରେଶ ମନକୁ କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ପାଇଲ ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲା ଏ ସବୁ ଶୁଦ୍ଧି ଫୁଲି କେବଳ ଆତ୍ମ-ପ୍ରବଞ୍ଚନା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ସେ ଯୁକ୍ତି କରି ଜଣାଇ— (ମନୁଷ୍ୟ ସହିତ ମନୁଷ୍ୟର ସମ୍ବନ୍ଧ । ଏହା ପ୍ରକୃତର ଇତିହାସ । ଏଥିରେ ଧର୍ମ ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ) ।

ବହୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ସତ୍ତ୍ୱେ ଉଭୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଧର୍ମଧୂଜାମ ନଙ୍କର ଆପଣା ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରକୃତ ହିଁ ଜଣିଲା । ସୁରେଶ ଓ ସୁରଭୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୀଣ ଫୁଲମାଳାର ବିନିମୟରେ ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ସୁରେଶ ଓ ସୁରଭୀ ଦୁଇଜଣଯାକ ମେଡ଼ିକେଲ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ହୋଇ ସାରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଶୁଣି ଆସିଥିଲେ ଏ ସୁଦୂର ସ୍ଥାନକୁ ଆପଣାର କର୍ମଜୀବନ କଟାଇବା ପାଇଁ । —

ସେମାନେ ଆଜି ହିନ୍ଦୁ ନୁହନ୍ତି କି ଶ୍ରୀଷ୍ଟାନ ନୁହନ୍ତି । ଯୋଡ଼ିଏ ଭବବିଶ୍ୱର ମାନବ ହୃଦୟର ମିଳନରେ କୌଣସି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ

ବିଭେଦର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସେମାନେ ସେବାକ୍ତବକୁ ଆପଣାର ଧର୍ମ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଉଭୟେ ମିଳି ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି ଏକ ଆଦର୍ଶ ସେବାସଦନ ଯେଉଁଠାରେ କି ଜାତି-ଧର୍ମ-ବର୍ଣ୍ଣ-ସମ୍ପ୍ରଦାୟ-ନିର୍ବିଶେଷରେ ଆର୍ତ୍ତ ପୀଡ଼ିତର ଚିକିତ୍ସା କରାଯାଏ ।

ଆଦର୍ଶ ସେବାସଦନର ସୁନାମ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କାରଣ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ଚିକିତ୍ସା କରାଯାଏ ତାହା ମାନବିକତା ଓ ଆନ୍ତରିକତା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

ସୁରେଶ ଦିନେ ଖବର ପାଇଲା ଯେ ତାର ମା କଠିନ ରୋଗା-ନ୍ଦ୍ର ହୋଇପଡ଼ିଛି । ସେ କାଳବଳମ୍ବ ନ କରି ଗାଁକୁ ଦୌଡ଼ିଯାଇ ଅଜ୍ଞାନ ଅବସ୍ଥାରେ ମା'କୁ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ନେଇ ଆସିଲା ସେବା ସଦନକୁ । ସୁରେଶର ଚିକିତ୍ସା ଓ ସୁରକ୍ଷାର ସେବା ଫଳରେ ବୃଦ୍ଧା ହିମଶଃ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ସମ୍ପାଦ ହେଲା ସେତେବେଳେ ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଜଣେ ନାରୀ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ସେବା କରୁଛନ୍ତି । ବୃଦ୍ଧା ପ୍ରଥମେ କିଛି ବୁଝିପାରି ନ ଥିଲେ । ତା'ପରେ ଯେତେବେଳେ ସେ ସୁରେଶଠାରୁ ବୁଝିଲେ ଯେ ଶୁଶ୍ରୂଷାକାରଣୀ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ରବଧୂ, ସେତେବେଳେ, ଜାଗିଉଠିଲା ତାରି ବଦଳରେ ମାତୃହୃଦୟର ସ୍ୱାଭାବିକ ବାସ୍ତବ । ସେ ସୁରକ୍ଷାକୁ କୁଣ୍ଠାଇପକାଇ କହିଲେ — ମା, ତୋ ପରି ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ପାଇ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଙ୍ଗାଳିନୀ ହୋଇ ବସିଥିଲି ।

ତାପରେ ସୁରେଶକୁ ପାଖକୁ ଡାକ କହିଲେ — ବାପା, ମୋର ଭ୍ରମ ଆଜି ଭୁଟିଯାଇଛି । ମୁଁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି, ଭଗବାନ ଭ୍ରମମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ।

After the second world war ପୁଅ ମୁହୂର ପତର

[ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ କର]

ଅପର୍ତ୍ତି ସେସରେ ହଳ କରୁଛି—ତାର ଚକଟା କଳା
ବଳିଷ୍ଠ ଦେହରୁ ଝାଳ ପାଣି ଭଳି ବୋହି ଯାଉଛି—ହଳ କରୁ
କରୁ ଅପର୍ତ୍ତି କେତେ କଣ ଭାବି ଯାଉଛି—ଭାବୁ ଭାବୁ ଲଙ୍ଗଳ
କଣ୍ଠି ଉପରେ ତା ହାତ କୋହଳ ହୋଇଗଲେ ବଳଦ ଘଟା
ଧ୍ୱମେଇ ଚାଲୁଛନ୍ତି—ଅପର୍ତ୍ତି ଡାହାଣ ହାତରେ ପାଞ୍ଚଶଟ୍ରେ
ବଳଦ ଘଟାକୁ ପିଟୁ ପିଟୁ କହିଉଠେ—‘ରାଣିର ବଅଳ—ଚକ୍କୁ
ନାହାନ୍ତି ମୋଟେ—’

ବଳଦ ଘଟା ଟିକିଏ ଜୋରରେ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ
ଅପର୍ତ୍ତି ପୁଣି ତା ଭାବନା ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରିଯାଏ— ତାର ଭାବିବାକୁ
ଆଜି ଅନେକ କଥା—ଆଠ-ନ’ ବର୍ଷର ଘଟଣା—ଛବି ଭଳି
ସେଗୁଡ଼ା ତା ଆଖି ଆଗରେ ଭାସିଯାଉଛି—କାଲି ଭଳି ମନେ
ହଉଛି ସେସବୁ କଥା—ଅପର୍ତ୍ତିକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବା ଲାଗୁଛି—ଏଇ ଆଠ
ନଅଟା ବର୍ଷ ଆଗରୁ ସବୁ ଯେମିତି ଭଲ ଥିଲା—ଲୋକେ ଦୁଃଖେ
ସୁଖେ ଶାନ୍ତପେଜ ଖାଇ ଆରାମରେ ଚଳିଯାଉଥିଲେ—

କୁଆଡ଼ୁ ଅସିଲା ଏ ହିନିମାନିଆ ଲଢ଼େଇ—ସବୁ ବଦଳେଇ
ଦେଇଗଲା—ଇଂରାଜୀ ସରକାରର ସିଆଡ଼େ କୋଉ ଜରମାନା ନା
କଅଣ ତା ସାଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା—ଆମର କଅଣ ଗଲୁ
ସେଇଠୁ ?

କହିଲେ କଣ ନା -- ଜାପାନୀ ମାଡ଼ି ଆସୁଛି—ଆମ ଦେଶକୁ
ନେଇଯିବ—ଲଢ଼େଇକ ବାହାରିପଡ଼ି —

କହୋ—ଜାପାନୀ ନେଲେ କେତେ—ଇଂରେଜୀ ନେଲେ
କେତେ । ଆମର କୋଉ ଦୁଃଖ ଯାଉଛି—ଯିଏ ଆମ ଉପରେ
ରଜା ହେବ ସିଏ ତା ଦେଶକୁ ସବୁ ଲୁଟ୍ କରି ବୋହିନେବ—

ଏବେ ଯୁଦ୍ଧ ସରିଲାଣି ତିନି କି ଚାରି ବର୍ଷ ହେଲା—ଜନିଷ-
ପାତିର ଦରଦାମ କମନ୍ତା କଅଣ ନା ଆହୁରି ବଢ଼ୁଛି ।

ଅପର୍ତ୍ତିକୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ—ଯୁଦ୍ଧ ହଉଛି କୋଉଁଠି,
ଜନିଷ ମହଙ୍ଗା ହଉଛି କୋଉଁଠି—

ଆଗ ଆଗ ଅପର୍ତ୍ତି ଆଉ ଅପର୍ତ୍ତିରୁଲି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଚାଷୀ ଇସ୍ପାର
ଭେଦ ପାଇଲେନି — ଲଢ଼େଇ ହବାର କେତେ ମାସ ପରେ
ଯେତେବେଳେ ଉଡ଼ାଜାହାଜଗୁଡ଼ାକ ଅପର୍ତ୍ତି ହଲ କଲବେଳେ ତା
ମୁଣ୍ଡ ଉପର ଦେଇ ଉଡ଼ିଯାନ୍ତି ଯିଁ ଯିଁ କରି, ସେ ହଲ ଗୁଡ଼ିଦେଇ
ହିଡ଼ି ପାଖ ବୁଦାମୁଲେ ଲୁଚିଯାଇ ଭୟାର୍ତ୍ତି ଆଖିରେ ସେଗୁଡ଼ାକ
ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ରହେ — ବଳଦ ଦି'ଟା ବି କାନ ତରାଟି ଅତଳୁଆ
ଅମୁହାଁ ଦୋଡ଼ନ୍ତି ହଲ ଜୁଆଳି ଯାଥିରେ —

କିଛିଦିନ ପରେ ତା ଭୟ କଟିଗଲା — ଏକସାଙ୍ଗେ ଆଠ
ଦଶଟା ଉଡ଼ାଜାହାଜ ତା ସେତ ଉପର ଦେଇ ଉଡ଼ିଗଲାବେଳେ
ତାକୁ ଭାରି ଖୁସି ଲାଗେ ତାର ମନେ ହୁଏ, ଉଡ଼ାଜାହାଜଗୁଡ଼ାକ
ତାଙ୍କ ଗାଁ ଉପର ଦେଇ ଯେତେବେଳେ ଉଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି, ନିଶ୍ଚୟ
ଏଇ ପାଖରେ କେଉଁଠି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି — ଆଉ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କ
ଗାଁ, ସେ ସମସ୍ତେ ଯିମିତି ଭାଗ ନେଇଛନ୍ତି ।

ଯୁଦ୍ଧର ଏଇ କାଳ୍ପନିକ ଅନୁଭୂତି ତା ମନରେ ଖୁବ୍
ଉତ୍ତେଜନା ଆଉ ଆନନ୍ଦ ଖେଳେଇ ଦେଇଛି —

ହମେ ସେ ଉତ୍ତେଜନା ତାର ସ୍ବାଭାବିକ ଗତିରେ କମି ଆସିବ—ଦିନେ ନୁହେଁ, ଅଧେ ନୁହେଁ, ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିବ କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧର ଚନ୍ଦ୍ର ଅପର୍ତ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ପାଉନି—କେତେ ଦିନ ବା ଆଉ ସେ ଉତ୍ତେଜନା ରହନ୍ତା !

ଲଢ଼େଇ ଯୋଉଠି ଲଗୁ—ଅପର୍ତ୍ତି ମନରେ ଆସିବ ବିଷାଦ—ସବୁ ଜନସର ଦାମ୍ ବଢ଼ିଗଲା—କରାସିନି, ଚୁଉଳ, ଲୁଗା ତ ଆଉ ମିଳିବାକୁ ନାହିଁ—ଚୁଉଳ ଟଙ୍କାକୁ ବି ସେଇ—ସେ ବି ଘୋଡ଼ାଦାନା—ସେଥିରେ ବି କଳାପୋତେଇ—ଡକିର ଖଣ୍ଡକରେ ଧୁଳି ଆଙ୍ଗୁଠି ବହଳରେ ଜମିଗଲାଣି—ଟୋପେ କରାସିନି ବି ତାକୁ ମିଳୁନି—ରାତି ଅନ୍ଧାରରେ ଯିବା ଆସିବା କରିବାକୁ ତ ନିଜର କିଛି କଷ୍ଟ ହେଉନି—କିନ୍ତୁ ତା ବୁଢ଼ୀମା—ଦିନବେଳେ ବି ଆଖିକ ଭଲ ଦିଶୁନି—ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ପରେ କୁଆଡ଼େ ଟିକିଏ ଗୋଡ଼ ବଢ଼େଇଲେ କରଡ଼ା ଖାଏ । ଅପର୍ତ୍ତି କେତେ ଥର ବୁଢ଼ୀମାକୁ ଉଠେଇ ଧରିବ—ଦେହର ପୀଡ଼ା ଖାଇବାକୁ ତେଲ ମାଲିସ କରିଦେଇବ—

ତା ବୁଢ଼ୀମାର ଏଇ ଦୁଃଖ ସେ ଆଉ ସହିପାରେନି—ଧନ ସାହୁ ପାଖରେ ଟୋପେ କରାସିନିପାଇଁ କେଡ଼େ ନେହେରୁ ହୁଏ—କିନ୍ତୁ ପାଏନି—

ଦିନେ ଅନ୍ଧାରରେ ସେମିତି ଗୋଡ଼ ଖସି ତା ବୁଢ଼ୀମା ଆଖି ବୁଜିଲା—

ଅପର୍ତ୍ତିର ଶାନ୍ତ ନିଶ୍ବାସ ମନ ବିଦ୍ରୋହ ଉଠିଗଲା—ଅବାରତ ଅଶ୍ରୁବର୍ଷଣ କରି ସେ ତାର ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଚିତ୍ତକୁ ଲଘୁ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା—

ଅପର୍ତ୍ତିର ଗ୍ରାସ ଶୋଭୁ—ସେ ଯେଉଁ ଭୂଇଁରେ ପି ବର୍ଷ ସୁନା ଫଳାଏ, ସେ ଭୂଇଁର ଫସଲ ଖାଏ ତା ସାଉକାର—ତା ଉପାସିଆ ପେଟକୁ କିଛି ଯୋଗାଏନି ।

ସମସ୍ତେ କହିଲେ ଅପର୍ତ୍ତକୁ ‘ବାହା ହ’—

ଅପର୍ତ୍ତ ତ ଶ୍ରବଣ ଯେଇଆ । ବୁଢ଼ୀ ମା ଆଖି ବୁଜିଲଦିନୁ
ଗଣ୍ଡେ ଫୁଟେଇ ଦେବାକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି

କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଚଳିଯାଉ ମହଙ୍ଗାରେ ତାର ସାହସ
ହେଲାନି— କେହି କହିଲେ ଉତ୍ତର ଦିଏ—ଲଢ଼େଇଟା ସରିଯାଉ—
ନିଜେ ଖାଇବାକୁ ପାଉନି— ଘରେ ହାତୀ ବାନ୍ଧିବ ?

ମୁହଁ ଜୋରରେ କିଛିଦିନ ଏମିତି ମାରିନେଲା ସିନା—କିନ୍ତୁ
ମନର ଗୋଟିଏ ନିରୁତ କୋଣରେ ଗୁରେଇର ଛବି ମଝିରେ
ମଝିରେ ଝଲସିଉଠି ତାକୁ ଅସ୍ଥିର କରିପକାଏ ।

ପବନରେ ବଡ଼ ଶ୍ଵେତରୁ ହଲବଲଦ ଧରି ଅପର୍ତ୍ତ ବଲକୁ
ଗଲିବେଳେ ଗୁରେଇ “ସାନ ସାଆନ୍ତ”ଙ୍କ ପୋଖରୀରୁ ଗାଧୋଇ
ଫେରୁଥାଏ— ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟେ ପାଣିଭର୍ତ୍ତି ଗରା— ଶୀଘ୍ର କଟି ଓ
ବାଁ ହାତର ବେଷ୍ଟମ ଭିତରେ ଅଉ ଗୋଟିଏ ଗରା ଧରି ଗୁରେଇ
ତା ପାଖ ଦେଇ ଚାଲିଯାଏ । ଅପର୍ତ୍ତର ଅବାଧ ଆଖି ଗୁରେଇର
ସିକ୍ତ ବସନ ଭେଦ କରିଯାଏ — ଅଣ୍ଟା ପାଖ ଗରାରୁ ପାଣି ଚହଲି
ଗୁରେଇର ଲୁଗା ଦେହରେ ଜଡ଼ିଯାଇଥାଏ— ଅପର୍ତ୍ତ ମୁହଁ
ଫେରେଇ ଚାହିଁ —

କେତେ ଥର ସେ ଗୁରେଇ ପାଖରେ ଧରା ପଡ଼ିଯାଇଛି—
କିନ୍ତୁ ଗୁରେଇ ଭୟାନା କରିବା ବଦଳରେ ତାର ସିଂହ ହସଦ୍ଵାରା
ତାକୁ ବରଂ ଉତ୍ସାହିତ କରିଛି —

ଅପର୍ତ୍ତ ଆଉ ବେଶୀ ଦିନ ଏକା ଚଳିପାରିଲା ନାହିଁ—
ଦିନେ ଗୁରେଇ ଗାଧୋଇ ଫେରିଲାବେଳେ ସେ ତାକୁ ଅଟକେଇ
ପଚାରିଲା—

ଗୁରେଇ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ କରି ହଁ ଭରିଲା... ଘମାଘୋଟ
 ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଅପତ୍ତି ବାହାହେଲା—ସେତେବେଳେ ପେଟକୁ ଦାନା
 କି ପିଠିକୁ କନା ମିଳୁନି—ଜାପାନ ମାଡ଼ି ଆସିବ ସିଆଡୁ -

ବାହାଘରର ପ୍ରଥମ ନିଶା କଟିଯାଏ - ତାଙ୍କର ଦରିଦ୍ର
 ସଂସାରର ଅଶ୍ରବଗୁଡ଼ିକ ନିମେ ସ୍ପଷ୍ଟତର ହୋଇଉଠେ । କିଛିଦିନ
 ପରେ ଅପତ୍ତି ଦେଖିଲା ଗୁରେଇର ଖଦ ବ'ଖଣ୍ଡି କେତେଠେଇଁ
 ଚରି ଚରି ଗଲଣି—କେତେ ଚେଷ୍ଟାକରି ମଧ୍ୟ ଅପତ୍ତି ଗୁରେଇ
 ପେଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଖଦ କଣିପାରେନି—

ଯୁଦ୍ଧ ବଜାରରେ କିଲାପୋତେଇ କରି ଧନି ସାହୁ କୋଠା
 ବାଡେଇବାକୁ ବସିଲଣି—ପଇସା ଯାବ ମଧ୍ୟ ଧନି ସାହୁଠୁ ସେ
 ଖଦ ଖଣ୍ଡେ ପାଇପାରିଲା ନାହିଁ । କେତେ ନେହେରୁ ହେଲେ ବି—
 କିଲାପୋତେଇ ଦବାକୁ ତାର ବା ପଇସା କାହିଁ ?

ଗୁରେଇ ଚିରା ଶାଢ଼ୀରେ ତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବୟବର ଲଜ୍ଜା ଆଉ
 ଡାକି ପାରୁନି—ନିଜେ ଅପତ୍ତି ବି ରୁହିଁ ପାରୁନି ଗୁରେଇ ଆଡ଼େ—
 ବେଳେ ବେଳେ ଅପତ୍ତି ମନରେ ଭାରି ରାଗ ହୁଏ । ଭାବେ—
 ଧନି ସାହୁ ହୋକାନରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେବ—କିନ୍ତୁ କ'ଣ
 ଭାବ ପୁଣି ଦବିଯାଏ—

ଦିନେ ଗାଁର ସମସ୍ତେ ଖବର ପାଇଲେ ସରକାର
 ଜିଡ଼ିଛନ୍ତି—ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଖବରଟା
 ଶୁଣେଇ ଦେଇଗଲେ—

ପ୍ରଶ୍ନର ବିଭାଗର ଲଞ୍ଜକୁ ସ୍ଥିକର ଗାଁଗଣ୍ଡା ଫଟେଇ
 ପକେଇଲେ—

ସମସ୍ତେ ଶୁଣି ଖୁସି ହେଲେ—ଅପତ୍ତି ଖୁସି ହୋଇ ଭାବିଲା,
 ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ ତା ଦୁଃଖ ଯିବ—ଲୁଗାପଟା ଶୁଣା ହବ—ତା

ଗୁରେଇ ଆଉ ସତର ଗଇଁଠା ଖଦ ପିନ୍ଧିବନି ଗୁରେଇ ଖଦରେ
ନଖ ବହଳରେ ମଇଳା ଜମିଲୁଣି କନ୍ଥୁ କଅଣ କରାଯିବ—
ସପା କରିବ କୁ ବସିଲେ ତ ଖଦଟି ପୁରୁ ପୁରୁ ହୋଇ ଚାରିଯିବ—

ସରକାର ଜଣିଛନ୍ତି ବୋଲି ଗରିବଗୁରୁଙ୍କୁ ଲୁଗା
ବଣା ହେବାପାଇଁ ଡେଇଁଛନ୍ତି ଦିଅନ୍ତେ— ଅପଣି ପରୁରଲ
ଗୁରେଇକ—

ଗୁରେଇ ଲୋ ଯିବୁ ? ଲୁଗା ବଣା ହଉଛି—ଏତେ
ଦୁଃଖରେ ବି ଅପଣି ଉପରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ବରକ୍ର ନ ହୋଇ
ଗୁରେଇ କହିଲ—ମୁଁ କମିତି ଯିବି ମ, ଏଇ ଛୁଣ୍ଟା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ?
ମୁଣ୍ଡ ଛୁଡ଼ିପଡ଼ିବ ଏତେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ—

ଅପଣି ବୁଝିଲ—ତେଣୁ ସେ ଏକା ଗଲ— ଖଣ୍ଡିଏ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ
ଧୋତି ମିଳିଲା ତାକୁ—

ଫେରିଆସି ଗୁରେଇକ ଧୋତିଟି ଦେଇ କହିଲ—
ଯାଇଥିଲେ ଖଣ୍ଡେ ଲୁଗା ପାଇଥାନ୍ତୁ—ନେ, ପିନ୍ଧି ଏଇଟାକୁ—
ମୋର ଚଳିଯିବ ।

ଯୁଦ୍ଧ ସରିଗଲା— ସାଉକାର କ୍ଷେତରେ ହଳ କଲବେଳେ
ଅପଣି ଆଉ ଉଡ଼ାଜାହାଜର ଘି ଘି ବୋ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ—
ଦିନ ଗଢ଼ ଚାଲିଲା—କନ୍ଥୁ ଚାଲିଲା, ଲୁଗା, କରାଯିବା ଦର ଆଉ
କମିଲା ନାହିଁ ।

ଅନାହାର, ଅର୍ଜାହାର ଓ ଅଧନରେ ଗୁରେଇର ସୁନ୍ଦର-
ପଣିଆ କମି ଆସିଲୁଣି ।

ଦେଉବର୍ଷ ଆଗରୁ ଯେଉଁ ମିଶିପି ପିନ୍ଧା ଖଦ ଖଣ୍ଡିଏ ଅପଣି
ଦେଇଥିଲା ଗୁରେଇକ, ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ବି ଚାରି ଆସିଲୁଣି ।

କେତେଦିନେ ଫେରେ ସିଏ ପଇସା ଧରି ପାଇ ଧନି ସାହୁ
ଦୋକାନ ମୁହଁରେ ଠିଆହେଲା—

ଧନି ସାହୁ କହିଲା—ଯା, ଯା ଲୁଗା ନାହିଁ । ଭିନଟା
ଟଙ୍କାରେ ଶାଢ଼ୀ କଣିବ !

ଅପଣି ନମ୍ର ସ୍ଵରରେ କହିଲା—ସାହୁଏ, କେତେ ଥର
ଫେରେଇ ଦେଲଣି—ଘରେ ସିଆଡ଼େ ଉଧୁନଙ୍ଗଳା—ପାଣି-
ମାଠିଏ ଆଣିବାକୁ ପଦାକୁ ବାହାରପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଧନି ସାହୁ ଓଲଟି ଅଟ୍ଟକରି କହିଲା—ପଠେଇ ଦଉନୁ
କାହା ପାଖକୁ — ସେ ଲୁଗା ପିନ୍ଧେଇ ଗୁଡ଼ିଦେବ —

ଅପଣିର ଶିର ପ୍ରଣିସଗୁଡ଼ାକ ରାଗରେ ଫୁଲିଉଠିଲା—
ଆଖି ଯୋଡ଼ାକ ଜଳିଉଠିଲା—

ଏଇ ଧନି ସାହୁ—ସୁଦ୍ଧ ଆଗରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାଇ, କେଉଁଟ
ପାଇ, ପାଇକ ପାଇ, ଘର ଘର ବୁଲି ପାଟଫୁଲି, ଛୁଆଁ, ସୂତା,
ଗରକର୍ପୁର ବିକୁଥିଲା । ତାର ଫେର ମୁହଁ ଉପରକୁ ହେଲଣି !
କାନ୍ତ ଚିପି ରାଗ ବନ୍ଦ କରି ଫେରି ଆସିଲା ଅପଣି —

ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଦେଶସେବକମାନେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କଲେ—ସୂତା-
କାଟି ଲୁଗା ଅଭାବ ଦୂର କର — ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ନିଜେ ଠିଆ
ହୁଅ—ତା ନ ହେଲେ ଦାସଭର ବେଡ଼ିରୁ ମୁକ୍ତି ଲଭ କରିପାରିବ
ନାହିଁ—

କେଡ଼େ କେଡ଼େ ଗୁଣୀ ମୂଲିଆ ସଭା ହେଲା । କିଏ କହିଲା—
ଜମିଦାରକୁ କର ଦିଅନ୍ତୁ—କିଏ କହିଲା ‘ଧର୍ମଘଟ କର’ ।

ଅପଣି ସବୁ ଶୁଣେ — କିନ୍ତୁ କେହି ତାର ଶାଦ୍ୟ ପୋଷାକର
କାର୍ଯ୍ୟକାଶ ସମାଧାନର ପତ୍ରା ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ

ଦଳର ବଉଳ ମଢ଼ବାଦ ପ୍ରଚାରକ ହୁଏ—ଆପଣ ଆଲୋଚନା
ଅପତ୍ତି ମୁଣ୍ଡରେ ସେ ସବୁ ଡ଼କେନି ।

ଗୁରେଇର କୁଣ୍ଡ ଉଲଗ୍ନ ଦେହ ତାକୁ ଅହରହ ପୀଡ଼ାଦିଏ —
ଲୁଚେଇ ରଖେ — ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ସେ ଯାଏ ଗଡ଼ିଆକୁ କନ୍ୟା
କଅରୁ ପାଣି ଆଣିବାକୁ ଅତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ —

ଅପତ୍ତି କଲ ଭଳି ତା ସାଉକାର ପେଇଁ ହଲକରେ—
ପରସ୍ପରରେ ଅପତ୍ତି ଶୁଣିପାରେ ତା ଦେଶ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବ — କିଛି
ବୁଝିପାରେନି—

ପୁାକୁ ତାକୁ ପଶୁରି କେବଳ ଏତିକି ବୁଝେ—ଆଉ କେଇଟା
ଦିନ ଗଲେ ଗୋରା ଲୋକେ ଆମ ଦେଶରେ ଆଉ ରହିବେନି ।
ଆମର ଦେଶ ଲୋକେ ଆମ ରାଜ୍ୟ ତଳେଇବେ । କଳାପୋତେଇ
ଶ୍ଵେତବଜାର ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ—ଲୁଗା, କରସିନି, ଗୁଡ଼ଳ ଶସ୍ତା
ହବ — ଲକ୍ଷ ମିଛ ଆଉ ଦେଶରେ ରହିବନି —

ଅପତ୍ତି ଭାରି ଖୁସି ହୋଇଯାଏ ।

ଆନନ୍ଦରେ ଗୁରେଇକି ଯାଇ କହେ—ଗୁରେଇ ଲୋ, ଆମ
ଦୁଃଖ ଏଇଥର ଯିବ—ଆମ ଲୋକମାନେ ଆମକୁ ତଳେଇବେ
ଏଥର—ଗୋରା ଲୋକମାନେ କୁଆଡ଼େ ତାଙ୍କ ନିଜ ଦେଶକୁ
ଗଣ୍ଡିଲି ବୁଜୁଳା ବାନ୍ଧି ପଳେଇବେ...

ଅପତ୍ତି ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହେ ଯେଇ ଦିନକୁ—

ସତରୁକଣ ସାଲ ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର—ଉତ୍ସବ ହୁଏ—ଘରେ
ଘରେ ଫିରଙ୍ଗୀ ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରିତ ପତାକା ଉଡ଼େ ସ୍ଵାଧୀନ ଜୀବନର
ଉଦ୍ଦାମ ପ୍ରବାହର ସଙ୍କେତ ଦେନି—ସାମ୍ୟ ମେଣ୍ଟିର ସଙ୍କେତ
ଦେନି—

ଅପଣି ଲୋରେ ବ ଖଣିଏ ସିରଙ୍ଗୀ ପତାକା ଉଡ଼େ ।
ଅପଣି ହସି ହସି ଲୋ ପତାକା ଅଡ଼େ ଗୁଣ୍ଠି ରହେ ଅପଲକ
ଆଖିରେ —

ସେ ଯେପରି ଦେଖିପାରେ — ସେଇ ପତାକା ଭିତର ତା
ଗୁରେଇ ଭଲ ଭଲ ଖଦମାନ ପିନ୍ଧି ହସି ହସି ତା ଆଡ଼େ ଗୁଣ୍ଠି...
ପୁଞ୍ଜିପତି ଧନ ସାହୁ ହାତରେ ପଡ଼ିବ ବେଡ଼ି, କଳାପୋତେଇ
କରି ଧରପଡ଼ିବାରୁ —

ଦିନ ଗଡ଼ି ଗଲେ ଗାନ୍ଧି ବୁଡ଼ାକୁ ଦେଶ ଭୁଲିଯାଏ—ତାର
ମହତ୍ ଆଦର୍ଶକୁ ବ ଭୁଲିଯାଏ । ସିରଙ୍ଗୀ ପତାକାଟିର କରୁ ରଙ୍ଗ
ବାୟୁ ସଫାତରେ ଫିକା ପଡ଼ିଆସେ—

ଅପଣି ପ୍ରଶ୍ନ ଭାବରେ ବୁଝିପାରେନି ଦେଶର କି ଘରିବର୍ତ୍ତନ
ହେଲା—ଗାଁଟା ତ ଠିକ୍ ସିମିତି ଥିଲା ସେମିତି ଅଛି—

ତା ଗୁରେଇ ତ ସେମିତି ଛୁଣ୍ଡାବନା ପିନ୍ଧୁଛି—କାନସିରି
କଇଁବେଣ୍ଟ ସିଝା ଖାଉଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ତେବେ ହେଲା କେଉଁଠି ?

ହଳ ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଅପଣି ଆଶୁଭାସରେ କହୁଣୀ ରଖି ହିଡ଼ି
ଉପରେ ବସି ଭାବେ କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ? ପରିବର୍ତ୍ତନ ତ କେଉଁଠି
ଦେଖେନି ? ଧନ ସାହୁର କଳାବଜାର ତ ଠିକ୍ ସେମିତି
ଗୁଲିଛି—ତାଙ୍କ ଗାଁ ପୋଖରୀଗୁଡ଼ାକରେ ତ ଦଳ ସେମିତି ଭରି
ହେଇଛି—ମେଲେରିଆ, ହଇଜାରେ ଲୋକ ସେମିତି ତ ମରୁଛନ୍ତି—
ଗୁରେଇର ଛୁଣ୍ଡା ଖୁଣ୍ଟା ତ ସେମିତି ବେଶାଯାଉଛି ।

କେବଳ ଗୋଟାଏ ଦିନପୁରେ ଅପଣି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ
କରେ—ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ ହେବା ଆଗରୁ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଏଇ
ଗାଁକୁ ମାସ ଭିତରେ ଆକ୍ରମଣ କ'ଣ ଆସି ସବୁ ସେମିତି କରୁ

ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାମରାଜ୍ୟର କଳ୍ପନାପୁରକୁ ଘେନି ଯାଉଥିଲେ, ସ୍ଵାଧୀନତା ପରେ ଆଉ ସେମାନେ ଦେଖା ନାହାନ୍ତି—ଯେଉଁ କର୍ମୀ ଜଣକ ଖାଲି ପାଦରେ ଆଣ୍ଟୁ ଉପରକୁ ମୋଟା ଖଦ ଖଣ୍ଡିଏ ପିନ୍ଧି କାନ୍ଧରେ ଝୁଲୁମୁଣୀ ଝୁଲେଇ ଏ ଗାଁରେ କେତେ ଥର ସଭାସମିତି କରି ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଅହିଂସା ମାଡ଼, ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଚାର କରିଯାଇଛନ୍ତି, ସିଏ କେବଳ ଥରେ ଏଇ ବାଟ ଦେଇ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମଟର ଭିତରେ ବସି ଯାଉଥିବାର ଅପର୍ତ୍ତି ଦେଖିଛି —

ବେଦନା ଓ ନୈରାଶ୍ୟରେ ଅପର୍ତ୍ତିର ହୃଦୟତନ୍ତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ଛୁଡ଼ିଯିବାର ଉପକ୍ରମ କରନ୍ତି—

ଗୁରୁରର ଅନାଦାରକ୍ଲଷ୍ଟ, ଉଲ୍ଲଗ୍ନ, ଝାଡ଼ିଲା ତରୁ-ଲତାଟିଆଡ଼େ ଚାହିଁ ତା ଆଖି ନକେଇ ଆସେ—

ଆଦରରେ ଗୁରେଇକି କୋଳ ଭିତରକୁ ଟାଣିଆଣି ଦିନେ ଦିନେ ଅପର୍ତ୍ତି କହେ—ମତେ ବାହା ହୋଇ କେତେ ଦୁଃଖ ପାଇଲୁ ଗୁରେଇ—ଉଧୁନଜାଳା ହୋଇ ଦିନ ବତେଇଲୁ—

ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ମୁହଁ ଘୁରେଇ ପୁଣି କହେ ତୁ ଯଦି କାହାକୁ ଦୁଃଖୀ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ମୋର କିଛି ଆପର୍ତ୍ତି ନାହିଁ—

ଅଭିମାନ ଓ ସଗରେ ଗୁରେଇର ଆଖି ଦୁଇଟା ଦପ୍ କରି ଜଳିଉଠେ—ଅପର୍ତ୍ତି ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଦୃଢ଼ ଗଳାରେ କହେ—ମତେ ଗୁଡ଼ପଣ ଦେବାକୁ ଯଦି ତମର ଲଜ୍ଜା ହଜିବ ଦଉନ ? ମୋର କଅଣ ଦେଉଛି ଯେ ମୁଁ ଦୁଃଖୀ ହେବି—ମୁଁ ଲଜ୍ଜା ହେଉଛି—ତମେ କେଉଁତା ହେଉଛି ?

ଗୁରେଇ ଅପର୍ତ୍ତିର ଦୁଇ ବଳିଷ୍ଠ ନିଶ୍ଚୟ ଭିତରେ ନିଜର ମୁହଁକୁ ମାଡ଼ ରଖି କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଉଠେ—ଅପର୍ତ୍ତି ଏଇ ବିରାଟ ନିଶ୍ଚୟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ବି ଏଇ ଯେଉଁ ଗୌରବଟିକି

ଲଭ କରେ ସେଥିର ତାର ମୁଖରେ ଫୁଟେ ପୁଲକର ପଦ୍ମ -
 ଗୁରୁରଇର ନୁଖୁରା ଦଞ୍ଚ କେଶଗୁଚ୍ଛକୁ ଧରି ସେ ଆଦରରେ ଝିଙ୍କି
 ଦେଇ କହେ - ଗୁରୁରଇ, ତୁ କଅଣ ମୋ କଥାକୁ ସତ ଗଲୁ ? -
 ଗୁରୁରଇ କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ମୁହଁ ଲୁଚେଇ ବସି ରହେ -

ଅପର୍ତ୍ତି ଶ୍ରାବ ବସେ - ଏଇ କେତେ ବର୍ଷ ଧରି ସେ
 ଗୁରୁରଇକୁ କେତେ ଅଶା ଆଶ୍ୱାସନା ନ ଦେଇଛି ? ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
 ଭବିଷ୍ୟତର କେତେ ଚନ୍ଦ୍ର ତା ଆଖି ଆଗରେ ନ ଦେଖେଇଛି -
 ସରଳ ମନରେ ଗୁରୁରଇ ସେସବୁକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି -

ଅପର୍ତ୍ତି ଶ୍ରାବ ତାର ଏ ଦୈନିକ ପାଇଁ ସେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ
 କାହା ଛନ୍ଦରେ ?

ଅପର୍ତ୍ତି ଠିକ୍ କଲ ନିଜ ଦୁଃଖ ତାକୁ ନିଜେ ଦୁଃଖେଇବାକୁ
 ହେବ -

ନେଶ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ସେ ଦିନେ ଶୁଲଲ ଧରି ସାହୁ
 ଦୋକାନ ଆଡ଼େ -

ନିଦ ମଳମଳ ଆଖିରେ ଗୁରୁରଇ ଉଠି ବସି ଦେଖିଲା
 ଅପର୍ତ୍ତି ଦିଶନ୍ତି ମାଇପିପିରା ଖବି ଧରି ତା ପାଖରେ ବସିଛି - କିଛି
 ବୁଝି ନ ପାରି ପଚାରିଲା... ଖବି କେଉଁଠୁ ଆଇଁଲ ?

ଅପର୍ତ୍ତି ହସି ହସି କହିଲା - ଯୋଉଠୁ ଆଇଁଲ - ତୁ ଗାଧୋଇ-
 ପାଧୋଇ ପିନ୍ଧିବୁଟି ଆଗେ ଖଣ୍ଡେ ବେଇଟି - ମୁଁ ଆଉ ତୋ
 ଆଡ଼େ ଅନେଇ ପାରୁନି -

ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୁରୁରଇ ତା ଆଡ଼େ ଚାହିଁ କହିଲା -
 ଯୋଉଠୁ ଆଇଁଲ କଣ ମ ? ରାତି ରାତି କଣ ଶୁଳ ବାଟ ଦେଇ
 ଆଇଲ - ?

ଅପର୍ତ୍ତି ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ ଶେଷକୁ କହିଲା — ଧନ ସାହୁ
ଦୋକାନରୁ ଚୋରି କରିବ —

ଚମକିତ ଗୁରେଇ କହିଲା — ଚୋରି ?

ହଁ, ଚୋରି... କଅଣ ହୋଇଗଲା ସେଇଠୁ ? କିଏ ନ କରୁଛି
ଚୋରି ? ଧନ ସାହୁ କଲାପୋତେଇ କରି ଟଙ୍କାଳ ଜାଗାରେ
ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ନଈର — ସେଇଟା କଅଣ ଚୋରି ନୁହେଁ ? ଯୋଡ଼ି
ବାବୁମାନେ ଜାଣିଶୁଣି ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ଦଉଛନ୍ତି ସେମାନେ ସବୁ
କଅଣ ଭଲ ନୋକ ? ଯୋଡ଼ି ସାହୁକାର ଆମକୁ ଖଟେଇ ଆମ
ତରଫିପି ଖଜଣା ଅସୁଲ କରୁଛି ସିଏ କଅଣ ଚୋର ନୁହେଁ ?
ଆଉ ମୁଁ ଖାଇବାକୁ ପାଉନି, ପିନ୍ଧିବାକୁ ପାଉନି — ଚୋରି କଲି ତ
କଅଣ ହେଲା ?

ଗୁରେଇ ଭୟାବ୍ଧ ଗଳାରେ କହିଲା — ଯଦି ଧରାପଡ଼ ?

ଅପର୍ତ୍ତି ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା — ଧରାପଡ଼ିଲେ
ପଡ଼ିବା — ତା ଆଗରୁ ତୁ ଖଣ୍ଡେ ଲୁଗା ହେଲେ ପିନ୍ଧି ପକେଇଥା —
ଛୁଣ୍ଟା ଲୁଗାଗୁଡ଼ିକ ଏଇ ଅଗଣାରେ ପକେଇ ଦେ — ଆଉ ଏଇ
ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡ ପାଉଁଶ ଗଦା ଭିତରେ ନୁହେଇ ଦେଇ ଥା — ଯା —
ବେଇଗି ସବୁ କରି ପକା —

ଗୁରେଇ ଅପର୍ତ୍ତି କହିଲା ପ୍ରକାରେ ସବୁ କରିଗଲା ଶେଷରେ —

ବାରଟା ବେଳକୁ ପୁଲିସ ଆସି ଅପର୍ତ୍ତି ଘର ଖାନ୍ଦିଲାସ
କଲା —

ଗୁରେଇ ନୂଆ ଶାଢ଼ୀଟା ପିନ୍ଧି ଲଢ଼ାବନତ ମୁଖରେ ଠିଆ
ହେଲା ପୁଲିସ ସାମନାରେ —

ଗୁରେଇ ପିନ୍ଧା ଶାଢ଼ୀକୁ ଦେଖାଇ ପୁଲିସ ପଚାରିଲା
ଅପତ୍ନୀକୁ — ଏ ଶାଢ଼ୀ କେଉଁଠୁ ପାଇଲୁ ?

ଟିକିଏ ବି ଶଙ୍କି ନ ଯାଇ ଅପତ୍ନୀ ଉତ୍ତର ଦେଲା — କଣିଛି —
ପୁଲିସ ପଚାରିଲା — କୋଉଠୁ କଣିଲୁ ?

ହେଇ ଯିଏ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ବାଧିକାର ଆକାଶ — ଧନ ସାହୁ —
ଜଣିତ ଏଇ ରବିବାର ଦିନ —

ଧନ ସାହୁ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ପୁଲିସ ପଚାରିଲା — କ'ଣ ବିକିତ ?
ଆଖି ଦି'ଟା ବଡ଼ ବଡ଼ କରି ହାତପୋଡ଼ି ଧନସାହୁ କହିଲା —
ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା ! ଖାତା ଦେଖନ୍ତୁ ତା ଦସ୍ତଖତ ନା ଥିବ —

ଅପତ୍ନୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠମିଶ୍ର ଗଳାରେ କହିଲା — ଦସ୍ତଖତ ଆସିବ
କୋଉଠୁ ସାହୁଏ ? ରାତି ବାରଟା ବେଳେ ଘରରୁ ଉଠି
ବାଡ଼ିପଟେ ତ ନୁହା ବିକିବ କଳାପୋତେଇରେ — ଅଡ଼େଇ
ଟଙ୍କାର ଖଦୀ ଖଣ୍ଡକୁ ତ ମୋଠୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ସୁକାଏ ନେଲା —
ଅନ୍ଧାରୁଆ ବେଉସା — ଅଭିଜ୍ଞ ମତେ ଘର କରବାକୁ ବସିଛି
କଅଣ କିଏ ସାହୁ ?

ପୁଲିସ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ପଚାରିଲା — ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଘର କି
ବୁଡ଼େ ପଚାରିବୁ ସବୁ ଗୋବାଲଙ୍କୁ — ଆଜି ସେମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବୁ
ଧନ ସାହୁ କଳାପୋତେଇରେ ନୁହା ବିକିବ କି ନାହିଁ — ତାଙ୍କର
ଘରରୁ କି କେତେ କଣିଥିବେ ।

ପୁଲିସ ଧନ ସାହୁକୁ ପଚାରିଲା — ତମର କେତେ ଯୋଡ଼ା
ଲୁଗା ଘରର ଯାଇଛି ?

ଧନ ସାହୁ ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଏନେ ପକାଇବା ଭଲ ଆଣି
ଉପରକୁ କରି କହିଲା ଆଜ୍ଞା ଦଶ ପଇସା ଯୋଡ଼ା ।

ଧନକ ଦେଇ ସବୁକନ୍ୟାପେକ୍ଷର କହିଲେ — ଠିକ୍ କେଇଟା
ଜାଣିନ ? କଣ୍ଡୋଲ ଦୋକାନ ତମର --- ଲୁଗା ହସାବ ଠିକ୍
ରଖିନ ?

ଧନ ସାହୁ ପାଟି ପାକୁପାକୁ କଲା—ପୁଲିସ ଅପର୍ଡିର
ଦରବାଡ଼ି, ସବୁ ଟିକନିଶି କରି ଖୋଜି କେଉଁଠି କିଛି ନ ପାଇ
ଧନ ସାହୁକୁ ଚାହିଁ କହିଲେ—ଏୟାଡ଼େ ଶ୍ରେୟିବା ବାହାନା
ଦେଖେଇ ସିଆଡ଼େ କଲାପୋତେଇ ଚାଲିବ, ନାହିଁ ଆସ—ତମ
ଦୋକାନ ଖାନତଲସ କରିବ—ତମେ ବଡ଼ ସୁବିଧା ଲୋକ
ନୁହଁ ତ ?

ପୁଲିସ ଆଗେଇ ଚାଲିଲା—ପଛେ ପଛେ ଧନ ସାହୁ ଶ୍ରେୟଙ୍କ
ଭଳି ଅରି ଅରି ହାତ ଯୋଡ଼ି ଚାଲିଲା —

ଅପର୍ଡି ଚାହିଁଲା ଗୁରେଇ ଆଡ଼େ ଦୃଷ୍ଟି ଦୃଷ୍ଟି —

ଗୁରେଇ ପଚାରିଲା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଇ—ତମେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ
ମିଛ କହିଗଲା ପୁଲିସ ଆଗରେ ? ମୋ ଗୁଡ଼ି ଅରୁଥିଲା ଖାଲି ।

ଅପର୍ଡି କହିଲା—ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ନାହିଁଲେ ଶ୍ରେୟ
କିଦିଏ ଭଲ —

ଗୁରେଇ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହି ଉଠିଲା—ନାହିଁ—ନାହିଁ—
ଆମେ ଶୁଣି ଶୁଣି ନକାଳା ହୋଇ ମଉବା ପଛେ—ତମେ ଏମିତି
କୋଉଠୁ ଶ୍ରେୟ କରିବ—ମୋ ଗୁଡ଼ି ଧଡ଼ି ଧଡ଼ି ହଉଛି —

ଅପର୍ଡି କିଛି ସମୟ ରୁପ୍ ହୋଇ ବସି ରହିଲା ତାପରେ
ଆଖି ଢଳ ଢଳ କରି ବ୍ୟଥାଭର କଣ୍ଠରେ କହିଲା—ଶୁଭର—

ଗ୍ରେର କଅଣ ମୁଁ ସଉକରେ ନଲି ? ବଡ଼ଲେକମାନେ ସଉକରେ
 ହଜାର ହଜାର ଗ୍ରେର କରୁଛନ୍ତି—ଆମେ ନଙ୍ଗଳା ହଉତେ—
 ଲୁଗା ବି ଆମେ ଗ୍ରେର କରିପାରିବାନି ଖାଲି ନିଜର ମାନ ମହତ
 ଗୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ?

ସମସ୍ତେ କହିଲେ ଆମ ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ ହେଲେ ଆମ ଦୁଃଖ
 ପାଣି ପରି ବୋହିଯିବ — କିନ୍ତୁ କାହିଁ ?

ଗୁରେଇ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ଅପତ୍ତି କାନ୍ଦରେ ହାତ ରଖି କହିଲା—
 ନାହିଁ ତମେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଖାଅ—ଯିଏ ଯାହା କରୁ—ତମେ
 ଯେସବୁ ନିଉଛୁଣା କାମ ଆଉ କରିବନି । ଦୁଃଖ ଆମର ଦିନେ ନା
 ଦିନେ ଘୁଞ୍ଚିବ—ସବୁ ଦିନ କଣ ଆଉ ଏକା ଯାଉଥିବ ?

ଅପତ୍ତି ଗୁରେଇ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ କହିଲା—ଗୁରେଇ, ଭଲ
 ନୋକ ହେଲେ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବାକୁ ହୁଏ —

ଗୁରେଇ କହିଲା—ହଉ ଦୁଃଖ ।

— — —

ପିତା ଓ ପୁତ୍ର (X A)

[ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି]

(ଏକ)

ଶିଖର ଦେଶର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ର ପଥରେ ପ୍ରସ୍ତର ଆଲେକରେ ଅବକାର କାରାଗାର ସ୍ବଳ୍ପ ଆଲେକିତ ହୋଇଛି । ଉପରେ ଶୁଭ୍ର ରଞ୍ଜିତର ରଞ୍ଜିତପଥରେ ଜନତାର ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ମମୁଖର କୋଳାହଳ ।

ବନ୍ଦୀ ଥରେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁଲେ ଛୁଦ୍ର ପଥରେ ସେହି ଆଲେକ ଆଡ଼େ । ପ୍ରସ୍ତର ଶାନ୍ତ, ସ୍ଥିର ଆଲେକ ରେଖା... ପ୍ରଭୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ପରି ।

ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ, ଅନଶନ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ବନ୍ଦୀ ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ, ଦିଶୁଛନ୍ତି ପ୍ରେତଛାୟା ପରି । ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ବସଦେଶ ରୁଷ ଧୂସର ଶୁଣ୍ଠିଜାଲରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ । ଦେହର ଚର୍ମ ଲେଳିତ ।

ବନ୍ଦୀ ମଗଧର ରଜା ବିମ୍ବିସାର

ପୁତ୍ର ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଆଦେଶରେ କାରାରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଏହି ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ତଳେ ।

ବିମ୍ବିସାରଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାପାଇଁ ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କର ପଣ... ଡିଲେ, ଡିଲେ, ଅନାହାରରେ !

କ୍ଳାନ୍ତ ଓ ଅବସାଦରେ ବିମ୍ବିସାରଙ୍କର କୋଟରଗତ ଚକ୍ରର ଦୁଇ ଆଖିପତା ପୁଣି ମୁଦି ହୋଇଗଲା । ଅନାହାର ଓ କ୍ଷୁଧାରେ

ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଅବଶ ଜଡ଼ ହୋଇଆସୁଛି । ଦୃଷ୍ଟା-
ଶ୍ରୀତ ଜହ୍ନା ଶୁଷ୍କ ଓଷ୍ଠ ଉପରେ ଥରେ ବୁଲିଆଣି ରୁଜି କଣ ର
ବିମ୍ବିସାର ଆର୍ତ୍ତନାଦ କଲେ ।

ଏଇ ରାଜଗୃହ ଦିନେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ତାଙ୍କର
ଆଦେଶରେ । ଆଜି ସେହି ରାଜଗୃହ ଅତିକ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ
ଲୋକଲୋଚନର ଅଗୋଚରରେ ଢିଲେ ଢିଲେ ସେ ଭୋଗ
କରୁଛନ୍ତି ମୃତ୍ୟୁର ଯନ୍ତ୍ରଣା ! କର୍ମଫଳ ! ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର କର୍ମଫଳ !

ପୂର୍ବତନ ରାଜଧାନୀ କୁଶାବ୍ର ନଗରରେ ବ୍ୟାପିଲା ଥରେ ଶ୍ଵାସଣ
ଅଗ୍ନିଭୟ । ସମଗ୍ର ରାଜଧାନୀ ଭୟସ୍ତ୍ର ପରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ
ବସିଲା । ବିମ୍ବିସାର ଆଦେଶ ଦେଲେ ଯାହାର ଗୃହରେ ଅଗ୍ନିସୂଆର
ହେବ, ସେ ହେବ ନିବ୍ୟାସିତ । କିନ୍ତୁ ଅଦୃଷ୍ଟର ବିଧାନ ବିରାଟ ।
ବିମ୍ବିସାରଙ୍କ ପ୍ରାୟାଦରେ ହେଲା ଅଗ୍ନିସୂଆର । ବିମ୍ବିସାର ଶୀତଳ
ବନରେ ପ୍ରହଣ କଲେ ସ୍ଵେଚ୍ଛାକୃତ ନିବ୍ୟାସନ ।

ସର୍ପିଣୀ-ନୟା-ସେବିତା ଗୁପ୍ତାସିନ୍ଧୁ ବିପୁଳଗିରି,
ବୈଶ୍ଵରଗର ଓ ଗୁପ୍ତକୁଟ ମେଶାଳାବେଷ୍ଟିତ ଶୀତଳବନ
ବିମ୍ବିସାରଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲା । ସେହିଠାରେ ତେଣୁ ତାଙ୍କର
ଆଦେଶରେ ନିର୍ମିତ ହେଲା ମଗଧର ନୂତନ ରାଜଧାନୀ — ରାଜଗୃହ ।

ବିମ୍ବିସାର ସେହି ରାଜଗୃହର ଶେଷ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଯେପରି
କି ଦୁଇ ଲାକ୍ଷ ଚକ୍ଷୁ ପୁନରୁନ୍ମୀଳନ କଲେ — ପ୍ରାୟଶ୍ଚିନ ଦୃଷ୍ଟିସ୍ଥାନ
ଦୁଇ ଆଖି, ପଥରର ଆଖି ପରି !

ସେଦିନ ଅଜାତଶତ୍ରୁ ବିମ୍ବିସାରଙ୍କୁ କାରୁରୁଦ୍ଧ କରିସାରିବା
ପରେ ଖୋକାକୁର, ଆଲୁଲୀୟତକୁନ୍ତଳା ଅଶ୍ରୁମୁଖୀ କୋଶଳା
ବେଦା ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ...

“ପୁଅ, ଅଜାତଶତ୍ରୁ !”

ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଉପହାସ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, “ଆଦେଶ କରନ୍ତୁ କାଶୀରାଜନନ୍ଦନା !”

“ମାତା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିବା କଣ ଏପରି ଲଜ୍ଜାକର ପୁଅ ?”

“ପୁଅ ! ହାଃ — ହାଃ — ହାଃ —” ବକଟ ଅଛନ୍ଦାସ କରିଉଠିଲେ ଅଜାତଶତ୍ରୁ । ତା’ପରେ, ରୁଷ ନିର୍ମମ କଣ୍ଠରେ କହିଥିଲେ — “ମାତା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିବାକୁ ଆପଣି ନାହିଁ ମୋର, କିନ୍ତୁ କହିପାରିବ ମାତା, ଯେଉଁ ନାଶ ଗର୍ଭସ୍ଥ ପୁଅ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳରେ କେବେ ପିତୃହନ୍ତା ହେବ ଆଶଙ୍କା କରି ଦିନେ ଗୋପନରେ ସନ୍ତ-ପିଣ୍ଡରେ ଜୀବହତ୍ୟା ପାଇଁ ଗୁପ୍ତକ୍ଷେପ କରି ନ ଥିଲା, ସେହି କେବେ ସେ ହତଭାଗ୍ୟ ନିକଟକୁ ଆସେ ଯଦି ପୁଅ ସମ୍ବୋଧନ କରି, ତା ହେଲେ କଣ ଦେବ ସେ ତାର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ?”

କୋଶଳା ଦେବୀ ଅସହାୟ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, “ଶତବାର କହିଛି ତ ପୁଅ, ଏ କେବଳ ମିଥ୍ୟା ଜନଶ୍ରୁତି ।”

ଅଜାତଶତ୍ରୁ କହିଲେ — “ସତ୍ୟତା ନ ଥିଲେ ଶ୍ରୁତି ନ ଥାଏ କାଶୀରାଜନନ୍ଦନା ! କିନ୍ତୁ ସେ ଆଲୋଚନା କାହିଁକି ? କେବଳ ବିମ୍ବିସାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅନୁରୋଧ ବିଚାର କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁ ମୁଁ ।”

କୋଶଳା ଦେବୀ ମିନତି ତେଲାଞ୍ଚଳରେ ଅଶ୍ରୁମୁଖିନ କରି କହିଲେ — “ବେଶ୍, ପିତୃରକ୍ରୋଧ ଯଦି ମହାରାଜାଙ୍କର ଅଭିଷେକର ମଙ୍ଗଳଘଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର କାମନା, ତାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାର ଆସ୍ପର୍ଷା କାହାର ? କିନ୍ତୁ ମୋର କେବଳ ଗୋଟିଏ ଉଷା ଥିଲା

ମହାରାଜ ! ଏଇ ହତଭଗିନୀର ସ୍ୱହସ୍ତପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ ଛଡ଼ା ବିମ୍ବିସାରଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସିଥିରେ ରୁଚି ନ ଥିଲା । ଆଜି ତାଙ୍କୁ କାରାଗାରରେ, ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଝେଳୁ ଖାଦ୍ୟ ପରିବେଷଣ କରିବାର ସୁଯୋଗରୁ ମୋତେ ବଞ୍ଚିତ କରିବେ ନାହିଁ ମହାରାଜ !”

ଅଜାତଶତ୍ରୁ କହିଲେ—“ଏ ପ୍ରାର୍ଥନା ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲି କାଶୀ-ରାଜନନ୍ଦନା !”

କିନ୍ତୁ କୋଶଳା ଦେଶଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ପରେ ପରେ କାରାଗାରର ରକ୍ଷୀ ଚଣ୍ଡକୁ ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, “କୌଶଳା ଦେଶଙ୍କ ପ୍ରେରଣ କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ଯେପରି ବନ୍ଦୀ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ପାରେ !”

ଜଳପାତ୍ର ଶୂନ୍ୟ । ବିମ୍ବିସାର ଦୁଇ ଶିଥିଳ କର୍ମିତ ହସ୍ତରେ ସେହି ଶୂନ୍ୟପାତ୍ର ମୁଖଲଗ୍ନ କରୁ କରୁ ପାତ୍ରଟି ତଳେ ପଡ଼ି ଚୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରସ୍ତର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆକାଶ ପଥରେ ଅନେକ ଉପରକୁ ଉଠିଗଲାଣି । ଶିଖରର, ଛଦ୍ମପଥରେ ଶୀତ ଆଲୋକରେଖା କେତେବେଳୁ ନିଭିଗଲାଣି । ପୂର୍ବଗନ୍ଧମୟ କାରାଗାରରେ କେବଳ ଅନ୍ଧକାର, ନିରନ୍ତ୍ର, ନିରାନ୍ତର ଓ ନିଷ୍ଠୁର...

ଶୁଧାର ଅତ୍ୟାଚାର ଆଉ ନାହିଁ । ଅଛି କେବଳ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ଦେହ ଓ ତୃଷ୍ଣା । ଏହା ପରେ ସେଥିରୁ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତି ମିଳିବ । ତାପରେ ସବୁ ଶୂନ୍ୟ...ବୌଦ୍ଧର ଧ୍ୟାନାଲୋକ ପରି ନିଷ୍ପଲକ୍ଷ, ସ୍ଥିର ଆଖିପତା ଶୂନ୍ୟବୃତ୍ତର ପରିଧି ଧୀରେ ଧୀରେ ଯେପରି ବିମ୍ବିସାରଙ୍କ ଚାରିପଟେ ନିକଟରୁ ନିକଟତର ହୋଇଆସୁଛି । ମହାଶୂନ୍ୟର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ, ବିମ୍ବିସାରଙ୍କ କୁହେଳିକାବୃତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିପଥରେ ଘସିଉଠିଲା ଧ୍ୟାନଗମ୍ଭୀର କାୟୋତ୍ତରାମୁଦ୍ରାବଦ୍ଧ ପ୍ରଭୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୁଖି । ଦୁଇ ଅର୍ଦ୍ଧନିମିଳିତ ନୟନରେ ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତରେ ସ୍ୱପ୍ନାୟନ ।

ଭୂଷାରେ ବିମ୍ବିସାରଙ୍କ ଜିଉ ଓ ଓଠ ଫାଟି ସେଥିରୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କଳା ରକ୍ତ ଝରୁଛି । ସେହି ରକ୍ତରେ ବିମ୍ବିସାରଙ୍କର ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠରେ ଆହତ ପଶୁ ପରି ବିମ୍ବିସାର ଗର୍ଜନ କରି ଉଠିଲେ...

ମହାଶୂନ୍ୟର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବିମ୍ବିସାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଥରେ ଭାସି ଉଠିଲା ଧ୍ୟାନଗମ୍ଭୀର ଗୁପ୍ତକୂଟ ଶିଖରର ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ ଗହର । ଶାକ୍ୟ ବଂଶୋଦ୍ଭବ ରାଜପୁତ୍ର ଗୌତମ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ ଗହରରେ ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ ବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଲୋକମୁଖରେ ଏହି ବାଣୀ ଶୁଣ ବିମ୍ବିସାର ବିସ୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ସେଦିନ ମେଘଦ୍ଵାନ ମାଳ ଆକାଶରେ ଉଦାସ ଗୋଧୂଳି । ବିମ୍ବିସାର ଗୁପ୍ତକୂଟ ଶିଖରକୁ ପାର୍ଶ୍ଵଦିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଗୌତମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ । ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀର ଦକ୍ଷିଣ ଅଳଂକରେ ଗୌତମ ଅନୁଦାଉ କଣ୍ଠରେ ସମବେତ କେତେ ଜଣ ଭିକ୍ଷୁଙ୍କୁ ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟାୟତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରୁଥିଲେ । ଗୁପ୍ତକୂଟର ପାଦଦେଶର ମୋର-ନିବାପଂକ୍ତରେ ଶିଖର କଳାପଚ୍ଛିନ୍ନ ନୃତ୍ୟ ଶିଖିମାର ଆଦେଶରେ ଭଗ୍ନହସ୍ୟ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଆଉ କେତେବେଳେ ବା ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠୁଛି କଳାପର୍ଣ୍ଣ ନାର ଚଞ୍ଚୁରୁମ୍ଭନରେ । ଅଦୂରରେ ମୃଗୋଦ୍ୟାନର ବ୍ୟୋମଦନ ଦୁର୍ଗନ୍ଧା ଉପର ବେଶି ରୁଣି ମୃଗ ସେମନ୍ତନ କରୁଛନ୍ତି । ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ସୁମାଗଧୀ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ କାକରଷ୍ଟ ଜଳରେ ମୁଗ୍ଧା ଏକ ହରିଣୀ ନିଜର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ରୁଦ୍ଧି ଦେଖୁଛି ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତା ହୋଇ ।

ସାଧନାରେ ଗୌତମଙ୍କର ବ୍ୟରତକୁ ଉଞ୍ଜୁଳ, ଅର୍ଦ୍ଧନିମୀଳିତ ନୟନପୁଗଳରେ ଗୋଧୂଳିର ଉଦାସ ଶ୍ଚୟା, ମୁଦ୍ରାବଦ୍ଧ କର-

ପଲ୍ଲବରେ ଶାନ୍ତିର ଆଶୀର୍ବାଦ । ସାଦର ସମ୍ମାନପାତ୍ର ବନ୍ଧୁସାର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—“କେଉଁ ଦୁଃଖରେ କୁମାର ଏ କୁଚ୍ଛ ସାଧନା ?”

ଗୌତମ ସ୍ଥିତ ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ—“ଦୁଃଖପାଇଁ ନୁହେଁ ମହାରାଜ, ଦୁଃଖର କାରଣ ଓ ନିଦାନର ସନ୍ଧାନପାଇଁ ଏ ସନ୍ଧ୍ୟାସ, ଏ କୁଚ୍ଛ ସାଧନା !”

ବନ୍ଧୁସାର ଅଟ୍ଟହାସ କରି କହିଲେ—“କାରଣ ତ ଅତି ସହଜ । କିନ୍ତୁ ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ ଗହରରେ ତାର ନିଦାନ କାହୁଁ ପାଇବେ କୁମାର ! ଆସନ୍ତୁ ତା’ ହେଲେ ରାଜଗୃହର ଉତ୍ସବଶାଳାକୁ । ରୋମକର ଫେନିଲ ମନ୍ଦ୍ୟ ଓ ମାଗଧୀର ଚଟୁଲ୍ୟସ୍ୟରେ ପାଇବେ କୁମାର ସବୁ ଦୁଃଖର ନିଦାନ ।”

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଆନନ୍ଦରେ ବନ୍ଧୁସାର ପୁଣି ଅଟ୍ଟହାସ କରି ଉଠିଲେ । ଗୌତମଙ୍କର ଦୁଇ ଅର୍ଦ୍ଧନମୀଳିତ ନୟନରେ ଗୋଧୂଳିର ଉଦାସ ଗୁପ୍ତା, ସନ୍ଧ୍ୟାର ମୌନ ଅନ୍ଧକାର ପରି ଗଭୀର ଓ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଆସିଲା ।

ଆଃ...ତୃଷାରେ ବନ୍ଧୁସାରଙ୍କର କଣ୍ଠନଳୀ କିଏ ଯେପରି ଟାଣି ଛୁଣାଇ ପକାଉଛି ।

କିଛିକ୍ଷଣର ମାରବତା ପରେ ଗୌତମ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “କାମନାର ବାରିରେ ଏ ତୃଷାର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ମହାରାଜ !

ନିରୁତ କାରାର ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ମାରବତା ସେହି ବାଣୀରେ ଯେପରି ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ହୋଇଉଠିଲା ।

ଲ୍ୟସ୍ୟରତା ସୁମାଗଧୀର ଅଲକ୍ଷ୍ୟ-ରଞ୍ଜିତ ଶିଞ୍ଜି ନିକୃଷ୍ଟିତ ଚରଣ ଆଜି ମାରବ, କଞ୍ଜଳସୀମାପୂର୍ବ ନୟନରେ ମରଣର ଭ୍ରୁକୁଟୀ, ରୋମକର ଫେନିଲ ସାନପାତ୍ରରେ ହଳାହଳର ବୁଦ୍‌ବୁଦ । କାହାର ? କାହାର ଏ ନୃପୁର-ଶିଞ୍ଜନ ? କୋଶଳା ଦେବୀ ? ମହାରାଣୀ ?

କାଶଗାରରେ ପକ୍ଷ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି, ଲୌହ ସାଜୁର
ଶବ୍ଦ । ଅସହ୍ୟ ଡୁସାରେ ବିମ୍ବିସାର ଶବ୍ଦହତ ବନ୍ୟ ପଶୁପରି ନିଜର
ଗୋଟିଏ ବାହୁ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲେ ।

✱

(ଦୁଇ)

ଅଜାତଶତ୍ରୁ ନିଷ୍ଠୁଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରାସାଦକକ୍ଷର ବାତାୟନ-
ପଥରେ ଚାହିଁଥିଲେ ରାଜଗୃହର ଦିଗନ୍ତମେଖଳା ଗିରିମାଳା ଆଡ଼େ ।
ପଲଙ୍କରେ ସନ୍ତାନସମୃଦ୍ଧା ରାଣୀ ବଜ୍ରା ଦେହ ତାଳି ପଡ଼ିଛନ୍ତି
ମରୁନଦୀ ପରି । ପାରାବତପାଳିକାରୁ ଦଳ ଦଳ ପାରାବତ ଉଡ଼ି-
ଯାଉଛନ୍ତି, ପୁଣି ଫେରିଆସୁଛନ୍ତି । ଉଦ୍ୟାନର ତମାଳ ତଳେ
ଭବନଶିଖୀ ଉଦ୍ଦାମ ନୃତ୍ୟର ଉଦ୍ୟମରେ ଶିଖା ବିସ୍ତାର କରୁଛି ।

ବଜ୍ରା କ୍ଳାନ୍ତ କଣ୍ଠରେ ଡାକିଲେ...ମହାରାଜ !

ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଶଯ୍ୟା ପାଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରେ ବସି ଧୀରେ ଧୀରେ ବଜ୍ରାଙ୍କର
ମଳିନ କପାଳ ଉପରେ କର ସଞ୍ଚାଳନ କରି କହିଲେ—କୁହ
ବଜ୍ରା !

ବଜ୍ରା ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ହାତ ଧରି କହିଲେ—
କୁହନ୍ତୁ ତ ମହାରାଜ, ଏ ସନ୍ତାନ ପୁଅ ହେବ ନା କନ୍ୟା ?

ଅଜାତଶତ୍ରୁ ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠିଲେ ।

ବଜ୍ରାଙ୍କର ପୁଣି ସେହି ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରଶ୍ନ—କୁହନ୍ତୁ ମହାରାଜ,
ଏ ସନ୍ତାନ ପୁଅ ହେବ ନା କନ୍ୟା ?

ଅଜାତଶତ୍ରୁ ବଜ୍ରାଙ୍କ ଶଯ୍ୟାପାଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରୁ ଉଠି ପକାଇଲେ ନିଜର
ନିଭୃତ କକ୍ଷକୁ । କି ଏକ ଶୀଘ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ବଜ୍ରା ଚିତ୍କାର କରି
ଉଠିଲେ ।

ପୁଅ ! ପୁଅ ! ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କର ବାଣ୍ଟାଯିତ ଦୃଷ୍ଟି ପଥରେ
 ଶୁଣି ଉଠିଲ ରାଜଗୃହର ଅନ୍ଧକାର କାରାଗାର । ହସ୍ତପଦବନ୍ଧ,
 ଶଙ୍ଖଳିତ ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଅନାଦାରରେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରୁଛନ୍ତି ।

ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ସେ ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ...ବଜ୍ରାଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପୁଅ
 ହେବ ପିତୃହନ୍ତା । * । ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କର ମୁଖର ଭଙ୍ଗୀ କଠୋର
 ହୋଇଉଠିଲା । ସନ୍ତାନସମ୍ଭବା ବଜ୍ରାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧକାର କାରାଗାରରେ
 ବନ୍ଦୀ କରିବେ ? ନବଜାତ ଶିଶୁକୁ ଅନ୍ଧକ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ହତ୍ୟା
 କରିବେ ? ଅଜାତ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ସବୁ ଦୁଇ ହାତରେ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ
 କରିଦେବେ ? ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏପରି କଣ ବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ ?
 (ଅଜାତ ତ ଆଜି କାରାଗାରରେ ଗତାୟୁ । ଆଉ ଭବିଷ୍ୟତ ? କିନ୍ତୁ
 ଅଜାତ ଓ ଭବିଷ୍ୟତସ୍ଥାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାନ ।)

ବଜ୍ରାଙ୍କର ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାର ଶୁଭୁଛି । ପ୍ରସୂତ ବେଦନାର
 କରୁଣ ମର୍ମଭେଦୀ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ! ପ୍ରସ୍ଥାକୁ ଦଳିତ କରି, ମଥୁରା କରି
 ଜରାୟୁ ଛିନ୍ନ ବିଦାୟ କରି ସୃଷ୍ଟି ଲେଉଟୁଛି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ।

ସେଦିନ କୁଆଡ଼େ ବିମ୍ବିସାରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ରାଜଗୃହର
 ପଥେ ପଥେ ବିପୁଳ ଉତ୍ସବର ଅଫୁରନ୍ତ ପ୍ରବାହ...ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କର
 ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଶେଷବର ଧାନ୍ତୀଠାରୁ ଶୁଣା ନିଜର ଜନ୍ମ
 କାହାଣୀ । ...ବଜ୍ରାଙ୍କର ଆର୍ତ୍ତନାଦରେ ପ୍ରାସାଦର କୋଣ,
 ଅନୁକୋଣ ଫିଟିତ ହୋଇଉଠିଛି (ସୃଷ୍ଟି ନିଷ୍ଠୁର । ନିଜର ସୃଷ୍ଟିରେ

* ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କର ପୁଅ-ଉଦାୟୀ ଓ ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ତନୁ
 ଜଣ ବଂଶଧର ପିତୃହନ୍ତା ଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପଥରେ ଉଦ୍ଦେଶିତ
 ହୋଇ କାଶୀରାଜା ଶିଶୁନାଗଙ୍କୁ ମଗଧର ସିଂହାସନରେ ଅବସ୍ଥିତ
 କରିଥିଲେ ।

ସୃଷ୍ଟା ହୀତଦାୟ । ସୃଷ୍ଟିର କରୁଣା ଭୟା ଛଡ଼ା ସୃଷ୍ଟାର ଗର୍ବନର ନାହିଁ । ତଥାପି ସୃଷ୍ଟିରେ କି ବସୁଳ ଆନନ୍ଦ, କି ଗର୍ବ ! ପିତୃଭ୍ୟର ଆନନ୍ଦରେ ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କର ପ୍ରାଣ ନିଜର ଅଲକ୍ଷିତରେ ଉଦ୍-ବେଳିତ ହୋଇଉଠିଲା ।...

ନିରୁତ କକ୍ଷରେ କାହାର ପାଦଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଫେରି ଚାଲିଲେ । କାଗଜାରର ରକ୍ଷୀ ଚଣ୍ଡ, ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କ ଆଦେଶ ପ୍ରମାଣରେ ଯେପରି ଠିଆହୋଇ ରହିଛି ।

ଅଜାତଶତ୍ରୁ ପଚାରିଲେ...କି ସମ୍ଭାବ ଚଣ୍ଡ ?

ଚଣ୍ଡ କହିଲା...ଗତ ତିନି ଦିନ ଧରି ମହାରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଜଳବନ୍ଧୁ ସୁଦ୍ଧା ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ ! ଆଜି ଚତୁର୍ଥ ଦିବସ !

ଅଜାତଶତ୍ରୁଙ୍କର ମୁଖ ଭଙ୍ଗୀ ପୁଣି କଠୋର ହୋଇଉଠିଲା । ଚଣ୍ଡକୁ ରୁଷ କଣ୍ଠରେ ପୁଣି ପଚାରିଲେ...ତା'ପରେ ?

ଚଣ୍ଡ କହିଲା...ପ୍ରଥମେ ଶୁଭୁଥିଲା 'ହାୟ ପୁଅ, ହାୟ ରାଜଗୃହ' ବୋଲି ଆଉଁ ଚିତ୍କାର ।

ରାଣୀଦ୍ରଂସପୁର ମଧ୍ୟରୁ ଶୁଭଲ ଶଙ୍ଖ ଓ ଫୁଲଫୁଲ ଧ୍ବନି ! ବଜ୍ରାଙ୍କର ଚିତ୍କାର କେତେବେଳୁ ମାରବ ହେଲାଣି । ଧାନ୍ତୀ ବସୁମତ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ପଦରେ ଧାଇଁଆସି ଜଣାଇଲେ...ସୁସମ୍ଭାବ, ମହାରାଜା ! ମହାଦେବୀଙ୍କର ପୁଅଲାଲ ହୋଇଛି । ମହାମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଡାକି ରାଜଗୃହରେ ଉତ୍ସବପାଇଁ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଚଣ୍ଡ କହିଲା...ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ ମହାରାଜା !

ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଥରେ ଚାହିଁଲେ ଧାନ୍ତୀ ବସୁମତ ଆଡ଼େ, ଆଉ ଥରେ ଚାହିଁଲେ ଚଣ୍ଡ ଆଡ଼େ ! ତାପରେ ବିହ୍ୱଳ ପରି ଧାଇଁ ଚାଲିଗଲେ ବାହାରକୁ । ଅଜ୍ଞାନ ପରେ ଅଜ୍ଞାନ, ଅଳିନ୍ଦ ପରେ ଅଳିନ୍ଦ, ସୋପାନ ଶ୍ରେଣୀ ପରେ ସୋପାନ ଶ୍ରେଣୀ, ଅଜାତଶତ୍ରୁ

ଧାଇଁ ଚାଲିଛନ୍ତି ଉନ୍ମତ୍ତ ପରି । କାଗଜାରର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ଵାର ନିକଟରେ
ଅଜାତଶତ୍ରୁ ରହିଗଲେ । ରକ୍ଷୀ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇଲା ।

ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ...ଦ୍ଵାର ଖୋଲ ରକ୍ଷୀ !

ଦୁଇ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଲୌହ କବାଟ ବଜଟ ଶବ୍ଦ କରି ଖୋଲିଗଲା ।
ଭିତର ନିରାଶ୍ର ଅନ୍ଧକାର । ଅଜାତଶତ୍ରୁ ଅନ୍ଧକାରକୁତ ସୋପାନ-
ଶ୍ରେଣୀ ଅତିକ୍ରମ କରି ଧାଇଁଗଲେ କାଗଜାର ଭିତରକୁ !

ପିତା, ଆଜି ପାଇଛି ପିତୃଭୂର ସନ୍ତାନ ।

ପ୍ରସ୍ତା ଚରଦନ ଉଦାର, ଧର୍ମାପ୍ତି ଗୁପ୍ତ, କରୁଣାମୟ । ଅଜାତ-
ଶତ୍ରୁ ଅବୋଧ ଶିଶୁ ପରି ବନ୍ଦିସାରଙ୍କ କୋଳରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ
କ୍ଷମା ଭକ୍ଷା କରୁବେ !

କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ବିଳମ୍ବରେ ଆସିଲେ ଅଜାତଶତ୍ରୁ । ବନ୍ଦିସାରଙ୍କ
ପ୍ରାଣପ୍ରାଣ ଶୀଘ୍ର ଦେହ ପଡ଼ିଛି କାଗଜାରର ପାଖାପାଖି ଚତୁର
ଭାବରେ । ଗୋଟିଏ ବାଡ଼ ହିଁସା କ୍ଷୁଧାରେ ତାମ୍ର ପକାଇଛନ୍ତି,
ଜୀବନର ଅନ୍ତମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବ୍ୟାଧର ଶବ୍ଦକ୍ରମ ବନ୍ଦ୍ୟ ଶୁଣୁ ପରି ।
କ୍ଷତସ୍ଥାନରୁ କେଇ ଧାର ରକ୍ତ ଝରି ପୁଣି ଶୁଖିଯାଇଛି ।

ରାଜପ୍ରାସାଦରୁ ଶୁଭୁଛି ନବଜାତ ସନ୍ତାନର ଜନ୍ମ ଘୋଷଣା
କରି ଘନ ଘନ ଶଙ୍ଖଧ୍ଵନି ।

ବଉଳା

[ଶ୍ରୀମତୀ ଶକୁନ୍ତଳା ଦେବୀ]

ରାତି ପାହେ । ଭୋର ଯାଇ ଖରା ଆସେ । ସନା ମା' ଘର ପଛପଟ ପଦା ଉପରେ ବଉଳା ବେକରୁ ପଦା ଫିଟାଇଦେଇ କହେ, “ସୁନାଟି ପରା, ଯା ବୁଲି ଚରି ଆସିବୁ । କାହା ବାଡ଼ିରେ ପଶିବୁ ନାହିଁ । ବୁଝିଲୁ ନା...” ଏତକ କହି ବୁଢ଼ୀ ତା'ର ବେକଟିକୁ ଆଉଁଷି ଦିଏ । ଲମ୍ବ ମୁହଁଟିକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ସାଉଁଲେଇ ପୁଣି କହେ, “ଆ—ହା—ସୁକୁମାର ! ତୋର ଟିକିଏ ହେଲେ ମନ ନାହିଁ ଯିବାକୁ—ବୁଝେ ନା !” ଗାଈ ମଉନ ହୁଏ । ବେତେବେଳେ ବା ଅଳ୍ପ ସ୍ଵରରେ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ କରେ । ବୁଢ଼ୀ ପୁଣି କହେ, “କଣ କରବ କହନି ଲେ ବଉଳା ! ତୁ ନ ଗଲେ ହବ କେମିତି ? ମୁଁ ପରା ଗରବ ! ଘରେ ମୋର କଣ ଅଛି ସେ ତତେ ବରାବର ରଖି ଖାଇବାକୁ ଦେବ ?” ଏତକ କହି ସାରିବା ପରେ ଆଉଥରେ ସେ ମୁହଁଟିକୁ ଚାହିଁ ବୁଲିଆସେ । ବଉଳା ଧୀରେ ଧୀରେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗେ ଭଲ ଘାସର ସନ୍ତାନରେ । ବଉଳାର ଯିବା ବାଟକୁ ସନାମା' ଚାହିଁ ରହେ । ବଉଳା ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ଭଡ଼ମୋଡ଼ି ହେଉଁ ହେଉଁ କହେ, “ଯାଏଁ ଲେ ମା—କେଣେ କେତେ କାମ ପଡ଼ୁଛି !”

ଦିନସାରା ସେ ଲାଗେ କାମରେ । ନିମ ମଞ୍ଜି ସାଉଁଟିବା, ଘସି ତାଡ଼ିବା, ଜାଲ କାଠ ଛୁଣ୍ଡେଇବା, ଭାତଗଣ୍ଡେ ଫୁଟେଇବା, କୁଟାକଣ୍ଡା କରିବା, ଶାଗ ମରିଚ ଗଛ ଲଗାଇବା—ଏମିତି ପଛକୁ ପଛ କେତେ କାମ କୁଟିଯାଏ । ଅବିକଳ ପିଲାଳିଆ ପ୍ରକୃତି ତାର ।

ଯେଉଁଠି ସେ ଥାଉନା କାହିଁକି—ଯାହାହେଲେ କାମ କରୁଥାଉ ନା
କାହିଁକି, ବଉଳାର ଶ୍ରବଣା ତା ମନରୁ ଯାଏ ନାହିଁ । କେତେ-
ବେଳେ ଆଉ କେଉଁ ଗାଈର ପାଟି ଶୁଣିଲେ କାମଧନ୍ଦା ଗୁଡ଼ିଦେଇ
ପଦାକୁ ଆସି ଅନେଇଥାଏ ।

ସଞ୍ଜ ଥିବ ଡେର ଡେର । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର କରଣଟା ନାଲି ପଡ଼ି
ଆସୁଥିବ । ଘରେ ଯେତେ କାମ ଥାଉ ପଛେ ସନାମ’ ଚାଲି
ଆସିବ ପଦାକୁ । ବଉଳା ଆସି ନ ଥିଲେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରରେ
ଡାକିବ “ବଉଳା ଲୋ ବଉଳା—” ବଉଳାର ଉତ୍ତର ନ ପାଇଲେ
ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିବ, “କୁଆଡ଼େ ଗଲା କି ଡାକୁଣୀଟା ଏତେ-
ବେଳେଯାଏ ! ସଞ୍ଜ ହେଲାଣି ଆସି, ତେବେ ବି ତାର ଚରା ସରୁ
ନାହିଁ ।” ପୁଣି ଡାକିବ । ଦିନେ ଦିନେ ଡାକ ଡାକ ତଣ୍ଡି ପଡ଼ିଯାଏ,
ତଥାପି ଡାକେ । ଠିକ୍ ସଞ୍ଜହୋଇ ଆସିଲାବେଳକୁ ଶୁଭ୍ର ବଉଳାର
ପାଟି । ସନାମା’ କହିବ “ତଞ୍ଜଳ ଆ — ।” ଚାହିଁ ରହିବ ତାହାର
ଆଡ଼କୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ । ବଉଳା ଲସର ପସର ହୋଇ ଧାଇଁ-
ଆସିବ । ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଶଣି ସନାମା’ ଦେହରେ ଏପଟ ସେପଟ
ଘଷି ହେବ । ବୁଢ଼ୀ ତାର ମୁହଁଟିକୁ ଟିକେ ଟେକିଧରି ସାଉଁଳିଦେବ ।
ତା’ ପରେ ତା ପେଟରେ ହାତ ମାରି କହିବ — “ପେଟ ପୂରିନି
ନା ?” ନିଜେ ନିଜେ ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିବ, “ନା, ପୂରିନି ତ !
ହଉ ଚାଲୁ ଚାଲୁ, ଘରେ ପେଟ ତୋରାଣି ଅଛି, ପିଇବୁ ।” ବଉଳା
ଚାଲିବ ଆଗେ ଆଗେ, ସନାମା’ ଚାଲିବ ପଛରେ । ବରାବର ସେ
ଅନେଇଥିବ ବଉଳା ଦେହକୁ । କେଉଁଠି ଧଳାଟିକେ ପଡ଼ିଥିଲେ
ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଦେବ । ଗୋବର ଲାଗି ଶୁଖିଯାଇଛି ତ ନଖରେ
ଉଖାରିବା ବାହାର କରିଦେବ । ବଉଳା ଘରକୁ ଆସିବା ପରଠୁ
ସନାମା’ ମନରେ ଭାରି ଆନନ୍ଦ, ଭାରି ଝି ।

ବଉଳ-ଅମାସିଆରେ ଜନମ ବୋଲି ତାର ନାମ ବଉଳା ।
 ଛୁଆଟି ଦିନରୁ ଅତି ଗେଲବସରରେ ବଢ଼ିଆସିଛି । ସନାମା'ର
 ଘରକୁ ସେ ନିଜ, ଉଣେଇଶି ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ପୁଅ, ଆଉ ଏଇ
 ବଉଳା । ଆଗରୁ ତା' ଘରେ ଥିଲେ ପାଞ୍ଚୋଟି ଗାଈ ।
 ସେମାନଙ୍କର ହେପାଜତ୍ କରିବା ତା ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ-
 ପଡ଼ିଲା । ଗରିବ ଘର । ଆଖପାଖରେ ଚରା ନାହିଁ । ଖାଇବେ
 କଣ ? ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବିଦା କରିଦେଇ ରଖିଲା
 କେବଳ ଏଇ ଗୋଟିକୁ । ବଉଳାକୁ ଯିଏ ଗାଈ ବୋଲି ନ ଜାଣିଛି
 ସେ ସନାମା'ର କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ବୁଝେ ବଉଳା ତାର ଝିଅ । ତା'
 କହିବାର ଭଙ୍ଗୀରୁ କେହି କେବେ ଠଉରଜପାଟିବ ନାହିଁ ଯେ,
 ବଉଳା ଗୋଟିଏ ଗାଈ । ସେ କହିଲେ, କମିତି ତା ଦୁଃଖରେ
 ବଉଳା କାନ୍ଦେ । ଯାହା ପଚାରିଲେ ସେ କମିତି ଉଠୁ ଦିଏ, ସେ
 କପଡ଼ି ସୁକୁମାରୀ, ଏମିତି ଏମିତି କେତେ କଣ । ଏହିସବୁ କଥା
 କହୁଁ କହୁଁ ତା' ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ିବାର ବି ଲେକେ ଦେଖିଛନ୍ତି ।
 ଏହି କାନ୍ଦିବା ଭିତରେ ସେ ଗାଇରୁଲେ ବଉଳା ଜୀବନର ଦୁଃଖ ।
 ତାର ଗୋଟିଏ ଛୁଆକୁ ବାଦ ଖାଇଗଲା, ଆଉ ଗୋଟିଏ ବି ଅଜଣା
 ରୋଗରେ ମରିଗଲା । ଗାଈଟିର ଦୁଃଖକଥା କହିଯାଉ ସେ ନିଜର
 ଦୁଃଖକଥା ବଖାଣି ବସେ । ଏମିତି ଉଦାହରଣ ଯୋଡ଼ି କହେ ଯେ
 ଗାଈ ଜୀବନର କଥା ସହିତ ସନାମା' ଜୀବନର ଅସ୍ତବ ଅନୁଭୂତି
 ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଖାସ୍ ଖାଇଯାଏ । ଏହି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟଟା ବୁଝିର
 ଏ ଗାଡ଼ ଭଲ ପାଇବାରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, କି ଏ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟରୁ
 ଭଲ ପାଇବାଟା ଜନ୍ମିଛି, ଠିକ୍ କରିବା ବଡ଼ କଠିନ ।)

ବେଳେ ବେଳେ ବଉଳା ପାଖରେ ଖାଲ ଖାଲଟାରେ ବସି
 ସନାମା' ନିଜ ଜୀବନର କାହାଣୀସବୁ ବଖାଣି ରୁଲେ । ସେ କହେ,

ବଢ଼ଲା ଶୁଣେ । ମଝିରେ ବଢ଼ଲା ଅନୁଚ ସ୍ଵରରେ ଶବ୍ଦ କରେ । ସନାମା' ସମର୍ପନ ପାଇ ମନେ ମନେ ବେଶ୍ ଖୁସି ହୁଏ ।

ବେଳେ ବେଳେ ହୁଏତ ସେଇ ବଢ଼ଲାର ଜୀବନ କଥା ତାହାର ପାଖରେ କହିରୁଲେ । କହୁ କହୁ ବଢ଼ଲା ଯେତେବେଳେ ତା' ମୁହଁଟାକୁ ଆଣି ସନାମା'ର କ'ରି ଉପରେ ଥୋଇଦିଏ, ସନାମା' ବୁଝେ ବଢ଼ଲା ପ୍ରାଣର ବେଦନା । ସବୁ ବୁଝିଲା ପରି କହେ, “ତୋ କପାଳକୁ ମୋ କପାଳ ଲେ ବଢ଼ଲା ! ଦହେଯାକ ଘନମାମା ।”

ଆଉ ଲୋକଙ୍କ ପରି ସନାମା'ର ଗାଁଗଣ୍ଡା ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ନ ଥାଏ । ନିଜ ଧନ୍ଦାରେ ସେ ଲାଗିଥାଏ ସବୁବେଳେ । ପୁଅଟି ଜଣକର ଅଧା ମୂଲ୍ୟା । ଆଉ ଅଧକ ନିଜ ରୁଷରେ ଲାଗେ ବା କେଉଁଠିନ ଉପୁରି ଯାଏ । କଷ୍ଟେ ମଧ୍ୟେ ଚଳିଯାନ୍ତି ବହେଁ । ପୁରେ ବୋଲି ଘର । କୋଠରୀ ବୋଲି ତହିଁରେ ମୋଟେ ଗୋଟିଏ । ସେହି କୋଠରୀ ଭିତରେ ଶୁଏ ପୁଅଟି । ପିଣ୍ଡାରେ ଗୋଟିଏ କୋଣକୁ ରାନ୍ଧି ବନ୍ଧାହୁଏ । ସେଇ ଗାଈ ପାଖକୁ ଶୁଏ ସନାମା' ପିଣ୍ଡାର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କୋଣରେ । ବାହୁରୀ ରଖିବାପାଇଁ ସାନ ହୋଇ କୋଠରୀ ଖଣ୍ଡିଏ । ସେଇ ପିଣ୍ଡାରେ ପୁଣି ହାଣ୍ଡିଶାଳ । ପଖାଳ ଶାଗ ଖାଇ ମାଆପୁଅ ଦୁହେଁ ଦୁଃଖେ ସୁଖେ କାଳ କଟାଇଦିଅନ୍ତି । ଗାଁଗଣ୍ଡାକୁ ନ ଯିବାର କାରଣ ବିଷୟରେ କେହି ପଚାରୁଲେ ସନାମା' କହେ—“ହଁ—ଆଉ ବଳ ବଅସ ଆସୁଛି ଯେ ଯିବି ସାହି ବୁଲିବାପାଇଁ ।” ତାର ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ବଢ଼ଲା ସହିତ । ବଢ଼ଲା ଓ ସନାମା', ସନାମା' ଓ ବଢ଼ଲା ଦୁହେଁ ଯେପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନଠାରୁ ଏକବାରେ ଅଛନ୍ତି !

ଦିନପରେ ଦିନ ଯାଏ । ହେଲେ ସବୁଦିନ ସମାନ ଯାଏନି —

ବଉଳାର ଲପିଲ ପୋଛୁଲ ପରି ଦେହ । ଝୁଲୁଲ ଝୁଲୁଲ
ଗୁଲି କେବେ କାହାର ଆଖିରେ ଗଲୁ ନାହିଁ । ଈର୍ଷାରେ ଜର୍ଜର
ହୋଇ ଦିନରାତି ସେମାନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, କପରି ଏ ଗାଈ
ଯିବ ସନାମା'ଠୁ । ସେଥିପାଇଁ କେତେ ଉପାୟ, କେତେ ବିଚାର
ପଡ଼ିଲା, କେତେ ମନ୍ତ୍ରଣା-ସଭା ବସିଲା, କଲନା ନାହିଁ ତାର ।
(କାହିଁକି ଏ ଈର୍ଷା, କାହିଁକି ଏ ଅପକାର ଚିନ୍ତା, କ'ଣ ପାଇଁ ବା
ଏସବୁ ମନ୍ତ୍ରଣା ? ମଣିଷର ପ୍ରକୃତି ଏପରି ବିଚିତ୍ର ଯେ ଖୋଜି ଖୋଜି
ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମିଳେ ନାହିଁ । କେବଳ ବୈଦିକାଦି ଋଷିମାନଙ୍କ
ବୁଦ୍ଧିରହିବା ହିଁ ସାରତତ୍ତ୍ୱ ।)

ଯୋଗକୁ ପୁଣି ବଦଳିଲା ବଉଳାର ପ୍ରକୃତି । (ଖାଇବାକୁ ନ
ପାଇଲେ ସାଧୁ ବି ଅନେକ ସମୟରେ ଅସାଧୁ ହୋଇଯାଏ ବା
ସାଧୁତାର ନୂଆ ସଜ୍ଜା ବାଡ଼ି ଯାହା ଅସାଧୁତା, ଯାହା ଅକରଣୀୟ
ତାହାକୁ ହିଁ କରୁବସେ) ଅନାବାପା ଜମିସବୁ ଚାଷଜମି ହୋଇ-
ଯିବା ଯୋଗୁଁ ଗାଁରେ ଗୋଟରର ଅଭାବ । ପୁଣି ଯେ ପଡ଼ିଆ
ଟିକକ ବା ଅଛି ସେଥିରେ ଘାସର ଅଭାବ । ଏଥିରେ ବଉଳାର
ପେଟ ବା ପୂରିବ କିପରି ! ଦେହରେ ଶକ୍ତି ଅଛି । ଦ୍ୱିଧା ନ କରି
ସେ ବାଡ଼ି ଗଲିଲା—ଦେଶ ବାଡ଼ିରେ ପଶି ଖାଇଲା ଫମଲ । ଥରେ
ଅଧେ କରୁଁ କରୁଁ ଏ କାମ ତା'ର ନିତିଦିନର ଏକ ଅଭ୍ୟାସରେ
ପରିଣତ ହେଲା ।

ବେଳ ପଡ଼ିଲେ ଦାଉ ସାଧୁବେ ବୋଲି ଗୁହଁ ବସିଥିଲେ
ଯେଉଁମାନେ, ସେହିମାନଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ଜୁଟିଗଲା । ସବୁବେଳେ ଗାଳି,
ସବୁବେଳେ ବୋଲଣା; ଏପରିକି ଲୋକେ ସାମନାସାମନ ସନାମା'କୁ
ସାବଧାନ କରିଦେଲେ, କେତେ ଧମକ ତମକ ଦେଲେ ।

ସନାମା’ କଲି ତକରାଲ କଲି—ବଉଳା ଏପରି କାମ
କରିବ ?—ସନାମା’ ବିଶ୍ୱାସ କରେନା । ପଡ଼ୋଶୀ ଗାଳିଦେଲେ
ସେ ଗାଳିଦିଏ । ଅଣ୍ଟାରେ ଲୁଗା ଗୁଡ଼େଇ କଲି କରେ । ଲୋକେ
ଧମକ ଦେଲେ କହେ, “ହୁଁ—ଯା—ଯା—କଣ କରିବ କର—”
ଦିନକର କଥା—

ସଞ୍ଜ ହୋଇଆସିଲା । ବଉଳାର ଫେରିବା ସମୟ ନିକଟେଇ
ବସିଲା । ପଦାରେ ଆସି ଠିଆହୋଇ ‘ବଉଳା’ ‘ବଉଳା’ ଡାକ
ପକାଇଲା ସନାମା’ । ବଉଳା କାହିଁ ! ଅନାଇଁ ଅନାଇଁ ବୁଢ଼ୀ ଥକ-
ପଡ଼ିଲା । ତେବେ ବି ବଉଳା ଆସିଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୋରୁ
ଫେରିଲେ ଗସ୍ତାରେ ଧୂଳି ଉଡ଼ାଇ, ସେମାନଙ୍କ ମେଲରେ କାଲେ
ବା ରହିଯାଇଥିବ । ଏଥିପାଇଁ ବୁଢ଼ୀ ଆହୁରି ଜୋରରେ
ଡାକିବାକୁ ଲାଗିଲା; ହେଲେ ବଉଳା କି ଆଉ ଆସେ ! ସଞ୍ଜ
ହେଲା । ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ସନାମା’ ଡାକ ଡାକ ଥକ
ପଡ଼ିଲା । ବଉଳା ଫେରିଲା ନାହିଁ । କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ପଚାରିଲା ।
ଯେଉଁମାନେ ନ ଜାଣନ୍ତି ସେମାନେ ତ ନାହିଁ କଲେ, ଆଉ
ଯେଉଁମାନେ ଜାଣିଥିଲେ ସେମାନେ ବି କହିଲେ, “ଆମେ ତ
ଦେଖି ନାହୁଁ ।” କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ସନାମା’ ସେହି ପଦାଟା ଉପରେ
ସେମିତି ବସି ପଡ଼ିଲା ।

‘ବୋଉ ଏତେବେଳେ ଯାଏଁ ଗଲା କୁଆଡ଼େ’ କହି କହି ପୁଅ
ଘର ଭିତରୁ ବାହାରଆସିଲା ଖୋଜି ଖୋଜି । ଶେଷରେ ମା’କୁ
ପଦାରେ ଦେଖିଲା । ଦଣ୍ଡକ ଭିତରେ ସବୁ ହାଲତାଲ ବୁଝି ନେଇ
କହିଲା, “ବୋଉ, ତୁ ଘରକୁ ଚାଲ, ମୁଁ ଯାଇଁ ଖୋଜିଆଣିବି । ସେ
କେଉଁଠି ଶୋଇଥିବ କି କାଞ୍ଜିଆହାଉଦାକୁ ଯାଇଥିବ । ତୁ ଏମିତି

ବ୍ୟସ୍ତ ହଉଁରୁ କାହିଁକି !” ସନାମା’ କହିଲା; “ସେ କାହିଁକି କେଉଁଠି ଶୋଇବ ! କିଏ କାହିଁକି ତାକୁ ଖୁଆଡ଼ି ଘରକୁ ନବ !”—ଏମିତି ଚାହୁଣି ବାହୁଣି ସେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲାବେଳେ ସନା ଏଣେତେଣେ ଖୋଜି ଶେଷରେ ସନ୍ତାନ ପାଇଲା ଯେ କାଞ୍ଜିଆହାଉଦାରେ ଅଛି ବଉଳା । ସେହିକଥା ଆସି କହିଲୁକ୍ଷଣି ବୁଢ଼ୀର ଛୁତି ଆନନ୍ଦରେ କୁଣ୍ଡେମୋଟ ହୋଇଗଲା । ସନା ଗୋଟିରୁ ପଇସା ନେଇ ବଉଳାକୁ ମୁକୁଳାଇ ଆଣିଲା । ବଉଳା ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ବୁଢ଼ୀ ଆନନ୍ଦରେ ପାଟିଗଲା । ବଉଳାର ବେକକୁ କୁଣ୍ଡାଇଧରି ମୁହଁଟାକୁ ନିଜ କାନ୍ଦ ଉପରେ ରଖିଦେଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ଆହା, କିଏ ସେ ଏଡ଼େ ପରପଞ୍ଚ ରେ ! ତୋପରି ଜୀବନକୁ ନେଇ ସେ ଦେଲା ଖୁଆଡ଼ିରେ ! ଧରମ କ’ଣ ଏହା ସହିବ !” ଏହାପରେ ବହିଚାଲିଲା ପାଟିରୁ ଅଜସ୍ର ଗାଳି ।

ଦିନକୁ ଦିନ କଥା ବଢ଼ିଲା ।

ଗୋଟାଏ ଲୋକ ବିରୋଧରେ ସହସ୍ର ଲୋକ । ସନାମା’ ଆଉ ସହିପାରିଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଠିକ୍ କଲା, ଗାଈକୁ ବିକିଦେବ; ଗଞ୍ଜିଶାରୁ ହାଣ୍ଡି ପାଇବ । ସନା ମନାକଲା, ମାତ୍ର ବୁଢ଼ୀର ଏକାକିତ୍ବ “ଗାଈର ମୁହଁ ଚାହିଁବି ନାହିଁ—ତାକୁ ବିକିବି—ବିକିବି ।”

ବୁଢ଼ୀ ନିଜେ ଗଲା ହାଟକୁ । ନିଜ ହାତରେ ଠନ୍ ଠନ୍ କରି ପଡ଼ିଶଟା ଟଙ୍କା ଗଣିନେଇ ନିଜ ହାତରେ ଦେଲା ଛୁତି ।

“ଦକ୍ କ ଯାଇଛି” କହିଲା ସନାମା’ ।

ଗାଁବାଲା ଖୁସି ହେଲେ, ବଗୁଲିଆ ଟୋକାଏ ତାଳି ମାରିଲେ ।

କାହାରକି କିଛି ନ କହି ସନାମା' ଫେରିଲା ଘରକୁ ।
 ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ମନ, ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ଦେହ, ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ସବୁ କିଛି ।
 ତଥାପି ଜାଇ ରହିଲା ସେ ।

ଗାଁବାଲା ଆଉ ସନାମା'କୁ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ କି ଦେଖିଲେ
 ନାହିଁ ବଉଳାକୁ ।

ମା' ବୁଢ଼ୀକୁ ସାନ୍ତୁନା ଦେବା ସନା ପକ୍ଷରେ ଏକାନ୍ତ
 ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିଲା । କଣ କରିବ ସେ କିଛି ଠିକ୍ କରିପାରିଲା
 ନାହିଁ । ଏହା ଉପରକୁ ପୁଣି ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା—“ପେଟକୁ
 ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇବ—ଜୀବନକୁ ସରସ ସୁନ୍ଦର କରିବ—ବଞ୍ଚିବ ସେ ।
 ଭାବ ଭାବ ଥଳକୂଳ ପାଇଲା ନାହିଁ—

ଏଇମିତି ବିଚାରଲା ଆଠ ଦିନ ।

ନଅ ଦିନ ରାତି ।

ପାହାନ୍ତାକୁ ଯ । ଚମକି ଉଠିଲା ଯେତେବେଳେ ସନାମା'
 ଧଡ଼ପଡ଼ ଉଠିପଡ଼ି ଡାକିଲା, “ବଉଳା ଲୋ ବଉଳା...” ସନା
 ଉଠିପଡ଼ିବା ବେଳକୁ ମା' ଡାକି ଡାକି ଦୁଆର ମୁହଁରେ
 ହାଜର ।

ସନା କହିଲା, “ବୋଉ ଲୋ, ବଉଳା ବଉଳା କାହିଁକି
 ହଉଛୁ ! ବଉଳାକୁ ପରା ସେଦିନ ନିଜେ ଯାଇ ବିକିଦେଇ ଆସିଲୁ
 ହାଟରେ ?”

ପୁଅର କଥା କାନକୁ ନ ନେଇ ସନାମା' ପୁଣି ଡାକିବାକୁ
 ଲାଗିଲା...“ବଉଳା ଲୋ ବଉ...”

ଜଳ ପଡ଼ିଥାଏ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର । ପଣ୍ଡିତ ଦିଗକୁ ଦୂରରେ—
 ଖୁବ୍ ଦୂରରେ ଭସୁଥାଏ ଖଣ୍ଡେ କଳା ବାଦଲ—

ସନାମା' ଚାଲିଥାଏ ଡାକ ଡାକ “ବଉଳା, ଲେ ବଉଳା, ବଉଳା — ” ମଣିଷର ଡାକ ଜହର ଜୋଛନା ଭିତରେ ସେପରି ଆଶ୍ରୟ ନ ପାଇ ମିଶିମିଶିକା ସେଇ କଳା ବଉଦ ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲିଯାଉଥାଏ —

ଚାଲିଥାଏ ସନାମା'—ଏକମୁହାଁ ହୋଇ — ଏକା ନିଶ୍ୱାସରେ— ଆଉ ପଛେ ପଛେ ତାର ଚାଲିଥାଏ ସନା ।

ସେଉଁଠି ନିଇତ ହୁଡ଼ା ହୋଇ ଡାକେ ସେଇଠି ସେ ଡାକ ଗୁଡ଼ିଲ, “ବଉଳା ଲେ ବଉଳା...ବଉଳା ଲେ...”

ପଡ଼ିଆ ସେପାଖରୁ ଘସିଆସିଲ ବଉଳାର ଶବ୍ଦ ।

ସନା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲ ।

“ଆ ଆ — ଆ — ବଉଳା ଲେ ବଉଳା — ” ସନାମା' ଡାକ ଚାଲିଲା...

ସନାତନ ଦେଖିଲ, ବଉଳା ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଆସୁଛି ।

ବଉଳା ପାଖ ହୋଇ ଆସିଲ ।

ସନାମା' ଡାକିଲା, “ବଉଳା ଲେ ବଉଳା ।” ଆଗକୁ ଧାଇଁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଗଛ କାଟିଲ ପରି ଭୂସ୍ତକରି ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲ ତଳେ । ମଉଳା କଣ୍ଠରେ ଶୁଭିଲ — ‘ବଉଳା—ଲେ’

ବଉଳା ଆସି ବୁଡ଼ୀର ଦେହ ମୁଣ୍ଡରେ ସେଇ ଲମ୍ବା ମୁହଁଟାକୁ ଘଷିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହେଲେ ବଉଳାର ବେକକୁ ନଜ ଗୁଡ଼ି ଉପରେ ଆଉଜେଇ ନେବା ଲାଗି ସନାମା'ର ହାତ ଉଠି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଆକାଶଦୀପ

[ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ନିଶ]

ଧୀରେ ଧୀରେ ଚକୋଲେଟ ରଙ୍ଗର ମଟରଟି ବଙ୍ଗଳା
ପାଟକ ପାର ହୋଇଗଲା । ସୁରଭି ଦୁଆର ମୁହଁରୁ ଫେରି ଆସିଲା ।
ସୋପା ଉପରେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବରେ ବସି ପଡ଼ିଲା ସୁରଭି ।
ଆଗରେ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଛି ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଫଟୋ । ତା ବାହାଘର-
ବେଳେ ଏ ଫଟୋଟି ଉଠିଥିଲା । ସେଇ କେତେ ବର୍ଷ ତଳର ସୁରଭି
ଆଜି ହୋଇଯାଇଛି ବୋହୂ । ତାର ଜୀବନଧାରୀ ଆଜି ଆଉ
ଗୋଟିଏ ଜୀବନଧାରୀ ସହିତ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ଗତିକରି
ଚାଲିଛି ।

କାଲି ପରି ଲାଗୁଛି । ଏଇ ସତେ ସେମିତି କାଲି ତାଙ୍କ
ବାପାଙ୍କ କୋଠାରେ ବାହାଘରର ମହୋତ୍ସବ ବଢ଼ିଥିଲା ।
ସେ ଏଇ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଆସିଥିଲା ଜିଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଙ୍କ
ସହଧର୍ମିଣୀ ହୋଇ ।

ଚାକରାଣୀ ପଶିଆସିଲା ଘର ଭିତରକୁ, ସୁରଭିର ଚନ୍ଦ୍ରା-
ଧାରରେ ବାଧା ପଡ଼ିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ କହିଲା, ‘ମା, ବାବୁ
ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମରେ ଚଢ଼ି ବନ୍ୟା ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେ ଲକ୍ଷ୍ମର
ଭ୍ରାତୃଭର ତୁମକୁ କାହିଁକି ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ମା, ସେ ବାହାରେ
ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି ।’

ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା ସୁରଭି । ପ୍ରତିଦିନ ଚପରାଣୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି କଚେରୀର ବଡ଼ ବଡ଼ ଡାକମପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଦିନେ ତାର ସରଳତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଦଉଡ଼ି ଆସନ୍ତି । ଆଉ ପାଇଥିବା ଦଣ୍ଡରୁ ଟିକିଏ ରିଆତି ପାଇବାକୁ ତା’ ପାଖରେ କେତେ ଅନୁନୟ ବିନୟ କରନ୍ତି । ସୁରଭିର ସରଳ ହୃଦୟଟି ଦୟାରେ ତରଳିଯାଏ । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତକୁ ଅନୁରୋଧ କରି ଏମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରେ । ଗୋଟିଏ ଅଧେ ହେଲେ ଅଲଗା କଥା । ପ୍ରତିଦିନ ଏଇଥିରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ରଫା କରି ସୁରଭି ବିରକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲାଣି । ଗସ୍ତରେ ଯାଇଥିଲାବେଳେ ବୋଧହୁଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅବହେଳା କରିଥିବ । ଆଉ ତାର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ସ୍ବାମୀ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିଥିବେ । ସେଇଥିରୁ ଟିକିଏ ରିଆତି ପାଇବା ପାଇଁ ସେ ଦଉଡ଼ି ଆସିଥିବ । ଚିଡ଼ିଉଠି ସୁରଭି କହିଦେଲା. “ଯା କହିଦେବୁ, ମୋର ଏହିକ୍ଷଣି ଶୁଣିବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ ।”

ଫେରିଗଲା ଚାକରାଣୀ, ସୁରଭି ଟିକିଏ ଶାନ୍ତିରେ ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିଲା । ଅଳସ ଆଖି ତାର ମୁହଁହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତି ତାକୁ ଶ୍ୱାସଣ ଆଦାତ ଦିଏ—ଏଇ ଅଫିସ ବେଳଟା ଭିତରେ ।

—“ମା” ।

“କିଏ ?”

ଚମକପଡ଼ି ଚାକରାଣୀ ସୁରଭି । ସେଇ ଚାକରାଣୀ ଆସିଛି । କ’ଣ ଗୋଟାଏ କହିବାପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ହେଁ ଭୟରେ ତା’ ପାଟି ଫଟିନାହିଁ । ସୁରଭି ଟିକିଏ ନରମିଗଲା । ପଚାରିଲା, “କ’ଣ କହୁଛୁ !”—“ସେଇ ଲକ୍ଷ ଡ୍ରାଇଭର ମା, ମୁଁ ତାକୁ ମନାକଲାରୁ

ସେ କହୁଛି ସେ ତାର କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ; କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଚିଠି ଆଣିଛି ମା'କୁ ଦେଇ ସେ ଚାଲିଯିବ ।”

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଚାହିଁ ରହିଲା ସୁରଭି । ଲଞ୍ଚ ଡ୍ରାଇଭର ତା'ପାଖକୁ କି ଚିଠି ଆଣିଛି ! ଚାଲିଯିବାକୁ ‘ଗୁଲ୍’ କହି ସୁରଭି ତା ପଛେ ପଛେ ଗଲା । ବଙ୍ଗଳା-ପାହାଚ ଉପରେ ବୁଡ଼ା ଡ୍ରାଇଭର ବସିଥିଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଉଠିପଡ଼ି ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ପକାଇ ଛୁଣ୍ଡା ଜାମାର ପକେଟ ଭିତରୁ ସେ ଚିଠିଟି ବାହାରକଲା ।

“— ମା, ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଧୋଇଆ ଜାଗାକୁ ବଢ଼ି ଡିଡ଼ିଟିରେ ଯାଇଥିଲି । ହରିପୁର ଗାଁରେ ବାବୁ କ୍ୟାମ୍ପ ପକାଇଥିବାବେଳେ ମତେ ଜଣେ ଗାଁବାଲା ଡାକିନେଲା ଗୋଟାଏ ଘରକୁ । ଘରର ଭିତ କାନ୍ଥ ସଜିଯାଇଥାଏ । ବଢ଼ି ପାଣିରେ ଘର ତଳ ସନ୍ତେଇ ଯାଇଥାଏ । ସେଇ ଘରୁ ଜଣେ ବୋହୂ ମତେ ଏ ଚିଠି ଦେଲା ଆପଣଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ ।

—“ମତେ ଦେବାପାଇଁ ଦେଲା ?”

—“ହଁ ମା, ମତେ ପଚାରିଲା, ‘ତୁ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଘର ଦେଖିଛୁ ?’ ମୁଁ ହଁ କହିବାରୁ ସେ ମତେ ଏ ଚିଠିଟି ବଢ଼େଇଦେଇ କହିଲା, ‘ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁରୁକୁ ଏ ଚିଠିଟି ଦେଇଦେବୁ ।’”

—“ସେ ମତେ ରାଣ ନିୟୁମ ଦେଇ କହିଥିଲା—ଏ ଚିଠି ଆପଣଙ୍କ ହାତକୁ ଦେବାପାଇଁ, ତେଣୁ ଘେନି ଆସିଥିଲି । ରାଗିବେନି ମା, ମୋତେ ମାୟା କରୁବେ ।”

ଓଲଗିହୋଇ ବୁଡ଼ା ଡ୍ରାଇଭର ଚାଲିଗଲା । ସନ୍ଦେହ ଜାଲରେ ଘୁରି ବୁଲିଲା ସୁରଭିର ମନ । ତରତର ହୋଇ ଶୋଇବା

ଦରକୁ ପଶିଆସିଲା ସୁରଭି । ଚଠି ଟାର ଶେଷକୁ ଚାହିଁଲା, “ରେଣୁ”
ଲେଖାଅଛି । ସନ୍ଦେହର ଗୁରୁ ଉଭେଇଗଲା । ସ୍କୁଲ ସଙ୍ଗିନୀ ରେଣୁ
ତାହାହେଲେ ଏ ଚଠି ଦେଇଛି । ରେଣୁ ସେଠାକୁ କିମିତି ଗଲା !
ଚଠିଟିକୁ ପଢ଼ିଗଲା ସୁରଭି ।

‘ସୁରୁ ଲୋ,

ମୋର ସ୍ନେହ ନେବୁ । ମୋ କଥା ତୋର ଆଉ ମନେ
ଥିବ କି ନାହିଁ ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ । ହେଲେ ଏ ଚଠିଟି ଟିକିଏ ମୁଲରୁ
ଶେଷଯାଏ ପଢ଼ିବୁ । ତେବେ ଯାଇ ସବୁ ଜାଣିପାରିବୁ ।

ସ୍କୁଲ କଥା ତୋର ପୂର୍ବ ମନେ ନ ଥିଲେ ବି ଝାସ୍‌ସା
ହୋଇ ମନେଥିବ । ମନ ଗହନରୁ ପୂର୍ବ ପୋଛି ହୋଇଯାଇ
ନ ଥିବ । ମନେ ଥିବ, କ୍ଲାସରେ ଯେଉଁ ରେଣୁକୁ ତୁ ଦିନେ ନ
ଦେଖିଲେ ପାଗଳିନୀ ହୋଇଯାଉଥିଲୁ, ମୁଁ ସେଇ ରେଣୁ । ଯାହାକୁ
ତୋର ପାଖରେ ବସିବାକୁ ଦେଇ କେତେ ବଡ଼ଲୋକ ଝିଅଙ୍କ
ମରମଜ୍ଜାଲା ଟାଡ଼ୁଲାଟାପବରୁ ଧକ୍କା କରୁଥିଲୁ, ମୁଁ ସେହି ତୋର
ରେଣୁ । ମନେଥିବ ତୋର—ସେଦିନ ଯେତେବେଳେ ଶୁଭ୍ରା
ହାତରୁ ମୁଦିଟିକୁ ମୋ ହାତର କେଉଁ ଆଙ୍ଗୁଳିକୁ ହେଉଛି ଦେଖିବା
ବୋଲି କହି ମୁଁ ନେଇ ଆସିଥିଲି, ଆଉ ଶୁଭ୍ରା ସେତେବେଳେ
କହିଲା, “ପର ମୁଦି ପରଖିଲେ ମନର ସାଧ ମେଣିଯାଏନ,
ପର ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ହାଟକୁ ଗଲେ ଶୋଭା ପାଏନ । ତୋର ତ ନିଜର
ମୁଦିଟିଏ ପିନ୍ଧିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ ରେଣୁ, ପରମୁଦି ପରଖି ଦେଖିବୁ
କିଆଁ ?” ତୁ ସେତେବେଳେ ଚୁପ୍ ହେଲୁନାହିଁ । ତାର ମୁହଁରେ ତୁ
ଜବାବ ଦେଲୁ, “ଶୁଭ୍ରା, ରେଣୁ ଗର୍ବ ବୋଲି ତୁ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା
କଟାଘାତରେ ଚୁନ ଦେଉଛୁ ? ମୁଦିଟିଏ ପିନ୍ଧିଲେ ହୃଦୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ
ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ । ରେଣୁର ହୃଦୟ ଅଛି । ତୋ’ଭଳି ପଥର

ବସା ମୁଦି ନ ଥାଇପାରେ । ମାତ୍ର ତୁ ହୃଦୟସ୍ଥାନା ।” ସେହିଦିନୁ ସ୍କୁଲରେ ତା ସାଙ୍ଗରେ ତୋର ମନର ମେଲ ରହିଲା ନାହିଁ । ଶୁଭ୍ରା ଆଉ ତା ଭଳି କେତେ ଝିଅକୁ ଅପମାନ ଦେଇ ମୋ ମୁହଁରେ ହସ ଖେଳାଇବାକୁ ତା’ ଆରଦିନ ତୁ ମୋ ହାତରେ ଠିକ୍ ସେମିତିଆ ଗୋଟାଏ ନାଲି ପଥରବସା ମୁଦି ପିନ୍ଧାଇଦେଇଥିଲୁ । ସାରା ଜୀବନପାଇଁ ତା ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇଦେଲୁ । କେବଳ ମୋରପାଇଁ ସିନା ତୁ ଶୁଭ୍ରା ଭଳି କେତେ ଝିଅଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ହୋଇପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

ସୁରୁ, ତୋର ମନେଥିବ । ତୋପାଇଁ ଯାହା ତୁମ ବାପା ଆଣନ୍ତି, ତୁ ମୋ’ପାଇଁ ବି ଅଳକର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଘେନିଆସୁ । ଖେଳଛୁଟି ବେଳେ ତୋପାଇଁ ଆସିଥିବା ଜଳଖିଆ ବି ସମାନ ଦି’ଏଗ ହୁଏ । ମୁଁ ଯେତେ ମନାକଲେ ବି ତୁ ତୋର ଦରଦା କଣ୍ଠରେ କହୁ, ‘ରେଣୁ, ତୁ ମତେ କ’ଣ ନିଜର ବୋଲି ଭାବୁଛୁ ? ମୁଁ କଣ ତୋର କେହି ନୁହେଁ ?’ ତୋ ଆଖିରେ ଲୁହ ମୁଁ ସହିପାରି ନାହିଁ । ତୋ ଇଚ୍ଛାରେ ବାଧା ଦିଏନି । ତୋରପାଇଁ ମୁଣ୍ଡକଣ୍ଠାଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶାଢ଼ୀପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର କେଉଁଥିରେ ବି ଅଭାବ ନ ଥାଏ । ମୋଟରେ କହିଲେ ତୁ ସେମିତି, ମତେ ଠିକ୍ ସେମିତି କରି ସବୁରି ଆଗରେ ଦେଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲୁ ତୁ—

ସ୍କୁଲଦିନଗୁଡ଼ିକ କୌଣସିମତେ ଗଡ଼ିଗଲା । ତା’ପରେ କଲେଜ ଗଲୁ ତୁ । ଆଉ ତୋର ପ୍ରାଣର ନିରମାଣୀ ରେଣୁ ବାହାହେଲା ଏଇ ହରିପୁର ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ସୁଧୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତଙ୍କୁ । କଲେଜ ଜୀବନରେ ଧନୀପୁତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଙ୍କ ଗୃହପତ୍ନୀ ହୋଇଗଲୁ ତୁ । ସେଦିନ ତୁମ ଦୁହଁଙ୍କ ଫଟୋ ଖବରକାଗଜରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥିଲି ସୁରୁ ! ସେଦିନ ତୋ ଫଟୋ ଦେଖି ମନେମନେ କେତେ

ସେ ଅନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି, ତାର ଠିକଣା ନାହିଁ—ଫଟୋରେ ତୋ ମୁହଁରେ ହସ ଉକୁଟି ଉଠୁଥିଲେ ବି ତୁ ତାକୁ କୌଣସିମତେ ଲୁଚେଇ ଦେଇଥିଲୁ । ନୁହେଁ ଲୋ ?

ବିବାହର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ କୋଲରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଲାଭ କରି; ମାତ୍ର ଭାଗ୍ୟଚକ୍ର ଆଉ ସମତଳ ପଥ ଉପରେ ଗଡ଼ିଗଲା ନାହିଁ । ଦୁଃଖର ପଥର ଭାଗ୍ୟଚକ୍ରକୁ ମୋର ଦୋହଲାଇ ଦେଲା । ଭିନ୍ନ ବରଷ ନ ପଡ଼ୁଣୁ ସେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ମଣିଷ ଜୀବନର ଦୁଇଟି ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ତାଙ୍କର ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଘଟଣାର ସ୍ଫୁଲ୍ଲରୁ ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ହେଲା । ଚୁରୁଟି ମାସରେ ଦୁଃଖ-କଷ୍ଟର ସଂସାର ଟଳିପଡ଼ିଲା । ମୋ ଜୀବନର ଆଉ ଏକ ଆଶ୍ରୟ ବାପା ଆଉ ଦୁଇ ଭାଇ ନିୟୁତର ଚକ ତଳେ ଚପିହୋଇଗଲେ । ସେ ମୋ ଅଜ୍ଞାତରେ କଟକ ଚାଲିଗଲେ ଆଖି ଭଲକରିବା ପାଇଁ । ଦିନେ ସକାଳେ ତାଙ୍କ ଚିଠିରୁ ଜାଣିଲି ସେ ଘରଗୁଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ଲେଖାଅଛି, ‘ରେଣୁ ଲୋ, ଆଖି ଦୁଇଟି ନ ଥିବାରୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କୌଣସି କାମରେ ଲାଗିପାରିବି ନାହିଁ । ଆଖି ଭଲ କରିବାକୁ ମୁଁ ଯାଉଛି । ଭଲ ହେଲେ ପୁଣି ଫେରିଆସିବି ।’

ସୁରୁ, ମୋ କପାଳର ସିନ୍ଦୂରଗାର ମଉଳିପଡ଼ିଲା, କେଉଁ ଏକ ଧନୀ ଯୁବକଙ୍କ ମଠର ଚକ ତଳେ ଚାପିହୋଇ ତାଙ୍କ ଜୀବନ-ପାପ ଲିଭିଗଲା, ଆଉ ତୋର ଆଦରର ରେଣୁ ହାତରୁ ପତିବ୍ରତାର ସନ୍ତକ ସ୍ଵରୂପ କାତଗୁଡ଼ିକ କାଢ଼ି ଦିଆଗଲା । ଆଉ ତା’ର ସାଥରେ ତୋ ଦେଇଥିବା କଙ୍କଣ ବି କଢ଼ା ହୋଇଗଲା ।

ଏତିକରେ ବି ଭାଗ୍ୟର ଖେଳ ସରିଲା ନାହିଁ—ମା ଆଉ ପୁଅ କୌଣସିମତେ ଗୁଜରଣ ମେଣ୍ଟାଉଥିଲୁ, ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କର

ଦୁଇ ମାଣ ନଈକୂଳ ଜମିରୁ । ଆଜକୁ ଚାରି ବର୍ଷ ହେବ ପର ଘରେ
କାମ କରି ତୋର ସ୍ନେହର ରେଣୁ ତାର ପାଞ୍ଚ ବରଷର ପର
ଲାଗି ନ ଥିବା ଚଢ଼େଇ କୁଆକୁ ନେଇ ସଫାର ଚଳାଉଥିଲା ।

ଏବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ବଢ଼ିରେ ଆମ ଜମିସବୁ ଧୋଇହୋଇଗଲା ।
ଦ୍ଵିତୀୟ ବଢ଼ିରେ ଆମର ସନ୍ତକ ଦୁଇ ମାଣ ଜମି ଉପରେ ବାଲିଚର
ମାଡ଼ିଗଲା ସୁରୁ ! ଯାହା ଘରେ କାମ କରି ପେଟ ପୋଷୁଥିଲା, ସେ
ବି କିଏ କୁଆଡ଼େ ଶ୍ରମିଗଲେ । ଗାଁରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୋଲି
ଘର ନାହିଁ । ମୋ କୁଡ଼ିଆର ତିନୋଟି କାନ୍ଥ ବି ପଡ଼ିଯାଇଛି ।

କାଲି ମୋ ଧନ ଦନ୍ତ ଆସି କହିଲା, ‘ବୋଉ ଚାହିଁଲୁ !’
ଛୁଣ୍ଟାକନା ବଦଳରେ ତା ଦେହରେ ଦାମିକା କନାର ପୋଷାକ
ଥିଲା । ମୋ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ଦୁଃଖୀଧନ କହିଲା, ଜିଜ୍ଞା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍
ଦେଇଛନ୍ତି — ବୋଉ, ଭାସି ଭଲଲେକ । ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଯେମିତି କହିଲେ
ମୋର ବାପା ନାହିଁ, ଜମି ବାଲିଚର ମାଡ଼ିଯାଇଛି ବୋଲି, ସେମିତି
ମୋତେ ଧରି କୁଣ୍ଡେଇ ପକାଇଲେ, ଆଉ ଏ ଜାମା ପିନ୍ଧେଇ
ଦେଲେ । ମାଷ୍ଟ୍ରେଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଭଲ ପଢ଼ୁଛି ଶୁଣି ମତେ ଏ ବହି
ଦେଲେ ।’ ବହି ଉପରେ ଗୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ପିତା ଉପରେ ଥିବା
କାଗଜରୁ ଜାଣିଲି, ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଆଜି ଜିଜ୍ଞା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ । ମୋ ମନ
କୁଣ୍ଡେମୋଟ ହୋଇଗଲା ।

ଦେଖିବାକୁ ମନ ମୋର ଉଜ୍ଜନ ହେଲେ ବି ଏ ଛୁଣ୍ଟା ପିନ୍ଧି
ଅଲଜୁଳା ଭାବରେ ଯାଇପାରିଲିନି । ତାଙ୍କର ବି ବେଳ ନ ଥିବ
ଏ ଦୁଃଖିନୀର ଦୁଃଖ ଶୁଣିବାକୁ । ହେଲେ ସୁରୁ, ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋର
ତତେ ଦେଖିବାକୁ ଭାସି ମନହେଉଛି । ତୁ କ’ଣ ସତେ ମତେ
କହିପାରିବୁ ? ନା, ତୁ ଭୁଲିଯିବୁଣି; ମାତ୍ର ତୋର ପ୍ରାଣର ରେଣୁ

ଆଜି ଘନିମାନ, ନୁଖୁର ବାଳ, ହିଣ୍ଡା କନା, ଆଉ ଅମଙ୍ଗଳ ହାତ
 ନେଇ ତୋ ପାଖକୁ ଯାଇପାରୁନି । ହେଲେ ତତେ ଆଜି ହାତ
 ପାତୁଛି ସୁରୁ, ଦୁଇ ବରଷ ହେଲା ପାଳି ଆସୁଥିବା କାର୍ତ୍ତିକ ହବିଷ
 ଯେମିତି ଏ ବର୍ଷ ବନ୍ଦ ହୋଇ ନ ଯାଏ । ମୋ ଆକାଶଦାସୀ ଯେମିତି
 ନିର୍ଭର ଉପରେ ଏ ବର୍ଷ ଜଳେ । ସୁରୁ ଲେ, ତୋ ପାଟରେ ତୋର
 ପ୍ରାଣର ରେଶୁର ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା—ମୋ ପାଳନା ଯେମିତି ଏ
 ବରଷ ବନ୍ଦ ହୋଇ ନ ଯାଏ । ତାଙ୍କ ଆତ୍ମା ଯେମିତି ଶାନ୍ତ
 ପାଏ । ଇତି ।

—ତୋର
 ‘ରେଶୁ’

ଲୁହ ପଡ଼ି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ଚିଠିଟି ସୁରଭର ଲୁହରେ
 ଆହୁରି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଲା । ଲୁହଧାର ଗଡ଼ି ଆସୁଥିଲା ତାର
 ଚିରୁକ ଦେଇ । ନିଜକୁ ସାନ୍ତୁନା ଦେଇପାରୁ ନ ଥିଲା ।

—“ସୁରୁ, ସୁରୁ, ଆଜି ମୋର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦିନ ସୁରୁ”,
 ପଶି ଆସିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ।

ସୁରୁ ଲୁହବୋଲା ମୁହଁଟି ପୋଛିଦେଇ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁରହିଲା ।
 ହାତରୁ ଚିଠିଟି କେତେବେଳେ ଖସିପଡ଼ିଲା ତାହାର ଖିଆଲା ନାହିଁ ।
 ସୁରୁର ଏ ଅବସ୍ଥା ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଙ୍କୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲା ।
 ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ପଚାରିଲେ, ‘ତୁମେ ଏତେ ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛ କାହିଁକି ?
 କ’ଣ ହେଲା ?’

—“ନା କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ । କ’ଣ କହୁଥିଲ, କହୁନା ?”
 ପଚାରିଲା ସୁରୁ ।

“ଆଜି ମୋର ଉତ୍ତୀ ହେଲା ମକଦ୍ଦମାରେ ।”

—“କୋଉ ମକଦ୍ଦମା ?”

“ସେଉଁ ମକଦ୍ଦମା ଉପରେ ମୋର ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ପଦର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା, ମୋର ସେଇ ମକଦ୍ଦମାରେ ଡ୍ରାଣୀ ହୋଇଛି ସୁରୁ, ଆଜି ବଡ଼ ସୁଦିନ ସୁରୁ ! ଆଜି ମୋର ସୁଦିନ ।”

“କେଉଁ ମକଦ୍ଦମା, ତୁମ ନାଁରେ ମକଦ୍ଦମା ?”

—ହଁ ସୁରୁ ! ମୋ ନାଁରେ ମକଦ୍ଦମା । ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ସାତ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । କଲେଜକୁ ବାପାଙ୍କ ଗାଡ଼ି ନେଇ ଖୁବ୍ ଜୋର୍ରେ ଯାଉଥିଲି । ଅଚାନକ ଭାବରେ ମଙ୍ଗଳାବାଗ ଛକରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଲା । ଜଣେ ଲୋକ ମୋ ମଟରଟକ ତଳେ ଚପିହୋଇଗଲା । ଖବର ନେବାରେ ଜାଣିଲି, ସେ ଲୋକଟା ଅରି, ହରିପୁର ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ । ପୋଲିସ ତା’ପକ୍ଷରୁ ମୋ ନାଁରେ ମକଦ୍ଦମା କରିଥିଲା । ଯାହାହେଉ ଆଜି ଡ୍ରାଣୀ ହୋଇଗଲା ସେ ମକଦ୍ଦମାରେ ।”

ସୁରଭିର ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିବା ଲୁହଧାର ପୁଣି ବହିବାରେ ଲାଗିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାରୁ ସୁରଭି ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଖଟ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଚିଠିଟିକୁ ଠାରି ଦେଖାଇଦେଲା ।

ଚିଠିଟିକୁ ଉଠାଇନେଇ ପଢ଼ିଗଲେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ । ପଢ଼ି ସାରି ଲୁହ ଛଳଛଳ ଆଖିରେ ଡାକ ପକାଇଲେ ଅର୍ପିତ ସ୍ଥେନୋ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବାବୁକୁ ।

ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଶୋଇବା ଘରକୁ ପଶିଆସିଲେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ-ବାବୁ । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ତୁମେ ଚକ୍ଷୁକ ଯାଅ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ-ବାବୁ, ଏଇ ଠିକଣାରେ ପାଞ୍ଚ ଶହ ଟଙ୍କା ମନଅର୍ଡ଼ର କରିଦେବ ।”

ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଙ୍କ ହାତରୁ ଧୀର ଭାବରେ ଟଙ୍କା ନେଇ ଠିକଣାଟି ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିବାକୁ କହିଲେ, “ସରକାର ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଆମକୁ ପାଞ୍ଚ ଶହ ଟଙ୍କା ମକଦ୍ଦମା ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେବାପାଇଁ ପରା ରାୟ ଦେଇଛନ୍ତି ?”

—“ତୁମର ସେସବୁରେ ମୁଣ୍ଡ ଖୋଲାଇବା ଦରକାର ନାହିଁ ।” ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ।

ଭୟଭୀତ ହୋଇ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିବାକୁ ଫେରିପଡ଼ିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ପଛରୁ ଡାକିଲେ, “ହଁ ଶୁଣ, ମନଅଡ଼ର ମୋ ନାଆଁରେ ନ ପଠାଇ ସୁରଭି ଦେଶଙ୍କ ନାଆଁରେ ପଠାଇବ । ଆଉ କୁପନରେ ଲେଖିଦେବ ‘କାର୍ତ୍ତିକ ହରିଷ ଓ ଆକାଶପାପ ଖରଚ ।’ ହଁ ଚଞ୍ଚଳ ଯାଅ । ଡେରିକଲେ ଡାକଦର ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ ।”

ନୂତନର ସନ୍ଧାନରେ

[ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର]

ନୂତନ ଦେଶର ସନ୍ଧାନ ନେବାକୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ କୌତୃହଳୀ ମାନବ କେତେ ଶ୍ରମ, କେତେ ସାଧନା କରିଛି. ତା'ର ହିସାବ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଦିନେ ଜେନେଭା ବନ୍ଦର ନିକଟରେ ଫିଷ୍ଟୋର୍‌ର କଲମ୍ବସ ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାର ସାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ନୂତନ ଦେଶ ଆବିଷ୍କାର କରିବାଲାଗି ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇଉଠିଥିଲେ । ଇଟାଲୀର ଜେନେଭା ସହରରେ ତାଙ୍କର ବାଲ୍ୟ ଜୀବନ କଟିଥିଲା । ସେହି ସମୟରୁ ନାବିକମାନଙ୍କଠାରୁ ଦୂର ଦେଶର ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ ଶୁଣିବାରେ ସେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ପାରାବାରର ସୈକତ ବେଳାଭୂମିରେ ଶିଶୁ କଲମ୍ବସ ବିଶାଳ ସମୁଦ୍ରର ମାଳ ଜଳରଶ୍ମିକୁ ଦିଶା ଦିଶା ଧରି ଚାହିଁ ରହୁଥିଲେ । କେତେ ସ୍ବପ୍ନ, କେତେ କଳ୍ପନା, ମନ ଭିତରେ କେତେ ଅସୁମାର ପ୍ରଶ୍ନ—“କେଉଁ ସୁଦୂର ସ୍ଥାନକୁ ଏହି ସମୁଦ୍ର ନୁଆରସବୁ ପଠାଇଦିଏ !” କଲମ୍ବସ ଆନନ୍ଦ ଓ ଆବେଗରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇଉଠିଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ପିତା ଜଣେ ଦୁର୍ଗାଳୀ । କଠିନ ଶ୍ରମ ଓ ଅଧିବସାୟ ଫଳରେ ସେ ପ୍ରଭୁତ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରର ବୁଦ୍ଧି ଓ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଦେଖି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଉତ୍କମ ଶିକ୍ଷାଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ କଲମ୍ବସ ପାଉଁଶ ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଜ୍ୟାମିତି, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା, ଭୂଗୋଳ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିଜ୍ଞାନ ପାଠକଲେ ।

ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ସେ କିପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନାବିକ ହୋଇ ଦୂର ଦେଶମାନଙ୍କୁ ଯାତ୍ରା କରିପାରିବେ, ଏହି ଭାବନାରେ କଲମ୍ବସ ସ୍ୱପ୍ନବିଭୋର ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ଘରକୁ ଫେରିଆସିଲେ । ଭିଏନାକୁ ଫେରିଆସିବାର ଅବ୍ୟବହୃତ ପରେ ତାଙ୍କୁ ଜନେକ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ଜାହାଜରେ ରୁକଣ ମିଳିଗଲା । ସେ ଅବକାଶରେ ସେ ଭୂମଧ୍ୟସାଗରରେ ଯାତ୍ରା କରି ବହୁ ବୟର ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ଆଂଶିକ ସାଥୀକ ହେଲା । ଜାହାଜ ଚଳାଚଳ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ବାସ୍ତବ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ଅବସର ସମୟରେ ପୃଥିବୀ ଓ ଆକାଶ ବିଷୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରମାନ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସେହି ସମ୍ପର୍କରୁ ନିଜର ଓ ମାନବ ପ୍ରସ୍ତୁତରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । ତାଙ୍କର ମନ ଯାତ୍ରା ସାଗର ଓ ଭାରତୀ ଶ୍ରେଣୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆନ୍ଦୋଳିତ ଥିଲା । ମନେ ମନେ ସେ ଦିବାନିଶି ଦିଗ୍‌ବଳୟର ପରିପାଟକୁ ଜାହାଜରେ ଯାତ୍ରା କରିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ ।

ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଉପକୂଳକୁ ଥରେ ସେ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ, ଲିସ୍‌ବନ୍ ନିକଟରେ ଜାହାଜରେ ନିଆଁ ଲାଗିଗଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶରେ ଅନନ୍ତ ଜଳଶାଖି—ନାନାପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ଇସ୍‌କର, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବୃଦ୍ଧ ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବଜନ୍ତୁରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । କୌଣସିଠାରେ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବାର ଉପାୟ ସେତେବେଳେ ନ ଥିଲା । ନାବିକମାନେ ଜୀବନର ଆଶା ତ୍ୟାଗ କଲେ । ମାତ୍ର କଲମ୍ବସ ବିରୁମାତ୍ର ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ ସେହି ବିପଦସଙ୍କୁଳ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭକୁ ଲମ୍ପି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ବହୁଦୂର ସନ୍ତରଣପୂର୍ବକ ଅବଶେଷରେ ସେ ଉପକୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ।

ଏଥିରୁ ତାଙ୍କର ସାହସିକ ଜୀବନର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳେ ଏବଂ ଏହି ଦୂର୍ଦ୍ଦଶଣା ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏକ ଶୁଭ ସୂଚନା ।

ତଦାନନ୍ତର ପୃଥିବୀରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନେ ନୌ-ବିଦ୍ୟାରେ ସୁପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ଯୁବରାଜ ହେନେରୀଙ୍କ ଉତ୍ସାହରେ ଦୁଃସାହସୀ ନୁତନ-ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ-ଅଭିଳାଷୀ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରାଯାଉଥିଲା । ଗୁରୁଆଡ଼େ ଉତ୍ତେଜନା ଖେଳିଯାଇଥିଲା । ତୁର୍କୀ ମାନେ ସଫାର୍ସ୍ତ ବସ୍ତ୍ରୋରସ ଅତିକ୍ରମ କରି କନ୍ଥାଶିନୋପଲର ସୁନ୍ଦର ନଗରୀ ଅଧିକାର କରି ନେଇଥିଲେ । ଏହି ନଗରୀ ଶିଷା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ବାଣିଜ୍ୟର ଏକ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ଥିଲା । ତୁର୍କୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ମୁଲ୍ତବାନ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଧରି ଯୁବରାଜୀୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସେଠାରୁ ଏତେତେଶେ ପଳାୟନ କଲେ ଓ ବଣିକମାନେ ପେଣ୍ଡୁ ହରାଇବସିଲେ । ତାଛଡ଼ା ପ୍ରାଚ୍ୟ-ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ସମସ୍ତ ପଥ ରୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଚିର ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର ପ୍ରାଚ୍ୟର ଭାରତକୁ ପଥ ଦେଖାଇବ କିଏ ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ନିମନ୍ତେ ଏବଂ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଶର ବହୁମୁଲ୍ୟ ଅଳଙ୍କାର ଓ ସୁଗନ୍ଧ ମସଲା ଲାଗି ଯୁବରାଜୀୟମାନେ ସମୁଦ୍ର ପଥ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହେଲେ ।

ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଘାଣ୍ଟି ଚାଲି ଶେଷ ବର୍ଷ କାଳ ଯୁବରାଜ ହେନେରୀ ପୋତ ନିର୍ମାଣ ଓ ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରାର ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଥାନ୍ତି । ବହୁଦିନର ଶ୍ରମ ଓ ସାଧନା ଫଳରେ ତାଙ୍କର ନାବିକମାନେ ଆଫ୍ରିକା ଉପକୂଳ ଆବିଷ୍କାର କରିସାରିଥାନ୍ତି । ହେଲେ ସୁଦୂର ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଶକୁ ଅଜ୍ଞାତ ପଥର ସନ୍ଧାନ ନେବାଲାଗି କେହି ଆଗଭର ହୋଇ ବାହାରି ନ ଥାନ୍ତି । ସେହି ସମୟକୁ କଲମ୍ବସ ଲସ୍‌ବେନରେ ବସବାସ କରି ଜଣେ ନିର୍ଭୁଲ ମାନବସ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ

ହିସାବରେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରି ସାରିଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ଶିଶୁପୁତ୍ର ଡଗୋ ସହଚ କେତୋଟି ମଧୁର ବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ସେ ଅତିବାହିତ କରିସାରିଥାନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଜଣା ଆଫ୍ରିକା ମହାସାଗରରେ ଯାହାକର ସେହି ସୁଦୂର ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ପଥ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ କଲମ୍ବସ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବହୁ ବର୍ଷର ସମୁଦ୍ର ଯାହାର ସ୍ୱପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହେବ—କଲମ୍ବସ ଆନନ୍ଦରେ ଦିଗ୍ଭୋର ହୋଇଉଠିଲେ । ମାତ୍ର ମନ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା, ଲିସ୍ବନ୍ରେ ସେ ତ ବିଦେଶୀ ! ସମସ୍ତଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପରିଚିତ, ଅଜଣା ଅଶୁଣା; କିଏ ବା ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଏହି ପରିକଳ୍ପିତ ଯାହା ପାଇଁ ପୋତଟିଏ ଦେବ ? ମନ ତାଙ୍କର ସ୍ଥିର ହେଉ ନ ଥାଏ ।

ଅଜଣା ଦରିଆ ଯାହାର ସ୍ୱପ୍ନ ତଥାପି ତାଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କଲା । ସେ ମାନଚିତ୍ରଟିଏ ଧରି କଲ୍ଡୁନାରେ ଅକାତ ଜଳସ୍ରାବୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଚିନ୍ତା କଲେ । ସେ ସ୍ଥିର କଲେ, ପୃଥିବୀ ଗୋଲକାର ହୋଇଥିବାରୁ ଆଟଲାଣ୍ଟିକରେ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଜଳଯାହା କଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଭାରତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିପାରିବେ । ଏହି ଯୋଜନା ପ୍ରତି ସେ ସେହି ଦେଶର ରାଜାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲେ, କିନ୍ତୁ ମନ୍ଦିମଣ୍ଡଳ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ ନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ଗୋଲକାର ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାର ନିମ୍ନ ଦେଶରେ ଜଳସ୍ରାବୀର ଗତି ଶୁଷ୍କ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ସେଠାରେ ଜାହାଜ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ—ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ କଲମ୍ବସଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସେତେବେଳେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର କେହି ସମର୍ଥନ କଲେ ନାହିଁ ।

ନିରୁପାୟ କଲମ୍ବସ ଦେଖିଲେ ଯେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲରୁ ସାହାଯ୍ୟ-ପ୍ରାପ୍ତିର ଆଉ ଆଶା ନାହିଁ । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଇହଲୋକ

ତ୍ୟାଗ କରିଥାନ୍ତି । ସ୍ତେନର ରାଜା ପଞ୍ଚିନାଶ ଓ ରାଣୀ ଇସାବେଲ-
ଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ପାଇବା ଆଶାରେ ଶିଶୁପୁତ୍ର ଡିଗୋ ସହିତ
ସେ ସ୍ତେନ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ସୁବିଶାଳ ବୟୁ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ କଲମ୍ବସ ତାଙ୍କର ନ' ଦଶ ବର୍ଷର
ପୁତ୍ର ସହିତ ଅଣ୍ଡାଲୁସିଆର ରାଜପଥରେ ଗତି କରୁଥାନ୍ତି । ମନରେ
ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ । ଚାଲି ଚାଲି
ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ମଠରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେଠାରେ ସାଧୁ-
ମାନେ ତାଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ସମ୍ମାନିତ କଲେ । ସନ୍ଥ
ଜୁଆନ୍ ଫେରିଜ୍ ଡିଗୋର ଲଳନପାଳନର ଦାୟିତ୍ବ ବହନ
କଲେ । ସେ ସ୍ତେନ୍‌ର ରାଜଦରବାରକୁ କଲମ୍ବସଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ
ପରିଚୟପତ୍ର ଦେଇ, ପାଥେୟ ସ୍ବରୂପ କିଛି ଅର୍ଥ ଓ ଜଣେ ପଥ
ପ୍ରଦର୍ଶକ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ।

ସେତେବେଳେ ସ୍ତେନ୍‌ରୁ ମୂର୍ଦ୍ଧାନକୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିବାକୁ
ରାଜାରାଣୀ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାନ୍ତି । ଅତଳ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ ନୂତନ ଦେଶ
ଆବିଷ୍କାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଜଳପଥର ସରାନ ନେବାଭଳି ଅସମ୍ଭବ
ପ୍ରସାବ ସମ୍ପର୍କରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ସମୟ ବା କାହିଁ!
ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ଓ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଏଡ଼ିଦେଇ ସେ ଜାଣିକା ଅର୍ଜନ
ପାଇଁ ପୂର୍ବବତ୍ ସେଠାରେ ମାନଚିତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା
ସ୍ତେନର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ
ହେଲା । ସେମାନେ ମାନଚିତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀଙ୍କର ଅଗାଧ ଜ୍ଞାନ ଓ
ସାଧୁତାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କର ପରମ ବନ୍ଧୁ ହେଲେ ।

କେତେ ବର୍ଷ ବିତିଗଲା । ସ୍ତେନର ରାଜଦମ୍ପତି କଲମ୍ବସଙ୍କର
ଖ୍ୟାତି ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ରାଜଦରବାରକୁ ଡକାଇଲେ । ଏଥର କଲମ୍ବସ

ରାଜା ଓ ରାଣୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଦାବୀ କଲେ ଯେ, ତାଙ୍କୁ ସେନାପତି ଉପାଧି ଦିଆଯାଉ ଏବଂ ଯେଉଁ ନୂତନ ଦେଶ ସେ ଆକିଷ୍ଟାର କରିବେ, ସେଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଅଧିଷ୍ଠାନ ରାଜ୍ୟପାଳ ରୂପେ ତାଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାହେଉ । ରାଜାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବର ଘୋର ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ଆଉ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଫରାସୀ ଦରବାରର ସାହାଯ୍ୟ ଲାଭକରିବା ନିମନ୍ତେ କଲମ୍ବସ ପ୍ରାନ୍ତ ସାକ୍ଷାତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ।

ରାଣୀ ଇସାବେଲ୍ ତାଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଦୁଃସାହସୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ପଲାୟନ ଶବ୍ଦରେ ମର୍ମାହତ ହେଲେ । ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ରାଜା ଏ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଅସମ୍ମତ ହେବାରୁ ରାଣୀ ନିଜର ଅଲଙ୍କାର ବିକ୍ରୟ କରି ଏ ବ୍ୟୟ ବହନ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲେ । ପଲାତକ କଲମ୍ବସଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଦୂତ ପଠାଗଲା । କଲମ୍ବସ ଇସାବେଲ୍‌ଙ୍କ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ ଆନନ୍ଦରେ ଫେରିଆସିଲେ । ରାଜାଦେଶ ସତ୍ତ୍ୱେ, ଘୋଡ଼ ମାଲିକମାନେ ଏହି ସବୁନାଶୀ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଜାହାଜ ଦେବାକୁ ଏବଂ ନାବିକମାନେ ଏପରି ପ୍ରାଣହାନିକର ଯାତ୍ରାରେ କୌଣସି ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଏକାବେଳକେ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେଲେ ।

ଏହି ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ସମୟରେ, ଆଶା ନିରାଶାର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ କଲମ୍ବସ ନିଜର ଗତି ନିରୂପଣ କରିପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଠିକ୍ ଏତିକି ବେଳେ ପୁଣି ତାଙ୍କର ପଶ୍ଚାତ୍ତରେ ଛୁଡ଼ାହେଲେ ଜୁଆନ୍ ପେରିଜ୍ । ପେରିଜ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ତାଙ୍କର ବିଭବଶାଳୀ ଭିନ୍ନ ଜଣ ନାବିକ-ବନ୍ଧୁ ଜାହାଜ ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ସେମାନେ ଏତେ ଦୂର ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ ଜଣ ଏହି ଭୟଙ୍କର ଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ ।

ଦୁଃସାହସୀ ନାବିକ କଲମ୍ବସଙ୍କର ବହୁଦିନର ଆଶା ସାର୍ଥକ ହେବ ! ଅନନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧର ଅଗଣିତ ଲହରୀ ଦେଖି ସେ ଆନନ୍ଦରେ ତଳୁପୁ ହୋଇଉଠିବେ ! ୧୪୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଅଗଷ୍ଟମାସର ଏକ ସୁରଶୀୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସ୍ଥଳଭାଗ ଗୁଡ଼ି ବଶାଳ ସାଗର ବନ୍ଧକୁ ଆଗପଛ ହୋଇ ଚାଲିଲେ ‘ସାନ୍ତାମେରିଆ’, ‘ପିନ୍ତା’ ଆଉ ‘ନିନା’ । ତିନୋଟି ଜରାଜର୍ଣ୍ଣ ବାଣିଜ୍ୟଯୋଗ; ତଥାପି ସାଗର ବନ୍ଧ ଚିରି ଚାଲିଯିବାର ସ୍ବପ୍ନରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ହଜିଯାଇଥିଲେ ।

କାନାଣ୍ଡା ଉପକୂଳରେ ସହସ୍ରବା ପୂର୍ବରୁ ‘ପିନ୍ତା’ ଜାହାଜର ଶତ୍ରୁଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଓ ପାଣି ପଶିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତିନୋଟି ସପ୍ତାହ ଏହାର ମରାମତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କଟିଗଲା । ପୁନର୍ବାର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯାତ୍ରୀମାନେ ପୁରାତନ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଚାଲିଲେ । କି ଦୁଃଖ, କି ହତାଶାର ଅନୁଭୂତି ଏଇ ପୁରାତନ ଭୂଖଣ୍ଡର ଶେଷ ଦର୍ଶନରେ ! ଯାତ୍ରୀଦଳର ସେନାପତି ନିଜ ଉତ୍ସାହିତ ପ୍ରାଣେ କର୍ମପ୍ରବଣତା ଓ ବିଶ୍ୱାସର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ବାଣୀ ସହଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ଅନୁକୂଳ ପବନରେ ଜାହାଜ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଗତି କଲା ।

କିଛିଦିନ ପରେ କଲମ୍ବସଙ୍କ ଯାତ୍ରା-ପଥରେ ଏକମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ କମ୍ପାସ ଅତଳ ଦରିଆ ଭିତରେ ଆଉ ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଧୁନାୟକ କଲମ୍ବସଙ୍କ ସହିତ ସମସ୍ତ ଯାତ୍ରୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହତାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଅତଳ ବାରିଧି— ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉ ନାହିଁ — ଦୃଷ୍ଟିପଥରେ ସ୍ଥଳଭାଗର ସୂଚନା ନାହିଁ — ଗଭୀର ନୈରାଶ୍ୟ ଓ ଦୁଃଖରେ ଦ୍ରବଭୂତ ହୋଇ-ପଡ଼ିଲେ ଯାତ୍ରୀମାନେ । କିନ୍ତୁ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ପରିଶ୍ରମର ଫଳ ପାଇଲେ ।

ଜାହାଜ ଉପରେ ବିହରର ଦର୍ଶନ ମିଳିଲା । ଦଳଜାଗ୍ରତ ଉଣ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା । ଯାତ୍ରୀମାନେ ଯୈର୍ଯ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରି ଗତି କଲେ । ହେଲେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ଶେଷ କାହିଁ ! ଏ ଯେ ଗଭୀର ସମୁଦ୍ର, କେବଳ ଶୈବାଳର ଘନ ଆସ୍ତରଣ ! ଜାହାଜ ହୁଏତ ଏଇଠି ଅଟକିଯିବ ! ବାୟୁ ଚଳାଚଳ ସ୍ଥିର, କେବଳ ସମୁଦ୍ର ସ୍ରୋତର ସାହାଯ୍ୟରେ ଜାହାଜ ଘାସି ଚାଲୁଛି । ବିରାଟ ବିରାଟ ଭିମି, ମଗର ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ଵାସଶାକାର ଜଳଜନ୍ତୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି, ସୁଯୋଗ ମିଳିଲେ ନରମାଂସ ଗ୍ରାସ କରି ପକାଇବେ । ଜାହାଜରୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାନୀୟ ଶେଷପ୍ରାୟ । ମନ ଭିତରେ ବିରକ୍ତିର ବହ୍ନି ଜଳିଉଠିଲା । କଲମ୍ବସଙ୍କୁ ଯାହା ବନ୍ଦ କରି ଫେରିଯିବା ଲାଗି ସଜୀମାନେ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ମନ ଭିତରେ ଉଠିଲା ସେମାନଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ—କାହିଁକି ଗୋଟାଏ ଲୋକର ଶିଆଲରେ ସେମାନେ ଧ୍ଵଂସ ପାଇଯିବେ ? ମୃତ୍ୟୁ ପଥର ଯାହାରେ ବାଧ୍ୟ କରି ଟାଣି ନେଉଥିବା ଏଇ ପାଗଳକୁ କାହିଁକି ସେମାନେ ସଲିଳ ସମାଧି ନ ଦେବେ ? କାହିଁକି ଫିଙ୍ଗି ନ ଦେବେ ଏଇ ନିବୋଧକୁ ସାଗର ବସରେ ? ଶାନ୍ତ ଚିତ୍ତରେ ଧୀର ମଧୁର କଣ୍ଠରେ କଲମ୍ବସ ସେମାନଙ୍କର ସେହି ବିଦ୍ରୋହାଗ୍ନି ପ୍ରଶମିତ କଲେ ।

ସ୍ଥଳଭାଗର ସୀମାରେଖା ଉଜ୍ଜ୍ଵଳିତ ହେଲା । କି ଉତ୍ସାହ ! କି ଚିତ୍କାର ! ନୂତନ ଦେଶର ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟର ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ କି ଉତ୍ତେଜ ! ସାରାସରି ଉଜାଗର ହୋଇ ନୂତନ ଦିନର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟକୁ ସେମାନେ ସ୍ଵାଗତ କଲେ । ସମ୍ମୁଖରେ ସୁମାଳ ପର୍ବତ ଓ ବାଲୁକା ପ୍ରାନ୍ତୀରରେ ସୁଶୋଭିତ ବୃହତ୍ ଭୂଖଣ୍ଡ । କ୍ରମେ ଦୃଷ୍ଟି ପଥରେ ପଡ଼ିଲେ ଗଛପତ୍ର, ବୃକ୍ଷଲତା, ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି କୁଡ଼ିଆ ଘର ଆଉ ରକ୍ତମାଂସର ମଣିଷ—ଲୋହିତକାୟ ଆକାଶୀ—ଜାହାଜ ଦର୍ଶନରେ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହୋଇ ସେହି ମଣିଷମାନେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି ।

ରାଜକାୟ ପୋଷାକରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ କଲମ୍ବସ ପ୍ରଥମେ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ଅବତରଣ କଲେ । ଆଣ୍ଟୁମାଡ଼ି ବିଶ୍ୱକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ଆନନ୍ଦ ନିବେଦନ କଲେ । ସ୍ତେନ ଦେଶର ରାଜା ଓ ରାଣୀଙ୍କ ନାମରେ ଏହି ନୂତନ ଭୂଖଣ୍ଡ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ତାହାର ନାମ ଦେଲେ ସାନ୍‌ସାଲ୍‌ସ୍‌ଭଡ଼ର । ସେ ସେଠାରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ସାଧୁ ଓ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ସମ୍ଭାଷଣ କଲେ । ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଲା ଯେ, ସେ ଭାରତବର୍ଷର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥଳ ଭାଗରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିଛନ୍ତି—

ମାତ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମୂଲ୍ୟବାନ ପ୍ରସ୍ତରମଣ୍ଡିତ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଅଧୀର ହୋଇ ସାହସୀ ପରିବ୍ରାଜକମାନେ ସେହି ଉପତ୍ୟାପ ଅଞ୍ଚଳ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ଓ ଦକ୍ଷିଣାଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କରି କ୍ୟୁବାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସୁନ୍ଦର ଦେଶ ଏଇ କ୍ୟୁବା - କିନ୍ତୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କାହିଁ ! ପରେ ସେମାନେ ଆଉ ଏକ ବିଶାଳ ଉପତ୍ୟାପ ଆବିଷ୍କାର କଲେ । କଲମ୍ବସ ତାହାର ନାମକରଣ କଲେ ‘ହିସ୍‌ପାନିଓଲ’ (ବର୍ତ୍ତମାନ ସାନ୍‌ସେମିନ୍‌ଗୋ) । ଏହିଠାରେ ଅକୂଳ ଦରଆରେ ଦୁଃସାହସିକ ଯାତ୍ରା କରିଥିବା ଜାହାଜ ‘ସାନ୍ତାମେରିଆ’ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଚଳ ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ସେଠାର ସରଳ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ତମ ଓ ମଧୁର ବ୍ୟବହାରରେ ଏହି ଦୁଃଖ କିଞ୍ଚିତ ଉପଶମ ହେଲା । ନୂତନ ବନ୍ଧୁ ଗ୍ରହଣ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ଏହି ସରଳ ଓ ନିରାତମ୍ବର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଗଣ ଆଗ୍ରହ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଦ୍ରବ୍ୟସମୃଦ୍ଧ ଜାହାଜରୁ ଆସି ଉପକୂଳରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହେଲା । କଲମ୍ବସ ସେଠାରେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କଲେ ।

ଆଦିବାସୀମାନେ ସ୍ଥେମାୟମାନଙ୍କୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ଉପହାର ଦେଲେ । ମାତ୍ର ସ୍ଥେମାୟମାନେ ଅଧିକ ସୁବର୍ଣ୍ଣପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଲେଖା ଓ ହିଂସ୍ର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ବିଚଳିତ ହେଲେ । କଲମ୍ବସଙ୍କର ସହଯାତ୍ରୀଗଣ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କଲାବେଳେ, ସେ ନୂତନ ଦେଶର ଆବିଷ୍କାରରେ ଉଲ୍ଲସିତ । ତାଙ୍କର ସ୍ବପ୍ନ ସଫଳ ହୋଇଛି । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରାଚ୍ୟର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଭୂଖଣ୍ଡ ଶ୍ରବତର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ଦେଶକୁ ଫେରିଯାଇ ଏହି ସମ୍ବାଦ ଦେବାକୁ ହେବ । ବନ୍ଧୁଆବାପନ, ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ତଥାପି କରିଥିବା ସେଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୁର୍ଗରେ ସହଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଉପହାରଗୁଡ଼ିକରୁ କେତେକ ଧରି କଲମ୍ବସ ପୁଣି ତାଙ୍କ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବିଦାୟ କାଳରେ ସେ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ ଅବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଗଲେ ।

ବାହୁଡ଼ା ଯାତ୍ରାର ଅନୁଭୂତି ଅତି ଉପୁଙ୍କର ହେଲା । ପ୍ରତିକୂଳ ବାୟୁରେ ଯାତ୍ରା ମନ୍ଦୁର ହେଲା । ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତଳ ଲହରୀମାଳାରେ ଯାତ୍ରୀଗଣ ଶ୍ବତସସ୍ତ୍ର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଶ୍ବସଣ ଦଡ଼ଦଡ଼ ଓ ବତାସ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦୁର୍ବଳ କରିପକାଇଲା । ଜାହାଜ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର-ଠାରୁ ବଢ଼ି ନା ହୋଇଗଲେ । ଗୋଟିକର ଯାତ୍ରୀ ଅନ୍ୟଟିର ସଲ୍ଲସମାଧି ହୋଇଛି ବୋଲି ଚିନ୍ତା କଲେ ।

କଲମ୍ବସ ମଧ୍ୟ ହତାସ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆଶଙ୍କା । ଧୂଂସର ଓ ମୃତ୍ୟୁର ସଙ୍ଗୀତ ସତେ ଯେପରି ଅସ୍ପଷ୍ଟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ- ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠୁଛି—ନିଜର ଜୀବନ ପ୍ରତି ମାୟା ନାହିଁ, ମମତା ନାହିଁ । ନୂଆ କରି ଲାଭ କରିଥିବା ଅଭିଜ୍ଞତା ସତେ ବା ତାଙ୍କର ନିମିଷକେ ଧୂଂସ ହୋଇଯିବ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଝଡ଼ର ଡାକ୍ତାବଲ୍ଲା । ଯାତ୍ରୀମାନେ ଉପଶ୍ରବ, କିନ୍ତୁ କଲମ୍ବସ

ସ୍ବ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଯାହାର ବିବରଣୀ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ମହମ ଓ ସୋଡ଼ାର ବାକ୍ସରେ ସେହି ବିବରଣୀକୁ ବନ୍ଦକରି, ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇଦେଲେ । ଆଶା, ହୁଏତ ସେହି ବାକ୍ସ ଭସି ଭସି ଦିନେ ଉପକୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଯାରେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଯାହା ଓ ଆବିଷ୍କାରର ବିଜୟ କାହାଣୀ ପୃଥିବୀସାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରେ ।

‘ନିନା’ ଜାହାଜଟି ଆଉ ସମ୍ଭାଳିପାରିବ ନାହିଁ । ଦିନକ ଭିତରେ ବୋଧହୁଏ ଶେଷ ପାଇଯିବ । ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ଯାହୀମାନେ ଶିହର ଉଠୁଥିବାବେଳେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଉପକୂଳରେ ଜାହାଜଟି ଲାଗିଲା । ସେଇଠି କଲମ୍ବସ ଜାହାଜଟିକୁ ମରାମତି କରାଇନେଇ, ଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଯାହାର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ‘ପାଲୋସ’ ବନ୍ଦର ସନ୍ନିକଟ । ବହୁଦିନ ତଳର ବିଦାୟକାଳୀନ ଛବି ମନ-ରାଜ୍ୟରେ ନାଚିଉଠିଲା— କି ଆଶଙ୍କିତ କାହାଣୀ, କି ଉପହାସ, କି ବ୍ୟଙ୍ଗ ସେଦିନ ! କିନ୍ତୁ ଆଜି ଆନନ୍ଦୋନ୍ମତ୍ତ ଜନତାର ଜୟ ଧ୍ବନି ! ପାଣି ଭିତରୁ କଲମ୍ବସଙ୍କୁ ବିଜୟୀର ସମ୍ମାନ ଦେଇ ନେଇଯିବାର କି ଗର୍ବ ! ତଥାପି ନଗ୍ନ ପଦରେ କଲମ୍ବସ ପୁରାତନ ବରୁ ଜୁଆନ ଫେରିଜଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇ, ଭିଣ୍ଡରକୁ ଉପାସନା କଲେ ।

ଆରାଧନା ପରେ ଆବିଷ୍କାରକ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଗମନ କରି ରାଜା ଓ ରାଣୀଙ୍କ ଚରଣରେ ଆବିଷ୍କାରର ସୁଫଳ ନିବେଦନ କଲେ । କି ଅପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ! ଉପହାସିତ, ଦରିଦ୍ର, ମାନଚିନ୍ତ ଅଙ୍ଗନକାଶ କଲମ୍ବସଙ୍କ ପ୍ରତି ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମାନର କି ବିପୁଳ ଆୟୋଜନ ! ରାଜ-ପୁଷ୍ପମାନଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କୁ ନଗରରେ ସ୍ଥାନିତ ସମ୍ମାଷଣ ଓ ସମ୍ମାନ ଜ୍ଞାପନ କରାଗଲା । ରାଜା ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ଏବଂ ରାଣୀ ଇସାବେଲ୍ଲା ଆସନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି, ତାଙ୍କୁ-ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ

ସ୍ବାନୁରୂପ ଆସନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଇଉରୋପ ଦେଶର ଦରବାର-
ମାନଙ୍କରେ ତାଙ୍କର ଗୌରବ ପ୍ରଭୃତି କରିବାକୁ ସ୍ତେନ ରାଜାଙ୍କ
ତରଫରୁ ଦୃଢ଼ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ସ୍ତେନରେ ଅଳ୍ପ କେତେ କାଳ ଅତିବାହିତ କରିବା ପରେ
କଲମ୍ବସ ପୁନଶ୍ଚ ନୂତନ ଦେଶର ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ କାଳବିଳମ୍ବ
ନ କରି ଯାହା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ଏଥର ସତରଠି
ଜାହାଜ । ସହଯାତ୍ରୀ ସଗ୍ରହ କରିବାପାଇଁ ଆଉ କିଛି ଅସୁବିଧା
ନାହିଁ । ଯାଜକ, ରାଜପୁରୁଷ, ଶ୍ରମିକ, ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଭର
ନାଗରିକମାନେ ସହଯାତ୍ରୀ ହେବାକୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।
କିଏ ବିଦେଶରେ ଧର୍ମପ୍ରସାର କରିବ ତ କିଏ ସୁନାମ ବା ବିଭି
ଅର୍ଜନ କରିବ ।

ଏଥର ଯାହା ଶୁଭବୋଲି ମନେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବ ଆବିଷ୍କୃତ
ଦ୍ଵୀପ ‘ଫ୍ରିସ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ’ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ଆବିଷ୍କାରକ ବିଚଳିତ
ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେଠାରେ ସମ୍ମାନପୂରକ ବନ୍ଦୁକ ଫୁଟାଗଲା,
କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଗର ଅଧିବାସୀ ସ୍ତେନାୟମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର କାହିଁ ?
ଉପକୂଳରେ ଦୁର୍ଗ ଧୂସ୍ର । ଗୋଲାବାରୁଦ ଅକାମୀ । ସ୍ତେନାୟମାନଙ୍କର
ଚିହ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ କଲମ୍ବସଙ୍କ
ନିକଟରେ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କଲେ — ସ୍ତେନାୟମାନେ ଦୟାଶୀଳ
ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତକ କରି, ସେମାନଙ୍କ ବାସଭବନରେ ଅଗ୍ନି
ପ୍ରସ୍ତୋତ କଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ହୀତଦାସ ପରି ବ୍ୟବହାର କଲେ ।
ଏଥିରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସରଳ ପ୍ରାଣରେ ଅସନ୍ତୋଷ ସୃଷ୍ଟିହେଲା ।
ସେମାନେ ଉଲ୍ଲୁହପ୍ରାୟ ହୋଇ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଘର୍ଷ
କଲେ । ଫଳରେ ଇଉରୋପୀୟମାନେ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ଏ ସମ୍ଭାବରେ ମିତ୍ରମାଣ ହୋଇ ମଧ୍ୟ କଲମ୍ବସ ଯାହା ପୁରୀ
ରଖିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଇସାବେଲା ସହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ସର୍ବତ୍ର
ସହଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ଅତିଶୟ ଲୋଭ । ସେମାନେ ତ
ଶାନ୍ତିରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ବା ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଅବିବାହୀମାନଙ୍କ
ସହିତ ସୁସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକରିବାକୁ ଆସି ନ ଥିଲେ, ତେଣୁ ସେମାନେ
ସେଠାର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ନୃଣଂସ ଆଚରଣ ଦେଖାଇଲେ ।
କଲମ୍ବସ ଟିକିଏ ମାତ୍ର ଅନୁପସ୍ଥିତ ହେଲେ ପୁଣି ସର୍ବତ୍ର ପୁନରା-
ବୃତ୍ତି ହେଲା । ସ୍ତେନାୟୁମାନଙ୍କୁ ଭଲ ବାଟକୁ ଆଣିବାକୁ କଲମ୍ବସ
ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ପରଶାମରେ ସହଯାତ୍ରୀମାନେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା
କରି ସ୍ତେନକୁ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଚିଠିମାନ ଲେଖି ପଠାଇଲେ ।
ଏପରି ଆଚରଣର କୈଫିୟତ ଦେବାପାଇଁ ଆବିଷ୍କାରକ କଲମ୍ବସକୁ
ବନ୍ଦୀବେଶରେ ଇଉରୋପ ଫେରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଇଉରୋପରେ କଲମ୍ବସ ବହୁ ଅପମାନ, ବହୁ ଅପବାଦ
ସହିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଣୀ ଇସାବେଲାଙ୍କ ସହିତ ଘନଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁତା ଥିବାପୋଗୁଁ
ଅବିଳମ୍ବେ ତାଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଆଦେଶ ମିଳିଲା । ଆହୁରି ଥରେ ସମୁଦ୍ର
ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଜାହାଜ ଯୋଗାଇ ଦିଆଗଲା । ସେ ଏଥର
ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ପଶ୍ଚିମକୁ ଗତିକରି ଓରିନୋକୋ ମୁହାଣ ନିକଟରେ
ସିନିଦାଦ ଆବିଷ୍କାର କଲେ । ଏହା ପରେ ସେ ପୁନରାୟ ହିସ୍ପାନି-
ଓଲା ଯାତ୍ରା କଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସ୍ତେନାୟୁ ଓ ଲୋହିତ
ଭ୍ରାତୃମାନଙ୍କ ସମସ୍ୟା ଜଟିଳ ଆକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା ।
ତେଣୁ ଏହି ସ୍ତେନାୟୁମାନଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ ହେବାରୁ ପୁନର୍ବାର ସେମାନେ
ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ କଲେ ଓ ସେ ବନ୍ଦୀପୁରୁଷଙ୍କ ସ୍ତେନକୁ
ପୁନରାୟ ଆମାତ ହେଲେ । ‘କାଡ଼ିଜ୍’ ବନ୍ଦରରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ସ୍ତେନଦେଶକୁ ନ ତନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଉପହାର

ହେଉଥିବା ଏହି ସାଧୁବୃତ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରି ବ୍ୟବହାର ହେବାର ଦେଖି ବ୍ୟଥିତ ହେଲେ । ଗୁଣୀ ଇସାବେଲ୍ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିବାଦ କରି କଲମ୍ବସଙ୍କର ମୁକ୍ତି ଆଦେଶ କରାଇଲେ ।

ପ୍ରାୟ ସତୁରା ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ଏହି ବୃଦ୍ଧ ତଥାପି ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ୧୫୦୨ ମେ ମାସରେ ସେ ଚତୁର୍ଥ ଓ ଶେଷଥର ପାଇଁ ତାଙ୍କ କଳ୍ପିତ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଆବିଷ୍କାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୁନବାର ହିସ୍ପାନିଓଲ୍ ଯାତ୍ରା କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଠାର ରାଜ୍ୟପାଳ ତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ ନାହିଁ । ଭାଗ୍ୟର କି ପରିହାସ ! ସ୍ୱ ଆବିଷ୍କୃତ ବନ୍ଦରରେ ବୃଦ୍ଧ ଆବିଷ୍କାରକ ପ୍ରବେଶ କରିବାଲାଗି ଅନୁମତି ପାଇଲେ ନାହିଁ ! ସମୁଦ୍ରର ଅଶାନ୍ତ ଝଡ଼ । ସେ କଂକର୍ଡ୍‌ବ୍ୟବମୁତ୍ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ପୈର୍ଯ୍ୟଟ୍ୟରୁ ଘଟିଲା ନାହିଁ ।

ଯାତ୍ରାପାଗଳ କଲମ୍ବସ ଗାର ପରି ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଓ ହନ୍ଡ୍ରସ୍‌ସରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରେ ଲେହିତଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ ସଫର୍ଷ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ସେ ‘ବନଜତ୍’ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ଜାହାଜ ଅଚଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଫାର୍ସ ଷୋଳ ମାସ କାଳ ସେ ଅର୍ଦ୍ଧାଶନ ଓ ପୀଡ଼ିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦିନଯାପନ କଲେ । ଏ ଖବର ପାଇ ହିସ୍ପାନିଓଲ୍‌ର ରାଜ୍ୟପାଳ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ସେ ଇଉରୋପ ଅଭିମୁଖେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ପୀଡ଼ିତ ଭ୍ରାତା ଓ ପୁଅ ସହିତ ସେ ଶେଷରେ ସ୍ପେନ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ସେତେବେଳେକୁ ସେ ଏକାନ୍ତ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଏପରି କି ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ବାସଗୃହ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବହେଲ୍ ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ସେ ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ପୁରାତନ

ବନ୍ଧୁ ରାଣୀ ଇସାବେଲ ମୃତ୍ୟୁ ଶଯ୍ୟାରେ । ରାଜା ନିଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷା କଲେ ନାହିଁ । ଚରପୁରଣୀୟ ବୃଦ୍ଧ ଏକାକୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଓ ସମସ୍ତ ଅଭାବ ଏବଂ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ । ଭାରତ ବଦଳରେ ଏକ ନୂତନ ମହାଦେଶ ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଆଦୌ ଜାଣିପାରି ନ ଥିଲେ ।

କଲମ୍ବସ ଥିଲେ ଏକାଧାରରେ ପରିଶ୍ରମୀ, ଉଦ୍ୟମୀ ଓ ସାହସୀ । ଅଜ୍ଞାନ ଦେଶର ଦମ୍ଭଭୂତ ଅନ୍ଧକାର ତାଙ୍କୁ ହାତ ଠାରି ଆହ୍ୱାନ କରୁଥିଲା । ଦେଶ ଆବିଷ୍କାରର ଉତ୍ସାହରେ ସେ ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇଦେଇଥିଲେ । ଧନ୍ୟ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରୀର ଅଦମ୍ୟ ଲଳସା ! ଦିଗ୍‌ବଳୟର ପରସାରର ସନ୍ତାନ ନେବା ଲାଗି ଧନ୍ୟ ସେଇ ମନୁଷ୍ୟର ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଶ୍ରମ ଆଉ ସାଧନା ! ବାସ୍ତବିକ୍ ଏହି ଖାର ପୁରୁଷ ଫିଷ୍ଟୋଫର କଲମ୍ବସ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଦୂତ ରୂପେ ଯେଉଁ ମହମାୟୁ ଜୀବନ ଯାପନ କରିଯାଇଛନ୍ତି—ଆବିଷ୍କାର-ଇତିହାସରେ ତାହା ଏକ ରୋମାଞ୍ଚକର କାହାଣୀ ।

— — —

ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ଦଣ୍ଡନରୋଧ ମିଶ୍ର, ଏମ୍. ଏ.

ପ୍ରକାଶକ ପ୍ରେସ୍, ଖଟବିନସାହି, କଟକ-୧